

EEN WOLK DER GETUIGEN

(A Cloud of Witnesses)

MARTELAREN IN SCHOTLAND

*Alzo wij zo groot een **wolk der getuigen** rondom ons hebben liggende, laat ons afleggen al last en de zonde die ons lichtelijk omringt, en laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan die ons voorgesteld is.*

Hebreeën 12:1

Samengesteld
door

Willem Westerbeke

'Zijt getrouw tot den dood, en Ik zal u geven de kroon des levens' Openbaring 2:10

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG

2007

INHOUD

VOORWOORD

MARTELARENLIJST

1. Archibald Campbell, DE MARKIES VAN ARGYLE, 27 mei 1661
2. JAMES GUTHRIE, 1 juni 1661
3. JOHN GUTHRIE,
4. WILLIAM GUTHRIE
5. JOHN WELWOOD, april 1679
6. MARTELAREN TIJDENS EN NA DE STRIJD TE BOTHWELL BRIDGE
7. Predikanten Kid en King, 1679
8. RICHARD CAMERON, 22 juli 1680
 Michael Cameron,
 John Hamilton,
 John Gembel,
 James Gray, de jonge,
 Robert Dick,
 John Fowler, Captain,
 Robert Paterson,
 Thomas Watson.
9. JOHN MALCOLM, 13 augustus 1680
 Archibald Alison
10. ARCHIBALD STEWART, 1 december 1680
11. John Potter
12. James Skene, en
 Marion Harvie
 Isabel Alison
13. ANDREW PITILLOCH, 13 juli 1681
 Laurence Hay
 Adam Philip
14. DONALD CARGILL, 27 juli 1681
15. Walter Smith, Theologisch student
 James Boig, Theologisch student
 William Thomson, knecht van William Cathill
 William Cuthill.
16. ROBERT GARNOCK, 10 oktober 1681
 Patrick Forman,
 David Farrie,
 James Stuart
 Alexander Russell.

17. ROBERT GRAY, 19 mei 1682

18. ROBERT POLLOCK, 23 januari 1683

19. JOHN WILSON, 16 mei 1683

David, Mac Millan

20. ROBERT BAILLIE VAN JERVISWOODE, 24 februari 1684

VIJF MARTELAREN, 19 maart 1684

21. John Main

22. Archibald Stewart, uit de parochie van Lesmahagow

23. John Richmond

24. James Johnston in North Cadder

25. James Winning

26. JOHN DICK, 5 maart 1684

27. JOHN PATON, 9 mei 1684

28. ARTHUR TACKET, 1 augustus 1684

29. THOMAS ROBERTSON, 9 december 1684

James Graham

Thomas Wood

George Jackson

William Keagow

Alexander ?

30. ROBERT MILLAR, 23 januari 1685

Robert Pollock

31. JOHN BELL, 21 februari 1685

32. JOHN BROWN van Priesthill, 1 mei 1685

33. ANDREW HISLOP, 11 mei 1685

34. MARTELAREN TE Carsegellioch, Mei, juni 1685

35. THOMAS STODDARD, 12 augustus 1685

36. 3 MARTELAREN, November 1685 te Fenwick:

John Fergushill,

George Woodburn,

Patrick Gemmel.

37. JOHN NISBET, 4 december 1685

Edward Marshall, Kaemuir,

38. JAMES RENWICK, 17 februari 1688.

39. DE STRIK ONTKOMEN

40. TOELICHTINGEN

VOORWOORD

Dit boek gaat over de strijd, het lijden en de geloofsoverwinning die de Covenanters door Gods genade ontvingen. Oorspronkelijk bestonden Covenanters uit een aantal edellieden, die in 1557 een 'Band', een verbond, aangingen. Het was nodig om een dam op te werpen tegen de macht van Rome en Frankrijk, die zich hardnekkig verzetten tegen de toenemende protestantse invloed. In 1560 gaf het Parlement opdracht aan John Knox en enkele predikanten een Confessie (Belijdenis) op te stellen. In 1567 werd deze belijdenis - naar calvinistisch-presbyteriaal model - door het Parlement bekrachtigd. Toen kwam een ander gevaar naar voren. De regering wilde de Schotse kerk aanpassen aan de bisschoppen-hiërarchie, zoals deze in Engeland gold. Ter bescherming tegen dit streven werd in 1580 het 'National Covenant', het nationale verbond, van kracht, dat waarborgen bevatte voor de handhaving van de presbyteriale kerkvorm. Dit stuk werd ook ondertekend door koning Jakobus VI.

Toen de overheid de bepalingen van dit nationale verbond met voeten trad en de bisschoppen toch invoerde, stuitte dit op een nationaal verzet, dat uitmondde in de vernieuwing van het Covenant van 1580. In 1638 werd dit nieuwe 'National Covenant' door alle rangorden van staat en kerk getekend. Sommigen ondertekenden met hun bloed. Anderen voegden bij hun handtekening: tot in den dood. Dit Nationaal Verbond werd twee jaar later door het Parlement bekrachtigd. Sinds die tijd werden de voorstanders van de presbyteriale kerkregering *Covenanters* genoemd.

De Covenanters kwamen in 1660 in conflict met de koning, vooral omdat deze zijn gezag ook wilde uitoefenen op het kerkelijk erf. De bisschoppen waren een doeltreffend machtsmiddel om vat te krijgen op de besluitvorming van de kerk. Vanwege de achting voor de 'Kroonrechten van Christus' konden de Covenanters deze handelwijze nooit gedogen.

De gebeurtenissen en de getuigenissen die in dit boek beschreven zijn, dateren vanaf 1660 tot 1689, toen de strijd ontaardde in geweld en verdrukking.

De Hebreënbrief heeft als hoofddoel de leer en de eer van Christus als Priester op Zijn Koninklijke troon te verdedigen. En vervolgens de gelovige Hebreëen te bemoedigen in de verdrukking die zij van hun eigen burgers moesten ondergaan. De apostel wijst hen in hoofdstuk 11 op een groot aantal gelovigen vanaf de schepping tot op de tijd van Christus' verblijf op aarde, die allen in meer of mindere mate verdrukking hebben geleden. En dat alleen om het feit dat ze de Heere op Zijn woord geloofden en de vervulling van Zijn beloften verwachtten. Welke diepe kruiswegen hebben deze gelovigen moeten lijden! Zie Hebreëen 11 vers 33 - 40.

En wat zal ik nog meer zeggen? Want de tijd zal mij ontbreken. Zou ik verhalen van Gideon, en Barak, en Samson, en Jeftha, en David, en Samuel, en de profeten; welken door het geloof koninkrijken hebben overwonnen, gerechtigheid geoefend, de beloftenissen verkregen, de muilen der leeuwen toegestopt; de kracht des vuurs hebben uitgeblust, de scherpste des zwaards zijn ontvloden, uit zwakheid krachten hebben gekregen, in den krijg sterk geworden zijn, heirlegers der vreemden op de vlucht hebben gebracht. De vrouwen hebben hare doden uit de opstanding wedergekregen; en anderen zijn uitgerekt geworden, de aangeboden verlossing niet aannemende, opdat zij een betere opstanding verkrijgen zouden. En anderen hebben bespottingen en geselen geproefd, en ook banden en gevangenis; zijn gestenigd geworden, in stukken gezaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebracht; hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen; verlaten, verdrukt, kwalijk gehandeld zijnde; (welker de wereld niet waardig was), hebben in woestijnen gedood en op bergen, en in spelonken en in holen der aarde. En deze allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen, Alzo God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.

De apostel koerst is nu naar zijn doel: Hebreeën 12: 1-6. Daarom dan ook, alzo wij zo groot een wolk der getuigen rondom ons hebben liggende, laat ons afleggen allen last, en de zonde, die ons lichtelijk omringt, en laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is; ziende op den overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus, Dewelke, voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen en schande veracht, en is gezeten aan de rechterhand des troons van God. Want aanmerkt Dezen, Die zodanig een tegenspreken van de zondaren tegen Zich heeft verdragen, opdat gij niet verflauwt en bezwijkt in uw zielen. Gij hebt nog tot den bloede toe niet tegengestaan, strijdende tegen de zonde. En gij hebt vergeten de vermaning, die tot u als tot zonen spreekt: Mijn zoon, acht niet klein de kastijding des Heeren, en bezwijkt niet, als gij van Hem bestraft wordt; want dien de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iegelijken zoon, die Hij aanneemt.

De apostel wil dus zeggen: wij hebben zo een grote wolk van geloofsgetuigen rondom ons liggen, laat ons dan met lijdzaamheid op de geloofsbaan lopen. Wij moeten niet alleen op de strijd en overwinning van de achterliggende geloofsgenoot zien, maar vooral op Jezus Christus. Want Hij is de oversten Leidsman des geloofs. En wat heeft Hij moeten doorstaan! Hij heeft Zijn kruis gedragen, Hij heeft de schande gewillig verdragen en zit nu aan de rechterhand van Zijn Vader om daar als Koning Zijn kerk te besturen.

Christus had twee doelen voor ogen. De eer van Zijn Vader en de zaligheid van Zijn volk. Die oneindige liefde die Christus Zijn volk toedraagt wilde Hij graag kwijt. Hij had zó'n vurige verlangen naar Zijn bruid, dat hij er alles, ja alles voor over had. Nu, de apostel zegt: Christus is ons grote Voorbeeld. De gelovigen van het oude testament hebben op Hem gezien in de belofte die de Vader hen gegeven had. En wij die nu in Christus geloven, moeten op Hem zien in de spiegel van het Evangelie en Zijn voetstappen drukken. Om zo Zijn Beeld gelijkvormig te mogen worden. Hier in dit leven worden wij Zijn lijdend Beeld gelijkvormig en hierna zullen wij Zijn verheerlijkt Beeld gelijkvormig mogen worden. O, onuitsprekelijk voorrecht, door lijden geheiligd; met een kruis naar de kroon; met Christus één Plant gemaakt!

Wel geloven, houdt goede moed; zouden wij de loopbaan naar de hemel dan niet met vreugde lopen? Zouden wij ons kruis niet met blijdschap dragen? Dit is toch een duidelijk bewijs dat wij kinderen van de Vader zijn, en geen bastaarden. Op deze wijze bemoedigde Paulus zijn geloofsgenoten.

In dit licht behoren wij de getuigenissen te lezen van de personen die in dit boek genoemd worden. En met dit doel is het ook beschreven en samengesteld.

De historie van de martelaren heeft mij vanaf mijn jeugd altijd erg aangetrokken. Het lijden, het verdriet, de laster die zij moesten ondergaan, hun getuigenis voor de waarheid van het evangelie en de Kroonrechten van Jezus Christus, is voor ons een krachtige stimulans! Hoe beschaamd, hoe vernederend en bestraffend zijn deze getuigenissen in het licht van onze ontrouw, vervlakking, zelfgenoegzaamheid, dode orthodoxie en uitwendige vormendienst!

Maar aan de andere kant, moeten wij nog een korte tijd lijden en strijd in meer of mindere mate voor de eer van de leer van Jezus Christus en de vrije genade Gods, laten we goede moed hebben: de loopbaan heeft een einde. En aan het einde hangt de kroon! En zal dat geen onuitsprekelijk wonder zijn als zulke schuldige, lauwe en trouweloze christenen een kroon mogen ontvangen? Daarom, alzo wij een onbewegelijk koninkrijk ontvangen, laat ons de genade vasthouden, door welke wij welbehaglijk God mogen dienen met eerbied en Godvruchtigheid. Hebreeën 12:28.

MARTELARENLIJST

Markies, van Argyll, Onthoofd, Mei 27, 1661, Edinburgh,
 James, Guthrie, Predikant, Opgehangen, Juni 1, 1661, Edinburgh,
 William, Govan, Captain, Opgehangen, Juni 1, 1661, Edinburgh,
 Archibald, Johnston, Warriston, Opgehangen, Juli 22, 1663, Edinburgh,
 John, Cruikshanks, Predikant, In strijd, Nov. 28, 1666, Pentland,
 Andrew, M'Cormack, Predikant, In strijd, Nov. 28, 1666, Pentland,
 John, M'Culloch, Barholm, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 John, Gordon, Knockbreck, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 Robert, Gordon, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 John, Ross, Mauchline, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 Andrew, Arnot, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 John, Shields, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 John, Parker, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 Gavin, Hamilton, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 James, Hamilton, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 Christopher, Strang, Opgehangen, Dec. 7, 1666, Edinburgh,
 Alexander, Robertson, Opgehangen, Dec. 14, 1666, Glasgow,
 John, Neilson, of Corsack, Opgehangen, Dec. 14, 1667, Glasgow,
 George, Crawford, Cumnock, Opgehangen, Dec. 14, 1668, Glasgow,
 Robert, Buntine, Fenwick, Opgehangen, Dec. 14, 1669, Glasgow,
 John, Hart, Glassford, Opgehangen, Dec. 19, 1666, Glasgow,
 Robert, Scott, Dalsersf, Opgehangen, Dec. 19, 1667, Glasgow,
 Matthew, Paton, Newmilns, Opgehangen, Dec. 19, 1668, Glasgow,
 Hugh, M'Kail, Predikant, Opgehangen, Dec. 20, 1666, Edinburgh,
 John, Wodrow, Glasgow, Opgehangen, Dec. 20, 1667, Edinburgh,
 Ralph, Shields, Ayr, Opgehangen, Dec. 20, 1668, Edinburgh,
 Humphrey, Colquhoun, Opgehangen, Dec. 20, 1669, Edinburgh,
 John, Wilson, Kilmaurs, Opgehangen, Dec. 20, 1670, Edinburgh,
 James, Smith, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 Alexander, Macmillan, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 James, Macmillan, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 George, M'Kertney, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 John, Short, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr, i
 John, Graham, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 John, Muirhead, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Ayr,
 John, Ross, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Edinburgh,
 John, Shields, Opgehangen, Dec. 27, 1666, Edinburgh,
 James, Blackwood, Irvine, Dec. 31, 1666
 John, M'Coul, Irvine, Dec. 31, 1666,
 William, Smith, Doodgeschoten, Dec. 31, 1666,
 Thomas, Paterson, Glasgow, Died of wounds, Dec., 1666,
 David, Findlay, Doodgeschoten by Dalziel, Dec., 1666, Newmilns,
 William, Grierson, Opgehangen, Jan. 2, 1667, Dumfries,
 William, Welsh, Opgehangen, Jan. 21, 1667, Dumfries,
 John, Gordon, Largmore, gestorven na de strijd te Pentland Jan. 6, 1667,

James, Gilon, Cavers, gedood door soldaten, 1668, Edinburgh,
 John, Vernor, gestorven in gevangenis, Nov., 1670,
 James, Davie, Doodgeschoten, April, 1673, Blackdale,
 James, Mitchell, Opgehangen, Jan. 18, 1676, Edinburgh,
 James, Learmont, Onthoofd, Sept. 27, 1678, Edinburgh,
 Andrew, Breddy, Forgandenny, Doodgeschoten tijdens bijeenkomst Dec. 1678,
 Thomas, Ker, Heyhope, Crockome, Dec. 1678,
 John, Welwood, Predikant, April, 1679,
 Andrew, Richmond, Doodgeschoten by Claverhouse, Juni, 1679,
 Thomas, Weir, Dodelijk gewond in strijd, Juni, 1679, Drumclog,
 John, Gebbie, Dodelijk gewond in strijd, Juni 1, 1679, Drumclog,
 John, Morton, Gedood in de strijd, Juni 1, 1679, Drumclog,
 William, Dingwall, Gedood in de strijd, Juni 1, 1679, Drumclog,
 William, Danziel, Dodelijk gewond in strijd, Juni, 1679, Drumclog,
 James, Thomson, Gedood in strijd te Drumclog, Juni 1, 1679,
 Thomas, Fleming, Gedood in strijd te Drumclog, Juni 1, 1679,
 Andrew, Ayton, the younger, Doodgeschoten, 1679, Cupar,
 William, Gordon, Earlstoun, gedood op weg naar Bothwell, Juni 22, 1679,
 Matthew, Jamieson, gedood op weg naar Bothwell Bridge, Juni, 1679,
 James, Smith, Gedood in strijd te Bothwell Bridge, Juni, 1679, Bothwell,
 Gavin, Semple, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 James, Scouler, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 John, Browning, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 Robert, Stobo, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 William, Hamilton, Gedood op weg naar bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 Robert, Steel, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 William, Pate, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 Archibald, Dick, Gedood op weg naar een bijeenkomst te Bothwell, Juni, 1679,
 Robert, Finlay, Gedood op weg naar strijd te Bothwell Bridge, Juni, 1679,
 Robert, Lockhart, Birkhill, doodgeschoten te Bothwell Bridge, Juni, 1679,
 Arthur, Inglis, Cambusnethan, gedood door soldaten, Juni 23, 1679, Stocklton,
 John, Kid, Predikant, Edinburgh, Aug. 14, 1679,
 John, King, Predikant, Edinburgh, Aug. 14, 1679,
 John, Addie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,

 John, Aitkin, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Aiton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Alison, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Alison, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Allan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Anderson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Anderson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Auchinclose, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Auld, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Barton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Beal, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Samuel, Beck, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,

John, Bell, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Bishop, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Bissit, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 David, Bitchet, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Bitchet, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Boog, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Borthwick, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Bouston, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Breakenrig, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Brice, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Brown, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Brown, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Brown, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Brown, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Brownlee, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Bryce, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Bryce, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Buchan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Buchanan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Buckle, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Burden, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Cairnduff, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Cairns, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Caldwell, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 George, Campbell, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 John, Campbell, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Chalmers, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 John, Christison, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Clark, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Clark, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Cochran, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Colvil, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Cook, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Corson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Couper, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Couston, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Craig, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Crighton, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 Daniel, Cunningham, Vergaan reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 James, Cunningham, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 David, Currie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Cuthbertson, Vergaan op reis naar Orkney een slavenschip, 1679,
 John, Deans, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Donaldson, Vergaan reis naar Orkney een slavenschip, 1679,
 James, Donaldson, Vergaan reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Donaldson, Vergaan reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Douglas, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,

Samuel, Douglas, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Drips, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Easton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Easton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Mungo, Eccles, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Eliot, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Ferguson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Finlay, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Finlayson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Fork, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Galbraith, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Gemill, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Germont, Vergaan op reis naar Orkney een slavenschip, 1679,
 James, Gib, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Gib, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Patrick, Gilchrist, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Gilchrist, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Govan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Govan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Gray, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Graze, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Greenshields, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Grinlaw, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Patrick, Hamilton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Samuel, Hannay, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Hardie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Henderson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Hendrie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Herd, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Hopkirk, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Horn, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Houston, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Walter, Humper, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 George, Hutcheson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Inglis, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Patrick, Keir, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Kennedy, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Killen, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Kirk, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Kirk, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Lamb, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Peter, Lermont, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Lilburn, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, M'Connel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Cornock, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 David, M'Cubbin, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, M'Culloch, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, M'Garron, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,

John, M'Harie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Walter, M'Kechnie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, M'Kie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Lellan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, M'Lurg, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, M'Murrie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Nure, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Tagart, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Tire, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, M'Whirter, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 David, Mackervail, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Mather, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Mathie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Miller, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Miller, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Miller, Glasgow, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 William, Miller, Monklands, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 Robert, Milligan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Milligan, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Mirrie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Morison, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Murdoch, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Murie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Murie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Mutray, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Neilson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Newbigging, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Samuel, Nisbet, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Oliver, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Paterson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Phalp, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Pirie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Pirie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Pringle, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Pringle, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 David, Ralton, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Ramsay, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Rankin, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Reid, Mauchline, Vergaan op reis naar Orkney een slavenschip, 1679,
 William, Reid, Musselburgh, Vergaan op reis naar Orkney een slavenschip, 1679,
 Andrew, Richmond, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Rodger, Meibole, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 William, Rodger, Kilbride, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 Thomas, Rosper, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Russel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Russel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 George, Rutherford, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Scot, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,

William, Scot, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Hugh, Simpson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Snodgrass, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Sprot, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Steel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Steven, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Struthers, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Thomson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Thomson, Dalmeny, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 John, Thomson, Torphichen, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 William, Thomson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Tinto, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Tod, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Tod, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Torrence, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Unnes, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Waddel, Vergaan op reis naar Orkney op een slave nschip, 1679,
 James, Waddel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Walter, Waddel, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Alexander, Walker, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Wallet, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Watson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 George, Weir, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Weir, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Welsh, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, White, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Whyte, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Williamson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Patrick, Wilson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Wilson, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Francis, Wodrow, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Wylie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Wylie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Wylie, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Wylie, Loudon, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Thomas, Wylie, Stewarton, Vergaan op reis naar Orkney op slavenschip, 1679,
 John, Wynet, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Andrew, Young, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 John, Young, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Richard, Young, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 Robert, Young, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Younger, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 William, Younger, Vergaan op reis naar Orkney op een slavenschip, 1679,
 James, Wood, Opgehangen, Nov. 18 of 25, 1679 Magus Muir,
 Thomas, Brown, Opgehangen, Nov. 18 of 25, 1679 Magus Muir,
 Andrew, Sword, Opgehangen, Nov. 18 of 25, 1679 Magus Muir,
 John, Waddell, Opgehangen, Nov. 18 of 25, 1679 Magus Muir,
 John, Clyde, Opgehangen, Nov. 18 of 25, 1679 Magus Muir,

Henry, Hall, Haughhead, South Queensferry, Juni 3, 1680,
 Richard, Cameron, Predikant, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 Michael, Cameron, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 John, Hamilton, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 John, Gembel, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 James, Gray, de jonge, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 Robert, Dick, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 John, Fowler, Captain, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 Robert, Paterson, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 Thomas, Watson, Gedood in de strijd, Juli 20, 1680, Ayrsmoss,
 John, Vallance, gestorven door wonden te Ayrsmoss, Juli 1680, Edinburgh,
 William, Manuel, gestorven door wonden te Ayrsmoss, Juli, 1680, Edinburgh,
 David, Hackston, Rathillet, opgehangen Juli 30, 1680, Edinburgh,
 Archibald, Alison, Opgehangen, aug. 11, 1680, Edinburgh,
 John, Malcolm, Dalry, Opgehangen, aug. 13, 1680, Edinburgh,
 James, Skene, Opgehangen, Dec. 1, 1680, Edinburgh,
 John, Potter, Opgehangen, Dec. 1, 1680, Edinburgh,
 Archibald, Stewart, Opgehangen, Dec. 1, 1680, Edinburgh,
 Isabell, Alison, Perth, Opgehangen, Jan. 26, 1681,
 Marion, Harvie, Borrowstoun, Opgehangen, Jan. 26, 1681,
 William, Gouger, Opgehangen, Mar 11, 1681, Edinburgh,
 Christopher, Miller, Opgehangen, Mar 11, 1681, Edinburgh,
 Robert, Sangster, Opgehangen, Mar 11, 1681, Edinburgh,
 Adam, Philip, Opgehangen, Juli 13, 1681, Edinburgh,
 Laurence, Hay, Opgehangen, Juli 13, 1681, Edinburgh,
 Andrew, Pitulloch, Opgehangen, Juli 13, 1681, Edinburgh,
 Donald, Cargill, Predikant, Opgehangen, Juli 27, 1681, Edinburgh,
 Walter, Smith, Opgehangen, Juli 27, 1681, Edinburgh,
 James, Boig, Opgehangen, Juli 27, 1681, Edinburgh,
 William, Thomson, Opgehangen, Juli 27, 1681, Edinburgh,
 William, Cuthill, Opgehangen, Juli 27, 1681, Edinburgh,
 Robert, Garnock, Stirling, Opgehangen, okt. 10, 1681, Edinburgh,
 David, Ferrie, Edinburgh, okt. 10, 1681, Opgehangen,
 James, Stuart, Edinburgh, okt. 10, 1681, Opgehangen,
 Alexander, Russell, Edinburgh, okt. 10, 1681, Opgehangen,
 Patrick, Forman, Edinburgh, okt. 10, 1681, Opgehangen,
 William, Harvey, Opgehangen, Mar 3, 1682, Lanark,
 Robert, Fleming, Edinburgh, April 12, 1682,
 Hugh, M, (onleesbaar) gedood April 12, 1682,
 Robert, Gray, Opgehangen, Mei 19, 1682, Edinburgh,
 Thomas, Lauchlin, opgehangen aug. 16, 1682, Edinburgh,
 William, Graham, Crossmichael, Doodgeschoten by Claverhouse, 1682, Kells,
 John, Finlay, Edinburgh, Dec. 15, 1682, Opgehangen,
 William, Cochrane, Strathaven, Opgehangen, Dec. 15, 1682, Edinburgh,
 James, Robertson, Stonehouse, Opgehangen, Dec. 15, 1682, Edinburgh,
 Alexander, Hume, of Hume, Opgehangen, Dec., 29, 1682, Edinburgh,
 Robert, Nairn, Van ontbering gestorven tijdens vlucht in bos Dec. 1682,
 David, M'Millan, Opgehangen, Mei 16, 1683, Edinburgh,

John, Wilson, Lanark, Opgehangen, Mei 16, 1683,
 John, Nisbet, younger, Opgehangen, Apr. 14, 1683, Kilmarnock,
 James, Smith, Right hand cut off, then opgehangen, Juni 13, 1683, Glasgow,
 John, Wharry, Right hand cut off, then opgehangen, Juni 13, 1683, Glasgow,
 William, Buick, Glasgow, 1683, Juni 14,
 Andrew, Guillon, opgehangen, Juli 20, 1683, Edinburgh,
 Edward, A ?, (onleesbaar), Edinburgh, Juli 20, 1683,
 John, Cochrane, Lesmahagow, Opgehangen, Nov. 30, 1684, Edinburgh,
 John, Whitelaw, Opgehangen, Nov. 30, 1684, Edinburgh,
 Arthur, Bruce, Opgehangen, Nov. 30, 1684, Edinburgh,
 William, Johnston, Stirlingshire, gevangen en gestorven 1683,
 William, M'Ewmont, verbannen en op zee gestorven, 1683?
 John, Wilson, Lesmahagow, Doodgeschoten door Colonel Buchan 1683,
 John, Smith, Lesmahagow, Doodgeschoten door Colonel Buchan 1683,
 George, Martin, Dailly, Opgehangen, Feb.22, 1684, Edinburgh,
 James, Muir, Opgehangen, Feb. 22, 1684, Edinburgh,
 John, Gilry, Opgehangen, Feb. 22, 1684, Edinburgh,
 Robert, Baillie, Jerviswood, Edinburgh, Feb. 24, 1684, Feb.
 John, Dick, Opgehangen, Maart 5, 1684, Edinburgh,
 James, Johnstoun, Cadder, Opgehangen, Maart 19, 1684, Glasgow,
 Archibald, Stewart, Lesmahagow, Opgehangen, Maart 19, 1684, Glasgow,
 James, Winning, Glasgow, Opgehangen, Maart 19, 1684, Glasgow,
 John, Main, West Monkland, Opgehangen, Maart 19, 1684, Glasgow,
 John, Richmond, Galston, Opgehangen, Maart 19, 1684, Glasgow,
 John, Paton, Capt, Fenwick, Opgehangen, Mei 9, 1684, Edinburgh,
 James, Nisbet, Darvey, Opgehangen, Juni 5, 1684, Glasgow,
 John, M'Kechnie, Doodgeschoten Juli of Aug, 1684,
 Arthur, Tacket, Hamilton, Opgehangen, aug. 1, 1684, Edinburgh,
 Thomas, Harkness, Locherben, Opgehangen, aug. 15, 1684, Edinburgh,
 Andrew, Clark, Leadhills, Opgehangen, aug. 15, 1684, Edinburgh,
 Samuel, M'Ewen, Glencairn, Opgehangen, aug. 15, 1684, Edinburgh,
 James, Nicol, Peebles, Opgehangen, aug. 27, 1684, Edinburgh,
 William, Young, Opgehangen, aug. 27, 1684, Edinburgh,
 James, Smith, East Threepwood, gedood door dragonders, 1684, Burnann,
 James, Lawson, okt. 24, 1684, Glasgow,
 Alexander, Wood, okt. 24, 1684, Glasgow,
 James, H ?, (onleesbaar), Nov. 12, 1684, Edinburgh,
 John, Watt, Kilbride, Nov. 14, 1684, Edinburgh,
 John, Semple, Glassford, Nov. 14, 1684, Edinburgh,
 Gabriel, Thomson, Nov. 14, 1684, Edinburgh,
 Andrew, M'Gill, Opgehangen, Nov., 1684,
 James, Muirhead, stierf in gevangenis, Nov. 28, 1684,
 James, Maxwell, Mrs, tijdens de vlucht gestorven, Nov. 1684,
 James, Graham, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
 Thomas, Wood, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
 Thomas, Robertson, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
 George, Jackson, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
 William, Keagow, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,

Alexander, ?, (onleesbaar), Dec. 9, 1684,
 Robert, Stewart, Doodgeschoten, Dec. 18, 1684, Water of Dee,
 John, Grier, Doodgeschoten, Dec. 18, 1684, Water of Dee,
 Robert, Ferguson, Doodgeschoten, Dec. 18, 1684, Water of Dee,
 James, M'Michael, hersens ingeslagen, Dec. 18, 1684, Water of Dee,
 William, Hunter, (of Robert?), Opgehangen, Dec. 1684, Kirkcudbright,
 Robert, Smith, Opgehangen, Dec. 1684, Kirkcudbright,
 George, Shiels, gestorven van ellende in gevangenis, 1684,
 Thomas, Scot, gestorven van ellende in gevangenis, 1684,
 John, Falla, gestorven van ellende in gevangenis, 1684,
 Thomas, Turnbull, gestorven van ellende in gevangenis, 1684,
 John, Renwick, Een van de covenanters op slavenschip gestorven, 1685,
 James, Sittingtoun, Een van de covenanters op slavenschip gestorven, 1685,
 John, Hunter, Doodgeschoten, 1685, Corehead,
 Thomas, Stevenson, Doodgeschoten, 1685,
 John, Stevenson, Doodgeschoten, 1685
 James, Maclave, Doodgeschoten, 1685,
 Matthew, Mickelwrath, Doodgeschoten, 1685, Colmonell,
 Andrew, MacGill, geëxecuteerd, Jan, 1685, Ayr,
 Robert, Pollack, Kilbride, Opgehangen, Jan. 23, 1685, Edinburgh,
 Robert, Millar, Rutherglen, Opgehangen, Jan. 23, 1685, Edinburgh,
 James, Dun, Gemarteld tijdens gebedssamenkomst, Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 Robert, Dun, Gemarteld tijdens gebedssamenkomst, Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 Thomas, Stevenson, Gemarteld tijdens gebed, Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 John, Stevenson, Gemarteld tijdens een gebed, Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 James, M'Lude, Gemarteld tijdens gebedssamenk. Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 Andrew, Macaulay, Gemarteld tijdens gebed. Jan. 23, 1685, Caldons bos,
 Thomas, Machassie, Straiton, Doodgeschoten, Jan, 1685, Straiton,
 Daniel, M'Michael, Doodgeschoten, Jan. 31, 1685, Dalveen,
 James, Algie, gearresteerd en gedood, Feb. 3, 1685, Paisley,
 John, Park, gedood, Feb. 3, 1685, Paisley,
 John, Smith, Doodgeschoten, Feb. 1685, Lesmahagow,
 John, Wallace, Doodgeschoten, Feb. 19, 1685, Lochenkit Moor,
 William, Heron, Doodgeschoten, Feb. 19, 1685, Lochenkit Moor,
 John, Gordon, Doodgeschoten, Feb. 19, 1685, Lochenkit Moor,
 William, Stewart, Doodgeschoten, Feb. 19, 1685, Lochenkit Moor,
 Edward, Gordon, Opgehangen, Feb. 20, 1685, Irongray,
 Alexander, M'Cubbin, Opgehangen, Feb. 20, 1685, Irongray,
 David, Halliday, Balmaghie, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,
 John, Bell, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,
 Andrew, M'Robert, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,
 James, Clement, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,
 Robert, Lennox, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,
 Edward, Mackeen, (of Kyan), Doodgeschoten, Feb. 28, 1685,
 William, Adam, Doodgeschoten, Feb. 1685, Muirkirk,
 Wallace, Mr, Nr Kirkpatrick, Feb. 1685,
 Edgar, Nr Kirkpatrick, Mar, 1686,
 Smith, Mr, Doodgeschoten, Feb. 1685, Lesmahagow,

William, Smith, Doodgeschoten, Mar 29, 1685, Glencairn,
 John, Brown, Lesmahagow, Doodgeschoten, March, 1685, Clydesdale,
 John, Law, Doodgeschoten voor hulp 8 Covenanters April, 1685, Newmilns,
 John, Bennock, (Kennock) Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Glencairn,
 James, Bennoch, Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Glencairn,
 Robert, Edgar, Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Glencairn,
 Robert, Mitchell, Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Glencairn,
 Robert, Grierson, Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Glencairn,
 John, Semple, Doodgeschoten, Apr. 28, 1685, Dailly,
 John, Brown, Priesthill, Mei 1, 1685, Doodgeschoten door Claverhouse
 John, Browning, jongen opgehangen door Claverhouse, Mei 1, 1685, Priesthill,
 Gabriel, Thomson, Doodgeschoten, Mei 1, 1685, Eaglesham,
 Robert, Lockhart, Doodgeschoten, Mei 1, 1685, Eaglesham,
 Peter, Gillies, Opgehangen, Mei 6, 1685, Mauchline,
 John, Bryce, Opgehangen, Mei 6, 1685, Mauchline,
 Thomas, Young, Opgehangen, Mei 6, 1685, Mauchline,
 William, Fiddison, Opgehangen, Mei 6, 1685, Mauchline,
 John, Bruning, Opgehangen, Mei 6, 1685, Mauchline,
 Andrew, Hislop, Doodgeschoten, Mei 11, 1685, Eskdale,
 Margaret, MacLauchlan, verdronken Mei 11, 1685, Wigtown,
 Margaret, Willson, verdronken Mei 11, 1685, Wigtown,
 Robert, Thorn, Doodgeschoten, Mei 11, 1685, Polmadie,
 Thomas, Cook, doodgeschoten, Mei 11, 1685, Polmadie,
 John, Urey, Doodgeschoten, Mei 11, 1685, Polmadie,
 Andrew, M'Quhan, Doodgeschoten, Mei 11, 1685, Newton, Galloway,
 James, Kirko, Doodgeschoten, Mei 13, 1685, Dumfries,
 Joseph, Wilson, Doodgeschoten Mei of Juni, 1685, Carsegellioch,
 N. Doodgeschoten na een predicatie door J. Renwick, Galloway
 John, Jamieson, Doodgeschoten na preek J. R. Mei of Juni, 1685, Carsegellioch,
 John, Humphrey, gedood na preek J. R. Mei of Juni, 1685, Carsegellioch,
 David, Dun, Opgehangen, Mei of Juni, 1685, Cumnock,
 Simon, Paterson, Opgehangen, Mei of Juni, 1685, Cumnock,
 Marion, Cameron en **twee andere vrouwen** na preek van J. R., 1685
 James, White, Doodgeschoten tijdens gebed, Mei, 1685, Little Blackwood,
 Matthew, Donald, tijdens transport naar gevangenis gestorven, Mei, 1685,
 Thomas, Richard, Doodgeschoten, Juni, 1685, Cumnock,
 David, Halliday, Doodgeschoten, Juni 10, 1685, Twynholm,
 George, Short, Doodgeschoten, Juni 10, 1685, Twynholm,
 William, M'Kirkue, Doodgeschoten, July, 1685, Straiton,
 Gilbert, M'Adam, gedood tijdens gebedsamkomst, Juli, 1685, Kirkmichael,
 Gavin, Russell, Opgehangen, aug. 6 of 12, 1685, Edinburgh
 Thomas, Stodart, Opgehangen, aug. 12, 1685, Edinburgh,
 Matthew, Bryce, Opgehangen, aug. 12, 1685, Edinburgh,
 James, Wilkison, Opgehangen, aug. 12, 1685, Edinburgh,
 Thomas, Archer, Opgehangen, aug. 21, 1685, Edinburgh,
 William, Johnston, Opgehangen zonder proces, 1685, Wigtown,
 John, Milroy, Opgehangen zonder proces, 1685, Wigtown,

George, Walker, Opgehangen zonder proces, 1685, Wigtown,
 John, Hunter, Doodgeschoten, 1685, Moffat,
 John, Stott, (John Stock?) dood in gevangenis, 1685, Dunnottar Castle,
 James, Aitchison, dood in gevangenis, 1685, Dunnottar Castle,
 James, Russell, dood in gevangenis, 1685, Dunnottar Castle,
 William, Brown, dood in gevangenis, 1685, Dunnottar Castle,
 James, Forsyth, Mrs, Dunnottar Castle, 1685, met pasgeboren kind gestorven.
 James, Watson, gedood in gevangenis te Dunottar Castle prison, 1685,
 Others, Killed gedood in gevangenis te Dunnottar Castle prison, 1685,
 Alexander, Dagleish, gestorven in gevangenis, 1685, Dunnottar Castle,
 Others, gestorven in gevangenis 1685, Dunnottar Castle,
 William, Paterson, Doodgeschoten, 1685, Strathaven,
 Thomas, M'Clorgan, gedood, 1685,
 John, Hallume, Opgehangen, 1685, Kirkcudbright,
 Robert, M'Whae, gedood, 1685,
 John, Murchie, Colmonell, Doodgeschoten, 1685, Carrick,
 Daniel, M'Ilwraith, Doodgeschoten, 1685, Carrick,
 Alexander, Lin, Doodgeschoten, 1685,
 James, Glover, was doodgeschoten in Tinwald wood, 1685,
 Andrew, Hunter, Oud man, stierf in gevangenis, 1685,
 Andrew, Fergusson, stierf in gevangenis, 1685, Glasgow,
 John, Munil, stierf in gevangenis, 1685, Edinburgh,
 James, Muncie, stierf in gevangenis, 1685, Edinburgh,
 Elizabeth, Glendonning, stierf in gevangenis, 1685, Edinburgh,
 John, Fergushill, Doodgeschoten tijdens gebedsamenk. Nov., 1685, Fenwick,
 George, Woodburn, Fenwick, Doodgeschoten tijdens gebedsamenk. Nov., 1685,
 Patrick, Gemmel, Doodgeschoten tijdens gebedsamenk., 1685, Fenwick,
 John, Nisbet, Hardhill, Opgehangen, Dec. 4, 1685,
 Edward, Marshall, Kaemuir, Opgehangen, Dec. 4, 1685,
 John, Smith, gedood door P. Inglis, zoon van Capt. Inglis, 1685, Cunningham,
 William, Shillilaw, jongen, doodgeschoten Juli, 1685 (or 1684?), Woodhead,
 George, Corson, Doodgeschoten, 1685,
 John, Hair, Doodgeschoten, 1685,
 William, Campbell, gestorven in gevangenis, April, 1686,
 John, Blackadder, Predikant, gestorven op Bass Rock, Juni, 1686, Bass Rock,
 David, Steel, Doodgeschoten bij zijn familie, Dec. 20, 1686, Lesmahagow,
 John, Zuil, Darleith, stierf in gevangenis, 1685, (of 1688, Jan.
 James, Renwick, Predikant, Opgehangen, Feb.17, 1688, Edinburgh,
 George, Wood, Sorn, Doodgeschoten. 16 jaar, Juni, 1688, Tinkhornhill,
 John, Macgeaghan, Doodgeschoten, Juli 28, 1688, Bello Path,
 Roger, Dunn, Doodgeschoten, Juni 1688, Cairnsphairn,
 Mower, Mr, 1688, Galloway,
 Auchinleck, Mr, 1688, Carlinwark,
 John, M'Glorgan, 1688,
 William, Cleland, Captain, 1689.

Bovenstaande lijst is niet compleet.

Nagelaten getuigenissen

1. Archibald Campbell, DE MARKIES VAN ARGYLE, 27 mei 1661

In de eerste dagen van de strijd, die gevoerd is door de verbondenen, stonden twee mannen vooraan, de ene een prediker, James Guthrie, de andere een edelman, de Markies van Argyle. Wij mogen van beiden zeggen, dat de kostelijke voorrechten, vrijheid van geweten en van zuivere godsdienst, door hun bloed zijn gedoopt. Hun martelaarschap was een bewijs van de wraakgierigheid van de vijanden der Covenanters, die moediger en zekerder werden in hun optreden, hoe meer zij werden vervolgd.

Het huis van Argyle nam een vooraanstaande plaats in, vanaf de vroegste perioden in de Schotse geschiedenis. Geheel Schotland behoorde tot hun rechtsgebied, daar zij zoowel in burgerlijke als in criminele zaken recht spraken totdat lagere gerechtshoven werden geïnstitueerd, waardoor de macht van de Argyles werd beperkt tot het westelijk gedeelte van Schotland. Dit nam niet weg dat zij heersers bleven over een groot aantal mensen, die onder hun bevelen stonden. Men beweert, dat Archibald Campbell, de achtste Graaf van Koning Karel, 20.000 man in het veld had kunnen brengen. Als wij daarbij in herinnering brengen, dat de achtste Graaf een belofte ontving, dat een bedrag van bijna twee miljoen gulden aan hem zou worden terugbetaald, wegens onkosten en voorschotten, uitgegeven ten behoeve van de koning, dan kan men zich een voorstelling maken van de grootheid van de Argyles.

Het was daarom geen wonder, dat toen de Graaf zich voegde bij de Covenanters in de Algemene vergadering van 1638, Robert Baillie zeide: „Er was niets dat ons meer versterkte dan de tegenwoordigheid van Argyle. Deze man was verreweg de machtigste in het koninkrijk". (Baillie van Kilwinning was een van de onderschrijvers van het Nationaal Verbond in 1638. Hij stierf in 1662. Kort daarvoor zei hij: 'Mijn hart is gebroken van smart, vanwege de verbreking van het verbond.')

Dit schijnt ook afdoende de beschuldiging, door zijne vijanden tegen hem ingebracht, als zou hij een Covenanter zijn, niet omdat hij de vrijheid of de godsdienst lief had, maar omdat hij zijn macht hoopte uit te breiden, te weerleggen. Argyle had alles te verliezen en niets te winnen door zijn aansluiten bij de Covenanters en wij beschouwen hem als een trouwhartige en vaderlandslievende held.

Archibald, de achtste Graaf van Argyle, werd geboren in 1598 en was gedurende zijn minderjarigheid bekend als **Lord Lorn**. Zijn vader was een eigenaardig man, en moest wegens geldschuld het land verlaten en diende de Koning van Spanje in Vlaanderen. Lord Lorn, van zijn vader beroofd, kwam onder voogdij van de Graaf van Morton, die hem een opvoeding gaf, die uitstak boven wat men in die dagen gaf aan jongelingen van zijn stand. Na het gebruikelijke onderwijs genoten te hebben, studeerde Lord Lorn theologie en rechtsgeleerdheid, zonder twijfel in de verwachting dat hij een plaats zou hebben in te nemen in het gouvernement van zijn land.

Na hier en daar gereisd te hebben ging hij naar het hof van Karel de Eerste, koning

van Groot-Brittannië, 1625-1649. Hij werd terstond een gunsteling van zijn koninklijke meester. Hij werd lid van de Raad van State en Koning Karel raadpleegde hem in de gewichtigste vraagstukken, betreffende de regering van het koninkrijk.

In deze tijd had er een gebeurtenis plaats, waarvan gretig gebruik is gemaakt door de lasteraars van Lord Lorn. Zijn vader kwam uit het buitenland terug en verschijnende aan het hof van Koning Karel, werd hij vriendelijk ontvangen, niet het minst, omdat hij Rooms Katholiek was geworden. Hij toonde spoedig, welk een diepe haat hij voedde tegen zijn zoon Lord Lorn en besloot om hem, indien mogelijk, te onterven.

Koning Karel koos de zoon boven de vader en beval de oude Graaf, onmiddellijk de goederen en de macht van het huis van Argyle aan zijn zoon over te dragen, terwijl hij aan de vader een inkomen uit de goederen liet. Hierin stemde de oude Graaf, na veel tegenstand toe. „Ik onderwerp mij om de Koning genoeg te doen, ofschoon ik geloof hard behandeld te zijn”, zei hij, tot de Koning. Daarop wendde hij zich tot zijn zoon Lord Lorn en zei: „Ik heb je eraan te herinneren, hoe ontrouw je in je gedrag jegens mij zijt geweest; maar houd altijd in gedachten hoe mild de koning voor je is geweest, hoewel ik zeker weet dat je het vergeten zult”. Hij boog voor de koning, maar zijn kwaadheid deed hem zich nogmaals tot de vorst richten. „Sire, ik ken deze jonge man, beter dan u. U hebt mij vernederd om hem te verhogen. Ik betwijfel of u lang genoeg zult leven om tot berouw te komen over deze daad. Hij is een man van kracht, list en valsheid en kan niemand liefhebben; indien hij gelegenheid krijgt, u kwaad te doen, dan zal hij het niet nalaten”. Welk een bitterheid uit de mond van een vader!

Wat van hem en van zijn uitmuntende huisvrouw Margaret, dochter van de Graaf van Morton, bekend is, toont juist hoe weinig de vader de zoon kende. Het was de gewoonte van zijn zoon om 's morgens te vijf ure op te staan en in de eenzaamheid te verkeren tot acht uur en behalve de huisgodsdienst en het eenzaam gebed 's morgens en 's avonds, bad hij gewoonlijk met zijn vrouw op verschillende tijden, terwijl ook zijn huisknecht en de dienstmaagd daarbij tegenwoordig waren. Hun woning werd de herberg van sommige der meest Godzalige leraars in het land. Samuel Rutherford dankte God, dat Hij hem een vriend had geschonken in Lord Lorn.

Met zulk een Godvruchtige vrouw en in zijn hart vervuld door de dingen van Gods koninkrijk, kon het niet anders of hij moest zich één gevoelen met de Covenanters. Tot hiertoe had hij zich niet bij hen gevoegd in hun worsteling tegen het papisme en de geestelijkheid en voor het verkrijgen van vrijheid van het leven en de consciëntie. Hij nam daartoe de beslissende stap, toen hij verscheen op de Algemene Vergadering in 1638, waar hij hartelijk verwelkomd werd en waar het enigste verwijt, dat hem gedaan werd, was, dat hij niet eerder was gekomen.

Hij sprak : „Het was geen gebrek aan genegenheid tot het welzijn van de kerk en mijn land, dat mij terughield, maar een verlangen, een hoop dat door mijn verder verblijf aan het hof, ik in staat gesteld mocht worden om herstel van het onrecht te bewerken. Maar toen ik zag, dat ik niet langer kon blijven, zonder ontrouw aan God en aan mijn land te zijn, gevoelde ik dat het mij paste, mij openlijk aan u te verbinden”.

Het slot van deze vergadering was het begin van de toebereidselen tot de oorlog met Karel.

Archibald kreeg de titel *Graaf van Argyle*, bij de dood van zijn vader. Hij werd belast met de onderwerping van de Westelijke Hooglanden, wat hij uitvoerde. De macht van de Covenanters bracht Karel tot bezinning en altijd gereed beloften te doen, gaf hij de Covenanters zo veel toe dat zij tevreden waren en zelfs ging hij zo ver, om Argyle, als

een teken van zijn gunst, tot *Markies* te verheffen.

Toen Karel, door besluiten van het Engels Parlement, niet veel meer was dan een gevangene, ontwaakte de sympathie van Schotland. Onder leiding van de Markies van Hamilton ontstond een beweging, die ten doel had, om de strijdkrachten van de Covenanters te verenigen met de Koningsgezinden en op die wijze Karel bij te staan tegen de Independenten. In deze omstandigheden toonde de Markies van Argyle zijn wijsheid. Hij verzette zich heftig tegen de voorgenomen maatregelen, daar hij geloofde dat de Independenten slechts stredden voor dezelfde zaak als waarvoor de Covenanters hadden gevochten en dat het steunen van de koning tegen de Independenten, niets minder zou zijn dan een veroordelen van zichzelf, terwijl bovendien aan een koning, die niet te vertrouwen was, grote macht zou worden gegeven om kwaad te doen.

Een groot gedeelte van het volk koos de zijde van Argyle en hij werd de hoofdpersoon in Schotland. Zij, die de overeenkomst met Karel hadden gemaakt vielen Engeland binnen en werden verslagen bij Preston. Het kostte Hamilton zijn leven.

Na de dood van Karel I werd het hart van de Markies van Argyle vervuld met grote blijdschap, toen Karel de Tweede tekenen gaf, dat hij aandacht wilde schenken aan de grieven der Covenanters, zodat er hoop kwam, dat hij de Episcopale godsdienst niet aan zijn volk zou opdringen. De kroningsplechtigheid te Scone op de 1ste januari 1651, was er een van grote pracht en praal. De kroon werd door de Markies van Argyle tot de koning gedragen en daarna op het hoofd van de koning geplaatst. De predicatie, die bij die gelegenheid werd uitgesproken was een beroep op de koning om te gedenken aan zijn plechtige beloften.

Argyle verlangde zeer naar rust voor het volk, nadat het zulke lange tijd verontrust was geweest. Hij wist, dat een groot gedeelte van het volk geen geloof hechtte aan de beloften van de koning. Hij deelde daarom de koning mee, dat naar zijn mening de rust onder het volk zeer bevorderd zou worden, als de koning door een huwelijk zich verbond aan een welbekende Presbyteriaanse familie. Het zal niet bekend worden, wie de naam heeft genoemd, doch Karel stemde toe in een huwelijk met de dochter van Argyle, Lady Ann Campbell. In dezelfde brief, waarin hij verklaarde tot dit huwelijk genegen te zijn, beloofde hij aan Argyle een hertogdom en al het geld dat hij ten behoeve van de koning had uitgegeven, terug te betalen. Karel heeft evenwel getoond geen vertrouwen waard te zijn, want hij heeft geen enkele van zijn beloften vervuld.

Het wulpse leven van de koning werd langzamerhand een doorn in het oog van de Covenanters. De Markies kreeg de gelegenheid te Stirling om hem te vermanen. Na het avondeten legde hij hem het zondige van zijn gedrag voor. Karel scheen de berisping ja berouwvol op te nemen, want hij weende. De Markies was er mee in zijn schik. Maar de Markiezin verklaarde: „Hij is niet te vertrouwen. Je hebt de koning nu tot je vijand en hij zal het je nooit vergeven”. Na enige tijd schreef Argyle een brief, waarin hij de koning vroeg om toestemming, naar Londen te komen. De koning gaf een gunstig antwoord. Toen hij aankwam begaf hij zich naar Whitehall om Karel te groeten, die woedend met zijn voet stampte en onmiddellijk Sir William Fleming gelastte zijn order uit te voeren, die daarop de Markies naar de Tower liet brengen. Op 16 April 1661 moest Argyle verschijnen voor het Schots Parlement, beschuldigd van verraad. De aanklacht bestond uit veertien punten, waarvan het grootste gedeelte bewijs gaf, dat hij gezocht werd, omdat hij zich aan de Covenanters verbonden had.

Argyle verdedigde zich zeer goed, maar het mocht niet baten, want de Koning had reeds te voren het bevel gegeven aan Middleton: „Onthoofd de Markies van Argyle”. De Markies werd op voorwendsel van verraad veroordeeld, om over twee dagen onthoofd te worden.

„U hebt de volmacht van een aards koning” zei hij, nadat zijn vonnis was uitgesproken, „maar u kunt de gunst van de Koning der Koningen van mij niet weren. Binnenkort moet u verschijnen voor Zijn vierschaar en ik bid dat Hij u niet zal meten met dezelfde maat, als waarmee u mij gemeten hebt, wanneer u geroepen zult worden om rekenschap af te leggen voor al uwe daden.”

Tot zijn vrienden zei hij: “Ik had de eer de kroon te zetten op het hoofd van de koning en nu maakt hij haast mij een kroon te bezorgen, die beter is dan zijn eigen”.

Toen hij weer in de gevangenis aankwam, wachtte de Markiezin in grote droefheid op hem. „Zij hebben mij gegeven tot maandag nog met je te zijn, mijn lieve, laat ons die tijd goed besteden,” zei hij toen hij haar ontmoette.

„De Heere zal het wreken, de Heere zal het wreken”, zei zij onder een vloed van tranen. 'Geduld, geduld!' sprak haar man, 'ik heb medelijden met hen, want zij weten niet wat zij doen. Zij mogen mij dan opsluiten, maar zij kunnen God niet van mij uitsluiten. Ik ben even zo tevreden om hier te zijn, als in het kasteel en zo tevreden in de Tower, als in de vrijheid. Ik hoop zo tevreden te zijn op het schavot, als in al die plaatsen. Wat Hij doet is goed, al gaat het dwars tegen de wil van het vlees in. Toen Ziklag genomen en verbrand was en het volk erover sprak om David te stenigen, sterkte hij zich in de Heere', sprak Argyle.

Enkele dagen restten hem nog. Enkele predikanten van Edinburgh, Robert Douglas en George Hutcheson, (ca 1615-1674) bezochten hem. De Heere had alle vrees van hem weggenomen. Van karakter was hij wat angstvallig, al was dit niet zo zichtbaar voor de buitenwereld, maar nu was hij volkomen kalm. Hij drukte de Godsgezanten op het hart dat zij hem straks zouden benijden. 'Houdt in gedachtenis dat ik u gezegd heb dat u veel zult moeten lijden of veel zult moeten zondigen.' Op zondag luisterde hij met zielsgenoegen naar enkele preken. De laatste nacht van zijn leven bracht hij met zijn vriend David Dickson in de gevangenis door. Zijn lichaam vond rust in een zoete slaap en toen hij opstond werd zijn ziel plotseling zo overmeesterd door een gevoelige uitlating van de vreugde van de Heilige Geest, dat hij het niet kon nalaten om uit te roepen: 'Ik dacht de goedheid des Heeren verborgen te kunnen houden, maar ik kan het niet. Nu moet ik mijn zaken ordenen en God heeft mijn testament voor een betere erfenis verzegeld. Hij heeft zojuist tot mij gesproken: "Zoon, wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven." God is goed voor mij dat Hij hier niet te veel van Zijn gemeenschap uitlaat, want Hij weet dat ik het niet zou kunnen dragen.'

De dag van zijn kroning was aangebroken. Voor zijn terechtstelling ontving hij een troostrijke brief van een predikant. 'Wees goedsmoeds en God zal uw hart versterken en uw Leidsman zijn zelfs tot de dood. Dood! waar is uw prikkel? U bent een glimlachende brug naar de eeuwige heerlijkheid, waar geen overtreding, geen zonde meer zal zijn, maar de zoete adem van de Heilige Geest, de gezangen van overwinning. Daar zal geen vreselijk vonnis meer gehoord worden, want de verklager der broederen heeft daar geen plaats...' 'Mijnheer, houd het gevoel van uw gebreken in uw hart, opdat Christus u zo dierbaar zou zijn als voor een bedelaar die nooit eerder de eer had om voor Hem te lijden. De Heere Jehovah zij u tot een Schild, een Loon zeer groot...'

Vlak voordat hij naar de plaats van executie ging, schreef hij aan de koning nog een brief, waarin hij zijn onschuld bekende. Ook beleed hij hierin zijn tekortkomingen en

beval het welzijn van zijn vrouw en gezin in de handen van de vorst aan en besloot met 'uw majesteit's meest nederige, toegewijde en gehoorzame onderdaan en dienstknecht.' Hoe dichterbij het uur van zijn terechtstelling naderde, hoe meer gemeenschap hij had met zijn Vredevorst. De gunst van de aardse koning was hem niets meer waard ten opzichte van de liefde van zijn Zaligmaker. Het was hem ook een grote blijdschap dat hij zijn laatste middagmaal met enkele vrienden mocht gebruiken. En toen hij tegenover Hutcheson getuigde van de verzegelende genade van de Heilige Geest, kon hij zich niet langer goed houden. Tranen van blijdschap rolden over zijn wangen. Hij knielde voor alle aanwezigen neer en bad op een meest liefelijke en hemelse manier. Toen kwam de baljuw om hem te halen. Hij vroeg nog om een glas wijn, deed een kort gebed en dronk de wijn staande op, waarop hij sprak: 'Nu laten wij gaan en God ga met ons.'

Toen hij de trappen van de gevangenis afdaalde, vroeg hij naar **James Guthrie**, die hier ook zijn dood afwachtte. Zij omarmden elkaar. Guthrie voegde de markies toe: 'Mijnheer, de Heere is met u geweest. Hij is met u en zal met u zijn en zodanig is mijn eerbied voor u dat ik, indien ik niet zelf onder het doodvonnis stond, met blijdschap voor u zou kunnen sterven.' Argyle klom op het schavot. Nadat Hutcheson een gebed had uitgesproken, wendde de edelman zich tot het volk om het toe te spreken. 'Ik kom hier niet om mijzelf te rechtvaardigen, maar de Heere, Die heilig is in al Zijn wegen. Ik verlang niet van God dat Hij enig mens zal veroordelen; ook veroordeel ik mijzelf niet. Ik begeer dat, zoals de Heere mij genade bewezen heeft, Hij ook hen vergeving zal schenken voor wat zij doen. Wij zijn door de Verbonden geroepen tot de zuivere godsdienst en tot reformatie. Ik geloof dat de dagen die komen tijden zullen zijn van veel zonden en veel lijden; doe uw keus en laten allen hun keus doen. Er is iets droevigs in deze zaak, zonde of lijden, maar het is zeker dat hij die het beste deel wil kiezen, het lijden zal verkiezen.' 'Ik beken dat velen mijn toestand aanmerken als een zaak van lijden, maar ik prijs de Heere dat Hij mij is voorgegaan, de pers alleen getreden heeft vanwege de toorn van Zijn Vader en door Zijn lijden hoop ik dat mijn lijden niet eeuwig zal zijn. Ik dank Hem dat Hij de angel van mijn lijden heeft weggenomen. Ik mag zeggen dat Hij mijn handvest vandaag verzegeld heeft, want de Heere heeft tot mij gezegd: "Zoon wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven." Zo hoop ik dat mijn lijden gemakkelijk zal zijn en u weet dat de Schrift zegt, "dat Hij de overste Leidsman van onze zaligheid door lijden zou heiligen".'

Na zijn ontroerende toespraak deed hij een gebed, waarop hij afscheid nam van al zijn vrienden. De beul gaf hij een servet met geld, zijn schoonzoons ontvingen zijn zilveren horloge en andere dingen, Loudon kreeg zijn zilveren pen en Lothian een dubbele dukaat. Toen liep hij op de valbijl, de 'Maiden', toe. 'Mijnheer, houd nu uw handvat vast', zo raadde Hutcheson hem. 'Mr. Hutcheson, u weet wat ik u in de kamer gezegd heb. Ik ben niet bang dat ik door vrees overvallen word.' Nu knielde hij neer onder het moordend ijzer van de valbijl. De omstanders konden zijn laatste woorden verstaan, die hij plechtig uitsprak: 'Ik zou graag willen, mijn heren en allen die mij horen, om op te letten en eraan te denken dat ik nu sta voor de poorten van de eeuwigheid om voor mijn Rechter te verschijnen en ik verlang naar de zaligheid en verwacht de eeuwige gelukzaligheid van Hem te ontvangen...' Nog eenmaal deed hij een stil gebed op aarde, waarna hij zijn hand omhoog stak. Toen kwam het moordtuig met een klap naar beneden om zijn hoofd van het lichaam te scheiden. Het volk van Schotland was getuige geweest van de dood van de eerste martelaar voor de zaak van het Covenant. Zijn lichaam werd naar zijn huis gebracht en zijn hoofd werd op de Tolbooth gezet.

2. JAMES GUTHRIE JOHN GUTHRIE, WILLIAM GUTHRIE 1 juni 1661

De Schotse kerkgeschiedenis maakt melding van drie Guthrie's, James, William en John, welke allen vermaarde leraars waren. De laatste twee waren broeders, en James Guthrie was hun neef. Zij zijn al drie van groot nut voor de kerk geweest.

Het boek „des Christens grote Interest” is geschreven door William Guthrie. Er zijn ongeveer twintig preken, van hem afkomstig, voorhanden, waarvan enkele in onze taal zijn vertaald.

JAMES GUTHRIE is de marteldood gestorven. Hij werd in 1661 op het schavot in Edinburg, „metten koorde” ter dood gebracht. Hij is een vooraanstaand man in de kerk van Schotland geweest, door zijn geleerdheid en godzaligheid. Hij was professor in de wijsbegeerte aan de hogeschool te St. Andrews.

James Guthrie heeft gewerkt zolang het dag was, en heeft zijn hand gehad in het opstellen van verschillende protesten tegen de vervolgers, Maar ook tegen de zonden van het volk. Zijn opstel over „de Oorzaken van de Toorn Gods,” wordt door verschillende martelaren in hun laatste getuigenis genoemd. Hij heeft een preek nagelaten onder de titel: „Een roepstem uit de doden,” over Matth. 14:22-25: „En het schip was nu midden in de zee, in nood van de baren.”

Deze preek is opgenomen in de 5^e bundel: *In tijd van vervolging*.

William Guthrie heeft bij zijn laatste ontmoeting met James Guthrie een voorzegging gedaan. Hij zeide tot Mr. James: „De vijanden zullen u ter dood brengen, en de galsteen zal oorzaak zijn van mijn dood. Maar u zult het gemakkelijker hebben dan ik, want u zult ten aanhore van vele getuigen, God verheerlijken in uw sterven, met een koord om uw hals, en ik zal jammerende sterven, terwijl ik zal liggen op een weinig stro, en ik zal reeds meer pijn geleden hebben, voordat ik van deze tafel opsta, dan al pijn die u in uw sterven zult hebben.”

Nu, James Guthrie heeft God verheerlijkt in zijn sterven, in zijn laatste toespraak vanaf het schavot, toen hij daar stond met een koord om de hals. Hij heeft daar God geprezen, en getuigd van zijn zalige verwachting.

James Guthrie besloot zijn toespraak met deze woorden:

„Jezus Christus is mijn Licht en mijn Leven, mijn Gerechtigheid, mijn Sterkte en mijn Heil en al mijn begeerte. Hem, o Hem prijs ik u aan met al de kracht mijner ziel. Zalig zijn zij, die aan Hem niet geërgerd worden; zalig zijn zij, die op Hem vertrouwen. Loof Hem, o mijn ziel, van nu aan tot in eeuwigheid. Verblijdt en verheugt u, u allen die Hem liefhebt, wees lijdzaam en verblijdt u in de verdrukking. Zalig zijt gij, en zalig zult u zijn tot in al eeuwigheid. Eeuwige gerechtigheid en eeuwige zaligheid zijn uwe; alles is uwe, en u zijt van Christus en Christus is Gods.

Gedenk mijner, o Heere, naar het welbehagen tot Uw volk, bezoek mij met Uw heil, opdat ik aanschouwe het goede Uwer uitverkorenen; opdat ik mij verblijde met de blijdschap Uws volks; opdat ik mij roeme met Uw erfdeel

Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede, want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien.”

3. JOHN GUTHRIE

Zijn broeder, **John Guthrie**, leraar te Tarbolton, heeft zeer geijverd voor vernieuwing van het Nationaal Verbond, dat in 1638 door de grote massa van het Schotse volk is

aanvaard, zodat daarvan gezegd mag worden wat wij beschreven vinden van het Verbond dat Josia sloot: „En het ganse volk stond in dit verbond.”

De vijanden van de vreze des Heeren en van de zuivere prediking hebben zeer gewoed tegen de verbonden. Zij hebben in hun vijandschap, in het jaar 1661, een afschrift van het Nationaal Verbond, openlijk op de markt van Linlithgow verbrand. Bij deze gelegenheid werden grote feesten aangericht en vreugdevuren ontstoken. De geest die bij de aanrichters van dit feest heerste, kan niet beter worden weergegeven dan door hun eigen woorden, dat „het feest was, na een rebellie van 23 jaren.” Zo noemden zij de tijd der reformatie. Zij hadden boven een ereboog het opschrift geplaatst: „Wederspanningheid is een zonde der toverij.”

De dag werd besloten met het verbranden van een afschrift van het verbond, hetwelk voor al aanwezigen zichtbaar geschiedde. Dit heeft plaats gevonden op de verjaardag van Karel de Tweede en ter zijner ere. Wij horen verschillende martelaren in hun laatste toespraak over deze godtergende gebeurtenis klagen.

John Guthrie heeft ondernomen het Verbond te vernieuwen, om te verklaren en te bevestigen dat het nog in het hart van Gods volk leefde.

„In het jaar 1666 werd dit werk verricht in het berglandschap bij Lanark. Er werden wachten uitgezet, daar bericht was binnengekomen, dat het district werd afgezocht door Clavers. John Guthrie preekte voor een zeer grote schare als inleiding tot de voornaamste handeling van die dag. Hij las de verbonden voor, en de aanwezigen verbonden zich plechtig, met opgeheven hand, zich daaraan te houden. De dienst was zeer gezegend, velen werden versterkt tot lijden, en velen gebracht tot een vaster voornemen om de zaak der martelaren getrouw te zijn.”

In 1667 werd deze Guthrie, en onder anderen Alexander Peden, ter dood veroordeeld, en hun goederen verbeurd verklaard. Maar de vijanden hebben hen niet kunnen vatten, want „God had ze verborgen”. John Guthrie is in 1668 op zijn bed gestorven, evenals Peden.

Hij is op innemende wijze als volgt herdacht: „John Guthrie zou spoedig zijn buiten het bereik van de vervolgers. Hij was reeds lichamelijk ongesteld, zonder twijfel als gevolg van lijden en ontbering, toen hij een oproep ontving om te verschijnen voor een Rechter en een Hof, waar oneindige rechtvaardigheid heerst. Hij had geen vrees daar te verschijnen. Hij verlangde naar vleugelen ener duif, dat hij daar heen mocht vliegen, en rusten van stormen en onweders. In 1668 mocht hij ingaan in de vrede om een eeuwig loon te ontvangen. De pijl van de vijand kon hem niet meer bereiken. Hij werd verborgen in de tent van de Heere der heirscharen, en verstoken in Zijn hut. „Daar zal geen geweld meer gehoord worden in uw land, verstoring noch verbreking in uw landpalen; maar uw muren zult u heil heten en uw poorten lof.”

John Guthrie heeft een preek nagelaten over Ezechiël 17 : 19, waarin hij spreekt over de zonde van het verbreken van de eed en het verbond.

4. WILLIAM GUTHRIE heeft veel geleden van galstenen, welke hem een ondraaglijke pijn veroorzaakten. Hij was daaronder evenwel lijdzaam en geduldig, en getuigde dat de Heere altijd goed voor hem was. Hij stierf in het jaar 1665, oud zijnde 45 jaar. Hoewel hij ontsliep toen de vervolging om het geloof woedde, is hij op zijn bed gestorven.

Zie voor levenschets van William en James Guthrie de 5^e bundel: *In tijd van vervolging*. In deze prekenbundel is de volledige toespraak van James Guthrie opgenomen.

5. JOHN WELWOOD, april 1679

John Welwood was geen martelaar die het leven liet op een schavot, maar werd tijdens zijn ambtelijke bediening vervolgd, tot na zijn dood.

John was geboortig uit Dumfriesshire, en zoon van de predikant van Tundergarth: James Welwood. Hij werd geboren ongeveer in het jaar 1649. Na de gebruikelijke opleiding werd hij bevestigd tot het werk der bediening. Met grote zelfverloochening en getrouwheid legde hij zich toe op het ambt van zijn hoge roeping. De tijd van zijn dienst op aarde was niet van lange duur, want hij stierf op de leeftijd van 30 jaar.

John Welwood leefde in een veel bewogen tijd. Toen hij nog maar 12 jaar oud was, moet zijn jonge hart ongetwijfeld met schrik zijn aangedaan bij de tijdingen van vervolging, die rondom begonnen uit te breken. Toch werd hij er niet van afgehouden om zijn studies voort te zetten met het oog op het verheven ambt, welks verplichtingen hij, bij afwezigheid van zijn vader, waarnam met liefde en ernst.

Hij aanvaardde zijn levenswerk toen boeten, verbanning, verjaging over de bergen, het schavot en de brandstapel de vergeldingen waren voor getrouwheid aan Christus. In zijn tijd was het gevestigde herderlijke ambt onder die predikanten, die protesteerden tegen de afval der tijden, en de toorn van de afvalligen trotseerden, bijna ongehoord. Het is duidelijk dat de gemeente van Tarbolton in Ayrshire, Welwood beriep tot hun herder, en dat hij het beroep aannam. Maar als hij daar inderdaad bevestigd is, moet zijn verblijf in die plaats kort geweest zijn, want de geheime raad besloot tot zijn verdrijving van de gemeente en tot zijn inhechtenisneming. Zo is hij bezig gevonden in de dienst van zijn Meester in verscheidene delen van het land, als de gelegenheden zich voordeden. Hij ging her en derwaarts, predikende het Evangelie des Koninkrijks, het water des Levens aanbiedende aan dorstige zielen, en vertroostende het lijdende erfdeel des Heeren.

Eén van de meest belangwekkende "verhalen" betreffende Welwood heeft betrekking op één van zijn laatste preken. Predikende te Boulterhall, in Tife, over de tekst: "*Niet vele wijzen naar het vlees, niet vele machtigen, niet vele edelen, worden geroepen*" (Engelse vertaling), merkte hij tegen het einde op: "Indien die ongelukkige prelaat Sharp de natuurlijke dood des mensen sterft, heeft God nooit door mij gesproken".

Een dienstknecht van de aartsbisschop was één van zijn toehoorders, die gekomen was met een broeder, bij wie hij vertoefde en die in de nabijheid woonde. De kledij van de dienstknecht had de aandacht van de predikant getrokken, die er uit opmaakte, en terecht, dat hij in dienst van de prelaat was.

Nadat de predicatie beëindigd was, en verlangen hebbende, dat deze man zou opstaan, daar hij hem een boodschap had over te brengen, ging Welwood voort met te zeggen: "Ik verzoek u, in het bijzijn van al deze getuigen, wanneer u huiswaarts keert, uw meester te vertellen, dat zijn verraad, tirannie en zondig leven bijna ten einde zijn, en zijn dood zal zowel plotseling als verbazend en bloedig zijn; en daar hij gedorst heeft naar en vergoten heeft het bloed der heiligen, zal hij niet in vrede naar zijn eigen graf gaan." Toen Sharp deze woorden van de predikant werden medege deeld, vatte hij ze licht op, maar zijn vrouw zeide: "Ik raad u aan, meer notitie daarvan te nemen, want ik hoor, dat de woorden van deze man geen ijdele woorden zijn". Ongeveer een maand na de dood van John Welwood, heeft deze profetie letterlijk haar vervulling gekregen.

Maar John Welwood zou er spoedig van door gaan, buiten het bereik van de woede van de vervolger, om eeuwige vrede en rust in bezit te nemen. Van een zwak gestel zijnde, wat veel ongemak en blootstelling moest ondergaan, en veel terneergeslagen wegens de toestand van de Kerk en de zaak van de Verlosser in het gehele land, had hij een sobere levenswijze aangenomen, hetwelk hem vroegtijdig ten grave bracht. Gedurende zijn ziekte en bijzonderlijk toen hij naderde tot de poorten des doods, had hij veel heldere gezichten van de Koning in Zijne schoonheid en van het vergelegen land. Zijn gesprekken hadden veel betrekking op de vertrapte belangen der waarheid, op de plicht van volharding in een vol en getrouw getuigenis voor Christus, en, hoewel de vooruitzichten op verandering zo donker als de middernacht waren, sprak hij altijd als zijn volle vertrouwen uit, dat er een gelukkige tijd in het vooruitzicht lag voor de Kerk, en dat de morgen van de reformatie nog eens zal aanbreken. Wat betreft zijn eigen persoonlijk aandeel in de Zaligmaker, had hij de meest vertroostende verzekering. "Ik heb niet meer twijfel", zeide hij tot degenen, die bij hem waren, "van mijn aandeel in Christus, dan alsof ik reeds in de hemel was". Bij een andere gelegenheid zeide hij: "Alhoewel ik gedurende enige weken zonder gevoelige, vertroostende tegenwoordigheid geweest ben, heb ik toch niet de minste twijfel over mijn aandeel in Christus. Ik heb dikwijls getracht af te geven op mijn aandeel, maar kan het niet gedaan krijgen".

Wanneer het licht van de morgen, vóór hij stierf, in zijn kamer begon door te breken, zeide hij: "Nu eeuwig licht, en geen nacht en duisternis meer voor mij". De avond die hierop volgde, werd zijn geest gedragen tot de geesten der volmaakte rechtvaardigen, en tot God, de Rechter over allen. Hij stierf te Perth, in het begin van april 1679.

Daar de autoriteiten kennis ontvangen hadden, dat er een vogelvrij verklaard predikant in de stad gestorven was, werden er ogenblikkelijk maatregelen genomen, om beslag te leggen op het dode lichaam.

Ten eerste besloten de magistraten de teraardebestelling te voorkomen, en zij riepen de krijgslieden op, hun beslissing te ondersteunen; maar later werden zij overgehaald, om de vrienden van de dode toe te staan, het lichaam uit de stad te dragen en het te begraven waar zij verkozen.

Sommige mensen van Perth, die met de begrafenis mee uitgingen, werden gevangen genomen. Bij hun aankomst op het kerkhof te Dronk, waarheen zij tevoren twee mannen gezonden hadden om een graf te delven, vonden degenen die het lichaam droegen, de poorten gesloten, en zij konden de plaatselijke predikant niet overhalen, om hen de sleutels te geven. De dijk naast het kerkhof overstekende, werd er een graf gedolven voor de stoffelijke resten van deze getrouwe dienstknecht Gods, en zijn lichaam werd in die rustplaats gelegd in een vaste hoop van een gezegende onsterfelijkheid. "De oprechten zullen over hen heersen in die morgenstond".

6. MARTELAREN TIJDENS EN NA DE STRIJD TE BOTHWELL BRIDGE

In juni 1679 rukte een leger van tienduizend goed gewapende soldaten op in de richting van Bothwell Bridge, een brug over de Clyde ten zuiden van Glasgow. De aanvoerder van deze koninklijke troepen was de jonge hertog van Monmouth. Zijn protestants geloof verschaften hem meer vertrouwen dan mannen als Dalzell en Claverhouse. De aanvoerder van de Covenanters was Hamilton.

Cargill sprak aan het begin van de slag de overgeblevenen toe. 'Ziet de banieren van de vijand', zo riep hij uit, 'hoort u het vuur niet van de vijand en van onze eigen broeders? Onze broeders en vaders zijn door het zwaard gevallen. Haast u tot hun hulp. Ziet de vlag van het Verbond. Ziet het motto in letters van goud: "Christus' Kroon en Verbond." Hoort de stem van het wenende land. Hoort het gehuil van de bloedende kerk. Doet de wanorde weg. En laat ons als een verbond van broeders een krachtig front vormen tegen de vijanden. Volgt mij, allen die uw land en het Verbond beminnen. Ik ga om in het voorfront van de strijd te sterven.'

Het was een prachtige zondagmorgen, de 22ste juni 1679, drie weken na de slag bij Drumclog. De smalle tolbrug was gebarricadeerd door de Covenanters. Slechts één kanon stond opgesteld om de brug te beschermen; dit was alles wat zij aan artillerie hadden.

Monmouth wachtte af wat de tegenpartij zou doen en vroeg naar Hamiltons ultimatum. 'Geen overgave', was het antwoord. Hackston of Rathillet en Henry Hall of Haughead stonden aan het front bij de brug, toen het gevecht 's morgens begon. De vijand probeerde de brug in handen te krijgen. Hackston en nog driehonderd mannen vochten als leeuwen, maar het kruit raakte op. Opeens klonk de roep van Hamilton: 'Terugtrekken! Terugtrekken!' Met gebroken harten gaven Hackston en de zijnen na enkele uren van verbeten vechten hun posities op. De trotse koninklijke soldaten stortten zich hierop zegevierend op de begeerde brug. De kanonnen van Monmouth zaaiden hierop dood en verderf. Dalzell en Livingston reden over het slagveld en maaiden zich een weg onder hen. Opeens zagen de Covvenanters dat hun eigen aanvoerder in gevaar was. Hij droeg de vlag van het Verbond. Hamilton was van zijn paard gegaan en verdedigde zich nu te voet. Zijn vrienden kwamen hem te hulp. 'Mijn vrienden', zo riep hij uit, 'de dag is verloren! Maar jij Paton, jij Brownlee of Torfoot en jij Haughhead, laat die vlag niet in de handen van deze gevleesde duivels vallen. Wij hebben de slag verloren, maar, door de genade van God, zullen noch Dalzell noch Clavers kunnen zeggen dat zij onze kleuren hebben genomen. Mijn vaandel heeft zijn plicht gedaan. Hij is neergehaald. Dit zwaard heeft hem twee keer gered. Ik laat hem nu over aan jullie zorgen. Je ziet dat het een hachelijke toestand is.'

De kleuren van de vlag schitterden in het zonlicht; zij waren blauw en scharlaken met het welbekende motto: 'For Christ' Crown and Covenant'. Met gouden letters waren deze woorden op het doek gedrukt. De vlag was wel bewaard en kwam niet in de handen van de vijanden, maar de strijd was verloren.

Niet minder dan vierhonderd dappere mannen lieten het leven in de slag. John Paton gaf de strijd zomaar niet op. 'Ik kan het slagveld niet verlaten', zo sprak hij. Alles wilde hij in het werk stellen om zijn broeders uit de handen van de vijand te bevrijden. Vijftien dragonders vielen op hem aan, maar hij sloeg er veertien neer. Paton, wiens einde door Dalzell zo fel begeerd was, wist te ontkomen.

Twaalfhonderd Covenanters werden gevangen genomen en in triomf weggevoerd.

Toen de strijd in alle hevigheid woedde, zou Alexander Peden op veertig mijlen afstand preken. Maar hij weigerde en gaf als reden op: 'Onze vrienden zijn gevallen en voor de vijand naar Hamilton gevlucht. Zij worden dood gehakt en hun bloed stroomt als water.' Het was alsof de Heere Peden bekendmaakte met de afloop van de strijd die zo teleurstellend was.

Eén van de ontkomenen was John Stevenson, de landbouwer uit Dailie. Meermalen had hij al kennis gemaakt met de ruwe dragonders. Zijn vader had inkwartiering van een aantal van dit soldatenvolk. Hij kon gewagen van de bijzondere bewaring van de Allerhoogste Die hem op al zijn wegen omtuinde. Zo verhaalt hij hoe de Voorzienigheid hem ook in Bothwell bewaarde. (Zie zijn levensbeschrijving, digitale uitgave: Stichting de Gihonbron)

Onder de gevangenen waren de predikanten John Kid en John King, dezelfde King die in Drumclog was bevrijd. Zij werden allen naar Edinburgh overgebracht. Onder de hete zon moesten zij ontdaan van zoveel mogelijk kleren in groepen marcheren. Het was een ellendige tocht. Wanneer vriendelijke vrouwen onderweg met schalen eten aankwamen, werden deze door de soldaten kapot geslagen. Hongerig, dorstig en afgemat kwamen zij in de stad aan. 'Waar is uw God?' joelde de menigte die hen opwachtte. Het was geen triomftocht in de aloude hoofdstad, maar toch hieven zij het hoofd omhoog, omdat zij wisten dat hun strijd niet tevergeefs zou zijn.

Wat moest met de krijgsgevangenen gebeuren? Claverhouse was van mening dat zij allen gedood moesten worden, maar Monmouth vond dit in strijd met goed oorlogsgebruik. De gevangenen in de stad waren echter overvol, zodat voor de mannen van Bothwell Bridge geen plaats was. Er zat voor de magistraat niets anders op dan voor hen een plaats in de open lucht toe te wijzen. Een gedeelte van de Greyfriars Churchyard werd in gereedheid gebracht om de krijgsgevangenen te herbergen. Tot op deze dag wordt deze plaats gesierd met de naam van 'Covenanters' prison'. Hier werden zij aan de zon, regen, wind en andere weersomstandigheden prijsgegeven. Schildwachten bewaakten hen dag en nacht. Hun bed was de naakte grond. Er waren geen predikanten om hen toe te spreken en te troosten. Zou deze oude begraafplaats hun dodenakker worden? Zij kregen slecht voedsel en werden barbaars behandeld. Vijf maanden brachten zij in deze bizarre omstandigheden door. Hoe was de grafakker van de Greyfriars kerk nu overdekt met amechtige gevangenen. Waar was de tijd gebleven dat de banier van het Verbond voor het eerst werd opgeheven, toen op de gedenkwaardige winterse dag in het jaar 1638 op deze plaats duizenden samenkwamen om de Verbonds-Jehovah trouw te zweren? Wat was van al die eden terechtgekomen?

Velen stierven aan de ontberingen, anderen wisten te ontsnappen, weer anderen zwichtten en legden de eed af ten behoeve van de ontrouwe vorst. Tenslotte was 15 november, een maand voor het aanbreken van de winter, de dag dat 250 overgebleven gevangenen naar Leith moesten marcheren om in een schip, dat de naam van 'The Crown' droeg, te worden ingescheept. De bestemming van dit vaartuig zou de Amerikaanse plantages zijn. Daar zouden zij als slaven worden verkocht. Het schip kon eigenlijk maar honderd passagiers vervoeren, maar geen nood, de ruimen werden wel volgestouwd met de ongelukkigen. De zieken mochten zitten en de gezonden konden op het dek staan. Zo oordeelde de Geheime Raad, de barbaarse bloedraad van Lauderdale, die de bloedschulden steeds meer opstapelde. Velen vielen al in zwijm toen het ranke schip de haven van Leith uitvoer. Het water aan boord stonk, het voedsel was niet veel beter en het zag er naar uit dat niemand het einddoel ooit zou bereiken. 'Al de moeiten die wij in Bothwell ontmoetten', zo schreef James Corson zijn vrouw, 'waren niet te vergelijken met één dag in onze huidige omstandigheden.'

Ons ongemak is niet in woorden uit te drukken. Toch wegen de vertroosting en zwaarder en ik hoop dat wij nabij de hemelpoort zijn, die zich weldra voor ons zal ontsluiten.' Voor velen kwam het einde en naar wij mogen aannemen, was dit voor velen het begin van de hemelse zaligheid.

Een storm kwam opzetten juist toen het schip de oceaan wilde gaan oversteken. Zij waren bij de kust van de eilandengroep van Orkney, toen de kapitein beval om de ankers te laten vallen. De ruimen werden met grote sloten afgesloten, om te voorkomen dat de gevangenen zouden vluchten. In een volslagen duisternis sloeg het schip op 10 december stuk op de rotsen. De zeelieden maakten van een mast een brug en wisten zo de ruwe kust te bereiken. Bijna zestig Covenanters konden hun voorbeeld volgen. Maar de rest van hen verdween in de kolkende golven van de ijsskoude zee. Niet ver van Mull Head sloeg het schip op een rots en brak in twee stukken. Toen sommige drenkelingen zich op een rots wisten vast te klemmen om te voorkomen dat zij in de golven zouden worden meegesleurd, wist de barbaarse kapitein hen daar van af te slaan. Zo kregen vele getrouwe strijders uiteindelijk een zeemansbegrafenis. Een monument in Deerness op Orkney houdt nog hun gedachtenis levend. In het verder gelegen Scarvating is nog een rij van graven zichtbaar, waar de moede krijgers rusten van hun arbeid voor 'Christus' Kroon en Verbond'.

7. Predikanten Kid en King, 1679

Onder de gevangenen die naar Edingburgh gesleept werden waren ook ds. Kid en King. Hoe werden zij veracht toen zij de poorten van Edinburgh passeerden! De dragonders bespotten hen. Eén van hen vroeg om bier en dronk in hun bijzijn ter ere van 'de ondergang van de Covenanters.' En een ander antwoordde bij de Stablepoort op een vraag waar zij naar toe gingen: 'Om King naar de hel te dragen.' Maar de onverlaat die luid zingend de stad inging kwam niet ver, want een karabijn doodde de spotter. De predikanten moesten op 9 juni voor de Raad verschijnen. Zij tekenden hun geloofsbelijdenis dat weldra als bewijs voor hun schuld moest dienen. De martelwerktuigen moesten hen op de knieën brengen, maar beiden ondergingen de folteringen met veel geduld en zachtmoedigheid. De Lord Advocate George Mackenzie bracht de bewijzen van hun schuld naar voren. Het eindvonnis was de dood door ophanging bij het marktkruis van de stad. De dag van hun terechtstelling was bepaald op dinsdag 14 augustus. Hun hoofden en rechterhanden moesten worden afgehakt. Zij werden naast het hoofd van James Guthrie aan de Netherbow Poort bevestigd.

Met opgeheven hoofden beklommen Kid en King het schavot. Hun verlossing was nabij. Zij verklaarden nogmaals hun onschuld. Hand in hand liepen zij naar de plaats des doods. Vrede was van hun gezichten af te lezen. Zij stierven moedig voor de Naam van hun Verlosser. De dood was voor hen geen koning der verschrikking meer. Hun toespraken voor de samengestroomde menigte zijn bewaard gebleven.

John Kid getuigde van de vrede die zijn ziel overstroomde. 'Als er vrede is tussen God en de ziel dan kan niets de vrede door onze Heere Jezus Christus teniet doen; het is een ondersteunend bestanddeel in de bittere beker en onder de meest erge en zwaarste beproeving waaraan hij wordt blootgesteld.' De vrede van God was als honing aan de roede van verdrukking en benauwdheid. Deze vrede maakte Kid ook nederig voor God en mensen. '...Ik ben het meest onwaardig dat ik ooit mijn mond geopend heb om de onnaspeurlijke rijkdommen van Christus in het evangelie te verkondigen...'

'Ik neem afscheid van mijn getuigenis van het kruis van Christus en ik dank Hem dat Hij mij waardig gerekend heeft om in zulk een lot voor Hem te verschijnen... En daar ik heb geleefd in dit geloof, waardoor al de drie koninkrijken met elkaar getrouwd en verbonden zijn, zo sterf ik in het geloof dat er een wederopstanding zal komen van Zijn Naam, Woord, zaak, Verbonden en al Zijn belangen in deze zaak, hoewel ik de tijd en de manier waarop niet durf te noemen, maar ik laat dit alles in de handen van de oneindig wijze God, Die alle dingen weldoet en weldoen zal. O, dat Hij naar dit land wilde wederkeren en onze breuken herstellen, de afkeringen wegnemen en voor Zijn werk verschijnen! O, dat Hij met ons verzoend zou mogen worden. O, dat Hij Schotland weer zou voorbijgaan en onze tijd tot een tijd der minne maken. Kom Heere Jezus, kom haastelijk...'

'De Heere is mijn Licht en mijn leven; mijn vreugde, mijn lied en mijn heil!" De God van Zijn verkorenen zij vandaag mijn genade en de rijkmakende vertroosting van de Heilige Geest bedekke mij en neme mij op tot de heerlijkheid van Zijn genade, tot de stichting van Zijn volk en tot mijn eeuwig voordeel! Amen.'

Ook **John King** sprak goed van zijn God.

'Ik dank God dat sinds ik gegrepen ben en een gevangene mag zijn, God mij wonderlijk heeft staande gehouden en mij dit troostrijke woord heeft gegeven: "Vrees niet, wees niet versagd, Ik ben met u, Ik zal u ondersteunen met de rechterhand van Mijn gerechtigheid".

'...Ik heb niets van mijzelf om mij op te beroemen. Ik beken dat ik een zondaar ben en één van de voornaamste, die onder de naam van een belijder van de godsdienst heeft geleefd, ja, onder de onwaardigste van hen die het evangelie gepredikt hebben. Mijn zonden en ongerechtigheden zijn vele geweest en zij hebben mij in alle dingen verdorven, zelfs in het doen en navolgen van de plichten. Ik heb mijn eigen zondige zwakheden niet nodig, zodat ik oprecht mag zeggen: Ik heb geen gerechtigheid van mijzelf; alles is verdorven als een wegwerpelijk kleed. Maar gezegend zij God dat er een Zaligmaker is voor zondaren, Jezus Christus de Rechtvaardige en ik geloof dat "Jezus Christus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken van welke ik de voornaamste ben" en dat ik door het geloof in Zijn gerechtigheid genade verkregen heb. Door Hem en Hem alleen bekeer ik te hopen op en mag ik deel hebben aan een gelukzalige en heerlijke overwinning over de zonde, de Satan, de hel en de dood...' ...'Bidt voor degenen die u vervolgen en zegent hen die u vervloeken.' In de hoop dat de Heere zijn vaderland genadig mocht zijn en Sion nog eens uit het stof zou verrijzen ging hij heen. Zijn laatste woorden waren: *'Loof de Heere, mijn ziel en alles wat in mij is.'*

De gematigde **John Welch** week uit naar Engeland en stierf twee jaar later in Londen. Hij werd naast zijn grootvader op het St. Botolph kerkhof aan het Bishopsgate begraven. Welch had de vrede en de waarheid lief. Hij beminde de poorten van Sion boven alle woningen van Jakob. Evenals zijn voorvader John Knox ging het hem om de vrede van Jeruzalem, om de eenheid van de zichtbare kerk. Getrouw had hij jarenlang het Woord van zijn Meester gebracht. Eerst aan zijn kudde in Irongray en daarna aan de verstrooiden van het land. Zijn gemeente van Irongray droeg hij op zijn hart.

Na zijn afzetting schreef hij zijn 'raadgevingen aan de parochie van Irongray'. Hij wees zijn oude gemeente erop dat hij vrij was van het bloed van hun zielen. Zijn vrees was dat na hem wolven in deze plaats zouden inkomen die de kudde niet zouden sparen. Vandaar dat hij hen opriep om bij de woorden te blijven die hij hun had

verkondigd.

In deze geest getuigden Gods knechten die de banier van het Verbond trouw bleven. 'Deze Mr. Welch', zo oordeelde Kirkton, 'was de dapperste predikant die ik ooit in de kerk van Christus vroeg of laat ben tegengekomen. Niettegenstaande al de dreigementen van de staat, de grote prijs die op zijn hoofd gezet was, de boosaardigheid van de bisschoppen, de ijver van al de bloedhonden, behield hij zijn moeilijke post door bijna twintig jaar vele malen voor vele duizenden in de bergen van Schotland te preken en altijd werd hij uit de handen van zijn vijanden gehouden.' Zelfs de 'Bloody' Claverhouse wist hem niet te vangen en kon nog minder voorkomen dat zijn boodschap voor velen tot een eeuwige zegen was.

8. RICHARD CAMERON, 22 juli 1680

Gedood 20 juli 1680 in de strijd te Ayrsmoss:

**Richard Cameron, Predikant,
Michael Cameron,
John Hamilton,
John Gembel,
James Gray, de jonge,
Robert Dick,
John Fowler, Captain,
Robert Paterson,
Thomas Watson.**

De laatste woorden van Richard Cameron, die viel te Airmoss, op 22 juli 1680.

Richard Cameron, Donald Cargill en James Renwick waren geloofshelden, die in de voorzienigheid Gods op de voorgrond zijn geplaatst, in de strijd die de Kerk in Schotland heeft gevoerd voor het onderhouden van het Nationaal Verbond.

King Hewison noemt ze als de eersten onder de predikers in de bergen. Aan deze prediking waren grote ontberingen en gevaren verbonden. De leraars moesten dikwijls lange nachtelijke tochten ondernemen, kwamen menigmaal hongerig en uitgeput op de plaats van samenkomst aan, en waren in gedurig gevaar van de vijanden. Maar de Heere bewaarde en beschermde hen, zolang Hij werk voor hen had, en gaf hun kracht en getrouwheid in de verkondiging van het Woord.

Dat hun prediking gezegend is geweest, blijkt uit de laatste woorden van verschillende martelaren, wier toespraken hierin zijn opgenomen, en die met veel liefde en hoogachting getuigen van de goede woorden die zij van deze drie geloofshelden hebben opgevangen. Zij waren predikers, strijders en bidders, en al drie hebben zij hun loop geëindigd in een gewelddadige dood, getuigende van hun zalige hoop en verwachting.

Richard Cameron heeft zich door zijn openbaar en vrijmoedig getuigen tegen de zonden van de overheid en van het volk, een bittere vijandschap van de afwijkers op de hals gehaald. Hij werd nagejaagd als een veldhoen op de bergen. Er was een beloning van drieduizend gulden uitgelooft aan degene die Cameron dood of levend zou overleveren.

Toen hij kort voor zijn dood, zijn handen waste, zeide hij: *Dit is de laatste keer, dat zij gewassen worden. Ik voel behoefte ze schoon te maken, want velen zullen ze zien.*

Terwijl hij diezelfde dag in het veld was met ongeveer twintig ruiters en veertig man te voet, werden zij bij Airmoss plotseling overvallen, door een troep van ongeveer 110-120 dragonders. Cameron en zijn mannen werden in het nauw gedreven, en de vijanden hielden dicht op hen aan.

Bij deze gelegenheid heeft Cameron zijn laatste woorden gesproken. Hij is in dit gevecht gesneuveld. Zijn mannen hadden zich rondom hem verzameld, en hij heeft met hen gebeden. In zijn gebed riep hij uit: „**Heere, spaar het groene, en neem het rijpe.**”

Met de rijpen heeft hij zeker bedoeld hen, die Gods raad hadden uitgediend, en die op die dag met hem in heerlijkheid zouden worden opgenomen, want hij heeft terstond na het gebed gezegd: Weest moedig en wacht op het einde, want voor allen van u, die op deze dag zullen vallen, zie ik de hemelpoort geopend, om u te ontvangen.

Zijn laatste woorden, die hij sprak tot zijn broeder Michaël, waren: „Laten wij strijden tot het einde, want dit is de dag welke ik begeerd, en waarom ik gebeden heb, om te sterven, strijdende tegen de verklaarde vijanden onzes Heeren. Dit is de dag waarop wij de kroon verwerven zullen.

Richard en Michaël Cameron, én James Gray, een Godvrezend jongeling, werden geveld door het zwaard van de vijand. Sommige anderen werden gewond en gevangen genomen, (David Hackston) en de anderen ontkwamen.

Wat Richard Cameron, toen hij de laatste maal zijn handen waste, heeft voorzeggd: „Velen zullen ze zien,” is ook letterlijk vervuld. Toen de vijanden zijn dode lichaam vonden, hebben zij zijn handen afgehouden, en ze aan de poort van de Netherbow te Edinburg bevestigd, tot een schouwspel voor een ieder die voorbijging.

Ongeveer een maand voor zijn dood, stelde hij de zgn. 1ste Sanquar Declaration op, waarin hij met verscheidene vrienden kennis geeft van hun besluit, te strijden tegen Karel de Tweede, om zijn meened, en om zijn tirannie tegen het volk des Heeren. Zij verbonden zich om elkander trouw te zijn en te helpen. De eerste ondertekenaars teknaars van dit besluit waren: Richard Cameron, Michaël Cameron, Archibald Stewart en, John Potter. De laatste twee zijn de 1ste december 1680 te Edinburg ter dood gebracht.

Zie voor uitvoeriger beschrijving van Richard Cameron: John Howie, *Schotse geloofshelden*. Digitale versie op Theologienet.nl

9. JOHN MALCOLM, 13 augustus 1680

Archibald Alison, Opgehangen, 11 augustus 1680, Edinburgh
Het zwaard van Alison wordt bewaard in Crofthead, Muirkirk.

John Malcolm, Dalry in Gallowee

John Malcolm was wever van beroep, en heeft gewoond in Galloway. Hij was een van de weinige overlevenden die op het Slavenschip naar Virginia ingescheept waren, 1679. Hij werd aan land gesmeten op een kale rots. Hij streed met Cameron bij Airmoss. Na zat met Archibald Alison gevangen. Beiden werden veroordeeld om opgehangen te worden op Grass-market.

Laatste getuigenis van John Malcolm

Toeschouwers en toehoorders, hoor de woorden van een stervend man, die gereed staat zijn tabernakel voor uw ogen op te offeren. Het is mijn laatste wens, dat u acht zult geven op uw wegen en uw handelingen, die niet goed zijn, en dat u uw harten niet zult verharderen, want u hebt te doen met een heilig God, Die spoedig zal komen in vlamvend vuur, om wraak te nemen op al onheilige mensen, die de gerusten in Sion zijn, en die zich verblijden in de ellenden van Gods volk. Ik vermaan u in de barmhartigheden van onze Heere Jezus Christus, dat u uw verderfelijke wegen verlaat, en dat u vrede maakt met God, nu Hij nog gewillig is vrede met u te maken.

Er zijn reeds eerder grote menigten samengekomen om anderen te zien, die mij voorgegaan zijn, en die gezien hebben de klaarblijkelijke tegenwoordigheid van God, waardoor zij die leden, die bekwaam werden gemaakt om met blijdschap te gaan door de kaken des doods, nadat zij hun getuigenis hebben gegeven tegen de gruwelen die in het land worden bedreven.

Ik, die meer onwaardig ben dan iemand die mij voorgegaan is, ben hier gekomen, en voor ik verder ga, wil ik u vragen: *wat denkt u van de dienst van God? Wat denkt gij, kan het zijn, dat mensen de dood kan doen ingaan met zoveel vrede en rust?*

U hebt ook gehoord wat boosdoeners te zeggen hadden. Acht u het niet vreemd, dat een redelijk mens de eeuwigheid kan intreden met zulk een getuigenis als u heden hoort? Ik hoop dat de Heere mij heden zal helpen, in mindere of meerdere genade getrouw te zijn, en een getuigenis achter te laten voor het aangezicht en in de tegenwoordigheid van Hem, Die is de soevereine Rechter der ganse aarde, voor Wie ik binnen korte tijd zal staan.

De reden waarom ik hier heden sta, is, dat ik ben gevonden met dat arme handvol verdrukte volk, dat opkomt voor de eer en heerlijkheid van God. Maar er is een reden van bemoediging voor hen die God zoeken, want Hij houdt een volk in dit land staande, die het hun plicht rekenen voor Zijn Naam en zaak te strijden. *Zij zullen overwinnen door het bloed des Lams, en door het woord hunner getuigenis, en zij hebben hun leven niet liefgehad tot de dood toe.* Want God heeft gezegd: „En hunne ontkomenden zullen wel ontkomen, maar zij zullen op de bergen zijn, zij allen zullen zijn gelijk duiven der dalen, kermende een ieder om zijn ongerechtigheid”.

Nu, ziende en overwegende, welke verraderlijke handelingen onder leraars en belijders in deze arme kerk plaats hebben, en daarbij overdenkende wat de Heere vroeger gedaan heeft, zo werd ik in mijn consciëntie overtuigd, zowel uit eerbied voor de eer van God, die ik steeds voor ogen had, als om het welzijn van mijn eigen ziel, dat ik een keuze had te doen.

Ik geloof dat het de invloed was van de Heilige Geest, die deze woorden op mijn hart bond: „Toen naderde Elia tot het ganse volk en zeide: Hoe lang hinkt gij op twee gedachten? Zo de Heere God is, volgt Hem na en zo het Baal is, volgt hem na.” De Heere deed mij besluiten, mij bij Zijn volk te voegen, en ik heb er op deze dag geen spijt van. Ik beschouw het als mijn plicht, en geenszins als zonde of opstand. Het is voor mij een zegen geworden zulk een edele Meester te dienen. En waarlijk, ik verwonder mij over Zijn neerbuigende goedheid dat Hij ooit de dienst zocht van zulk een ellendig zondaar als ik ben geweest, want ik leefde al mijn dagen als een vreemdeling van Hem. O, verbazende liefde! Ik verwonder mij over de onvergelykelijke handelingen van Zijn neerbuigende liefde, en over Zijn onnaspeurlijke wegen met mij. O, dat Hij Zijn keuze heeft laten vallen op zulk een arme, zwakke, wrakke aardworm als ik ben, en dat Hij mij heeft uitgeleid en ingeleid en mij heeft gebracht tot deze plaats van executie, om mijn getuigenis te geven aan Zijn werk, zaak en belangen. Hij is de groten, wijzen en voorzichtigen in dit land, voorbij gegaan, en heeft zulk een als ik ben, gekozen! Gezegend zij Zijn heerlijke Naam, dat Hij dit Zijn Woord, heeft waar gemaakt: *Uit de mond der kinderen en der zuigelingen heeft Hij Zich lof toebereid.*

En dit is ook een grond van hoop voor u, die zwak zijt, en opziet tegen lijden, en gevoelig zijt van uw eigen zwakheid, dat Hij heeft gezegd: “Ik geef de moede kracht, en Ik vermenigvuldig de sterkte van hem die geen krachten heeft.” En dit is een andere grond van hoop, dat Hij het bloed en de wonden van zwakke mensen neemt, om er Zijn Waarheid door te bezegelen.

U kunt van mij niet verwachten, dat wat ik zeg, in de juiste vorm zal zijn, daar ik geen geleerde ben, en ook niet oud in bevinding. En daarbij komt nog, dat, nadat ik mijn vonnis had ontvangen, ik uit een eenzame cel gehaald ben, en in ijzers gesloten ben tussen slecht gezelschap, tot twee dagen geleden.

De grond van mijn aanklacht was, dat ik onder commando van Earlshall gevraagd heb op een afdeling van de legermacht des konings. Ik verklaar u, dat het mijn voornemen niet was, om te vechten, maar ik was er toe gedwongen tot verdediging van het Evangelie en tot mijn zelfverdediging, tijdens een samenkomst.

Ten tweede word ik beschuldigd, dat ik in gezelschap van het verdrukte volk ben geweest in de maanden april, mei en juni. Dit zijn de redenen waarom ik moet lijden.

Ik dank de Heere, dat ik niet lijd als een kwaaddoener, maar om mijn plicht, want u weet dat wij allen, kerk en staat, onder verbondsverplichting staan. In overeenstemming met de kroningseed, werden de verbonden aanvaard en bezworen, door de hoge overheid, de edelen, de burgers en al soorten uit het volk.

De Heere deed Zijn licht wonderlijk over dit land schijnen, zodat het de heerlijkheid van de gehele wereld werd. Zijn Naam ging uit tot ver over onze grenzen, en Hij werd vermaard onder de volkeren. Ik heb gehoord, dat wanneer iemand uit een ander koninkrijk in de kerk van dit land kwam, er zulk een mate des Geestes onder het volk was, dat de vreemdeling moest denken dat zij hier allen heiligen waren. De kerk was toen *schoon gelijk de maan, zuiver als de zon, schrikkelijk als slagorden met banieren.* Toen werden de eden van de vloeker bedwongen en de dronkaard werd teruggehouden

van de wijn, de ongerechtigheid werd beschaamd en haar mond gestopt. De Heere was in die dagen met Zijn volk, en het Evangelie was voorspoedig. Ik kan zeggen dat er nooit eerder zulke grote dagen van het Evangelie in de velden van Schotland geweest zijn.

Ik ben er van verzekerd, dat inzonderheid de evangelieprediking van Richard Cameron, werd ondersteund door de macht in de tegenwoordigheid van Christus. Er werd zo veel gesmaakt van de tegenwoordigheid van Christus en de hemel, als eindige schepsels op aarde bekwaam waren te bevatten, ja meer dan zij konden houden. De stromen des levenden waters liepen door tussen het volk, wanneer zij in de bergen samengekomen waren. Deze wateren gingen als een vloed over de zielen van velen. Ik kan getuigen dat zij niet verschrikt zouden geweest zijn voor tienduizenden. De Heere hun God was met hen, en het geklank des Konings was bij hen. Ik hoop, dat de vruchten daarvan, na dezen nog gezien zullen worden.

Al de dragonders in Groot-Brittannië zullen nooit dat vuur, dat ontstoken is in de ziel van velen, kunnen uitblussen. Het zal niet uitgeblust worden, het zal niet sterven. De vaderen zullen het vertellen aan de kinderen. Zij zullen hun kinderen vertellen, dat in het jaar 1680, er grote dagen waren op de bergen van Schotland, en ik kan getuigen dat ik daar het zegel van God op mijn ziel kreeg.

Dan zullen de kinderen zeggen: 'Wie waren zij die predikten in woeste plaatsen en op de bergen en niet in de kerken of huizen?'

En de vaders zullen zeggen: 'Weet mijns kinderen, dat zij die daar predikten, getuigen waren tegen prelaten en hulppredikers, die de kerkvoorrechten hadden verkocht aan een tiran, die de Kerk onderdrukte, en de predikstoelen vulde met afvalligen.'

Dezen die de zijde van de vijanden kozen, hadden gaarne Mr. Richard Cameron het zwijgen opgelegd. Maar de Heere zeide tot hem: *Ga voort en Ik zal met u zijn! Zo werd hij wonderbaar geholpen. Hij is als martelaar gestorven, en zijn hoofd is op een poort gezet naast drie andere van zijn broederen. Velen die tegen hem geschreven hebben, en met hem hebben gespot, zijn in ongenade gestorven. U moogt dit zeggen en vertel het aan de kinderkens die nog moeten geboren worden: De rechtvaardige zal in eeuwige gedachtenis zijn.* Inderdaad mijn vrienden, ik mag zeggen: Er is een groot man in ons Israël gevallen, te Airsmoss, op de 22ste juli 1680.

Ik achtte het mijn plicht mij bij dat volk te voegen, tegen des Heeren vijanden, en Hij was in verschillende wegen goed voor mij. Hij heeft mijn hoofd bedekt ten dage der wapening, en liet niet toe dat één haar van mijn hoofd op de aarde viel, hoewel hij toeliet dat velen die duizend maal beter waren dan ik, aan mijn rechter en linkerhand vielen. Ik ben ervan overtuigd dat Hij mijn leven gespaard heeft.

Ik dank de Heere dat Hij mij heeft geroepen het Evangelie te horen, en binnenkort zal ik er Hem voor loven. De Heere werd zo gezien in het midden van Zijn verdrukte handvol van Zijn volk, dat Hij mij deed besluiten mij te voegen bij hen, die hun leven voor Hem waagden in het veld. De Heere heeft enig werk van mijn hand aangenomen, en heeft mij op deze dag hier gebracht, om mijn leven voor Zijn Naam en zaak af te leggen. Dit is de laatste strijd die ik ooit zal hebben. Ik zal niet meer werken, ik zal niet meer lijden, ik zal niet meer vrezen, ik zal niet meer zondigen.

Ik moet afscheid nemen van u allen, en ik zal rusten in Zijn liefde. Ik ga heen naar die plaats waar al tranen zullen worden afgewist, waar de knecht vrij zal zijn van zijn heer, en waar de inwoners niet zullen zeggen: *Ik ben ziek.*

Wees niet ontmoedigd door de weg van Gods voorzienigheid met mij, want ik kan u verzekeren dat het Zijn zaak is, en Hij zal ze voor de Zijne erkennen, terwijl Zijn vijanden zullen omkomen. Ik wens dat een iegelijk van u de gunst van God mag

zoeken, want u zult ze nodig hebben bij de dood en in het oordeel. De grootste vervolger zal in die dag gewaar worden welk een droevige zaak het is, Zijn gunst te missen. O, zoekt Hem tijdig!

Nu, de Heere helpe Zijn arme worstelende volk door al hun beproevingen heen. Hij helpe hen getrouw te zijn, en te verdragen tot het einde, want zij hebben de belofte van de zaligheid. Voegt u bij Zijn volk, en werp uw lot met hen in en houdt u niet afzijdig. Laat Zijn zaak, uw zaak zijn, in wel en wee. O, edele zaak! O, edel werk! O, doorluchtige hemel! O, doorluchtige Christus Die het tot een hemel maakt! O, verheven Middelaar van het nieuwe Verbond! O, getrouwe Verlosser, Die machtig is te helpen in tijd van nood, en hen zal helpen, die op Hem vertrouwen! Er is nooit iemand verloren gegaan, die op Hem vertrouwde. Hij maakte het altijd goed, soms honderdvoud in dit leven, en de hemel hiernamaals.

Ik zal niet meer zeggen, maar ik wens dat u allen berouw moogt krijgen in de tijd, eer het voor uw ogen verborgen zal zijn.

Ik beveel mijn ziel en geest aan Hem, Die machtig is volkomen zalig te maken, allen, die door Christus tot Hem gaan.

Ik wens afscheid te nemen van al aardse dingen. Vaarwel al mijn betrekkingen, vaarwel wereld, vaarwel zonde!

Welkom Christus, welkom hemel en heerlijkheid, voor eeuwig.

10. ARCHIBALD STEWART, 1 december 1680

**Archibald Stewart,
James Skene,
John Potter en
Marion Harvie.
Isabel Alison,**

Vier Covenanters gegrepen

Op 12 september 1680 sprak Donald Cargill te Torwood de banvloek uit over een aantal vooraanstaande figuren in Schotland, die Gods volk vervolgden. Het gevolg was dat hij in feite vogelvrij werd verklaard. Toch ging hij gewoon door met preken. Op 3 oktober sprak hij in Craigmad bij Falkirk over: 'De dagen zijn nabij gekomen en het woord van ieder gezicht' (Ezech. 12:23). Hij waarschuwde voor de dreigende oordelen die het land te wachten stonden vanwege hun afval en verbondsbreuk.

De vijand loerde op hem en zocht hem te grijpen. Bij Linlithgow Bridge ontsnapte hij ternauwernood aan een troep soldaten. Zijn paard werd onder hem vandaan geschoten en enkele hoorders meegevoerd. Hij vond het beter om voortaan 's nachts te reizen en zich overdag schuil te houden. Vooral de gouverneur van het Blackness kasteel had het op hem voorzien. Hij kon het niet zetten dat Cargill hem in Queensferry ontglipte toen Henry Hall kon worden gepakt.

Nu probeerde hij hem met list te vangen. Hij huurde de veerman van Queensferry, James Henderson, in om hem te zoeken en uit naam van enkele vrienden van de predikant uit Fife een brief te overhandigen, waarin het verzoek gedaan werd om voor hen te komen preken. Henderson wist hem te vinden en deed het voorstel om hem de volgende dag over te zetten. Cargill was zich nergens van bewust toen hij met nog vijf anderen, drie mannen en twee vrouwen, op weg ging. Een bende krijgsvolk wachtte henechter op.

Eerst grepen zij de twee vrouwen en twee mannen die te voet waren. Eén vrouw wist echter te ontglippen en waarschuwde Cargill, die hierop onmiddellijk rechtsomkeert maakte naar Edinburgh.

De vier gevangenen werden geboeid naar de stad gevoerd en zonder pardon ter dood gebracht. Het waren **Archibald Stewart, James Skene, John Potter en Marion Harvie**. Stewart, Skene en Potter werden op 1 december bij het 'cross' terechtgesteld en **Marion Harvie** vond samen met een andere vrouw, **Isabel Alison**, op 26 januari 1681 op de Grassmarket de dood. Hun enige 'misdad' was dat zij de preken van Cargill beluisterden en achter de ban stonden die hij uitgesproken had.

Zie voor de ontroerende terechtstelling van Marion en Isabel: Schotse geloofsheldinnen. Uitgave: **STICHTING GIHONBRON, MIDDELBURG**

De drie mannen die in december werden opgehangen ondergingen de uitvoering van het vonnis in grote geloofsmoed. Ontroerend is het om van hun nagelaten getuigenissen kennis te nemen.

Toen de Covenanters in de gevangenis zaten kregen ze brieven van Donald Cargill. Hij schreef:

'... Ga voort om uw zonden te betreuren en kruip ootmoedig naar de scepter die u wordt toegereikt in het vaste geloof in de algenoegzaamheid van de Zaligmaker om al toorn uit te blussen en om een volmaakte gerechtigheid te verkrijgen waarin u zonder verschrikking voor Zijn rechtbank kunt verschijnen. ...'

Toen Cargill deze woorden neerschreef, was zijn leven omringd door gevaren. De beloning, die op zijn hoofd rustte, was bijna verdubbeld. In een proclamatie worden hij en zijn vrienden 'schurkachtige en fanatieke samenzweerdere' geheten en Cargill zelf als één van de meest oproerige predikers' aangemerkt. De Geheime Raad stelde hem na Torwood in het meest kwade daglicht en wist geen woorden te vinden om hem zo zwart mogelijk af te schilderen. Steeds meer werd de voortgejaagde predikant geïsoleerd. Weer waren enkele vrienden uit zijn kring weggenomen. Wie zouden de volgende zijn? Evenals na het gebeurde in Bothwell en Ayrsmoss trok hij zich terug. Drie maanden bracht hij in Engeland door om wat tot rust te komen. Hier vond hij gelegenheid om het Woord te verkondigen en 'de Heere zegende zijn arbeid tot de overtuiging en stichting van vele zielen.'

Archibald Stewart woonde in Borrowstounness en was in zijn land, zowel als in Holland, met het evangelie in aanraking gekomen. Hij kon niet nalaten om de toegestroomde menigte iets te vertellen van de grote daden van God in zijn leven.

Mannen en broeders.

De meesten van u zijn waarschijnlijk hier gekomen om op mij te staren en u over mij te verwonderen, liever dan gesticht te worden. Ik hoop echter dat hier sommigen zijn, die met mij getuigen en met mij van één gevoelen zijn.

Maar, voor zover u vreemdelingen zijt van God, en onwetend van Zijn Woord en niet weet wat onze Heere voor ons heeft geleden en dat Hij ons heeft gezegd, dat „wij door vele verdrukkingen moeten ingaan in het koninkrijk Gods”, het is geen wonder dat u ons rekent voor dwazen.

Toen ik zelf nog in mijn zwarte natuur verkeerde, was ik even dwaas als iemand van u allen. Maar gezegend zij Zijn heilige Naam, dat „waar ik eens blind was, ik nu zie”, en daarom „verfoei ik mijzelf in stof en as”. Daarom verlang ik temeer Zijn vrije genade groot te maken, vanwege alles wat Hij aan mij heeft gedaan.

Waarom zou ik dan niet tevreden zijn de voetstappen van mijn gezegende Meester te volgen, Die, eerder dan ik, van de tijd is overgegaan in de eeuwigheid, hoewel het onaangenaam is voor het vlees, dat ik op deze wijze door Hem geroepen wordt, om getuigenis af te leggen voor Zijn verachte waarheid.

Het was door het horen van het evangelie uit de mond van Zijn lijdende dienstknechten, hier en in Nederland, dat ik werd gebracht tot de liefde van God en Zijn enige Zoon Jezus Christus. Sinds die tijd heeft Hij mijn hart aan Zich verbonden, om Hem te zoeken in dezelfde weg, als waarin ik Hem vond, toen Hij mij werd voorgesteld in Zijn majesteit, toen ik het getuigenis hoorde, en mijn zonden en de zonden van het land mij werden bekend gemaakt. Dit is de reden waarom ik ben beschuldigd en veroordeeld door mensen. Ik word gedood omdat ik het evangelie, dat gepredikt wordt in de bergen, heb nagelopen. En wat kunnen zij mij anders ten laste leggen, dan dat wij onszelf verdedigd hebben, toen dat handvol viel te Ayrsmoss, waar Richard Cameron had gepredikt en de bloeddorstige soldaten ons overvielen?

Vergist u niet omtrent mij, of omtrent het volk en de weg des Heeren. De 'toegeeflijke', ontrouwe leraars beweren dat wij Jezuitische en bloeddorstige

beginselen hebben. Ik verklaar, en de Heere weet het, dat ik heb begeerd Zijn wil te kennen en daarin te wandelen. Ik heb gestreefd naar wat de plicht is van het gehele land, - het evangelie te horen, te bewaren en het te verdedigen. Het evangelie is te lang verborgen gehouden. Ik heb gevochten voor mijn leven en voor het leven van mijn broeders, waarachter men zo lang heeft gejaagd.

Er zijn omtrent mij leugenachtige berichten verspreid, doordat zij in hun verklaring van mij hebben beweerd, dat ik heb gezegd, dat ik de koning of sommigen van de raad wilde doden. Maar dit is een onwaarheid en een verdichte laster, om een vals getuigenis te geven van de weg van God. Zij zelf zijn moordenaars, want zij hebben velen van Gods volk gedood, zowel in het veld als op het schavot, om die bloedige tiran, de broeder van Karel Stuart, te behagen. Deze heeft gedorst naar het bloed van de kerk in deze landen. Hij heeft de mensen willen doen geloven dat wij een complot gesmeed hebben, hem te vermoorden. Indien zij zouden worden geoordeeld naar een rechtvaardige wet, die gegrond is op het Woord van God, of de wetten van het land, dan zouden zij veroordeeld worden. Zij hebben gestreden of toegestemd in het strijden tegen het volk des Heeren, en tegen Zijn vertrapte waarheid en tegen het algemene welzijn en de wetten des lands.

Ik heb mij daaraan niet schuldig gemaakt, Maar toen ik voor hen stond in het gerechtshof, toen het in dat gerechtelijk onderzoek over mijn leven ging, hebben zij mij nauwelijks de gelegenheid gegeven om mij uit te spreken. Zij geleken meer op mensen die reeds een besluit hadden genomen mij te doden dan op rechtvaardige rechters. Dit weet ik, dat zij zullen moeten antwoorden voor de grote Rechter op wat zij gedaan hebben. Dit mijn getuigenis wordt u gegeven door een stervend man, opdat zij die de Heere vrezen, mijn verklaring zullen geloven, meer dan hun proclamatie. De samenzwering in hun bekendmaking is gemakkelijk te onderkennen en is er op gericht, de ogen van een argeloos geslacht te verblinden. Zij willen vreemdelingen overreden hun vervolging goed te keuren, en willen hen doen geloven dat zij rechtvaardig handelen, terwijl zij lachen in onze ellende. Zij willen het bloedig paapse plan uitvoeren in deze landen, over allen, die hen niet willen volgen. Zij sparen nu sommigen, en door vleierij zorgen zij ervoor, dat dezen zich stil houden, totdat zij het overblijfsel zullen hebben uitgeroeid. Maar die tot het overblijfsel behoren kunnen niet anders dan tegen hen en tegen de algemene landszonden getuigen. Hierover beger ik te treuren en ik smee het volk des Heeren daarover ook te treuren en tegen de zonden te getuigen, indien zij wensen getekend te zijn met het teken dergenen, die zuchten over al die gruwelen. Een heilig God zal komen om wraak te nemen over al soorten van mensen, die Christus hebben verloochend en verraden, en hebben een man in Zijn plaats gesteld, die zal blijken te zijn de grote afgod van na-ijver, die met vele andere afgoden, de oprechte en vurige liefde en vreze, die dit geslacht aan God verplicht is, heeft uitgedreven.

Waar wij verlangen God lief te hebben en te vrezen, en Christus te volgen, wordt ons door velen verweten, dat wij buiten de weg zijn, en onze beginselen Jezuïtisch zijn. Maar ik verklaar dat ik in zekere mate heb verlangd de waarheid te kennen, te beminnen en te volgen, zowel in gehoorzaamheid aan Zijn bevelen als in de hoop der heerlijkheid, ofschoon, ik erken het, in veel zwakheid en gebrek.

Ik ben een Presbyteriaan in mijn oordeel en belijdenis, ofschoon ik anders beoordeeld word, hoewel ik mijn gedachten vrij voor de mensen heb uitgesproken. Ik erken en ben getrouw aan het werk van reformatie, de *Grote en Kleine Catechismus*, het *Nationaal en Plechtig Verdrag en Verbond*, de *Belijdenis van Zonden* en de

Verplichting tot Gehoorzaamheid en de „*Oorzaken van Gods Toorn*”, (door James Guthrie) Ik erken al de getuigenissen van onze waardige martelaren, die ons zijn voorgegaan. Ook de *Sanquhar Verklaring* en de *Kerkban* te Torwood. Toen deze werd uitgeschreven, bad ik de Heere, dat Hij hun ogen wilde openen om hun zonden te zien en aan sommigen uit vrije genade, berouw en bekering wilde verlenen. Ik bid dat de Heere in de hemel wil bekrachtigen, wat op aarde gedaan is door Zijn getrouwe dienstknecht naar Zijn wil. Dit is de begeerte van ieder van ons geweest.

Ik betuig tegen de vervloekte kerkvorsten en al hun huurlingen, die de ophitsers van de raad en van de bloeddorstige soldaten zijn geweest, die belast zijn met de tirannie, de onderdrukking en het bloed dat zij hebben vergoten.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen de droevige 'toegeeflijkheid' en tegen allen die ze hebben aanvaard, bevorderd of begunstigd. Dit heeft het volk des Heeren meer gebroken en verdeeld, dan al de vorige vervolgingen konden doen.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen al lauwe en ontrouwe leraars en belijders, die Christus en Zijn zaak de rug hebben toegekeerd en hebben hun eerste liefde verlaten en doen de eerste werken niet meer. Zij werpen neer, wat zij eerst hebben opgebouwd.

Ik laat mijn getuigenis tegen de onderdrukking, tirannie en de roof, gepleegd tegen het volk van God, inzonderheid tegen die van Glencairn en Halyards, wier namen zullen aangetekend staan voor de geslachten die komen, als van berovers van de weduwe en de wees, „die hebben geloerd op de woning des rechtvaardigen en zijn legerplaats hebben verwoest”. Zij hebben menige weduwe en wees uit hun woonplaats gestoten.

Ik laat mijn getuigenis op die tirannen, die verbeurd hebben al rechten, die zij nu opeisen en waarop zij aanspraak maken om ze te doen gelden over het volk des Heeren en over het gehele land. Ik getuig tegen hun onrechtvaardige wetten, Maar vooral tegen die goddeloze oppermacht, waardoor een ellendigs' overspelig, bedorven man gezet wordt in Christus' plaats, die onze Heere wil beledigen en Zijn kroon wil dragen. Maar zij zal te zwaar voor hem zijn. Neer zal ze komen, wie ze ook draagt, schoon al goddelozen, lords, kerkvorsten, kwaadwilligen en toegeeflijken, hand in hand gaan om ze op te houden. Het is omdat hij de kroon draagt van mijn lieve Heere en Koning, en Hem verongelijkt, dat ik hem weersta. Ik erken hem en hen niet, daar zij hebben doen uitroepen, dat ik een opstandeling en verrader ben. Ik verklaar dat hij en zij verraders en opstandelingen zijn tegen God en Christus, mijn beminnelijke en heilige Heere en Koning.

Maar laat mij u, die ontferming begeert, smeken uw goddeloze wegen te verlaten en kom tot Christus, om vrede met God door Hem te zoeken. Hij is de enige Vredemaker. Want er zullen droevige oordelen over dit land komen en al uw vrede met deze goddeloze mannen zal u niet kunnen verlossen van de vreeslijke wraak van God, die over het land zal komen, wegens verachting van het evangelie, toen u het in Gods weg had mogen hebben. De toorn Gods zal komen wegens de meined, het verbondbreken, de afgoderij en godslastering, het verraderlijk afwijken, de afval en andere gruwelen, waaraan al standen in het land schuldig staan. De oordelen zullen komen wegens hun ontvangen en handhaven van deze bloeddorstige, paapse hertog (van York), die nu moet worden verwelkomd met een teug van ons bloed, gelijk hij in de laatste tijd is verwelkomd met het bloed van onze broederen.

Ik dank de Heere, ik vind grote voldoening in het belijden van de versmadede weg van God, waarvoor ik mijn leven afleg. En ook omdat de Heere mijn hart tot Zich getrokken heeft, en mij van harte gewillig heeft gemaakt, om tot Zijn beschikking te staan.

Ik heb zoete vrede in wat ik heb gedaan, en ik wil u allen aansporen tot meer tederheid en te waken over al uw wegen, want velen zien op ons en wachten op ons hinken in de weg van God. O, dat de Heere u wilde helpen, op Hem te wachten, „totdat de dag aankomt en de schaduwen”, en al deze wolken, „vlieden”, want nu is het een donkere dag over de kerk van God.

O, dat wij mochten arbeiden om in het stof te liggen en onszelf te verbergen, onze mond te sluiten en stil te zijn. De Heere heeft ons bedekt met schande, wegens onze menigvuldige afwijkingen en traagheid in het benaastigen, zowel in het openbaar als in de binnenkamer. Ik vrees, dat dit is de oorzaak van 's Heeren twist met ons, op deze dag.

O, lieve vrienden, al gij, die begeert de weg van God te houden en wenst getrouw te blijven en gedragen te worden door al deze beproevingen en verdrukkingen, verzuimt uw christelijke gemeenschap niet, waarin zoveel van de kracht en tegenwoordigheid van God is gevonden. Oefent gemeenschap met hen, die willen samenkomen uit liefde en ijver voor God, om hun hart voor Hem uit te storten, en met elkander te spreken. Ik denk dat het nalaten van christelijke samenkomsten, een droevig teken is, dat God het land verlaat, meer dan enig ander teken dat ik zie.

Daarom vermaan ik u niet alleen tot deze plicht. Maar als een stervend man, beveel ik u, indien u wilt antwoorden in de grote dag, die plicht waar te nemen met vreze, liefde en ijver voor God, hebbende Zijn heerlijkheid voor uw ogen. Laat liefde tot Christus het beginsel en de beweegreden zijn, om u tot deze en tot al andere plichten op te wekken.

Laat niemand struikelen op de weg van Christus vanwege ons lijden, indien ik het lijden mag noemen, want al de stappen op de weg zijn gemakkelijk voor mij, door het geloof in een geslachte Middelaar. Hij zal hen die het Woord Zijner lijdzaamheid bewaren, ook bewaren in de ure der verzoeking.

O, verflauwt niet in het onderhouden van de liefelijke samenkomsten in de bergen. Mijn ziel is daar verkwikt. Laat het uw werk zijn, lijdzaamheid te bewaren, welk lijden u ook mag worden aangedaan door de vijanden, of welke schande u ook overkomt door voorgewende vrienden, die naar ik vrees in hun hart en ziel vijanden zijn van God. Dit laat ik u achter als mijn laatste raad.

En nu, ik dank God voor alles wat Hij voor mijn ziel gedaan heeft, en voor de weg die Hij met mij heeft gehouden om mij te brengen in het land waar God geprezen wordt. Ik zal daar zingen het zoet gezang door de eeuwen der eeuwigheid, waaraan geen einde zal zijn. O, verlang om met Hem te zijn. Indien u iets kende van wat ik heb gevoeld van Zijn liefde en tegenwoordigheid, zo zoudt u soms een blik slaan op de tijd en wensen dat het eeuwigheid ware. Voor mij is het einde gekomen, opdat ik mijn Liefste mag genieten.

Nu, ik neem afscheid van al vrienden en betrekkingen, van al aardse vertroosting en van al geschapen heerlijkheid.

Welkom, zoete Heere Jezus; in Uw handen beveel ik mijn geest.

Op het schavot zong Archibald de tweede psalm en las het derde hoofdstuk van Maleachi. Maar zij wilden hem niet toestaan te bidden in het openbaar, want toen hij begon te zeggen: „O, Heere, wat zult Gij doen met dit geslacht? Wat zult u doen met de bloeddorstige Karel Stuart?” werd hij door het geroffel der trommels overstemd, en zijn mond gestopt.

Er staat nog een monument van Stewart op het kerkhof te St. John's Dalry

11. JOHN POTTER, 1 december 1680

Het getuigenis en de laatste woorden van John Potter, landbouwer in dienst van Lord Cardross in de gemeente Uphall, West Lothian. Hij werd schuldig verklaard omdat hij de *Sanquar Verklaring* van Cameron had ondertekend.

Toeschouwers en toehoorders.

Ik vraag uw aandacht voor een paar woorden. Vóór ik begin, moet ik u vertellen, dat u van mij niet moet verwachten een getuigenis zoals u hebt gehoord van sommigen die mij zijn voorgegaan. Ik ben geen geleerd mens, zoals sommigen van hen waren. Ik begeer echter op te zien tot God, Die niet alleen mij kan geven wat ik moet zeggen, Maar ook kan zegenen wat ik zeg. Dan zal het zijn tot Zijn heerlijkheid en ten nutte van hen, die Hem liefhebben en uitzien naar Zijn komst, hetwelk is de begeerte van mijn ziel. Ik sta nu op het punt de eeuwigheid binnen te treden, en daarom hoop ik, dat u niet zult denken dat ik iets zal zeggen, dan wat mijn consciëntie mij gebiedt te zeggen.

Ik zal u vertellen waarom ik deze dag hier gebracht ben, om mijn leven af te leggen. Het is, omdat ik onze bezworen beginselen aanhang en daaraan trouw ben. Ik ben een Presbyteriaan. Hierin verblijd ik mij, dat ik voor Gods zaak alleen, heb te lijden, om mijn aankleven aan het Woord van God, aan onze *Belijdenis des Geloofs, Grotere en Kleinere Catechismus, onze Verbonden, aan het Nationaal en Plechtig Verbond, tezamen met onze Belijdenis van Zonden en Verplichting tot Gehoorzaamheid*, waartoe geheel Schotland zich eens verbonden heeft, en heeft gedacht dat het zijn plicht en eer was alzo te doen. Hierom ben ik door mensen ter dood veroordeeld. Maar God, Wien de wrake toekomt, zal Zichzelf wreken over al het kwaad, dat Zijn heerlijkheid, zaak, belang en volk is aangedaan.

Ik ben geboren onder het licht van het Evangelie, en mij is geleerd Christus alleen te erkennen als Koning in Sion en als Hoofd van Zijn eigen Kerk, en ik acht dit mijn plicht te zijn.

Maar ik ben hier, beschuldigd van opstand, hetwelk ik ontken. Ik ben nooit van mening geweest, dat het horen van het evangelie opstand is, want het Woord van God verbindt ons daartoe als onze plicht. Waarom zou God ons anders verteld hebben, dat „wij zouden zwerven van zee tot zee, en van het noorden naar het oosten, om het Woord des Heeren te zoeken, maar zullen het niet vinden”. De arbeid van onze Heere en van Zijn apostelen in het prediken van het evangelie aan het volk, dat hen hoorde, is genoegzaam bewijs, dat het onze plicht is het evangelie te horen, hetzij in de velden of in de huizen, wanneer het niet anders is te vinden.

Nu, indien het een plicht is, het evangelie te horen, zoals het waarlijk is, dan is het zeker onze plicht het evangelie te verdedigen, wanneer het in zuiverheid gepredikt wordt, overeenkomstig het Woord van God en in overeenstemming met het zesde en zevende artikel van het Plechtig Verdrag en Verbond, waarin wij worden verplicht om bij te staan en te verdedigen allen die met ons in het Verbond treden, en wel tot het uiterste van ons vermogen, en met ons leven in onze hand. Zo veel te meer worden wij geroepen om het evangelie te verdedigen, hetwelk ons onderwijst in de grondslagen van ons allerheiligst geloof.

Om die snode en boosaardige laster, die op ons is geworpen en ons beschuldigt van een voornemen de Hertog van York te vermoorden, te weerleggen, verklaar ik, dat ik nooit een dergelijk beginsel, een mens te vermoorden, heb gehad. Zelfs hoorde ik daar niet van, tot de Raad het mij vertelde en ik wist dat het een afschuwelijke en in de hel uitgebroede laster was, die geworpen wordt op de weg en het volk van God. Maar zij beoordelen anderen naar zichzelf, want het is hun eigen beginsel het evangelie van God te vermoorden, zoals zij ook doen.

Mij werd gevraagd of ik getrouw bleef aan de *Sanquhar Verklaring*. Ik antwoordde, dat ik daaraan niet alleen getrouw bleef, maar ook mijn leven gewillig en blijmoedig zou afleggen, gelijk ik heden doe, wegens mijn trouw daaraan. Ja, indien iedere haar van mijn hoofd een leven was, en iedere druppel van mijn bloed een mens was, ik ze al gewillig zou afleggen voor Hem en Zijn zaak.

Ik zeg u van deze plaats:

1. Dat ik de gehele geschreven wil en het Woord van God aankleef. Dat ik getrouw ben aan de Belijdenis des Geloofs, onze Catechismus, Kleine en Grote, onze Verbonden, het Nationaal en Plechtig Verdrag, onze Ernstige Belijdenis van Zonden en Verplichting tot Gehoorzaamheid, en aan al Verbonden, gemaakt tussen God en ons, waartoe ik verplicht ben.

2. Ik stem in met al de getuigenissen die vóór mij gegeven zijn.

3. Ik verklaar mijn instemming met alles wat gedaan is, om het evangelie te handhaven en te verdedigen tegen een tirannische en bloeddorstige vijand, toen de hoorders van het Woord van God de heerlijkheid Gods op het oog hadden, als de voorname drijfveer die hen bewoog, hetzij te Pentland, Drumclog, Glasgow, Bothwell, Airsmoss of enige andere plaats in Schotland, waar een treffen van die aard heeft plaats gehad.

4. Ik stem in met de daad van *Afsnijding te Torwood*, die is geschied in overeenstemming met Gods Woord en is uitgevoerd door een getrouwe dienaar van het evangelie, op een wettige wijze, zoveel als de toestand en omstandigheden toentertijd veroorloofden. Daar de personen die werden afgesneden, schuldig stonden aan misdaden, waarom de acte van afsnijding rechtvaardig op hen werd toegepast.

5. Ik stem in met de getuigenissen van allen, die hebben getuigd tegen zwijgende en ontrouwe leraars. Zij die getuigden, hebben zich van hen onttrokken, waaruit blijkt dat zij hen niet hebben erkend als getrouwe gezanten van Jezus Christus, wegens hun ontrouw. Ik hoop, dat niemand mij veroordeelt, wanneer ik zeg dat ik geen vrijmoedigheid had mij met hen te verenigen, daar zij zo onverschillig blijven in de zaak van Christus en bij de verdrukking van Zijn volk.

6. Ik onderschrijf de leer van de weg tot zaligheid, als een verdrag tussen de Vader en de Zoon, vóór de schepping der wereld, opdat wij door de Zoon zouden volmaakt zijn, hetwelk ik hoop te verkrijgen, vóór dit mijn lichaam koud zal zijn. In Zijn volmaaktheid zal ik volmaakt zijn, en door Zijn lijden zal ik gelijkvormig worden aan Hem, „Die buiten de poort leed, Zijn smaadheid dragende”.

Ik ben op deze dag wel tevreden met mijn lot. O, mijn ziel, loof de Heere, en al wat binnen in mij is, Zijn heilige naam, voor alles dat Hij gedaan heeft aan mijn ziel, en dat Hij mij op deze dag hier gebracht heeft, om mijn leven voor Hem af te leggen. Ik ben niet bevreesd voor de grimmige dood. Ik weet dat God de prikkel des doods heeft weggenomen, door het lijden van Zijn Zoon.

Hier staande als een stervend getuige voor Christus en Zijn zaak, laat ik mijn getuigenis tegenal gruwelen, die in dit land worden bedreven tegen een heilig God, en

in strijd met Zijn beeld.

1. Ik getuig tegen die snode, in de hel gesmede Acte van Oppermacht, waarin de koning wordt erkend als *hoofd van de kerk*, en waarin zij een sterfelijk schepsel hebben toegekend Christus' kroon, zwaard en scepter.
2. Ik getuig en protesteer tegen het verbreken van het Nationaal en Plechtig Verdrag en Verbond, en tegen het verbranden daarvan door de hand van de beul, op het marktkruis te Edinburg en elders in Schotland, in openlijke strijd met hun plechtige beloften.
3. Ik getuig en geef mijn getuigenis tegen het ontvangen van de bisschoppelijke kerkregering, die volkomen in strijd is met het Woord van God en onze Verbonden. Toen het Verbond gemaakt en ondertekend werd, zouden de bondgenoten in Schotland, beide, koning en raad, en allen die het in dat opzicht met hen eens waren, weerstaan hebben, en zouden tegen hen getuigd hebben met hun zwaard in hun hand en ten bloede toe gestreden hebben, overeenkomstig het 6de artikel van het Plechtig Verdrag en Verbond. O, dat allen, die op deze dag leven, en mannen waren toen het Verbond werd verbrand, hun zonde leerden erkennen, en in het stof lagen, een ieder wegens zijn aandeel in die zonde, en een ieder wegens de schuld van het land.
4. Ik laat mijn getuigenis achter tegen de afschuwelijke bloedstorting, die heeft plaats gehad in dit land, hetzij van edellieden, notabelen, leraars of anderen, die hebben geleden in L, Edinburg of in enige andere plaats, hetzij op schavotten, aan galgen, in het open veld of op zee. Inzonderheid tegen die verschrikkelijke moord op zovele mannen, die gevangen genomen waren en aan wie beloofd was, dat zij hun leven zouden behouden. Dit is gedaan door generaal Thomas Dalzell, die ze gevangen nam en nadat hij had beloofd hen in vrijheid te stellen, heeft ze overgeleverd aan de bloeddorstige Raad, die hen meest wredelijk vermoord heeft. Dit is geschied buiten en tegen al wet en reden, om niet te spreken van consciëntie, want alles wat zij daarvan ooit hebben gehad, hebben zij verloren toen zij het Verbond verbrandden en de Markies van Argyle, lord Warriston en die eerwaardige leraar, James Guthrie, hebben vermoord, die gedood zijn in strijd met de acte van hun eigen wetten.
5. Ik geef getuigenis, en betuig tegen het afhouden van hoofd en handen van deze mannen, en hebben ze tentoongesteld op de poorten van Edinburg en elders in het koninkrijk Schotland, alsof zij dieven of misdadigers waren geweest.
6. Ik betuig tegen het gevangen zetten, beboeten en opsluiten van het volk van God, wegens hun trouw aan Zijn Woord en aan onze Verbonden.
7. Ik geef getuigenis tegen het opdringen van de Verklaring tegen onze Verbonden aan de consciëntie van des Heeren volk.
8. Ik betuig tegen het opleggen en doen betalen van tax (belasting) voor de militie, die wordt gebruikt om de consciëntie te onderdrukken en het aangezicht van de armen te doen vervallen.
9. Ik protesteer en betuig tegen die wrede, en in de hel uitgedachte daad, van het zenden van het leger van Hooglanders en de overigen van dat complot, tot onderdrukking en plundering van het volk van God.
10. Ik betuig tegen al onderdrukking, verwoesting, beroving en verjaging van het volk van God, en dat tegen al voorschriften van wet en verstand.

Ik zal een staand getuige tegen hen zijn, totdat zij zich bekeren.

O, dat de Heere Zijn Geest wilde uitstorten op allen, die zo grievend zijn afgeweken. Dat Hij ze in het stof doe buigen en hun zonden erkennen. Maar ik vrees, dat een heilig God ze aan zichzelf heeft overgegeven en hun harten heeft gesloten met verstoktheid, zodat zij ondoordringbaar zijn geworden tegen al roepstemmen. Maar zeker, zulken die niet willen buigen voor God. zullen verbroken worden door de

machtige, ijzeren roede die in Zijn hand is, om de volken te verbrijzelen.

Ik heb hier mijn getuigenis gelaten tegen de meened, de bloedstorting en het verdrukken van het volk van God, hetwelk is gedaan door hem, die genoemd wordt de koning van Brittanië en Ierland; en tegen de meened en de bloedstorting die gepleegd is door de edelen en heren, die zijn handen hebben gesterkt en gestijfd, in zijn bloeddorstige en wrede handelingen. Daarom laat ik mijn getuigenis tegen hen, en mijn bloed op hun hoofd, inzonderheid tegen zulken als tegenwoordig waren in de Raad, toen ik werd ondervraagd en tegen deze meinedige heren van het gerechtshof, waar ik werd veroordeeld om hier te sterven, op deze plaats van executie. Ook laat ik mijn bloed op hen die zaten in de rechtbank, en op al anderen, die amen hebben gezegd op mijn vonnis, wat zij ook zijn geweest of nog zijn. Indien zij geen berouw krijgen, zal mijn bloed van hen geëist worden. Evenzo laat ik mijn getuigenis achter tegen allen, die wapenen droegen, om mij te bewaren tot dit schavot. Zij zullen schuldig zijn aan mijn bloed, indien ontferming en genade het niet voorkomt.

Ook betuig ik, en laat mijn getuigenis achter tegen de ontvangst, van het begin tot het eind, van de Hertog van York, die uitgesproken papist, die et erop heeft toegelegd ons weer in de armen van Rome te voeren, niet alleen door middel van de bloeddorstige Raad en andere meinedige edelen en heren, maar ook door de stad Edinburg. Deze stad ging ter poort uit, om hem te ontvangen alsof hij een koning was, met het lossen van saluut, schoten, met het blazen van trompetten, het slaan der trommels en het afsteken van vuurwerk. Dit geschiedde in strijd met het Woord van God en ons Verbond, volgens welke hij op rechtvaardige wijze uit het koninkrijk Engeland geworpen is. Ik zal in de grote dag getuige zijn tegen deze daad.

Inzonderheid laat ik mijn bloed op die ellendige en bloeddorstige tiran, de Hertog van York. Het is om hem te voldoen en zijn onlesbare dorst naar bloed, te laven, dat ik hier heden ben gebracht. Toen hij de laatste maal in Schotland kwam, is aan hem geofferd het bloed van de vijf die stierven te Magus Muir, die terecht hooglijk geëerd waren, en in niets minder waren, dan zij die hen voorgingen. En nu moet hij dit ons bloed hebben, om zijn dorst te lessen. Maar zijn hart dat zich zo verblijdt bij het horen en zien van onze dood, zal eerlang beven, wanneer mijn hart *Hallelujah* zal zingen voor de troon van het Lam Gods en ik zal instemmen met het vonnis van de grote Rechter tegen hem en tegenal vijanden van God, indien diep berouw en vrije genade het niet voorkomt.

Ten opzichte van hetgeen waarvoor ik ter dood verwezen ben, mij worden vele fouten verweten, zelfs door godzaligen, die misleid zijn door valse berichtgeving, maar ik, als stervend man, verklaar hier, dat ik niets voorhad te zoeken dan de eer van God, de komst van Christus' koninkrijk en Zijn regering als Koning in Sion. Hierom ben ik gevonnist, en hiervoor leg ik op deze dag mijn leven af, en ik doe het gewillig en blijmoedig, en niet uit bedwang. Indien ik was verlaten geweest van een heilig God, in zoverre dat ik ook maar een tittel van de waarheid had verloochend, zo mocht ik mijn leven hebben gered als sommigen hebben gedaan, die een even dure verplichting hadden als ik, om pal te staan voor de waarheid en ten bloede toe tegen te staan, en die even veel belang bij de waarheid schenen te hebben, als ik had. Ik weet niet hoe zij uit de gevangenis geraakt zijn, Maar God weet het en aan Hem zullen en moeten zij rekenschap geven, en ik laat het aan Hem. Maar ik denk, dat er nu weinigen uit de gevangenis verlost worden, die kunnen zeggen, dat zij de gruwelen van de tijd, waarin zij leven, niet hebben aangeraakt, er geen smaak in hebben gevonden of er niet in zijn

meegegaan.

Daarom laat ik mijn getuigenis tegen allen, die uit de gevangenis zijn geraakt, door het verlaten van het Verbond, om voor deze bloeddorstige vijanden van God, te kunnen bestaan. Ik betuig tegen hen in zoverre zij overtuigd waren, dat zij zich bezondigden, gelijk sommigen dit wisten, of anders heeft hun tong of pen gelogen. Ik laat het aan God en aan hun eigen consciëntie, vast te stellen of zij niet gezondigd hebben in dit te doen.

Nog dit, ik als stervend man verklaar, dat indien het bezoedelen van papier mijn leven kon redden, ik het niet zou willen behouden tot die prijs, want ik zie dat zij het erop gezet hebben de zwakken te verstrikken. Ik zie noch leraars, noch belijders raad geven in deze zaak, behalve enkelen, die het Verbond willen houden, ook in zaken die van minder betekenis schijnen te zijn in het opstellen van het Verbond. Daarom betuig ik tegen al ontrouwe leraars en belijders.

1. Ik geef getuigenis tegen de ontrouw van die leraars, die ingestemd hebben met de openbare besluiten tot het binnenlaten of het binnenhouden van mannen, die openbare en bekende kwaadwilligen waren en vijanden van God, en bij gevolg strijdende tegen ons Verbond.

2. Ik betuig tegen de acte van Glasgow, waarbij driehonderd leraars en meer, hun plicht verzaakten en hun rug aan hun volk toekeerden en sindsdien veranderd zijn in verslindende wolven en schrokkerige honden, die niet bassen kunnen, volgens dat woord: „Uw profeten, o Israë! zijn als vossen in de woeste plaatsen. u zijt in de bressen niet opgetreden, Maar u hebt de muur toegemuurd voor het huis Israëls, om in de strijd te staan ten dage des Heeren.” Was het niet hun plicht om hun last te volbrengen, totdat zij uit de preekstoel waren gestoten?

3. Ik laat mijn getuigenis achter tegen de ‘toegeeflijken’, zowel tegen de eersten als tegen de laatsten, en tegen allen, die hebben toegestemd en met hen zijn meegegaan in die zondige loop, tenzij zij zich bekeren. Ik zal een staand getuige tegen hen zijn. Voorzeker, ik zou mij vergissen, indien zij zullen gevonden worden met reine handen, wanneer God onderzoek zal doen naar het bloed. Maar o wat zullen zij antwoorden, wanneer Christus zal zeggen: „Komt hier en geef rekenschap van uw talent; wat hebt u gedaan met uw leraarsambt? Hebt u het neergelegd op bevel van Karel Stuart en de bloeddorstige Raad? Had u meer lust een doctor of een kamerheer te zijn, dan een leraar?”

O, laten de ontrouwe leraars zich dat Woord herinneren: „Wanneer de wachter het zwaard ziet komen en blaast niet met de bazuin, zodat het volk niet is gewaarschuwd, en het zwaard komt, en neemt een ziel uit hen weg: die is wel in zijn ongerechtigheid weggenomen, maar zijn bloed zal Ik van de hand des wachters eisen.” Ik vrees dat het bloed van vele zielen zal geëist worden van de hand van het grootste gedeelte van de leraars in Schotland.

Ik betuig, en laat mijn getuigenis achter tegen de ontrouw van vele leraars, die hun liefde en brandende ijver hebben verlaten, welke zij hadden, toen zij zich waagden op de hoge plaatsen der aarde, en het evangelie predikten.

In de laatste plaats breng ik mijn getuigenis in tegen allen die hebben gepredikt, geschreven of beschuldiging ingebracht tegen dat arme volk dat bij gelegenheid samenkwam te Airmoss, alleen om het evangelie te horen.

En nu ik overga van de tijd in de eeuwigheid, verklaar ik, dat ik getrouw blijf aan al leerstukken, die ik ooit heb horen prediken door Ds. Richard Cameron of Ds. Donald

Cargill. Mijn ziel looft de Heere, dat ik hen heb gehoord. Want mijn ziel is verkwikt geworden door het horen van de stem en het gejuich van een Koning in deze samenkomsten in de bergen, waar de Fontein van levende wateren haar stromen heeft doen neervloeien in het midden van Gods volk, op zulk een wijze, dat legers ons niet hadden doen kunnen verschrikken. O, ik ben er zeker van, dat het bloed dat vergoten is in de velden, en op schavotten in Schotland, voor de zaak en de belangen van Jezus Christus een heerlijke oogst zal hebben, in spijt van duivels en mensen. Ik ben er zeker van, dat het zaad, hetwelk gezaaid is te Airsmoss, een oogst zal leveren, zo heerlijk als ooit enig zaad in Schotland gaf.

En nu, u die zijt het arme overblijfsel, dat achteraan moet staan, die het mikpunt zijt van de woede, niet alleen van de openbare en bloeddorstige vijanden, Maar ook van vele leraars en belijders, die zelf de weg hebben verlaten en anderen niet willen toestaan daarin te wandelen, ik heb dit tot u te zeggen: Zijt ernstig en standvastig in het tonen van uw liefde tot Christus. Wandel meer voorzichtig, opdat u een heilig en jaloers God niet beledigt. O, zie toe, dat u uw oprechtheid niet verlaat. Er zijn velen, die wachten op uw hinken, ja, ernaar verlangen. Verwerp de weg van Christus niet uit oorzaak van lijden. Indien u wist, wat ik heb gehad van Zijn liefde en troostlijke tegenwoordigheid, sinds ik werd geroepen om voor Hem te getuigen tegen deze bloeddorstige verraders, die dorsten naar het bloed van 's Heeren volk, dan zou u verlangen naar zulke bewijzen van Zijn liefde. Zoek Hem vroeg en u zult Hem vinden. Zijt niet verontrust door onze dood. Het is niet de dood van de ziel, maar de ingang tot het leven. Want aan de wereld gestorven te zijn is voor Christus te leven. Gezegend zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan, opdat zij rusten van hun arbeid, en hun werken volgen hen na.

Verblijdt u, armen van de kudde, die wacht met vrezen en beven en in de oefening van geloof en liefde. U bent het, tot wie Hij zal komen. Hij ontmoet de vrolijke en die gerechtigheid doet. „Zalig zijn die treuren; want zij zullen vertroost worden. Zalig zijn de zachtmoedigen; want zij zullen het aardrijk beërven. Zalig zijn de barmhartigen; want hun zal barmhartigheid geschieden. Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden. Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien. Zalig zijn de vreedzamen, want zij zullen Gods kinderen genaamd worden. Zalig zijn die vervolgd worden om der gerechtigheid wil, want hunner is het koninkrijk der hemelen. Zalig zijt u als u de mensen smaden en vervolgen, en liegende al kwaad tegen u spreken om Mijnentwil.”

Vrienden, u alleen hebt reden u te verheugen. Indien u door Hem wordt geholpen, het Woord Zijner lijdzaamheid te bewaren, *zo zal Hij ook u bewaren uit de ure der verzoeking, die over de gehele wereld komen zal om te verzoeken die op de aarde wonen.*

Mijn lieve vrienden en volgelingen van Christus, houdt de weg, wankelt niet, bezwijkt niet en u zult de kroon des levens ontvangen. Zij, die overwinnen door het bloed van het Lam, en het Woord van Zijn getuigenis, zullen staan voor de troon, gekleed in witte klederen. Want dezen zijn het, die uit de grote verdrukking komen.

Houdt in gedachtenis dat er een gedenkboek is geschreven, en de namen van hen, „die dikwijls tot elkanders stichting spreken”, zijn daarin geschreven. Gewent u dan aan het onderhouden van onderlinge bijeenkomsten, waarin zoveel van de kracht en het leven van de godsdienst is te vinden. Gedenkt, dat ik, als stervend martelaar voor Christus, dit bevel achterlaat aan een ieder van u, die enige liefde hebt tot Christus. Maakt gebruik van deze en andere plichten, met meer vurige liefde dan tot hiertoe. Wees veel in het eenzaam gebed. Worstelt met God vanwege Jacobs benauwdheid. Ik

wil dit zeggen, dat hoe meer u zoekt voor Sion, hoe meer u voor uzelf zult verkrijgen. Laat de smaad, die wordt geworpen op de weg van God, u niet ergeren. Ziet toe, dat wanneer u gescholden wordt, u niet weder scheldt. Tracht liever, met zachtmoedigheid en liefde, in de vreze des Heeren, anderen te winnen. Maar indien zij niet willen horen, wanneer u zo doet, zijt dan vrijmoedig en getrouw in uw getuigen tegen hen, dat zij zo doen. Laat inzonderheid uw wandel getuigen van uw afkeer van deze zondige wegen.

En nu, mijn lieve vrienden in Christus, ik laat u aan Hem, Die benauwd is in al uw benauwdheden, en Die beloofd heeft met u te zijn in het vuur en het water, en het gewicht van al uw smaad te dragen.

Wat u betreft, die ligt in uw zwarte natuurstaat. Ik vermaan u, dat ge u zult bekeren van uw zonden, en dat u zult uitgaan uit die droevige staat, waarin u nu ligt en verenig u met een geslachte Middelaar, op Zijn eigen voorwaarden. O, zet uw hart op de weg van zaligheid. Kunt u denken aan de weg van verlossing en niet verwonderd staan over de nederbuiging van vrije genade? Ik zeg u, „tenzij gij u bekeert, zult gij allen vergaan.”

Ik heb een woord tot u, die zijt de wrede en openbare vijanden van Christus en Zijn zaak. Weet „dat de heiligen de wereld zullen oordelen”. Dan zullen wij niet alleen op gelijke voet staan met u, maar wij zullen zitten op tronen, met de kroon op ons hoofd, en harpen in onze handen, om het Lam lof te zingen. Dan zullen wij het vonnis uitspreken met de grote Rechter, over al de vijanden van God, en u zult in de hel geworpen worden, met al de volken, die God vergeten, indien gij u niet bekeert.

Ik bid dat de Heere uw ogen wil openen, opdat u uw zonden moogt zien, en u van uwe zonden afkeert en leeft.

Ik vergeef al mensen het kwaad dat zij mij gedaan hebben of zullen doen. Maar wat betreft het kwaad, gedaan aan Christus, in het beroven van Hem van Zijn recht over Zijn Kerk en volk, weet ik, dat Gode de wraak toekomt en Hij zal het vergelden.

En nu begin ik mij te verheugen in Hem, Die onzienlijk is, want het is slechts weinig wat wij nu van Hem kunnen zien. Dit weet ik zeker, dat ik Hem zal gelijkvormig gemaakt worden, door Zijn lijden. Daarom neem ik mijn afscheid van de wereld en haar genietingen.

Ik laat mijn vrouw en kind achter aan mijn Verbondsgod, Die ze aan mij gaf en ik verlaat ze gewillig, en geef ze over aan Hem, hopende, dat „Hij zal zijn een Man voor de weduwe en een Vader voor de wees”, volgens Zijn belofte. Ik hoop dat de vrienden des Heeren de levenden zullen gedenken terwille van de dode.

Vaarwel vrouw en kind, ouders en betrekkingen en al vrienden en bekenden. Welkom hemel, engelen en heiligen. Welkom God en Vader. Welkom beminnelijke Jezus Christus. Welkom Heilige Geest der genade.

In Uw handen beveel ik mijn ziel en geest.

De 5 martelaren die opgehangen werden op 18 of 25 november 1679 te Magus Muir zijn:

**James Wood,
Thomas Brown,
Andrew Sword,
John Waddell,
John Clyde.**

12. JAMES SKENE, 1 december 1680

James Skene was afkomstig van Aberdeenshire. James Skene was de broer van de landheer van Skene. Een trouw volgeling van Richard Cameron. Hij werd gevangen genomen op weg naar een samenkomst. James werd veroordeeld om opgehangen te worden op 24 november. Hij kreeg 8 dagen uitstel. Skene was de vurigste van de drie.

Het enige wat Donald Cargill kon doen, toen zijn vrienden in de Tolbooth zaten, was hen brieven van troost en bemoediging te zenden. Hij schreef hij de jonge Skene: 'Maar vergeef en vergeet al deze persoonlijke beledigingen en arbeid om met een hart verstoken van persoonlijke wraak en vervuld met ijver tot Gods eer... de eeuwigheid tegemoet te gaan...' 'Vaarwel beste vriend, nooit zal ik u meer zien dan aan de rechterhand van Christus.'

1. Een verhaal van het verhoor en de antwoorden voor de Geheime Raad, door hemzelf verteld in een brief aan zijn broeder.

Geliefde Broeder.

Het is om aan uw verlangen te voldoen, dat ik deze brief aan u schrijf. Ik laat u weten, dat toen ik voor de Raad verscheen, niemand werd toegelaten met mij naar binnen te gaan, Ik groette allen die in de Raad zaten met burgerlijke beleefdheid. Daar zij hun hoofd ontbloot hadden, nam ik mijn hoed af, opdat zij daarover geen aanmerking konden maken.

Rothes vroeg mij, of ik te Bothwell of te Airmoss was geweest.

Ik antwoordde dat ik op beide die tijden thuis was geweest, in het noorden.

Hij vroeg mij, of ik het gezag van de koning aanvaardde. Ik zeide, dat in zover dat gezag werd uitgevoerd in strijd met het Nationaal Verbond en tegen het koninkrijk van Christus, ik het niet erkende.

Zij vroegen mij waarom ik wapens droeg.

Ik vertelde hun dat ik ze droeg tot zelfverdediging en tot verdediging van het Evangelie.

Zij vroegen waarom ik een dolk droeg.

Ik vertelde hun dat zij aan de advocaat Mr. George Mac Kenzie, die daar aanwezig was, mochten vragen of het in de streek waar ik woonde geen gewoonte was een dolk te dragen. Mr. Mac Kenzie zei tot de Kanselier dat het zo was.

Daarna vroegen zij of ik Cargill kende.

Ik zeide dat het mij tot blijdschap was hem te kennen. Toen begonnen zij hem te beschuldigen, en mij omdat ik omgang met hem had gehad.

Ik zeide, dat ik de Heere dankbaar was, dat Hij mij vrede had doen smaken in het spreken met hem.

Mr. Mac Kenzie stond op, en zeide: Ik weet dat je familie en de mijne met elkander in verbinding staan. Wees openhartig in alles wat van u gevraagd wordt, zo zal ik ervoor zorgen dat je niet gemarteld wordt.

Ik zeide: Mijnheer, ik ken u, en u kent mij en mijn familie. Ik ben zo vrij en openhartig geweest als maar mogelijk was, want ik beschouw het als mijn belang en mijn eer, een volle en vrije belijdenis te doen voor de zaak van mijn gezegende Heere,

Die nu wordt gesmaad en veracht.

Zij vroegen mij, waar ik Cargill het laatst zag.

Ik zeide: Ik ontmoette hem het laatst in de West-Bow, en het was mij tot troost.

Daarop vroegen zij: Wie waren de eigenaars van het huis waar u hem hebt ontmoet?

Ik antwoordde: Dat kan ik u wezenlijk niet vertellen; ik ken die mensen niet.

Zij vroegen: Weet u waar dat huis staat?

Ik zeide: Ja.

Zij zeiden: Wilt u het aanwijzen indien wij u daar door een paar mannen laten brengen?

Ik vertelde hun, dat ik vrij was, wat mijzelf betrof, maar dat ik mijn vrede met God zou wegwerpen, wanneer ik iemand anders in moeite zou brengen, maar indien de bewoners eerst werden gewaarschuwd, opdat zij het huis konden verlaten, ik het zou aanwijzen. Daarmee was dat verhoor afgelopen.

Generaal Dalziell, die ook in de Raad zat, opende de deur voor mij, en fluisterde mij in het oor: „Gij moet met enkele soldaten meegaan, en hun dat huis aanwijzen.”

Ik zeide: Ik wil het niet doen, indien ik daardoor iemand in last breng; de bewoners moeten eerst gewaarschuwd worden om het huis te ontvluchten.

Ik werd daarop naar de wacht gebracht, waar soldaten van Linlithgow, de officier van Justitie, waren. Zij bewaakten mij, en wij liepen achter Archibald Stewart en John Spreul aan, die juist verhoord waren. Daarna gingen wij terug naar het raadhuis.

Alleen zijnde, en slechts zes soldaten in mijn omgeving, begaf ik mij tot het gebed, en werd getroost. Daarop gaf ik geld voor voedsel en drank. Ik hield godsdiensttoefening met de soldaten. In de nacht werd ik wakker gemaakt door een persoon, die mij vriendelijk brood en bier, suiker en enige versnaperingen bracht.

De volgende dag werd ik voor een commissie gebracht. Daarin zaten de kanselier, Hatton, Paterson en Linlithgow. Zij toonden mij twee brieven die ik aan Mr. Simpson geschreven had.

Ik erkende dat deze brieven door mij geschreven waren, en vertelde hun, dat ik deed wat ik kon om hen die ik als belijders beschouwde af te raden, belasting te betalen, welke bestemd was om het Evangelie te bestrijden.

Hierop lachten zij. De kanselier zeide: Waarom noemt u mij niet Lord?

Ik zeide, dat indien hij voor Christus' belangen opkwam, ik hem zou eren.

Hij antwoordde dat hij mijn eer niet nodig had, maar dat ik moest weten dat hij de kanselier was.

Ik zeide, dat ik dat wist.

Hij beweerde daarop, dat ik geen *Schotsman*, maar een *Schotsbeest* was.

Hierop zag Wigton hem donker aan, maar hij lachte.

Daarna zei de kanselier tot mij, dat hij mijn vriend wilde zijn, zo ik openhartig was.

Ik antwoordde, dat ik hem geen kwaad toewenste.

Hierna werd ik naar het gerechtshof gebracht, waar werd voorgelezen wat ik had gezegd. Ik las het papier zelf, en ik zeide dat ik het mij tot een eer rekende het te ondertekenen. Ik stemde toe dat het verslag van mijn belijdenis juist was. Ik bevestigde het, en achtte het mijn eer zo te doen.

De griffier, die daar aanwezig was, zeide dat hij mij beklaagde, daar ik een heer was, en hij mijn vrienden kende.

Ik antwoordde, dat zelfs indien ik een zoon van een graaf was, ik het mij toch tot een eer zou rekenen, voor Christus te getuigen. Ik gaf hun de raad, wel te overwegen wat

zij deden, daar zij door God gedagvaard zouden worden, over alles wat zij deden. Hij zeide, dat ik mij mocht gereed maken voor een andere wereld. Hierop antwoordde ik, dat ik hoopte dat de Heere mij gereed zou maken.

Nu, geliefde broeder, ik heb u een verslag gegeven van de waarheid, voor zover mijn herinnering strekt. Ik smeed u, neem al de lof die u mij gegeven hebt, en geef ze aan mijn Heere, want ik ben een arme, eenvoudige, zondige worm. Het is van Hem, dat ik deze moed kreeg.

Wigton en de griffier verlangden van mij, dat ik hun dat huis zou aanwijzen. Zij zeiden dat ik vrij was in alles behalve daarin, en dat, zo ik weigerde, ik misschien de (boots) folterlaarzen aan zou krijgen.

Ik zei, laten ze doen wat ze willen, wat mijzelf betreft ben ik vrij, maar ik heb geen vrijheid om anderen in moeite te brengen, en hen aan vervolging bloot te stellen. Ik wilde mijn vrede met God niet wegwerpen.

Ik hoop, dat u mijn verward schrijven niet al te kritisch zult lezen, daar ik in haast gescheven heb. u weet dat ik deze voormiddag nog door deze bloeddorstige mensen mag gedagvaard worden. Ik wil niets bestellen voor mijn begrafenis tot ik mijn vonnis weet. Mogelijk zal mij geen begrafenis worden toegestaan. Mijn Heere troost mij, en ik laat alles aan Hem over om mij door deze storm te dragen, en door de vallei en schaduw des doods.

Geliefde broeder, vraag allen van onze ernstige vrienden die u ziet, mij te helpen met hun gebeden, opdat ik door de Heere mag worden geholpen, getrouw te zijn tot in de dood. En dat Hij mij mag geven het geloof van verzekering, dat ik de liefde mijns Heeren zal genieten tot in al eeuwigheid. Het gemis hiervan bewolkt mij zeer. Ik ben toch zulk een onwaardig schepsel.

Ik ben uw onwaardige vriend en liefhebbende broeder,

JAMES SKENE.

Uit het huis van mijn Heere Jezus, Die deze plaats voor mij gemaakt heeft tot een aangenaam paleis, waarin Hij mij toont Zijn wondervolle vrije liefde.

Uit de gesloten kamer bovenin het gevangenis, de High Tolbooth te Edinburg, november 1680.

2. Een brief aan zijn vriend en medegevangene.

Zeer geëerde vriend in Christus.

Ik schrijf het met mijn hand, ik heb geen reden om mijn liefelijke overeenkomst met Hem te betreuren. Zijn kruis is tot op heden zacht en licht, en ik hoop dat Hij troostlijke wil maken, wat meest verschrikkende is. *O, lieve Heere, wat heeft U bewogen mij te kiezen, om voor U te lijden!* Wat waarde heeft de hele wereld voor mij, wanneer Zijn eer op het spel staat? Indien Zijn eer wordt bevorderd door mijn dood, o, gelukkige die ik ben! Ik hoorde en zag zoveel van Gods goedheid, dat ik dacht dat het kruis en de troost van Christus niet konden gescheiden worden en daarom heb ik dikwijls naar lijden verlangd.

Ik heb geen reden tot klagen. De Heere is zo dikwijls de vreugde van mijn hart, dat ik gedwongen word er mij over te verwonderen. Ik zal u niet verder lastig vallen, maar ik hoop dat u veel in gebed zult zijn gedurende deze twee af drie dagen. Waarschijnlijk zal ik aanstaande donderdag uw gebeden niet meer nodig hebben, als zijnde gekomen

tot het onmiddellijk gezicht van mijn Heere en tot het zien van Hem gelijk Hij is. Indien Zijn verdiensten niet van oneindige waarde waren, zo mocht ik vragen wat ik doen zal, maar Hij heeft beloofd dat ik met Hem heersen zal.

Mijn vermakelijke gevangenis in welke de Heere mij Zijn vrede en tegenwoordigheid heeft geschonken en vertroost mij dat ik met Hem regeren zal in eeuwigheid, want ik ben de Zijne en Hij kocht mij met Zijn dierbaar bloed.

3. Een brief aan een andere vriend en medegevangene.

Mijn lieve vriend in Christus.

Ik ontving de uwe, mij bemoedigende het te houden bij de weg die mijn gezegende Heere voor mij heeft uitgedacht. u zijt niet uit mijn gedachten, en ik wens dat u zult bidden dat niemand zich ergert aan de weg des Heeren met mij, daar er aan mijn kant een gewilligheid is te lijden, hoewel zij mij niet rechtvaardig veroordelen kunnen. Zij bieden mij vrijheid aan, indien ik gratie wil vragen aan de hertog en de Raad, maar het is dikwijls duidelijk geworden dat de barmhartigheden der goddelozen wreed zijn. Ik vind geen vrijheid mijn Heere te verloochoenen uit vrees voor de dood. Ik hoop dat Hij mijn verlies goed zal maken met Zichzelf. Alles wat ik van u verlangen kan is, veel voor mij te bidden, dat de Heere mij erkennen wil als Zijn eigendom, tegen Zijn vijanden en in mijn ontbinding.

Ik wens dat de Heere Zijn volk zal troosten. Mr. Carstairs zeide, dat hij beschaamd was om het beginsel dat wij aanhangen, en dat wij geen gezonde Presbyterianen zijn, en dat hij wenste dat de Heere hem ervoor bewaren zou. Ik dank de Heere, dat ik er niet in het minst door geschud ben. Zij wilden dat ik met hem zou spreken. Ik antwoordde, dat ik geen aandacht aan hem zou schenken, zo hij nabij mij kwam. Zeg tot mijn vriend, dat ik hem had willen schrijven, Maar geen tijd had. Ik vraag om uw smekingen en sterke roepingen tot de Heere, dat Hij mij wil dragen door de vallei en schaduw des doods. Ik moet afscheid nemen, wensende dat de Heere u zal ondersteunen in al uw beproevingen. Ik had gedacht dat u vóór mij in de eeuwigheid zoudt geweest zijn. Maar nu denk ik, dat u in de vallei zult zijn, wanneer ik de gezegende stad zal bereikt hebben.

Ik ben uw heilwensende gevangene voor Christus,

P.S. Ik ontving gisterenavond mijn dagvaarding voor de eeuwigheid met geluid der trompet, en mijn vonnis met vijf stoten op de trompet. Het was een somber gezicht de herauten in hun ambtskleding te zien. Maar de Heere hielp mij, niet bevreesd te zijn, daar alles van Hem kwam.

4. Zijn laatste toespraak.

Lieve mensen.

Ik ben hier deze dag gekomen om mijn leven af te leggen, omdat ik de versmade belangen van Christus heb erkend, omdat ik heb verklaard dat hij een Koning is, en dat Hij is het Hoofd van Zijn eigen Kerk, en dat geen paus, koning of raad, door Hem gevolmachtigd is, Zijn plaatsbekleder op aarde te zijn.

Mijn gezegende Heere Jezus Christus heeft in Zijn liefde door een persoonlijk verbond, op Zijn eigen voorwaarden, mij verplicht mijzelf aan Hem over te geven en

te onderwerpen, naar ziel en lichaam. Hij heeft mij verzekerd door Zijn Woord en mij getuigd door Zijn heilige en gezegende Geest, dat Hij mijn onderwerping heeft goedgekeurd, en heeft mij beloofd mij te verlossen van al mijn zonden, gevende mij verzekering van een zaligmakend aandeel in Hem. En nu heeft Hij dit mijn lijden besteld, door aan Zijn goddeloze vijanden toe te staan mij gevangen te nemen, toen ik op weg was om te horen wat de Heere tot mij wilde spreken door Zijn gepredikt evangelie. Nu heeft Hij mij in Zijn voorzienigheid geroepen een getuigenis te geven aan Zijn verbond, belangen en volk, die veracht en neergeworpen zijn door een meinedig, Godtergend geslacht. Hij heeft mij geroepen om mijn lijden en getuigenis met mijn bloed te bezegelen, en ik leg zeer gewillig mijn leven neer voor Zijn belangen.

Ik geef mijn getuigenis aan het Nationaal Verbond, hetwelk gegrond is op de Schriften, het Woord van God, geschreven door de profeten en apostelen in het Oude en Nieuwe Testament, hetwelk als uiterste hoeksteen Jezus Christus heeft, als het gezegende voorwerp van ons geloof.

De Heere, in Wiens tegenwoordigheid ik binnenkort moet verschijnen weet, welk een zielsdroefheid het mij veroorzaakt, eraan herinnerd te worden, op welke wijze mijn sterven werd uitgesteld. Toen de dag aanbrak, waarop ik gevonnist zou worden om te sterven voor de Naam en zaak van mijn dierbare Meester, heb ik tevergeefs gewacht of mijn bekenden, die groot waren in het Hof, uitstel voor mij zouden bepleiten. Maar ik werd teleurgesteld, en vrees voor de dood overviel mij, toen ik bemerkte dat er voorbereidingen werden gemaakt tot mijn terechtstelling, en ziende mijn vleselijke betrekkingen, wenende over mij, heb ik op hun aandringen zelf een smeekschrift ingediend bij dat bloeddorstige hof. Een vleselijk mens, die mij wilde redden, stelde het op in deze vorm:

„James Skeen, gevangene, verzoekt u, heren van het gerecht, hem een uitstel van enige dagen toe te staan, om de zaken waarom hij gevonnist is, te bespreken met geleerde en Godzalige mannen.”

Nadat ik dit stuk had ondertekend, viel een grote verwarring en verschrikking op mijn ziel. Ik ging tot het gebed, en wenste in mijn hart dat het uitstel niet zou worden toegestaan. Maar zo groot was mijn verwarring, dat ik niets anders kon zeggen dan onzin en dwaasheid. Mijn hart was droevig te moede in deze engte, en nog veel meer, toen het uitstel werd toegestaan. Ik dacht, daar ik het kruis had geschuwd, dat mijn Meester mij zou verloochenen, en mij zou verlaten omdat ik Hem had licht geacht. Ik oordeel nu, dat de Heere mij zo liet struikelen, om mij te vernederen, en dat Hij Zijn aangezicht verborg om mij te stellen tot een waarschuwend voorbeeld tegen een onwaardig gedrag onder Zijn kruis, dat Hij voor mij had uitgekozen, opdat anderen onder het kruis gewaarschuwd zouden zijn om voorzichtig en ijverig te zijn, ten einde te voorkomen, dat zij besmet zullen worden met de zonden van de tijd, opdat zij met een vrij geweten kunnen lijden.

Gedurende twee dagen werd ik niet hersteld van deze afwijking, maar bevond het bedroevend voor mijn ziel, dat de Heere Zijn aangezicht voor mij verborg. Maar nu heeft mijn God Zich over mij ontfermd, en gedurende de tijd van het uitstel van acht dagen, heeft Hij mij bewaard van zulk een afwijking, toen de duivel, door zijn afgezanten, vele kunstgrepen te werk stelde om mij af te trekken van de weg des Heeren.

Nu wil ik nog zeggen, dat alles wat ik gedaan heb niet goed was, daar ik die goddeloze raad als wettige heersers had erkend. Maar daar mijn leven in hun tirannieke handen was, meende ik dat ik zoveel gunst van hen mocht vragen, als ik mocht vragen aan een rover die de dolk op mijn borst had.

En nu zeggen deze bloeddorstige verdrukkens, *dat zij mij aanzien als iemand die schuldig staat aan zijn eigen bloed*. De waarheid is, dat ik mij niet in een zondige weg wil redden, en mij niet van Hem wil afkeren. Maar ik hoop, dat mijn God mij niet zal schuldig keuren. Hij weet, dat ik Hem niet durf verloochenen, om mijn arme leven te redden. Ik sta voor de keus te zondigen of te lijden. Ik heb alleen vrede met God gevonden in het lijden te kiezen, en de weg van zondigen te haten. Ik dacht dat het nuttig kan zijn dit in mijn laatste getuigenis te zeggen, opdat anderen zich mogen wachten van een ontedere wandel met God, Die een verterend vuur is voor al onboetvaardige zondaars.

Nu, mijn Heere heeft mij verzekerd van de vergiffenis van mijn afwijking, en Hij heeft het verbond met mij vernieuwd, en ik heb mij geheel aan Hem onderworpen, om tot Zijn beschikking te zijn. En het is mijn blijdschap dat Hij mij roept, en mij zulk een eer bewijst dat ik mag lijden voor Zijn Naam. Een arme dienaar zou het een eer rekenen om zijn trouw te bewijzen aan een edelman, die zijn meester is, en zou zijn leven voor hem willen geven. Maar, o, welk een ongelijkheid in mijn geval! Ik ben slechts een minne, ellendige, zondige worm, en ik wordt geroepen om mijn trouw te bewijzen aan de Koning der heerlijkheid, tegen verraderlijke en trouweloze machten, die durven beweren, dat de Heere niet is onze Verbondsgod en Koning.

Ik heb dan rekenschap gegeven van de eeuwige beginselen, eenmaal in het aangezicht van een grote Raad, en tweemaal voor het gerechtshof, en ik onderteken mijn belijdenis met blijdschap. Ik verheerlijk de Heere Die mij aannam, zodat ik niet beschaamd ben geworden. Ik achtte het mijn eer een vol en vrij getuigenis te geven voor de gesmade belangen van mijn gezegende Heere, tegen die goddeloze en verraderlijke vergadering van Gods verklaarde vijanden.

Nu, vaarwel al lieve vrienden. Ik hoop dat de Heere een heerlijke kerk zal hebben in Schotland, en Zijn heerlijkheid zal doen verrijzen uit de as van een verbrand verbond. Vaarwel zon, maan en sterren; vaarwel heilige Bijbel. Ik ga naar een beter leven, waar ik niet meer geplaagd zal worden door een lichaam der zonde en des doods. Ik ga naar een woning van heerlijkheid, die de Heere voor mij heeft bereid. Hoewel ik van de weg ben afgeleden, zal ik een kroon des levens ontvangen, omdat ik door de bijstand van mijn gezegende Heere, getrouw gemaakt ben tot de dood.

Nu, welkom Vader, Zoon en Heilige Geest; U hebt mij verlost door Uw prijs, en door Uw kracht. ***O Heere der heirscharen, in Uw handen beveel ik mijn geest.***

In een brief aan zijn broer spreekt Skene over **John Spreul**. Deze was apotheker in Glasgow. Hij werd op 10 juni veroordeeld om verbannen te worden naar de Bass. Zijn 'misdaden' waren contacten met de bannelingen in Holland. Hij bleef daar van 14-7-1681 tot 12-5-1687. Met een boete van £ 500 kwam hij vrij.

13. ANDREW PITILLOCH, 13 juli 1681

Andrew Pittiloch

Laurence Hay, een eenvoudige wever

Adam, Philip

Andrew Pittiloch, (Pitulloch) landarbeider te Fife, opgehangen op de Grass-Market te Edinburgh, 13 juli 1681.

Op 11 juli 1681 veroordeelde het Hof van Justitie 3 eenvoudige mannen, toeoorders van onder andere Cargill en Renwick. Zij hadden een verbond onderschreven *tegen de kwaden van deze tijden*. Ze hielden samen gebedstijden.

Zij werden opgehangen op de Grass-Market te Edinburgh, 13 juli 1681.

Laurence Hay en Pitillochs hoofden werden tot waarschuwing gezet op de Tolbooth bij de hand van David Hackston.

Getuigenis van Andrew Pittiloch

Mannen en broeders! Waartoe zijt u heden hier gekomen? Of wilt u zeggen, dat het uw verlangen is, gesticht te worden door de woorden van een arm man, die getuigt van zijn beminnelijke Heere Jezus Christus? Indien dat uw voornemen was, waarom u hier gekomen zijt, zo is het wel. Nu ik afreis uit de tijd, wens ik u allen vaarwel.

O, dat ik mijn liefelijke Heere Jezus en Zijn zoet kruis, aan u mocht aanprijzen. O, „smaakt en ziet dat de Heere goed is”. Komt en ziet, want sinds de Heere mij de eer aandeed, Zijn gevangene te zijn, deed Hij mij niets anders ondervinden dan Zijn liefde. Hij heeft mijn gevangenis tot geen gevangenis gemaakt. „Alle Zijn wegen zijn wegen der liefelijkheid, en al Zijn paden vrede.” Zijn kruis is zacht en licht; ofschoon onwaardig kan ik niet anders dan het u aanprijzen. Stoot u niet aan het zoete kruis van de koninklijke en beminnelijke Jezus, maar strijdt voor Hem en voor Zijn edele zaak; want ik kan u verzekeren dat ik nooit zulk een getroost leven had, als ik heb gehad sinds Hij mij bracht tot deze beproevingen. O zoete aanklacht, o zoete veroordeling voor mijn beminnelijke Heere! O liefelijk schavot vanwege de strijd voor de zaak, het verbond en het werk van reformatie! O, vrienden, verlaat alles voor Jezus, want ik kan u beloven dat u nooit beter kunt sterven dan in de strijd voor Zijn Naam en zaak. Leraars en belijders, zoals men ze noemt, zeggen dat wij sterven als dwazen, en als roekeloze belijders. Maar heerlijkheid zij toegebracht aan Zijn heilige en liefelijke naam, daar Hij het aan mijn ziel heeft duidelijk gemaakt dat het anders is. En nu, daar mijn consciëntie mij niet veroordeelt, hoe durft dan enig sterfelijk schepsel mij te veroordelen!

O, vrienden, waarom wilt u Hem niet aannemen, Die de banier draagt boven tienduizend? Alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk, en met niets te vergelijken! Er is geen gebrek in Hem. O, kiest Hem tot het hoogste van uw blijdschap! Velen van u hebben andere dingen boven Hem gekozen. Vreest en beeft, want een haastig verderf zal over u komen! Zijt bevreesd, want onze Heere heeft gezegd: Indien u niet alles voor Hem verlaten wilt, zo kunt u Zijn discipelen niet zijn, en zo zult u ook geen lot of deel hebben in onze beminnelijke Heere. O, vrienden, voegt u niet bij de “toegeeflijken”, en kiest hun partij niet. Kleeft de Heere aan met uw ganse hart, en laat

u niet afleiden door iets buiten Hem. O, het is goed met Hem te zijn! Zijn weg is liefelijk, maar ik kan Hem niet aanprijzen, gelijk ik wens, want Zijn beminnelijkheid is onvergelykelyk. Komt tot Hem, en rust niet, tot u Hem gebracht hebt in uws moeders huis, en tot de binnenste kamer van haar die u gebaard heeft! Bidt veel voor uw moeder de kerk, aan wie leraars en anderen veel kwaad hebben gedaan.

Ik getuig tegen hen vanwege hun ongerechtigheid. Ik leg een getuigenis af tegen hen. Ten eerste, omdat zij hun kerk verlaten hebben, zonder een openbaar getuigenis tegen de vijanden, en tegen het binnendringen van de roomse geestelijkheid.

Ten tweede, omdat zij elkanders zonden oogluikend hebben toegelaten.

Ten derde, omdat zij de velden hebben verlaten, toen er zo'n grote behoefte was aan prediking. Toen oordelen en gerichtten over het land kwamen, hebben zij de bazuin niet aan hun mond gezet, om het volk getrouw te waarschuwen. Zij zeggen, wij hebben ze overgegeven. Maar zij vergissen zich, want zij hebben zichzelf overgegeven door hun aangezicht af te wenden, en Gods Woord heeft hen overgegeven, en ik kan niet met hen meegaan. Ik wens de prediking met mijn ganse hart, maar ik wens ze overeenkomstig het Woord van God, mannen die prediken, tijdig en ontijdig, wanneer het volk wil horen of niet. Ik wens mannen, die getrouw zijn in het prediken tegenal soorten van zonden, en die niets achterhouden van de raad Gods. Zij zijn slordig in de zaken van een heilig God, en willen niet tegen de vijanden getuigen. Ik erken ze niet, maar ik laat mijn getuigenis tegen hen achter, wegens hun ontrouw. Wanneer zij de vijanden ontmoeten, zwijgen zij over het bezworen verbond en over het werk van reformatie. Uit vrees voor hun leven, durven zij hen niet op het zeer te wijzen. Werkelyk, zij kiezen hun woorden zó, dat zij geen ergernis aan de vijanden geven.

U veroordeelt ons, omdat wij doen, wat u eens een eer rekende het te doen. u zegt dat wij allen in de war zijn, en dat wij verwarde denkbeelden in ons hoofd hebben. En wie zo spreekt, wilt u mij zeggen of het belijden van het verbond en van het werk van reformatie, bewijzen dat wij verward zijn? Ik meen, dat het strijden voor reformatie en het ondertekenen van het verbond waard zijn, dat wij er ons leven voor geven.

Vrienden, neemt de waarschuwing tijdig aan. Ik laat ze op u, nu ik de eeuwigheid intreed. Ik ben overtuigd dat dit de weg is tot het koninkrijk des hemels. De Heere heeft het aan mijn ziel bevestigd, en heeft mijn leven tot een zoet leven voor mij gemaakt. Leest Jesaja 41, want het was troostlyke voor mij, toen ik gevangen genomen was. O, dat ik zovele levens kon afleggen voor Hem als ik haren op mijn hoofd heb, ik zou ze al te weinig voor Hem achten. Wat is mijn leven? Niets, in vergelyking met Zijn heerlijkheid.

Wee over u, trage, ontrouwe herders, want u misleidt de onwetende schare. Ik denk, dat „indien het mogelijk ware, gij ook de uitverkorenen zoudt verleiden”. U neemt God tot uw getuige, dat u in Zijn weg zijt. Maar u hebt nog niet zoveel als een stuk vee voor Hem willen verlaten. Uw praktijk veroordeelt u. Leest daarom: Maéachi 2 : 13: „En nu, gij priesters, tot u wordt dit gebod gezonden; indien gij het niet zult horen en indien gij het niet zult ter harte nemen, om Mijn naam eer te geven, zegt de Heere der heirscharen, zo zal Ik de vloek onder u zenden en Ik zal uw zegeningen vervloeken; ja Ik heb ook alrede elkeen derzelve vervloekt, omdat gij het niet ter harte neemt. Zie, Ik zal u het zaad verderven; en Ik zal drek op uw aangezichten strooien, de drek uwer feesten, zodat men u met dezelve wegnemen zal.” Of leest Matthéüs 7 : 15, 16: „Maar wacht u van de valse profeten, dewelke in schaapsklederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven. Aan hun vruchten zult gij ze kennen. Leest

men ook een druif van doornen, of vijgen van distelen?” En Ezechiël 34 : 2: „Menskind, profeteer tegen de herders Israëls, profeteer en zeg tot hen, tot de herders: Alzo zegt de Heere HEERE: Wee de herderen Israëls die zichzelf weiden! Zullen niet de herders de schapen weiden?”

Ik laat mijn getuigenis achter tegen hen die zeggen dat wij onze belijdenis van mensen hebben ontvangen, en dat wij sterven om mensen te behagen. Maar het is niet zo, want ik achtte mijn leven nooit zo gering, dat ik het zou willen overgeven om iemand te behagen. Het is de meest lage laster, die sommigen op ons werpen, omdat onze praktijk de hunne veroordeelt, en zij niets anders kunnen vinden om ons te brandmerken, Maar lof worde de Heere toegebracht, want het tegendeel wordt gezien, beide in ons leven en onze belijdenis. Het is een uitgemaakte zaak, dat wij niemands beginselen aanhangen, dan alleen van God en Zijn Woord.

U die het volk des Heeren zijt, wees ijverig, en koopt uw tijd uit. En maakt gebruik van uw Bijbel, nu u hem nog hebt, want het lijkt erop dat zij er een vreugdevuur van willen maken, zowel als van het verbond. Komt met Hem in een verbond, en strijdt voor Hem tot het uiterste van uw kracht. Want ik heb meer van Zijn liefde ondervonden in het strijden voor Hem, dan ik ooit had in het gebed, of in het horen van het Woord. O, laat Zijn liefelijk werk niet los!

Het lijkt erop dat u in uw strijden voor Zijn zaak, droevige dagen zult beleven, wanneer ik ben heengegaan. De Roomse godsdienst heeft zijn intrede gedaan, en ze schijnt het hele land te willen overstromen, en er is niemand die zijn tong er tegen verroert, hoewel het land ligt onder een plechtige eed, ertegen te strijden. O, vrienden, verheft uw stem voor het overblijfsel dat er nog is. Vast en bidt, roept en weent, en laten uw ogen niet ophouden van tranen. De toorn die voor dit land schijnt weggelegd te zijn, zal groot wezen. O, roep de Heere aan dat die dagen verkort mogen worden om der uitverkorenen wil, want anders zal geen vlees behouden worden.

Verwacht droevige dagen, lieve vrienden. Het kan zijn dat u de droevigste slag krijgt, die ooit op enig land neerkwam. Het is te vrezen, dat de plagen die over Schotland zullen komen, wegens een verbroken en verbrand verbond, beide de oren zal doen klinken, van hen die het horen zullen. Maar ik zal het niet zien. De Heere neemt mij weg voor de dag des kwaads, wat dikwijls mijn verlangen was, daar de toegeeflijkheid van leraars en belijders mij een treurend hart bezorgd hebben. Zij hebben Zijn heerlijkheid beledigd, en dat heeft mij dikwijls doen verlangen weggenomen te worden.

Het verontrust mij niet dat ik op deze dag mijn leven zal afleggen, in uw tegenwoordigheid. Het is troostlijke een lijder te zijn voor de waarheid. Er is een schoonheid in de heiligheid. O, prijst Hem, vrienden. Maakt Zijn Naam groot, dat Hij zulk een onwaardige als ik ben, de eer wil geven, een martelaar te zijn voor Zijn waarheid. Welk een grote eer verleent Hij aan arme schepselen. O, vrienden! werp uw lot in met het lijdende overblijfsel dat heden in de smeltkroes is. Zwem of zink met Zijn kerk. Verkies Jeruzalem tot het hoogste van uw blijdschap. Laat u overreden, om te komen en Zijn goedheid te proeven.

Ik laat het op u allen, nu ik sta te verschijnen voor mijn Rechter, dat u niets doet, wat niet in overeenstemming is met het heilige en dierbare Woord van God. Neemt de Schrift aan als uw regel, en gaat niet verder dan zij u toestaat.

Nu, mijn raad aan allen die gevangen genomen zijn, is, dat zij geen gunst zoeken van Gods vijanden. Bekladt geen papier met smeekschriften. Staat vast voor uw dierbare Heere met uw leven in uw hand. Getuigt en erkent Hem te zijn Koning en Hoofd over

Zijn eigen Kerk. Houdt uw leven niet dierbaar voor uzelf, wanneer u de waarheid er voor zoudt moeten verloochenen. En nu, wat u betreft, die arme zoekers des Heeren zijt, oefent geloof in Hem, geeft Hem veel vertrouwen. Leeft als broeders, woont samen in vrede. Laten vrede en waarheid in uw midden zijn. Maar, lieve vrienden, laat er nooit vrede zonder waarheid zijn. Laat de onderlinge bijeenkomsten niet na. Mijn ziel is dikwijls verkwikt in het gezelschap der heiligen. O, staat vast voor uw versmadede Heere, en voor Zijn beledigde heerlijkheid.

Daar mijn tijd beperkt is, moet ik afbreken. Ik wens, dat „gij krachtig wordt in de Heere en in de sterkte Zijner macht.”

Nu, vaarwel mijn lieve vrienden. Vaarwel heilige en dierbare Bijbel. Vaarwel zon, maan en sterren. Vaarwel zoete smaad en kruis voor mijn dierbare Heere Jezus. Vaarwel al dingen in de tijd, lezen, bidden en al plichten. Vaarwel betrekkingen. Vaarwel mijn lieve vrouw, de Heere zij uw Man; Heere der heirscharen is Zijn Naam. Heerlijkheid zij Zijn grote naam, die mij bracht tot troostlijke onderwerping aan Zijn wil, wat Hij mij ook wilde opleggen. Vaarwel moeder en zusters en al betrekkingen. Vaarwel al mijn vrienden in Christus, voor een tijdje. Vaarwel dierbaar gezelschap in Fife. Des Heeren zegen zij over u allen.

En nu, welkom Vader, Zoon en Heilige Geest. Welkom zoet gezelschap van engelen, en van de geesten der volmaakt rechtvaardigen. Welkom eeuwigdurende lofzangen. *Nu, in Uw handen, heilige Vader, beveel ik mijn geest.*

Grafstenen:

More New headstones Old Cupar Parish Church CUPAR 3

Date: Tue, 26 Sep 2006

Old C 101 Robert Arnott Jean Moncrief

Old C 108 **Andrew Pitulloch** died Edinburgh 1680

14. DONALD CARGILL, 27 juli 1681

Opgehangen, 27 juli 1681, Edinburgh:

Donald Cargill, Predikant,

Walter Smith, Theologisch student

James Boig, Theologisch student

William Thomson, knecht van William Cathill

William Cuthill.

De hoofden van de 3 theologen werden afgehakt en op de Netherbow poort gezet. De hoofden van de 2 anderen op de Westpoort.

Daniël Cargill (ca. 1619-1681)

Weinig is bekend over zijn jeugd. Robert Wodrow deelt in zijn omvangrijk werk mee, dat Cargill eens tegen zijn vader had gezegd, dat hij in zijn jeugd viel onder een diepe zielsbenauwdheid en dat er geen verlichting kwam en de moeilijkheden aanhielden, zodat hij tenslotte besloot om een einde aan zijn leven te maken.

Maar toen hij op een vroege morgen opgestaan was om, voor iemand naar buiten zou komen, zich het leven te benemen, en hij op de rand van een kolenput stond om zich daarin te werpen, hoorde hij een stem van de hemel: „Zoon, wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven”.

Cargills vader wilde dat hij predikant zou worden, maar zelf stond hij het tegen, zeggende dat het leraarsvak een te zware last voor zijn schouders zou zijn. Toen zijn vader maar bleef aandringen, besloot hij zich een dag af te zonderen en onder bidden en vasten te onderzoeken wat Gods wil in deze zijn mocht. Na veel worstelen met de Heere in de gebede, kwam het derde hoofdstuk van Ezechiël en daarvan het eerste vers hem met veel indruk op zijn gemoed: „Mensenkind, eet deze rol en ga, spreek tot het huis Israëls”. Daarna gaf hij zich geheel aan de zaak van het leraarsambt over.

Zijn eerste beroep was naar een gemeente in Glasgow, waar een grote onverschilligheid en belangeloosheid onder het volk heerste. Toen hij dit bemerkte, werd hij zo mismoedig dat hij besloot het beroep niet aan te nemen en naar huis terug te keren, zonder de dienst waar hij nog in voor had moeten gaan, waar te nemen. Hoe zijn collega's hem ook trachtten te houden, hij wilde niet en nam afscheid.

In het huis waar hij toen was, was ook een godvrezende vrouw. Toen hij die groette, zei ze: „Mijnheer, u hebt beloofd dat u donderdag zou preken. Hebt u een arm en van honger omkomend volk een maaltijd beloofd, en zult u heengaan zonder hun hetzelfde te geven? Als u dat doet, zal Gods vloek met u gaan”.

Dit had zo'n uitwerking op zijn gemoed, dat hij niet meer durfde te vertrekken, en de gemeente diende totdat het hem door de vervolgingen onmogelijk gemaakt werd.

Tijdens het leven van Cargill werd Groot-Brittannië geregeerd door koning Karel I en zijn zoon Karel II. Karel I kwam in 1625 aan het bewind als koning van Engeland. Deze heeft de Kerk teleurgesteld. Men verwachtte bij zijn kroning dat hij een beschermer des geloofs zou zijn, maar hij heeft met zijn raadsman, William Laud, aartsbisschop van Canterbury, de puriteinen onderdrukt, en de roomsen met voor-komendheid behandeld.

De Independenten hebben onder Cromwell, in 1649, deze koning, die beschuldigd werd van landverraad, gevangen genomen. Hij werd in hetzelfde jaar onthoofd. Zijn zoon, Karel II, heeft geregeerd van 1660 tot 6-2-1685. Deze beantwoordde ook niet aan de verwachting van het rechtzinnige deel van het volk. Nadat hij het Nationaal Verbond had ondertekend, heeft hij het later openlijk laten verbranden. In plaats van de waarheid voor te staan, heeft hij de gemeente Gods bitter vervolgd, en is als belijder van de Roomse godsdienst gestorven. De kerk van Christus heeft veel onder deze koning geleden.

In 1662 werd Cargill zoals veel andere trouwe predikanten, afgezet. Daar juist hij aangezien werd voor een bijzondere vijand van de regering, werden enige soldaten gestuurd om hem gevangen te nemen. Maar in de kerk vonden zij hem niet, daar hij door Gods voorzienigheid juist door de ene deur de kerk verliet, terwijl de soldaten door de andere binnenkwamen.

Hij heeft zeer geleden onder het verdriet dat hij ondervond, omdat Gods werk in Schotland verwoest werd. Ook werd zijn gezondheid aangetast door het ongeregelde en vermoeiende leven. Zijn stem was daar zodanig door verzwakt, dat hij zich tijdens de predicaties die hij in de open lucht hield, nog maar met de grootste moeite enigszins verstaanbaar kon maken. Dit was een smartelijke beproeving en het ontmoedigde hem zeer.

Om hem te helpen hadden de mensen op een dag naast hem ook de predikant John Blackadder uitgenodigd. Cargill zou het eerste spreken en hield de voorrede over Jes. 44: 3: „Ik zal water gieten op de dorstigen”. Het volk dat in groten getale opgekomen was, was bang dat men hem vanwege zijn gebroken stem niet zou kunnen verstaan, en groepeerde zich zo dicht mogelijk om hem heen. Maar het behaagde de Heere zijn tong los te maken en hem weer zo'n heldere en duidelijke stem te geven, dat er geen luider sprak dan hij. Ook schonk de Heere hem zo'n opening in het spreken dat Blackadder, die na hem het woord zou bedienen, zei: „Gij die zulk een predikant hebt, hebt niet nodig dat een vreemdeling komt om voor u te preken. Maak een goed gebruik van deze genadige bedeling”.

Na dit voorval hervatte Cargill de openluchtpreken en mocht dat met veel zegen doen. Hij preekte, zegt Patrick Walker, vanuit de bevinding en ging tot de bevinding van allen die de genadevolle bedelingen des Heeren aan hun ziel hadden ondervonden. Het kwam uit zijn hart en het ging tot het hart. Geen ander sprak als hij, want zijn woorden gingen door de hoorders heen. „Als ik me niet bedrieg”, was hij gewoon regelmatig in zijn preken te zeggen, als hij over zaken van gewicht sprak.

Enigen spraken hem er eens over aan dat hij zo kort preekte en bad, en zeiden: „O Sir, het is lang tussen twee maaltijden, en wij zijn in een uitgehongerde toestand. Het is goed en liefelijk en heilzaam wat u geeft, maar waarom houdt u ons zo kort?” Hij antwoordde: „Altijd sinds ik mijn knieën boog om in ernst te bidden, heb ik nooit durven bidden en preken met mijn giften. En waar mijn hart niet aangedaan is, en niet meekomt met mijn mond, achtte ik het altijd tijd voor mij om te stoppen. Van hetgeen niet uit mijn hart komt, heb ik weinig hoop dat het tot het hart zal gaan van anderen”.

Zijn laatste preek hield hij over Jesaja 26:20: „Ga henen mijn volk! ga in uw binnenste kamers”. Hij zette uiteen wat voor soort kamers er zijn van bescherming en veiligheid, en nodigde de mensen allen ernstig uit om te verblijven in de hollen van de bergen, en bovenal om zich te verbergen in de wonden van Christus en zich te hullen in de gelovige toepassing van de beloften die daaruit vloeien. Om de schuilplaats te stellen

onder de schaduw van Zijn vleugels, totdat de droevige vervolgingen voorbij zouden zijn, en de duif terug zou keren met de olijftak in haar bek.

In 1681 werd hij gearresteerd door James Irvine of Bonshaw, in de buurt van Covingtonmill. Toen deze hem vond, riep hij uit: „O gezegende Bonshaw. Een gezegende dag waarop hij geboren werd, omdat hij zulk een grote prijs gevonden heeft op deze morgen”. Dit omdat op Cargills hoofd een beloning van 6000 merks stond.

Ze marcheerden zo snel ze konden naar Lanark, en brachten de gevangenen in de gevangenis onder, terwijl de soldaten aten. Daarna lieten ze de paarden komen en zetten ze Cargill en de anderen op de ongezadelde dieren. Bonshaw zelf bond met zijn eigen handen Cargills voeten onder de buik van het paard door, en trok het touw zeer hard aan. Cargill keek hem aan en zei: „Waarom bindt u mij zo hard vast? Uw goddeloosheid is groot, maar u zult niet lang het rechtvaardig oordeel Gods ontsnappen. En als ik me niet bedrieg, zal het juist op deze plek plaatsvinden”.

Ze haastten zich naar Glasgow, waar hij terechtgesteld zou worden. Daar in de gevangenis, bezocht een vrouw hem wenend en vertelde dat de vijanden hem een zeer gruwelijke dood toegedacht hadden. Dat ze gezegd hadden dat ze hem zouden roosteren en in een ton met spijkers van een helling af zouden rollen. Hij zei: „Laten deze verhalen jou en het volk van God niet beroeren; want het enige wat hun toegestaan zal worden om aan mij te doen, is, mij op te knopen, mij van de strop af te snijden en mijn oude hoofd af te hakken. En dan, vaarwel: zij hebben afgerekend met mij, en ik met hen voor eeuwig”.

Toen het vonnis onder trompetgeschal meegedeeld werd, zei Cargill: „Dit is een treurig geluid, maar het geschal van de laatste bazuin zal een vrolijk geluid zijn voor mij en voor allen die bevonden worden te leunen op de gerechtigheid van Christus”.

Ze brachten hem op de vastgestelde dag naar het schavot, en staande bij de ladder dankte hij de Heere met opgeheven handen, omdat hij nu nabij de kroon gekomen was.

Toen hij de ladder beklom zei hij: „De Heere weet dat ik deze ladder opga met minder vrees en minder onrust in mijn gemoed dan ik ooit had, wanneer ik de preekstoel beklom”. Zijn laatste woorden waren: „Vaarwel al betrekkingen en vrienden in Christus. Vaarwel bekenden en aardse vergenoegingen. Vaarwel lezen en preken, bidden en geloven, verwijten en lijden.

Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest, in Uwe handen beveel ik mijn geest”.

Nadat hij gestorven was door ophanging, hakte de beul zijn hoofd en dat van de andere terechtgestelden af, en ze werden aan de Netherbowpoort bevestigd.

Eén van zijn tijdgenoten heeft over hem geschreven, dat hij van zijn jonkheid af, veel was in eenzaam gebed. Wanneer hij zijn knieën boog in de eenzaamheid, of in het huisgezin, hield hij zich rechttop zonder ergens op te leunen, en hij bad in die houding met opgeheven handen. Sommigen hebben opgemerkt dat toen hij stierf, met het touw om zijn hals, hij zijn handen ophief.

De goddeloze Bonshaw kreeg de beloning van 6000 merks niet vóór mei van het volgende jaar. Kort daarna kwam hij weer in Lanark, waar hij en één van zijn kameraden ruzie kregen. Zijn kameraad doorstak hem daarbij met een zwaard in de buik. Bonshaw's laatste woorden waren: „God zal mijn ziel eeuwig verdoemen; het is

afgelopen”.

Alleen willen wij enkele bijzonderheden geven bij een afschrift van de kerkelijke ban, die door Cargill, een jaar voor zijn dood, werd uitgesproken te Torwood.

De Torwood Excommunicatie (1680)

In verscheidene verhoren en laatste toespraken van stervende martelaren die hierin voorkomen, wordt gesproken over de kerkelijke ban of de excommunicatie te Torwood. In het uitspreken van deze ban heeft Donald Cargill sommige met name genoemde personen van de gemeenschap der christelijke kerk afgesneden en de satan overgegeven. Dit is een zeer gewichtige en indrukwekkende gebeurtenis geweest in de kerk in Schotland. God Zelf heeft dit banvonniss bevestigd, en oordelen uitgevoerd over de uitgeworpen personen.

Cargill werd gedreven door vurige ijver, welke was opgewekt door het ongelijk dat de Zoon van God was aangedaan in het bestrijden van Zijn koninkrijk en in het doden van Zijn volk. Hij achtte zich geroepen om de voornaamste en meest ergerlijke werkers in deze samenzwering tegen Christus, de satan over te geven. Hij had vooraf ernstig gezocht om medewerking van zijn broederen, Maar hij verkreeg die niet. Daarom bleef hem niets anders over dan het werk alleen te doen, of het ongedaan te laten. Aan de laatste gedachte kon en wilde hij niet toegeven. Hij overwoog dat al soorten van wapenen tegen deze gezworen vijanden van Christus waren gebruikt, behalve de christelijke ban, en dat het inhouden van dit wapen de kerk zou brengen onder het oordeel, waarmee de gemeente van Pergamus werd bedreigd, dat „Christus krijg tegen haar zou voeren met het zwaard Zijns monds,” indien zij de vijanden niet uitwierpen.

Het was in de maand september van het jaar 1680, dat Cargill deze goddeloze mannen, onder wie zich koning Karel II bevond, uit de kerkgemeenschap wierp. Gedurende enige dagen vóór deze gebeurtenis was hij veel alleen, zowel overdag als in de nacht, en hij sprak weinig, zelfs in gezelschap. Alleen zeide hij tot enkelen, dat hij „met de bazuin die God in zijn hand had gesteld, een stoot had te geven, die klinken zou in de oren van velen in Brittannië, en andere gedeelten van Europa.”

In de morgen van die gewichtige dag wist niemand van zijn vrienden wat er gebeuren ging, dan alleen Walter Smith aan wie hij zijn gedachten had bekend gemaakt.

Nadat hij gepreekt had over Ezech. 21 : 25-27: „En gij, o onheilig, goddeloos vorst Israëls! wiens dag komen zal ten tijde der uiterste ongerechtigheid,” gaf hij een korte en gepaste verklaring van de aard, oorzaken en einden van de christelijke ban. Daarna gaf hij te kennen dat de beweegredenen die hem dreven, geen persoonlijke driften waren, maar dat zijn consciëntie hem aandreef zijn plicht te doen, en dat hij handelde uit ijver voor God.

Daarna sprak hij het kerkelijk vonnis uit.

Daar in deze excommunicatie ook de redenen worden genoemd waarom het gezag van Karel II niet door oprechte christenen werd erkend, en de oorzaken worden genoemd waarom de verdrukte kerk in Schotland streed tegen haar vervolgers, volgt hier een volledig afschrift van de ban die door Cargill werd uitgesproken.

Ik, een dienaar van Jezus Christus, van Hem gezag en macht ontvangen hebbende, excommuniceer en werp uit de ware kerk en geef over aan de satan, en spreek in Zijn Naam en door Zijn geest het banvonniss uit over **Karel II**, koning, (sinds februari 1685) op grond van de volgende reden:

1. Wegens zijn onbeschaamd spotten met God, daarin, dat nadat hij zijn eigen zonden, de zonden van zijn vader en de afgoderij van zijn moeder had erkend, en zich daartegen plechtig had verbonden, in een verklaring te Dunfermline op 16 augustus 1650, hij niettegenstaande dit alles meer openlijk in deze zonden heeft geleefd, dan allen die hem zijn voorgegaan.
2. Wegens zijn gruwelijke meened, nadat hij minstens tweemaal het verbond plechtig had ondertekend, het zó vermetel heeft verloochend en verworpen, dat hij heeft bevolen dat het door de hand van de beul zou worden verbrand.
3. Wegens het herroepen van al wetten tot vaststelling van godsdienst en reformatie, waartoe dat verbond verplichtte, en heeft wetten ingevoerd om het tegendeel te bevorderen, en werkt nog voor de invoering van het pausdom in deze landen.
4. Wegens het oproepen van legers om des Heeren volk te verdelgen, die stonden in hun eigen rechtmatige verdediging, en voor hun vrijheden en rechten tegen tirannie, onderdrukking en onrecht der mensen, en wegens het bloed van des Heeren volk dat hij vergoten heeft in velden, op schavotten en ter zee, omdat zij stonden voor de godsdienst en voor gerechtigheid, terwijl zij in al andere dingen meest gewillig waren hem gehoorzaamheid te bewijzen, indien hij had geregeerd overeenkomstig zijn verbond en eed.
5. Wegens zijn volharding in vijandschap en in het vervolgen van ware protestanten, wegens het begunstigen en helpen van het pausdom, zo hier als elders, en heeft tot het uiterste van zijn macht, de uitvoering van rechtvaardige wetten tegen de roomse kerk, verhinderd.
6. Wegens zijn verzwakken van het koninkrijk, door zijn menigvuldig pardonneren van moordenaars, hetwelk aan geen koning is toegestaan, als zijnde in uitdrukkelijke strijd met de wet van God, zodat hij het plegen van moorden heeft aangemoedigd, tot bezoedeling van het land met bloed.
7. Eindelijk om al andere dingen voorbij te gaan, hij heeft zich schuldig gemaakt aan overspel en bloedschande, aan dronkenschap, en heeft gehuicheld voor God en mensen, en heeft zich gehouden aan zondige beloften die hij gedaan heeft.

Vervolgens, door hetzelfde gezag, en in dezelfde Naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over, **Jacobus, Hertog van York**, (broer van Koning Karel II) en dat wegens zijn afgoderij, terwijl ik nu niet zal spreken over enige andere zonden dan wat door hem in Schotland bedreven is, waar hij afgoderij heeft ingevoerd, om des Heeren land te verontreinigen, en heeft anderen verleid en aangemoedigd hetzelfde te doen.

Vervolgens, door hetzelfde gezag, en in dezelfde naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over, **Jacobus, hertog van Monmouth**, omdat hij op zijns vaders onrechtvaardig bevel in Schotland gekomen is, en heeft legers aangevoerd tegen des Heeren volk, dat gedwongen werd op te staan, als wordende gedood in en om de zuivere dienst van de ware God, en wegens het weigeren van een stilstand van wapenen, op die morgen te Bothwell Bridge, en heeft niet willen horen naar de klachten over onrecht, kwaad en onderdrukking der kerk aangedaan.

Vervolgens, krachtens hetzelfde gezag, en in dezelfde Naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over, **Johannes, Hertog van Lauderdale**, (aartsbisschop) wegens zijn vreselijke godslastering, inzonderheid om dat woord tot de prelaat van St. Andrews: „Zit aan mijn rechterhand, totdat ik uw vijanden zal gezet hebben tot een voetbank uwer voeten.” (Uit deze tekst sprak ds.

Henderson op de eerste Synode ná de Verbondssluiting, 1638.) Wegens zijn godloochenend schertsen met het Woord van God, zijn spotten met de godsdienst en met hen die de Heere vrezden. Wegens zijn afval van het verbond en van het werk van reformatie, en zijn tegenstand daartegen, nadat hij daarvan een belijder is geweest, daarvoor heeft gepleit en daartoe heeft aangespoord. Wegens zijn overspelen en onreinheid; wegens zijn raad geven en bijstaan van de koning in al zijn tirannieën, in zijn samenzweren en woeden tegen de ware godsdienst; wegens zijn spelen op des Heeren dag en ten laatste wegens zijn gebruikelijk en aanhoudend vloeken.

Vervolgens, krachtens hetzelfde gezag, en in dezelfde Naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over, **Johannes, Hertog van Rothes**, wegens zijn meened, en wegens zijn overspelen en onreinheid; wegens het gebruik maken van des Heeren dag voor zijn dronkenschap; wegens zijn belijden en erkennen dat hij bereid en gewillig is het pausdom in dit land in te voeren, op bevel van de koning; wegens de heidense, barbaarse en ongehoorde wreedheid, bedreven tegen de waardige heer David Hachston; en ten laatste wegens zijn gebruikelijk vloeken, zweren en dronken zijn.

Vervolgens, krachtens hetzelfde gezag, en in dezelfde Naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over **George Mac Kenzie**, des konings advocaat, wegens zijn afval, in zich over te geven aan een losbandig leven, nadat hij begonnen was met een gedaante van Godzaligheid; wegens zijn aanhoudend pleiten tegen het volk des Heeren, en hen te vervolgen tot de dood, en hun ten laste te leggen, dingen, waarvan hij in zijn geweten overtuigd was, dat ze waren tegen het woord van God, tegen de waarheid, tegen de rede en tegen de oude wetten van dit koninkrijk; wegens zijn pleiten voor moordenaars en andere misdadigers, die voor God, en door de wetten van het land, behoorden te sterven; wegens zijn goddeloze, dwaalzieke en godslasterlijke beginselen, in druk uitgegeven aan de wereld in zijn vlugschriften en schotschriften.

Ten laatste, krachtens hetzelfde gezag, en in dezelfde Naam, ban ik uit de gemeenschap der ware kerk, en geef ik aan satan over, **Thomas Dalziell**, wegens zijn aanvoeren van legers, hen bevelende het doden, beroven, plunderen en onderdrukken van het volk des Heeren, die vrije burgers zijn in dit koninkrijk; wegens het uitvoeren van wetteloze tirannie en onrechtvaardige wetten; wegens zijn bevel een zekere Finlay van Newmills, dood te schieten, zonder enige vorm van proces, burgerlijk of militair, terwijl deze Finlay niet schuldig stond aan iets wat zijzelf een misdaad rekenen, wegens zijn ontuchtig en goddeloos leven, liggende in overspel en onreinheid van zijn jeugd af, met een verachting van het huwelijk, hetwelk een ordinantie Gods is; wegens zijn godloochenend en ongodsdienstig leven en wegens zijn andere ongerechte daden, bij het uitoefenen van zijn macht."

Ik meen, dat niemand die Gods Woord aanvaardt, deze vonnissen als onrechtvaardig kan beschouwen. Het mag zijn dat sommigen, om de machten te vleien, ze ontijdig en niet formeel zullen noemen, daar er geen waarschuwing gegeven is en geen bewijzen zijn geleverd.

Maar tot antwoord diene, dat er waarschuwing gegeven is, en wat de bewijzen betreft, die behoeften niet geleverd te worden, daar de daden bekend en openbaar zijn, en de meeste daarvan worden door hen erkend en zij pochen erop. En daar de oorzaken onze handeling rechtvaardigen, en zij heeft plaats gehad door een bedienaar van het

Evangelie, en op zulk een wijze als de tegenwoordige vervolging ons toeliet, zo is het vonnis rechtvaardig. En er zijn geen koningen of leraars op aarde, die, zonder bekering van de personen, deze vonnissen onder enige voorwaarde kunnen veranderen. God, Die deze ordinantie heeft ingesteld, is daarom te meer verbonden ze te bekrachtigen, en allen die de Schriften aanvaarden, behoren deze vonnissen te erkennen.

Misschien zullen sommigen toch denken, *dat, ofschoon de vonnissen niet onrechtvaardig zijn, de gestrengheid daarin dwaas is.*

Wij zullen hierop niets antwoorden, dan dit: Zouden zij met onze God handelen als niet een afgod? Zouden zij met Zijn volk handelen als met moordenaars en misdadigers, en zouden wij Zijn zwaard niet tegen hen trekken?

De volgende zondag preekte Cargill te Fallowhill. In zijn voorafspraak zei hij:

„Ik weet, ik word en zal verdoemd worden door velen om hetgeen ik gedaan heb toen ik deze goddeloze mannen excommuniceerde. Maar verdoeme mij, wie wil, ik weet dat het goedgekeurd is door God, en ik ben verzekerd dat wat ik op aarde gedaan heb, bezegeld is in de hemel; want als ik ooit de Geest van God kende, en duidelijk was in mijn roeping voor enig deel van mijn ambt, was het in deze handeling.

Ik zal u twee tekenen geven waarbij u zult weten dat ik me niet bedrieg.

1. Als enige van deze mannen niet de uitspraak op zich gebonden vinden voordat zij sterven, noch verplicht zullen zijn het vanuit hun verschrikkingen tot de ontzetting van anderen te erkennen, en
2. Als deze mannen de gewone dood der mensen sterven, dat dan God mij nooit gezonden heeft, noch door mij heeft gesproken”.

Rechtvaardig oordeel Gods

Het is bekend hoe het met deze mensen afgelopen is. Bij het vermelden van hun uiteinde, zullen wij dezelfde volgorde houden als in de over hen uitgesproken ban.

1. **Koning Karel II** werd in februari 1685 ziek. Hij bracht zijn tijd door met wijn en vrouwen, en was onverschillig omtrent hemel of hel. Toen hij voelde dat hij ging sterven zat hij in bed met een van de lichte vrouwen, die het meest in zijn gezelschap was. Hij riep brullende uit: O, dwaze man die ik geweest ben, ik heb mijn beste onderdanen vermoord.” Geen woord sprak hij over zijn vrouw, de koningin, wel over de actrice waarmee hij toen in overspel leefde. Kort voor zijn dood liet hij nog de Roomse priester Huddleson roepen. Die paste de laatste sacramenten toe. Het gerucht dat hij vergiftigd was, en dus geen natuurlijke dood gestorven was, ging al spoedig rond. Enige artsen zouden daarom het lijk onderzoeken, maar toen ze kwamen bleek de gehele maag al verwijderd te zijn. In het lichaam vonden ze vreemde zwarte vlekken. Een Rooms chirurg sprak onomwonden uit dat Karel vergiftigd was. Niet lang daarna stierf hij zelf een onnatuurlijke dood.

Weinigen zijn met minder statie begraven dan Karel II. Hij kreeg een ezelsbegrafenis. Ergens in de kapel van Hendrik VII is hij bijgezet. Nakomelingen had hij velen, maar geen van hen was een wettig kind. Hij werd opgevolgd door de hertog van York, Jacobus VII.

2. **De Hertog van York, Jacobus VII** heeft geen middelen geschuwd om het Rooms-katholicisme te verbreiden toen hij koning geworden was. De vervolgingen werden zwaarder, de vervolgers konden feller woeden tegen de verdrukte kerk. Rond 1686 zwoeren de Covenanters hem af als koning. Nog meer bloedvergieten was het antwoord. Van de martelingen leek hij te genieten. Zelfs als die zo zwaar werden dat

de anderen door afschuw bevangen, weggingen uit de vertrekken, bleef hij het onbewogen en zelfs met een zekere interesse aanzien.

Maar ook de rest van het volk begon de verdrukkingen moe te worden. Men zocht hulp in het buitenland tegen de eigen vorst en vond die al spoedig bij de schoonzoon van Jacobus, Willem III van Nederland. Die stak in 1688 over en bracht Jacobus' regering ten einde, evenals de vervolgingen.

Jacobus vluchtte naar St. Germain in Frankrijk. Daar is hij ook tot aan zijn dood in ballingschap gebleven, ondanks enige mislukte pogingen om de macht in Engeland en Schotland toch weer in handen te krijgen. Jacobus woonde de missen en de andere ceremoniën getrouw bij. Onder de mis raakte hij onwel. Men bracht hem naar zijn woning. Daar leefde hij nog enige dagen. Toen hij stierf braakte hij stromen bloed uit zijn mond. in Frankrijk.

3. Jacobus, Hertog van Monmouth, was een van de vele buitenechtelijke kinderen van Karel II, Hij was een zeer bekwaam legeraanvoerder. Hij was het die naar Schotland gestuurd werd om de opstandige Covenanters te bedwingen, en hij voerde het bevel over het leger dat bij Bothwell Bridge tegen de Covenanters streed. Een hem aangeboden wapenstilstand had hij verworpen.

Vreselijk hebben de troepen, waarover hij het bevel voerde, huis gehouden onder de verslagen Covenanters: ze werden afgeslacht. Toch moet het gezegd worden dat hij niet gewild heeft dat ze allen gedood zouden worden. Hij was na de slag lankmoediger dan de meeste van zijn officieren. Geen der geëxcommuniceerde is een smadelijker dood gestorven. Nadat Karel II vergiftigd was, viel Monmouth met een leger Schotland binnen met de bedoeling zelf koning te worden. Hij en zijn legers werden verslagen en hij moest vluchten. Onderweg verwisselde hij zijn kleding met die van een herdersjongen. Maar de vijanden zetten honden op zijn spoor. Die vonden hem bevend van angst onder een paar struiken. Direct na zijn gevangenneming begon hij aan de koning te schrijven. Alles wilde hij geven en toegeven voor zijn leven. Hij beloofde Rooms-katholiek te worden om Jacobus te vleien. Een vreselijke doodsangst had hem aangegrepen. Alles was tevergeefs. Jacobus was niet te vermurwen. Pas vlak voor zijn smadelijke dood op het schavot, kreeg Monmouth weer iets van zijn moed terug. Maar zijn dood was niet gemakkelijk. Zeven slagen moest de beul met zijn bijl geven voor dat het hoofd eraf was, en het aan de poort bevestigd kon worden.

4. De Hertog van Lauderdale verzwakte en ging genezing zoeken bij de geneeskrachtige bronnen van Tunbridge Wells in Zuid Engeland. Hij maakte van zijn buik zijn God, en stierf op een privaat, 24-8-1682. Men schrijft, dat hij ongezegend was door zijn meester en vervloekt door het volk.

5. John, hertog van Rothes

Hij heeft hetzelfde exemplaar van de Solemn League belijdenis ondertekend als Cargill, wiens vriend hij ook was, en wiens vijand hij werd.

Hij was het die samen met James Sharp en de hertog van Lauderdale meeneed pleegde in de zaak van James Mitchell. Toen een van de eerste martelaren, Hugh Mackail, gepijnigd werd was het Rothes die de martelingen verzwaarde. Evenals M'Kenzie was hij een zeer wreed man en daarbij een grote dronkaard.

Toen Cargill gevangen genomen werd was lord Rothes ziek. Maar hij liet zich naar de rechtszaal brengen. Hij zwoer in de zaal dat hij Cargill een verschrikkelijke dood zou laten sterven. Maar Cargill bleef rustig en zei: „Mijnheer Rothes, houd op met uw bedreigingen, want wat dood ik ook sterven zal, uw ogen zullen het niet zien”.

Lord Rothes is naar huis gegaan. Steeds verschrikkelijker kwam de dood nabij. Hij werd radeloos. Hij liet de predikanten van zijn vrouw, van wie hij wist dat ze de Covenanters steunde, roepen, want de bisschoppen waar hij zelf mee omging, waren wel goed om mee te leven maar niet om mee te sterven.

De oude John Carstairs kwam bij hem. Rothes schudde op zijn bed onder de verschrikkingen. Hij zei op zijn sterfbed: Wij allen dachten dat het weinig te betekenen had wat die man deed, toen hij ons, uit de gemeenschap der kerk wierp, maar ik voel de sententie nu op mij drukken, en het zal mij eeuwig drukken.

6. Sir George Mac Kenzie. Ook hij was aanvankelijk een verdediger van het presbyterianisme; ook van hem had men goede verwachtingen, maar ook bij hem kwam men bedrogen uit. Geen van de vervolgers heeft zoals hij, zó persoonlijk de vervolgingen geleid. Van elk vonnis, of het nu tegen de aanzienlijkste of tegen de eenvoudigste gevoerd werd, had hij kennis. Met een niets en niemand ontziende haat heeft hij Gods kerk vervolgd in Schotland; heeft hij de schavotten rood gekleurd met het bloed van de vervolgd.

Bij de martelingen was hij vaak persoonlijk aanwezig, en gaf hij de bevelen om de martelingen te verzwaren als de schuldigen naar zijn zin niet vlug genoeg toegaven. Zijn bijnaam „Bluidy M'Kenzie” *bloeddorstige M'Kenzie* had hij niet ten onrechte.

Maar niet alleen met vonnissen, ook met zijn geschriften heeft hij zich tegen de Covenanters geweed. En hij was een briljant schrijver. Vlijmscherp en sarcastisch wist hij zijn verachting en zijn haat tegen Gods volk te formuleren.

Cargill heeft M'Kenzie nog eens gezien. Dat was vlak voor zijn dood. M'Kenzie las het vonnis dat hij tegen Cargill opgesteld had. Er stond in dat Cargill, „aangezien hij al Godsvreze van zich afgeworpen had, schuldig was”. Toen M'Kenzie dat las, onderbrak Cargill hem en wijzend naar M'Kenzie zei hij: „De man die er de oorzaak van is dat dit papier zo geschreven is in deze vorm, heeft dit gedaan tegen het licht van zijn eigen consciëntie, want hij weet dat ik Godvrezend geweest ben van mijn jeugd af aan. Maar ik zeg: de man die de Heilige Schrift in zijn hand genomen heeft, en gezegd heeft dat het nooit goed met dit land zal gaan totdat dat boek vernietigd zou zijn; ik zeg: hij is de man die weggegooid heeft al vreze Gods”.

M'Kenzie werd toen razend, maar hij kon het niet ontkennen.

Bluidy George M'Kenzie stierf in Londen op 8 mei 1691. Zijn dood is vreselijk geweest. Hij braakte en spuwde het bloed uit in grote hoeveelheden, en uit al openingen van zijn lichaam stroomde het bloed. Zo stierf de bloedige George M'Kenzie.

7. Thomas Dalzell of Binns

Thomas Dalzell was een merkwaardige verschijning. Hij had een lange witte baard, die hij sinds de dood van Karel I niet meer geschoren had, en die tot zijn gordel reikte. Hij liep barvoets en was gekleed in een soort pij. Hij was een zeer wrede man. Covenanters die in zijn handen vielen wachtte een verschrikkelijk lot. Woedend was hij op Monmouth geweest, die na de slag bij Bothwell Bridge volgens hem veel te lankmoedig omgesprongen was met de gevangenen, en ze niet direct had afgemaakt.

De mensen die hij te pakken kreeg, dreigde hij te roosteren en te villen, en hij deed het ook: hij vermoordde ze in koelen bloede. Hij liet zijn soldaten de huizen van de mensen die niet tot de episcopale kerk behoorden, leegplunderen.

Dalzells gezondheid was altijd goed geweest. Op 20 augustus deed hij nog mee om Covenanters te verbannen. Op 23-8-1685 dronk hij met enkele anderen op zijn lichaamsinkervingen. Plotseling viel hij neer op de grond en stierf.

Cargill heeft een uitvoerig geschreven getuigenis nagelaten. Deze is niet in dit boek opgenomen.

Hieronder volgt zijn laatste toespraak vanaf het schavot te Edinburgh.

Dit is de blijdste dag die ik ooit gedurende mijn pelgrimsreis op aarde zag. Mijn vreugde is nu begonnen, en ik weet dat ze nooit weer zal worden afgebroken. Ik gevoel zowel mijn aandeel, als Zijn waarheid; de zekerheid van de ene en de dierbaarheid van de andere. Het is bijna dertig jaren geleden dat Hij mij van mijn aandeel verzekerd heeft, en sedert die tijd, hoewel er veel zonde is tussengekomen, was ik nooit buiten een verzekering van genade, en ook niet lang zonder gevoel van Zijn genadige tegenwoordigheid. Hij heeft mij genadiglijk geschraagd, en mijn leven onderhouden en mij nooit laten varen, ofschoon ik dikwijls ben afgeweken. Hij heeft mij de wonderlijke dierbaarheid van Zijn genade betoond, niet alleen in ze mij eerst te schenken, maar ook in vernieuwde en menigvuldige schuldvergeving. Ik ben een man van grote zonden geweest, maar Hij is een God van grote ontferming geweest.

En nu ik hier sta, heb ik, door vrije genade, een consciëntie, zó vredig en rustig, alsof ik nooit gezondigd had. Het is lang geleden dat ik het, door Gods ontferming en door Christus' verdiensten, kon wagen voor een eeuwigheid, en toch behield de dood iets afschrikwekkends voor mij. Maar dat is weggenomen, en nu is de dood voor mij niets anders dan mij zelf te werpen in de armen van mijn Bruidegom, en met Hem in vrede neer te liggen. Maar hoe het met mij ook zal gaan in de laatste ogenblikken, indien God voor mij de poort nauw wil maken, of dat ik door mensen zal worden gestoord, de zaak ligt vast en het zal wèl zijn. Ik heb om heiligmaking gezocht, ik heb de waarheid gepredikt, en ik ben meest bezig geweest in geestelijke zaken. Niet dat ik de dingen betreffende onze tijden heb gering geacht, maar ik had altijd in mijn gedachten, dat niemand iets kon doen in de grote en openbare zaken van God, zo hij niet recht was in zijn wegen. O, dat allen deze weg gehouden hadden, want dan zouden er minder afvalligen geweest zijn.

De godsdienst van het land, en de ijver voor onze verplichtingen, gaan te niet, door een onverschillige, verfoeilijke en dode vormelijkheid. Mijn ziel heeft bij de gedachte hoe weinig van wedergeboorte wordt beleefd onder leraars en belijders in Schotland. O, hoe hebben de leraars in Schotland de zaak van Christus verraden en zielen bedrogen. Zij zijn zelf niet ingegaan en hebben anderen verhinderd in te gaan.

Wat de belijders betreft, ik heb hun deze raad te geven, dat zij nauw zullen onderzoeken aangaande hun eigen wedergeboorte, want de meesten van hen hebben daaraan nog te beginnen. Laat niemand denken dat hij de praktijk der ware Godzaligheid heeft, die niet een ijver heeft voor de openbare eer van God.

Er is een klein overblijfsel in Schotland, van wie mijn ziel grote troost heeft op aarde. Ik wens dat u zult toenemen in heiligheid, aantal, liefde en gehoorzaamheid. Scheidt u af van die mannen die van ons zijn uitgegaan en twist niet langer met hen, want zij kunnen niet overtuigd worden dan door het oordeel. Tracht uw consciëntie zuiver te houden en ga voorwaarts. Want hoe dichter u bij God zijt, en hoe verder van al anderen, hetzij verklaarde vijanden of lauwe predikers, of belijders, zoveel te beter zal het voor u zijn. Mijn prediking heeft grote vervolging veroorzaakt, maar ik vrees dat het gemis van die prediking nog erger zal veroorzaken.

Ik heb de waarheid van God aan anderen gepredikt. „Ik heb geloofd, daarom sprak ik.” Mijn consciëntie beschuldigt mij niet dat ik de waarheid heb gepredikt, zelfs niet,

ziende dat er vervolging door is veroorzaakt. Deze dag zal ik met mijn bloed al waarheden die ik ooit heb verkondigd, bezegelen. En wat in strijd is met hetgeen ik heb beleden, zal eerlang door Gods oordelen in de consciënties der mensen openbaar worden.

Ik heb een vredige kalmte in mijn ziel, en grote onderwerping in de weg die ik gaan moet, daar de voorzienigheid van God daarin heerlijk openbaar komt. Ik kan niet anders zien, dan dat God het nodig acht voor Zijn heerlijkheid, mij op deze wijze tot mijn einde te brengen, en mij te ontslaan van mijn arbeid. Mijn ziel zou buitengewoon bezwaard zijn voor het overblijfsel, ware het niet dat ik denk dat de tijd kort zal zijn. Houdt vast aan de waarheid, want dit is de weg die nu vervolgd wordt.

Nadat hij op het schavot gekomen was, staande met zijn rug naar de ladder, sloeg hij zijn ogen op de menigte, en vroeg hun aandacht. Nadat hij een gedeelte van de 118de Psalm gezongen had, van het zestiende vers tot het einde, zag hij om zich heen, en vroeg met een glimlachend gelaat aan het volk om zich in te spannen en te luisteren naar enkele woorden die hij kort wilde richten tot drie soorten.

Eerst, allen u die voorgaat in het vervolgen van het werk en van het volk van God, o, wacht u om des Heeren wil, en sta af van zulk een loop, indien u wilt ontkomen aan de eeuwige toorn die een pijn zal zijn verre uitgaande boven alles wat ons wordt aangedaan door de handen van wrede en bloeddorstige moordenaars.

Hierop werden de trommels geslagen.

Daarop zei hij met een vredig en vriendelijk gelaat: u ziet dat wij geen vrijheid hebben te spreken, tenminste niet wat wij willen spreken. Maar God kent onze harten. Maar i, die predikers en belijders zijt in de kerk van Schotland, die vermoeid zijt in het wachten op de Heere, en die u hebt afgekeerd van Zijn weg, en geraakt zijt in een koers van grove besmetting en afwijking, waarlijk ik beef, wanneer ik bedenk wat van u worden zal.

U allen, die behoort tot het arme overblijfsel, die meer bevreesd bent voor zondigen dan voor lijden, die bidt om Christus' wederkeren tot Schotland, opdat Hij Zijn eigen kroon zal dragen en zal regeren als Koning over Sion, in spijt van allen die Hem tegenstaan, hetzij duivels of mensen; ik zeg tot u, die aldus wacht: blijft wachten, en u zult niet beschaamd worden. Want óf uw ogen zullen het zien, of anders zult u sterven in het geloof dat Hij zal wederkeren. *En indien u met Hem lijden zult, zo zult u ook met Hem regeren, en deze regering zal heerlijk en eeuwig zijn.*

Ik zal u nu zeggen waarom ik hier gebracht ben om te sterven, en ik zal u rekenschap geven van mijn geloof, hetwelk ik zal doen in tegenwoordigheid van de levende God, voor Wien ik straks zal verschijnen.

De oorzaak waarom ik veroordeeld ben, hier heden te sterven, is mijn afwijzing van een gezag dat onwettig geoeffend wordt, want in plaats dat naar Gods wet wordt geregeerd, wordt tegen Hem gestreden. Ik wijs af al overheersing van de consciënties der mensen wanneer de vrijheid van Christus' kerk daardoor wordt aangetast. Ik denk dat de twist des Heeren tegen dit land is ontstaan omdat er niet zoveel godsdienst des harten en oefeningen der ziel geweest zijn, onder leraars en belijders, als er scheen te zijn, toen het land Christus en Zijn waarheid aanvaardde. Ik wenste dat er meer ware bekering was, want dan zou er niet zoveel afwijking zijn, waartoe velen vervallen, uit vrees voor lijden en uit begeerte gerust te kunnen leven. Er zijn zo weinigen die strijden voor Christus en Zijn zaak.

Nu, wat mijzelf betreft, ik dank God dat onder alles waarvan ik beschuldigd

ben, mijn consciëntie mij niet veroordeelt. Ik zeg niet dat ik vrij ben van zonde. Maar ik ben in vrede met God, door een geslachte Middelaar. Ik geloof dat er alleen in Christus zaligheid is. Ik verafschuw die bijgelovige weg van godsdienstige eer te bewijzen aan engelen en heiligen, hetwelk in strijd is met het Woord van God. Ik verafschuw het steunen op eigengerechtigheid en op Roomse boetedoeningen. Ik dank de Heere, dat ik gedurende meer dan dertig jaar vrede met God heb gehad, en die nooit geheel verloren heb. Nu, op heden, ben ik even verzekerd van mijn deel aan Christus en van vrede met God, als alles in deze Bijbel en de Geest van God mij kan geven. Ik ben niet meer verschrikt door de dood, of bevreesd voor de hel vanwege de zonde, dan of ik nooit zonde had gedaan, want al mijn zonden zijn mij kwijtgescholden en weggewassen door het dierbaar bloed en de voorspraak van Jezus Christus.

Ik ben ten volle overtuigd dat het Gods weg is voor welke ik lijd, en dat Hij heerlijk zal wederkeren tot Schotland. Maar dit zal een verschrikking zijn voor velen. Daarom smee ik u, verliest de moed niet in de weg van Christus, of om de oorzaak waarom ik mijn leven moet afleggen en de eeuwigheid moet intreden, waar mijn ziel zo vol van Hem zal zijn als ik maar kan verlangen. En nu, dit is de liefelijkste en meest heerlijke dag die mijn ogen ooit aanschouwden.

Ik dring er bij u op aan, zoekt de Schriften te weten en te geloven, want zij zijn de waarheid van God. Deze heb ik gepredikt, en deze geloof ik vast. O, bereidt u voor op oordelen, want zij zullen smartelijk zijn en plotseling komen. Vijanden gaan nu woedend te keer tegen de weg en het volk van God. Maar eerlang zullen zij woeden tegen elkander, tot hun eigen ondergang.

Toen hij zijn voet op de ladder zette, zei hij: “De Heere weet dat ik deze ladder opga met minder vrees en onrust, dan ik ooit had wanneer ik de preekstoel beklom om te preken. Nu ben ik dicht bij het bezit van mijn kroon, welke zeker is. Ik dank God, en ik verzoek u allen hem te danken, dat Hij mij hier gebracht heeft, en mij doet triomferen over duivels en mensen en zonde. Zij zullen mij niet meer verwonden. Ik vergeef al mensen het kwaad dat zij mij hebben gedaan, en ik bid God dat Hij al het kwaad wil vergeven dat de uitverkorenen tegen Hem hebben bedreven. Ik bid dat zij die lijden, zullen bewaard worden voor zonden en dat zij hun plicht zullen verstaan.”

Daarna heeft hij gebeden. Toen lichtte hij de oogdoek op en zei:

Vaarwel al betrekkingen en vrienden in Christus; vaarwel bekenden en al aardse genietingen; vaarwel lezen en preken, bidden en geloven, afdwalingen, kastijdingen en lijden.

Welkom onuitsprekelijke vreugde in de Heilige Geest der heerlijkheid. Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest. *In Uw handen beveel ik mijn geest.*

Daarna stootte de beul hem van de ladder, waarna hij enige ogenblikken later inging in de vreugde Zijns Heeren.

15. WALTER SMITH, 27 juli 1681

Walter Smith werd geboren te St. Ninians parochie in 1655. Hij heeft onder andere gestudeerd in Utrecht. Walter was theologisch student die reeds preekte. Hij stierf met zijn hoofd op de borst van Donald Cargill.

De hoofden van de 3 theologen werden afgehakt en op de Netherbow poort gezet.

Het laatste getuigenis van de stervende Walter Smith

Geliefde vrienden en bekenden

Daar ik verlang, dewijl ik nog in het lichaam ben, mijn medeleven met u te betuigen in uw onderscheidene moeilijkheden, en te weeklagen over de omstandigheden van de Kerk, waarvan wij zonen en dochteren zijn, doe ik een verzoek aan u.

Ik laat dit verzoek op u, en ik laat het aan u na, dat u een gedeelte van uw tijd zult afzonderen, om, tot vertroosting van uw ziel, uw God en mijn God dank te zeggen en te verheerlijken, voor het lot dat Hij van eeuwigheid voor mij arme, onwaardige heeft bestemd, en uitgekozen voor de tijd en tot in eeuwigheid. Hij heeft voor mij weggelegd de onmiddellijke genieting van Vader, Zoon en Heilige Geest, één God, onbegrijpelijk en onveranderlijk in Zijn wezen, wijsheid, macht, heiligheid, rechtvaardigheid, goedheid en waarheid, en dit omdat Hij mij een mens en een christen gemaakt heeft.

Nu zet ik mijn zegel op al Zijn waarheden, die in Zijn Woord zijn geopenbaard, en bijzonder op deze:

1. Dat Hij is één God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Maar helaas; wie kan aan Hem denken, wie kan van Hem horen of over Hem spreken op de rechte wijze? O, Hij is God! Hij is God!
2. Dat Hij de mens goed en recht gemaakt heeft, en ofschoon wij onszelf hebben verwoest en onbekwaam gemaakt iets goed te doen, zolang wij buiten Christus zijn, wij evenwel zijn onder de verplichting van de gehele wet, welke is de volmaakte regel van gehoorzaamheid.
3. Dat mijn Heere (ja door vrije genade kan ik zeggen, mijn Heere Jezus Christus) in de wereld kwam om zondaren zalig te maken. Ik mag zeggen, dat Hij mijn zonden heeft bedekt, vergeven, verhinderd en verborgen voor de wereld, zonden in mij, die snood en afschuwelijk waren door vele verzwarende omstandigheden.
4. Dat „tenzij iemand wederom geboren worde, hij in het koninkrijk Gods niet kan ingaan!” Mijn vrienden, dit is de nieuwe geboorte, dit is wedergeboorte, waarover ik spreek, waarvan het grootste gedeelte, zelfs van belijders, naar ik vrees, vreemdelingen zullen bevonden worden.
5. Ik zet mijn zegel op de waarheid van die dierbare belofte: „Want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten,” zowel als op al andere beloften van dezelfde strekking. Ik ben ervan verzekerd, dat Hij mij heeft gedragen door verschillende toestanden van het leven en door vele bijzondere en onderscheidene moeilijkheden en moedbenemende zwarigheden. Maar afgezien van deze uitwendige dingen, waarop de goddeloze vervolgers mogen pochen, zoveel als zij willen, heeft Hij mij tot Zichzelf geleid door de onderscheidene

trappen van zielsoefening en de smarten der wedergeboorte. Dit, dit mijn vrienden, is het bijzondere en onderscheidene merkteken van een heilige. Hierdoor, en hierdoor alleen, „gaan wij over van de dood in het leven.”

6. Ik blijf trouw aan de „Belijdenis des Geloofs” en aan het werk der Reformatie, inzonderheid aan de waarheden in het achttiende hoofdstuk daarvan, in betrekking tot de zekerheid van genade en zaligheid.

Helaas! De onwetendheid van dit geslacht is groot. Mijn lieve vrienden, ik laat dit als mijn laatste raad aan u: maakt gebruik van het boek, hetwelk bevat de ‘Belijdenis des Geloofs’, de Catechismus, de ‘Inhoud der zaligmakende kennis,’ de ‘Praktijk der Godzaligheid’, de ‘Handleiding voor de Godsdienstoefening’, de ‘Oorzaken van Gods Gramschap’ (door James Guthrie) en andere verhandelingen. Laat niemand dit werk beneden zich achten, want de geestelijke verlichting van het verstand, waarbij nauwkeurig onderzoek vereist wordt, is het eerste werk van de Heilige Geest, wanneer wij tot onszelf beginnen te komen, wanneer wij beginnen te zien wat wij waren in de staat der rechtheid, en wat wij nu behoorden te zijn door genade. Wat dit betreft, beveel ik u met vertrouwen aan, het boek van Shephard: „De gezonde gelovige”. Naar mijn gebrekkig begrip is dit het beste wat u kunt vinden.

7. Ik zet mijn zegel op de leer van het verbond der genade en bijzonder op dit gedeelte: „Mij aangaande, dit is Mijn verbond met hen, zegt de Heere: Mijn Geest Die op u is, en Mijn woorden, die Ik in uw mond gelegd heb, die zullen van uw mond niet wijken, noch van de mond uws zaads, noch van de mond des zaads uws zaads, zegt de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe.”

En hier laat ik mijn getuigenis tegen al godloochenaars, tegen theoretische, indien er zulke zijn, en tegen prakticale. Ik laat mijn getuigenis tegen al bespotters van Godzaligheid, al formalisten, huichelaars en geestdrijvers, die, óf voorwenden de Geest te bezitten, terwijl zij het Woord verwaarlozen, óf leunen op het Woord en het onderwijs des Geestes verwaarlozen. Wat zal ik méér zeggen, dan dat ik, door hetgeen ik van de waarheid heb gezien door bevinding, ik vrijmoedig geloof, wat ik niet heb gezien. Gods getuigenis is een genoegzame grond tot geloof, en daaronder kan geen bedrog schuilen.

En nu, ik ga sterven als martelaar. Ik ben zo volkomen overtuigd van mijn aandeel in Christus als van mijn eigen bestaan. Hij heeft mij ondersteund in de waarheid, waarvoor ik mijn leven afleg. Laten de wereld en afkerige belijders zeggen wat zij willen, ik ben niet misleid. Ik heb de vrije en volle beschikking over mijn verstand en oordeel. Behalve dat ik nog in het lichaam ben, ben ik vrij van drift en vooroordeel. Ik ben vrij van satans vuur en woede. Ik gevoel geen bitterheid of haat tegen enig mens. Ik ben vast en zeker overtuigd, dat wat ik geloof en waarvoor ik sterf, waarheid en plicht is, naar de mate van mijn gering vermogen.

Dit is het voornamelijk punt, dat op deze dag in geding is, waarover ik meesterachtig ondervraagd ben en waarop ik een beslist antwoord had te geven met ja of nee, onder bedreiging van de Spaanse laars (folterapparaat): Of ik het gezag van de koning erkende, zoals het thans is gevestigd en wordt uitgeoefend? Dit heb ik beslist ontkend en heb geantwoord, dat ik geen trouw aan hem verplicht ben, daar hij zichzelf bekleed heeft met het oppergezag, dat alleen aan Jezus Christus toekomt. Wie weet niet, dat hij eerst was aangesteld en gekroond als koning onder het verbond, en de onderdanen hem als zodanig trouw gezworen hebben in het Plechtig Verdrag en Verbond? Dit was het gezag, waarmee hij was bekleed, en de uitvoering daarvan zou zijn, dat hij zou

leven voor God, godsdienst en het goede van zijn onderdanen. Hij heeft dit alles verloochend en omgekeerd, zowel wat betreft de dienst van God als de bescherming van Zijn volk. Het gezag van de koning, waarvoor thans wordt gepleit, is gevestigd op de verbreking van het nationaal verbond met God, en op het ontbinden van de verplichting jegens elkander.

Maar wat dit betreft zal ik niet meer zeggen. Beschouw de zaken met ernst en overweeg α met heilige verontwaardiging. Ijver voor God is veelszins heengegaan. Overweeg dat, en arbeid om het te herstellen. Het is uw plicht en u zult er vrede bij vinden. Maar de gerechtigheid van Christus is het enige, zekere fundament van uw vrede.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen misdadigheid, goddeloosheid en godslastering en tegen alles wat in strijd is met de gezonde leer, die beleden en erkend wordt door de hervormde Presbyteriaanse partij in Schotland. Ik sterf als belijder en lid van deze kerk, ten volle voldaan en tevreden met mijn lot.

Voor zover ik het kan beoordelen, werden wij op een opmerkelijke wijze door de Voorzienigheid overgeleverd in des vijands handen, zonder dat wij door iemand uit ons werden verraden. Laat ook niemand hierin iets ten laste leggen van de Lady van St. Johnskirk.

Ik heb geen tijd u een verslag te geven van de goedheid Gods en van Zijn vriendelijkheid jegens ons, door de woede van de vijanden in te binden. In het begin waren zij razend tegen ons, zodat wij de ganse nacht gebonden lagen. Zij weigerden ons opzettelijk in onze godsdienstplichten bezig te zijn, en met elkaar te bidden, totdat wij in Linlithgow kwamen.

De Heere zal haastig komen. Wacht u voor afval; wacht op Hem; wees niet bevreesd omtrent wat van u en van het overblijfsel worden zal. Het is Zijn zaak. Zijn voorspraak is genoeg. Zet uw ziel voor Hem open en houd Hem in Zijn eigen plaats in uw ziel, zo zullen andere dingen gemakkelijker in hun eigen plaats worden gehouden.

Wees teer over allen die de wortel der zaak in zich hebben. Wacht u van toe te geven aan valse leraars, belijders, of vijanden.

Wat mijn vonnis betreft, hoe onbetekenend het ook is, ben ik genoodzaakt u te verwijzen naar de strekking van een kort geschrift, hetwelk ik schreef op verlangen van sommige gezelschappen te Clydesdale, waarvan de titel was: *Enige trappen van afval*.

Wacht u voor een geest van bitterheid, vermetelheid en ijver zonder verstand, welke de ondergang van velen is geweest en meerderen ten verderve zal voeren, zo genade het niet verhoedt.

Ik werd van sommigen verlaten, daar zij zich beledigd gevoelden door mijn protest tegen hun particuliere leven, waarover zij, ik ben er zeker van, te berispen waren. En indien zij onberispelijk waren geweest, dan mocht mijn afkeuring voor hen geen reden zijn om zich op zulk een wijze van mij los te maken, en nog veel minder van hen, die zich bij mij hadden gevoegd. Indien om die reden er langer verdeeldheid blijft, zullen zij het bevinden een grote ongerechtigheid te zijn, wanneer zij het recht zullen bezien.

Ik zal niet meer spreken en ik zie er ook geen noodzaak toe, want de getuigenissen der martelaren zijn niet de regel uws levens! Vaarwel.

Tolbooth, Edinburgh, 27 juli 1631.

WALTER SMITH

Op het schavot wendde hij zich tot de grote menigte, op de volgende wijze:

„Alle u toeschouwers, die hier gekomen zijt, uit onderscheiden oorzaken, ik waarschuw u, dat u geen verkeerde voorstelling maakt, van de oorzaak van mijn lijden op deze dag. Hoewel u verkeerd ingelicht moogt zijn, is dit de waarheid, dat wij hier gebracht zijn terwille van de Naam en de zaak van onze God. Wij zijn hier omdat wij hebben getuigd tegen de oppermacht van de koning in geestelijke zaken, en wij niet wilden toestemmen in het zetten van de kroon van Christus op het hoofd van hem die door overheersing daarnaar stond, in strijd met zijn vroegere beloften.”

Hierop werd de trom geroerd.

Hij vervolgde: „Ik zal slechts wijzen op drie bijzonderheden.

Ten eerste, op wat sommigen geneigd zijn te geloven, dat wij zijn tegen het gezag. Maar wij ontkennen dit. Wij erkennen al wettige uitoefening van gezag. Maar wij hopen, dat niemand van hen die christenen zijn, ons zal toestaan de onwettige uitoefening van een tiranniek gezag te erkennen.”

Hierop werden de trommels weer geslagen. Hij maakte van deze tijd gebruik door een gedeelte van de 103de Psalm te zingen vanaf het begin, en tot het doen van een gebed. Zijn toespraak hervattende zeide hij: „Ik dank de Heere, ik ben niet verrast, noch verschrikt door deze dood, of door de wijze waarop ik sterf. Ik belijd, de gedachten des doods zijn soms verschrikkelijk voor mij geweest, wanneer ik terugzag op niet welbestede kostbare tijd. Ja soms heeft de kracht der verzoeking en mijn eigen zwakheid mij gebracht tot het betwijfelen van het fundament van mijn aandeel. Maar mijn God bouwt sneller dan dat de duivel en mijn bedrieglijk hart kunnen afbreken. Ik ben onder sommige wolken geweest, zelfs nadat ik in de gevangenis gekomen ben. Maar God zij gedankt, de wolken zijn weggevaren, want mijn God heeft tot mijn ziel gezegd: „Wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven.” Het geloof hierin heeft mij ontslagen van vrees voor de grimmige dood. Ofschoon hij wordt genoemd *de koning der verschrikkingen*, hij is dat niet meer voor mij. Wat u beschouwt als een wrede en plotselinge dood, is slechts een ingang tot het leven dat eeuwig zal duren. Laat niemand aan Christus of Zijn weg geërgerd zijn vanwege het lijden. Ik betuig van deze plaats dat in een weg van lijden er meer is van Christus' hulp en van ondersteunende genade en kracht, dan in alles waarvan ik ooit hoorde met het gehoor mijner oren. Hoe ben ik nu gesteld, dit te mogen gevoelen door eigen bevinding, zodat ik kan zeggen: „*Alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk!*”

Een tweede zaak waarop ik wil wijzen is deze: Ik verfoei en verafschuw al Papery, de regering van kerkvorsten, de leer van de macht van de staat over de Kerk, en al andere trappen van afval van de waarheid Gods, en van al afwijken ter rechter of ter linker hand. Ik getuig tegen al dwalingen als Kwakerisme, Arminianisme en alles wat in strijd is met de gezonde leer. Ik getuig tegen allen, die niet wandelen naar de Schriften, en die het Woord en de Geest van God niet aannemen om daardoor geleid te worden. Ik heb geleefd en ben nu bereid te sterven als een Christen, een Protestant, en als een Presbyteriaan in mijn belijdenis. Daarom, laat niemand later zeggen, dat wij niet wandelen naar de Schriften. Eens hebben Brittannië en Ierland en bijzonder Schotland met dure eed bezworen te zullen onderhouden wat zij nu verzaken. Hoedt u dat u niet gaat in de weg van anderen, opdat u niet eindigt in uw eigen wegen.

De derde zaak, waarop ik wil wijzen is, dat allen, die behoren bij het arme overblijfsel moeten ernstig, zijn in het zoeken naar licht over hun aandeel. U die in duisternis zit met uw toestand, neem overtuiging niet voor bekering aan. Sta naar een

heilige wandel. Beijver u meer, om kennis der Schrift te krijgen en geloof Gods Woord. Wees ernstig in het gebed; verzuim uw tijd niet. Neem Christus aan op Zijn eigen voorwaarden. Wees voorbereid op beproevingen en verwacht ze binnenkort. Laat bekende plichten niet na. Bedrijf geen bekende zonden, welk lijden u ook moet ondergaan wegens het nakomen van de plicht. Vertrouw op God en u zult niet beschaamd worden. Schrijf Gode niets ongerijmds toe, welke weg Hij ook met u houdt. Wees geduldig in de verdrukking. Sluimer niet in de dag van Jacobs benauwdheid.

Ik heb nog een woord aan allen, die vervolgers zijn van de weg en van de vrienden van Christus. Herinner u de woorden onzes Heeren: „Wat u aan een van deze minste gedaan zult hebben, dat hebt gij Mij gedaan.”

Ik bid de Heere, dat Hij mag openen de ogen van velen, die nog vreemdelingen van wedergeboorte zijn. Ook dat Hij zulken wil overreden, die hun eerste liefde verlaten hebben.

Nu, mijn vrienden, ik heb dit te zeggen tot mijn eigen verdediging, dat hoewel ik door sommigen gebrandmerkt ben en door anderen verkeerd beoordeeld, ik nochtans kan zeggen, voor het aangezicht des Heeren, voor Wie ik heden zal verschijnen, dat ik vrij ben van al openbare schande. Ik zeg, ik ben vrij van dronkenschap, ik ben vrij van hoererie, diefstal of moord. Daarom, laat niemand zeggen dat wij moordenaars zijn of iemand willen doden, dan alleen in geval van zelfverdediging en tot verdediging van het Evangelie.

Ik vergeef allen die mij kwaad gedaan hebben, gelijkerwijs ik begeer dat God mij vergeven zal. Maar wat betreft het kwaad, gedaan tegen een heilig God, ik geef dat over aan Hem, Die is een Wreker des bloeds. Laat Hem met hen doen, zoals Hij zal oordelen het meest tot Zijn heerlijkheid te zijn.

Nu, ik zal niet meer zeggen. Maar ik bid, dat allen die in Zijn weg zijn, mogen worden bewaard van te zondigen onder het lijden. En dat een ieder van u mag worden voorbereid op een storm, die naar ik vast geloof, niet ver af is.

Terwijl hij zich boog, groette hij sommige vrienden en zeide: *Vaarwel, al betrekkingen en bekenden. Vaarwel allen, die liefhebbers zijn van Christus en van Zijn rechtvaardige zaak.*

Terwijl hij met de hand wenkte naar de menigte, zeide hij: *Ook u zeg ik vaarwel.*

Daarop besteeg hij de ladder met de grootste moed en bereidwilligheid. Daarop staande zeide hij:

‘Ik vrees nu deze mijn dood niet, want mijn zonden zijn uit vrije genade vergeven. Ja, ik zal niet meer zondigen, want ik heb door mijn God verkregen, dat ik mag zien op hel, toorn, duivels en zonde, dat ik in eeuwigheid niet meer onder hun bereik zal zijn. Daarom, vaarwel geschapen vermaken, genoegens en verkwikkingen. Vaarwel zonde en lijden. Vaarwel bidden en geloven.

Welkom hemel en het gezang. Welkom vreugde in de Heilige Geest. *Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest. In Uw handen beveel ik mijn geest.*

Toen de scherprechter zijn halsdoek wilde afdoen, duwde hij hem opzij, en ontbond hem zelf. Roepende aan zijn broer, wierp hij de doek naar beneden en zei: *Dit is de laatste herinnering die je van mij zult hebben.*

Nadat de kap over zijn gezicht was getrokken, schoof hij haar weer omhoog en zeide: ‘Ik heb een woord tot allen die enige liefde tot God en tot Zijn rechtvaardige zaak

hebben. Zondert enige tijd af, en zingt een lofzang de Heere, voor wat Hij gedaan heeft aan mijn ziel. Mijn hart zegt: *loof de Heere, mijn ziel.*'

Daarna trok hij de kap weer neer, en bad

Tenslotte wierp de scherprechter hem van de ladder af. Daar hing hij tussen hemel en aarde. Na enkele minuten was zijn ziel bij de Heere, Die hem onuitsprekelijk lief had.

16. ROBERT GARNOCK, 10 oktober 1681

Robert Garnock, smid te Stirling, die de marteldood stierf

De vervolging van de trouwe Covenanters die de principes van Cargill en Cameron trouw bleven kostte regelmatig nieuwe slachtoffers. Nog maar enkele maanden na de kroning van James II werden 5 mannen terechtgesteld. **Robert Garnock, Patrick Forman, David Farrie, James Stuart en Alexander Russell.**

Robert Garnock werd geboren in Stirling en gedoopt door James Guthrie. Al heel jong bezocht Robert de bijeenkomsten van de vervolgte leraars, onder andere dominee Law en dominee Hutcheson. Een preek van dominee Law te Shield Brae gebruikte de Heere voor zijn ziel. Daarna volgde een zwervend leven.

Eens kwam hij in de gevangenis terecht, maar door een vriend van zijn vader. M'Kenzie werd hij eruit bevrijd. Op zekere tijd viel hij een diepgaande innerlijke beproevingen. Hij werd toen gewaar dat hij tot nog toe weinig wist van de bevindelijke Godzaligheid. Door uitwendige verzoeken werd hij totaal in het nauw gebracht. Toen openbaarde de Heere Zich op 20 april 1677. Robert ondervond 3 wonderlijke dagen van de genadige tegenwoordigheid van de Heere in zijn ziel. Deze liefdesuitlatingen waren groter dan hij ooit in 20 jaar ondervonden had. In augustus 1678 woonde hij een avondmaakdienst bij, bediend door dominee Kid en dominee Richard Cameron, waar hij bijzonder vertroost werd.

Op 8 mei 1679 werd Robert gevangen genomen. De 19^e mei werd hij in de algemene gevangenis geworpen waar zowel misdadigers als Covenanters gevangen zaten. Hij bleef daar tot de strijd in Bothwell op de 22^e juni 1679. Op 13 juli werd hij met circa 100 andere gevangenen vervoerd van Stirling naar Edinburgh. Daar werden ze gedropt op het Greyfriars kerkhof bij de andere Covenanters die bij Bothwell gevangen genomen waren. Zij zaten daar in erbarmelijke omstandigheden. Op 25 oktober 1679 werd Robert gerechtelijk ondervraagd en naar de Tolbooth gevangenis gebracht. Door een samenloop van omstandigheden waarin de Goddelijke Voorzienigheid voor hem een zeer duidelijke leiding had, bleef hij met de andere 5 gevangen enkele jaren vastzitten. Op 26 september 1681 schreef hij een moedige brief vol geloofsvertrouwen.

Op 1 oktober werd Robert en 5 andere gevangenen gedagvaard voor het gerechtshof. Daar verklaarden zij dat hij de koning niet wilde erkennen als wettig vorst, maar hem beschouwde als een tiran vanwege zijn onderdrukken van Gods kinderen. Robert verklaarde met de andere vijf gevangenen dat ze hun rechters niet als wettig erkennen, gezien het martelaarschap van David Finlay, James Mitchell en James Lermond. Zij wezen hun rechters op Jeremia 26 vers 14, 15. *Doch nu, zie, ik ben in uw handen; doet mij als het goed en als het recht is in uw ogen; maar weet voorzeker, dat gij, zo gij mij doodt, gewisselijk onschuldig bloed zult brengen op u en op deze plaats en op haar inwoners; want in der waarheid, de Heere heeft mij tot u gezonden om al deze woorden voor uw oren te spreken.*

Dit werd onderschreven te Edinburgh, 7 oktober 1681, door ROBERT GARNOCK, D. FARRIE, J. STEWART, ALEX. RUSSELL, P. FORMAN, and C. LAPSLAY.

Robert was een vurig man en zeer openhartig. Generaal Dalziell, lid van de Raad van Onderzoek, botste tegen hem aan. Robert noemde hem: *een Moscovisch beest, die*

gewoon is mensen te roosteren. De generaal sloegen hem met een degen tot het bloed eruit spatte.

De jonge James Stuart werd door de advocaat Mackenzie bedreigd dat men zijn tong eruit zou knijpen als hij niet wilde antwoorden. Allen werden ter dood veroordeeld wegens ongehoorzaamheid aan de wet.

Lapsley werd gratie verleend. Om welke reden is onbekend.

Zij werden halverwege Edinburgh en Leith opgehangen op de Gallowlee, dat was een zandheuvel waarop galgen geplaatst waren, voor de zwaarste misdadigers. Op deze stille plaats had men minder last van nieuwsgierigen. Hun hoofden moest tentoongesteld worden op de Pleasance Poort.

Formans rechterhand moest óók tentoongesteld worden, omdat er op zijn zakmes stond: *‘Om de hals van een tiran af te snijden.’* Eens ruim in zijn en kruisheuvel studenten van een en diensten en veracht worden.

Maandag 10 oktober 1681 beklommen de 5 mannen het schavot.

Hier volgt het laatste getuigenis van Garnock.

Mannen en broederen, daar ik mijn doodvonnis uit de hand van mensen heb ontvangen, wegens mijn trouw aan de waarheid, en wegens mijn getuigen tegen de roomse godsdienst, en tegen alles wat de gezonde leer tegenstaat, zo wens ik u te verklaren, dat hoewel dit geslacht mij veroordeelt, ik nochtans sterf als een Presbyteriaan.

Aanmerkende hoe plechtig Schotland zich verbonden had de waarheid te verdedigen tegen al inbreuk die daarop gemaakt zou worden, hun leven en vrijheid daarvoor inzetende, en hoe in ons land velen hun eden en verplichtingen hebben verbroken, en wetende uit de Schrift, de droevige gevolgen van de bondsbreuk, en overwegende welk een grote en snode zonde dit is in het oog van God, zo kan ik niet minder doen dan mijn protest laten horen tegen de handelingen welke bedreven worden in strijd met het Woord van God, en tegen onze bezworen verbonden. Om deze redenen ben ik op deze dag in uw tegenwoordigheid, om mijn leven af te leggen.

Ik dank de Heere, dat hij iemand als mij wil vereren met een galg en een bloedig lijkkleed, voor Zijn edele, eervolle en rechtvaardige zaak. O, hebt Hem lief, vrienden! Hij is waard dat wij Hem liefhebben en alles voor Hem verlaten. Indien ik zovele levens had, als haren op mijn hoofd, ik zou ze al tezamen te weinig rekenen om martelaars te zijn voor de waarheid. Ik dank de Heere, ik lijd niet onwillig, noch door bedwang, maar met een hartelijke blijdschap.

De Heere heeft grote moeite gedaan om mij tot dit grote werk op te leiden. Ik zegen Zijn heilige Naam dat Hij mij ooit waardig rekende om zulk een eer te ontvangen. Zijn liefde jegens mij heeft die tot vele anderen overtroffen.

Ik ben lange tijd opgesloten geweest in verschillende gevangenissen. Ik behoorde tot hen, die geleden hebben sinds Bothwell. Ik was in gezelschap van de meesten van hen, Maar ik ben ook in gezelschap geweest van vele misleidende mensen, die bij Gods volk verkeerden, Maar de Heere heeft er mij voor bewaard, naar hun raad te luisteren. Ere, ere zij toegebracht aan Zijn heilige en liefelijke Naam! Het is mij dikwijls een wonder, dat ik gedaan heb wat ik deed, maar Hij is het Die het gedaan heeft. Hij heeft al dingen wel gedaan, zowel in mij als voor mij. Heilig is Zijn Naam! O, dat ik mijn heerlijke Koning Jezus kon verheffen, en al de wereld naar beneden

krijgen. Wilt u Christus liefhebben, vrienden, wat ontbreekt er aan Hem en aan Zijn dienst? Ik kan u verzekeren, Hij is geen harde Meester om te dienen. *Alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Hij is blank en rood, Hij draagt de banier boven tienduizend.*

Ik wil niet dat u denkt, dat ik lijd als een kwaaddoener, of als iemand die zich met een anders doen bemoeit, of dat het is uit blinde ijver dat ik hier heden sta. Nee, het was na ernstige overweging, en mijn besluit is genomen na veel zwaarigheden en verdrukking. Het was een grote droefheid voor mijn ziel, te zien dat mijns Meesters waarheid zo werd verongelijkt en vertrappt, en misbruikt door een godtergend geslacht, terwijl er niemand was, die voor Hem sprak. En nu vereert mijn Heere mij ten hoogste; heerlijkheid zij toegebracht aan Zijn grote Naam. Hij heeft mij en mijn vrienden vereerd met ijzers en met gevangenschap, welke zoet en verkwikkend voor ons waren, en daarna vereerde Hij ons met ons verschijnen voor deze bloeddorstige mannen, en met het ontvangen van ons vonnis.

Nu ben ik hier gekomen om mijn leven af te leggen, en daarna zal mijn hoofd afgeslagen worden en op een poort gezet. Het is bekend hoe barbaars zij met mij gehandeld hebben, en hoe heerlijk ik, arme zondaar, er doorheen ben geholpen. Daarvoor zij Zijn liefelijke naam geprezen.

In waarheid, het was sinds lang de overeenkomst tussen Christus en mijn ziel, dat ik door Zijn kracht voor Hem zou zijn, en doen zou wat Hij mij gebod, wat werk Hij ook op mijn handen zou zetten. En Hij beloofde mij, dat Zijn genade mij genoeg zou zijn, en dat Zijn kracht in mijn zwakheid zou worden volbracht en dat waar ik ook zou gaan, Hij met mij zou gaan, door vuur en water, dat de vlam mij niet zou aansteken, en de wateren mij niet zouden overstromen. O, neem Hem aan, vrienden! Want Hij Die het beloofd heeft is getrouw, en Hij zal het doen.

Nu, als een stervend martelaar voor Christus, wil ik het op u laten, haast te maken, en wees voorbereid op slagen, want zij zijn nabij. Meent niet dat zij niet zullen komen, omdat zij uitgesteld worden. Nee, Hij zal komen, als een dief in de nacht, en Hij zal velen van u overvallen, indien niet allen. *Daarom, waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.* U mag niet gerust zijn, maar u moet de waarschuwing tijdig aannemen, eer Zijn toorn uitbreekt. Hij heeft lang gewacht op onze bekering, en het schijnt dat Hij niet lang meer zal verdragen. Slaapt niet, gelijk anderen, maar staat op, maakt haast. Doet aan de gehele wapenrusting Gods, opdat u staande kunt blijven.

Het is nu gevaarlijk, buiten de poorten Gods te zijn; het is niet goed aan de zijde van de vijand gevonden te worden. Het zal gevaarlijk zijn als u in 's vijands kamp aangetroffen wordt. Voor al het goud van Ofir, zou ik niet willen zijn in de plaats van hen, die hun leven hebben gered door het werk en het volk van God tegen te staan. Ik wens dat zij nu de waarschuwing nog aannemen. Zij zeggen dat zij niets hebben gedaan, dan wat geoorloofd en recht was. Maar zij doen ongerechtigheid en met de overspelige vrouw wissen zij hun mond af, en zeggen: *ik heb geen ongerechtigheid gewrocht.* Inderdaad, zij mogen mensen zo afschepen, Maar dat zal hun niet gelukken bij God en hun eigen consciëntie. Ik weet niet hoe iemand die getrouw is, voor onze vijanden zal verschijnen en ontslagen worden. Maar indien u tegen mij zegt: u erkent hun gezag niet, en dat kost u het leven, zo zeg ik u, dat zij niets te mijnen laste konden inbrengen, en toch kon ik niet vrij komen met een goede consciëntie. Heerlijkheid zij Zijn grote Naam, die mij vereerd heeft, en die mij ooit een hoofd gaf om op een poort gezet te worden, voor Zijn heerlijke naam en zaak.

Ik geef mijn getuigenis aan het heilige en dierbare Woord van God, aan de Verbonden, de Geloofsbelijdenis, welke overeenstemt met de Heilige Schrift, en aan al formulieren welke daarmee overeenstemmen. Ik geef mijn getuigenis aan alles wat onze helden gedaan hebben, in de verdediging van het Evangelie, te Pentland, Bothwell and Airmoss. Ik stem in met de Sanquhar verklaring, met de ban, uitgesproken te Torwood, en met alles wat gedaan is tot verdediging van het Evangelie, waar het ook plaats gehad heeft. Als een stervend getuige voor Christus, waarschuw ik u voor Roomsens, indulgences (toegeeflijken) en andere vijanden van het Evangelie. Ik waarschuw de vrienden van de zaak van Christus, zich voor hen te hoeden, want indien het mogelijk ware zouden zij zelfs de uitverkorenen verleiden. Zij zelf zullen nooit het koninkrijk der hemelen binnengaan, en zij willen anderen verhinderen binnen te gaan. Wacht u voor hun mooie toespraken, want zij en de duivel dachten mij te bewegen om die edele overeenkomst tussen mijn dierbare Heere Jezus Christus en mijn ziel te verbreken. O, wat zijn de belijders in dit geslacht boos en bitter tegen de liefelijke weg des Heeren, en tegen Zijn arme volk.

En nu, ik dring er weder bij u op aan, dat u mij niet zult brandmerken, alsof ik de hand heb in mijn eigen dood. Ik kon mijn leven niet redden, tenzij ik al het bloed van des Heeren volk op mij wilde nemen, en dat gezag als wettig had erkend, dat het leven van mijn lieve broeders heeft weggenomen. Zij hebben gezegd dat wat zij hadden gedaan, rechtvaardig en recht was. Inderdaad, zij zullen niemand zoeken van allen die maar erkennen dat zij recht gedaan hebben. Nu ik heenga, wilde ik op uw hart binden, hoe zwaar de toorn Gods zal komen over hen die dit erkennen. O, vrienden, ik wens dat ge u er voor zult wachten, en dat u zult bedenken welk een gewichtige zaak het is, Gode meer gehoorzaam te zijn dan de mensen.

Ik dank de Heere, ik zal in deze dag overstappen uit de tijd in de eeuwigheid, en ik ben er niet meer door verontrust, dan of ik heden een aards huwelijk aanga. Ik dank de Heere, ik heb veel vrede in mijn consciëntie over wat ik heb gedaan. O, ik beschouw het als een zeer gewichtige zaak voor mij, om zo dicht bij de eeuwigheid te zijn, en niet verontrust te wezen. Wezenlijk, de Heere is vriendelijk, en heeft mij opgeleid tot deze dag, en nu kan ik Hem niet langer missen. Ik zal heden de volle maat der liefde ontvangen. Want ik zal met Hem in het paradijs zijn, en een nieuw gezang zal in mijn mond gegeven worden, het lied van Mozes en van het Lam. Ik zal zijn in het midden van de algemene vergadering der eerstgeborenen, en zal genieten de dierbare tegenwoordigheid van God, en van Zijn Zoon Jezus Christus, en van de geesten van de volmaakt rechtvaardigen; ik ben ervan verzekerd.

Lieve vrienden, ik, als ene die de eeuwigheid intreedt, wil u aansporen grote ernst te hebben in de godsvrucht en rusteloos te zijn totdat u helderheid hebt gekregen over uw aandeel in Christus, want het is een gevaarlijke tijd, om in het donker te leven. Ik wens dat u zult overwegen welk een zware zonde het is, de Heere der heerlijkheid voor de mensen te verloochenen. Er zijn in onze dagen vreemde dingen op deze aarde voorgevallen. O, zie toe op uzelf. Ik wil u aanraden voor God te zijn, zo zal Hij voor u zijn. Belijdt Hem en Hij zal u belijden. Verdraagt hardheid, als goede krijgsknechten, wordt sterk in de krijg. Staat ten bloede toe tegen, want Gods zaak is er bij betrokken. O, niemand van u weeklaagt achter God. Niemand van u heeft liefde tot Hem, en niemand wil Zijn zijde kiezen tegen al Zijn vijanden. O, het is droevig u te zien met zulke onbewogen harten, en met zo weinig smart, over het roven van de eer van de Heere der heerlijkheid.

Ik verklaar u dat mijn lijden niets is, maar wanneer ik u aanzie, die belijders zijt, en hoe onverschillig u zijt, dat doet mijn ziel bloeden, u te zien in zulk een gesteldheid,

terwijl de kerk in zulk een verdrukking is. O, dat er leraars opstonden, die de plicht waartoe zij door de Heere geroepen worden, nakomen, in het prediken tegen al soorten van zonden, tijdig en ontijdig, leraars die bestraffen, waarschuwen en vermanen. Wat mij betreft, ik kan niet meegaan met hen, die dit niet doen.

Mijn Heere zal mij nu brengen tot gelijkvormigheid met Zichzelf, en Hij zal mij eren gelijk mijn waardige leraar Mr. James Guthrie. Hoewel ik niets wist toen hij nog leefde, heeft de Heere mij de eer gegeven om te protesteren tegen het pausdom, en mijn getuigenis te bezegelen met mijn bloed. En de Heere heeft hem de eer gegeven te protesteren tegen priesterheerschappij, en het te bezegelen met zijn bloed. De Heere heeft mij tot dien einde tot op heden in de gevangenis gehouden. Guthrie's hoofd is geplaatst op de ene poort van Edinburg en het mijne moet op een andere geplaatst worden. Heerlijkheid, heerlijkheid zij des Heeren heilige en zoete Naam, voor wat Hij voor mij gedaan heeft. O, zonder dagen af, en zegen Zijn heilige en nooit volprezen Naam voor wat Hij voor mij gedaan heeft. O, vrienden! Zijn kruis is voor mij geheel overgoten geweest met Zijn liefde, en het is nu zoeter dan ooit. O, wilt u overreed worden het kruis van de koninklijke Jezus lief te hebben! O, neem Hem aan! Moet ik u smeken om te komen en deze Zijn liefde te smaken? O, schoon lot, dat mij deze dag wacht, naar een galg te gaan voor Christus en Zijn zaak! De gedachte hieraan verrukt mijn hart en ziel, en doet mij verwonderd staan dat ik zo dicht genaderd ben tot die eindeloze vreugde, dat paradijs, *om te zijn tussen die bomen die zijn aan elke zijde van die zuivere rivier, klaar als kristal, waar de boom is, voortbrengende twaalf vruchten, en de bladeren des booms zijn tot genezing der heidenen.* O, dat ik dit wonder op u kon laten, met zoveel indruk als het nu maakt op mijn eigen ziel. Hoe weinigen van u reizen naar dat land!

O, wees veel boven, en wees hier als vreemdelingen! Ik bedoel ten opzichte van gelijkvormigheid aan deze wereld. Staat naar het leven dat onze Heere heeft bevolen in Zijn Woord, en lijdt verdrukkingen met het volk Gods, liever dan de vermaken van de zonde voor een tijd te hebben.

Nu, ik dank de Heere, dat ik niet verwacht de hemel te verdienen door mijn lijden, waarvan velen mij verdenken. Nee, nee, ik weet de hemel is niet te verkrijgen, dan door het dierbaar bloed van de Zoon van God.

U die zijt ware zoekers van God, en daarom wordt verstoten door een vijandige wereld, wees naarstig en loopt snel. De tijd is kostbaar! O, maakt er gebruik van en werkt voor God; strijdt voor de waarheid; staat voor God tegen al Zijn vijanden. Vreest de wraak van mensen niet. Hebt elkander lief. Worstelt gemeenschappelijk met God in uw samenkomsten. Belijdt elkander uw misdaden; bidt voor elkander; onderwijst, bestraft en vermaant elkander in liefde. Verzuimt geen geboden plichten; wees getrouw in de plaats waar u leeft, daar u er rekenschap van zult geven in de grote dag.

Nu, daar mijn tijd om is, ik wens u allen vaarwel. Vaarwel, heilige en dierbare Bijbel, waaruit ik vele malen verkwikt ben geworden. Ik wilde u er veel in aan het lezen hebben, en bidt de Heere, dat u Zijn zegen eruit moogt ontvangen, en u er een recht gebruik van moogt maken. O, maakt gebruik van uw Bijbels, mijn lieve vrienden, zolang u ze bezit. Zoekt niet de raad van mensen. Volgt niemand verder dan dat hij zich houdt aan Gods Woord.

Nu, vaarwel zoete smaad, die ik voor mijn liefelijke Heere Jezus draag. Eens was zij mij niet tot vreugde, maar tot droefheid, Maar nu is zij mij dierbaar. Ik dank er de Heere voor. Ik vergeef van harte al mensen, voor alles wat zij van mij gezegd hebben.

Ik bid dat het hun niet ten laste zal gelegd worden in de dag van rekenschap. Alles wat zij gedaan hebben tegen God en Zijn zaak, dat laat ik aan God en aan hun eigen consciëntie.

Vaarwel al christenbekenden en betrekkingen, vader en moeder, broeders en zusters. Vaarwel aangename gevangenis voor mijn koninklijke Heere Jezus Christus. Het einde is nu gekomen. Vaarwel al kruisen van allerlei soort, vaarwel ieder ding in de tijd, lezen, bidden en geloven.

Welkom eeuwig leven, en de geesten van de volmaakt rechtvaardigen. ***Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest, in Uw handen beveel ik mijn geest.***

James Renwick was als jonge student getuige van hun terechtstelling. Het maakte een diepe indruk op hem. Volgens Patrick Walcker was het de eerste publiek daad van Renwick om de lichamen te helpen begraven. Met enkele vrienden brachten ze de lijken in de nacht naar de Westkerk. Hun hoofden haalden ze van de poort, maar konden ze niet meer op dezelfde plaats begraven. Ze begroeven die in één kist op Laurieston's Yards met medewerking van de tuinman Alexander Tweedie. De tuinman plantte een witte en een rode roos bij die plaats.

Op 17 oktober 1728 stuitte een andere tuinman op deze 5 schedels. Ze werden 2 dagen later overgebracht in een kist die met een zwart kleed bedekt werd, naar Greyfriars kerkhof in Edinburgh. Daar werden ze neergelegd op de plaats waar hun lijken lagen, vlak bij het martelarenmonument. Een zeer groot aantal mensen was hiervan getuige, schrijft Patrick Walcker.

17. ROBERT GRAY, 19 mei 1682

Robert was een Engelsman uit Northumbrian. Hij werd bekeerd tot de kennis van de enige God en Zaligmaker Jezus Christus, slechts 12 maanden voor zijn dood. Hij schrijft vóór zijn dood: *Het is een jaar geleden, de eerste week van mei, 1681, dat ik persoonlijk met mijn naam ondertekende om des Heeren te zijn.*

Tien maanden bracht hij in de gevangenis door in Canongate Tolbooth te Edinburgh. Hij werd veroordeeld om opgehangen te worden op de Grass-Market te Edinburgh.

Verhoor door een Commissie uit de Raad, op 15 mei 1682.

Robert Gray werd geroepen om te verschijnen voor de kanselier en een Commissie uit de Raad, waardoor hij werd ondervraagd. Hem werd gevraagd of hij John Anderson, gevangene te Dumfries, kende.

Hij verklaarde dat hij hem niet kende, maar een brief aan hem geschreven had.

Deze brief werd hem getoond. Hij erkende dat hij die brief geschreven had, daar het zijn eigen handschrift en ondertekening was.

Hem werd gevraagd of hij over de koning en de regering dacht, zoals in die brief werd uitgedrukt.

Hij antwoordde bevestigend en erkende dat dit zijn oordeel was.

Daarop werd hem gevraagd of hij dacht dat de koning een tiran was.

Hij zeide, dat hij dat geschreven had, omdat hij van die mening was, en dat hij die brief aan John Anderson had geschreven uit plichtsgevoel jegens zijn broeder.

Hier volgt een afschrift van de voornoemde brief, die de enige grond was van zijn aanklacht.

Geliefde vriend.

Ik ontving de uwe, en ben zeer verkwikt iets te horen over een ieder die in deze dagen zich bij de waarheid houdt, en over allen die geholpen worden te getuigen tegen het ongelijk dat wordt aangedaan aan onze Heere en Meester. Dit getuigen is de voorname zaak waartoe wij in deze tijd geroepen worden, waardoor God wordt verheerlijkt, en hetwelk vrede over ons zal brengen.

In antwoord op de vraag of wij deze tiran in kerkelijke zaken moeten erkennen, hoop ik dat het buiten al twijfel is, bij al geoefende christenen in Schotland, dat hij geenszins mag erkend worden, niettegenstaande vleijs het wel doen, Maar zij zeilen met iedere wind die er waait. Zij zijn gelijk Ezau, die zijn eerstgeboorterecht verkocht voor een schotel moes, Het is mij zeer duidelijk, zoals de zaken nu staan, dat hij ook niet erkend behoort te worden in burgerlijke zaken. En dat, in één woord, wegens zijn verbreken van de burgerlijke wet, zijn pardonneren en vrijstellen van moordenaars, zijn vermoorden van arme onschuldigen. Hij maakt van zijn wil een wet, en zet niemand op openbare posten, dan hen die de toets hebben doorstaan, die zwarte proef, dat zij het gehele werk van reformatie verwerpen. Deze weg kan en wil ik niet volgen, laat staan mij aan hen te verbinden.

Ik zou in dit opzicht meer kunnen zeggen, indien de tijd het toeliet. Maar ik ben het eens, met wat onze gestorven geloofshelden hebben gedaan, toen zij deze tiran afgezworen en uit de kerk geworpen hebben. Dit mag voldoening geven aan hen die menen dat zij hem niet mogen erkennen, daar hij en de zijnen des duivels werk hebben

verricht en het door hun handen, nu meer dan ooit, voortgang heeft.

Het is waar, indien wij in deze tijd met mensen raadplegen over de weg van godzaligheid, zo is het geen wonder dat wij in duisternis verkeren. Maar, o, dat wij daarvoor bewaard mogen worden, Maar dat wij de toevlucht mogen nemen tot het heilig Woord van God.

Wacht u voor het uitzien naar een achterdeur, of voor het hinken op twee gedachten. Er is in deze dagen een hinken omtrent de vraag of wij mogen samenwerken met een afwijkende partij, rechtstreeks of langs een omweg.

Barscob en drie andere mannen, wier doodvonnis reeds was uitgesproken, zijn, zoals mij bericht is, gezwicht, om hun leven te redden. Mijn ziel is bedroefd de trouweloosheid te zien onder de gevangenen in de zaken van God, en hun zoeken van zondige uitvluchten om het kruis van Christus te ontlopen.

O, lieve vriend, zoek vast te staan in de dag van beproeving. Ik zal niet meer schrijven, maar ik beveel u in de hand van Hem, Die u in beproeving gebracht heeft, en u er onbesmet door kan dragen.

Zijn laatste brief

Mannen en broederen. — Ik heb mijn doodvonnis ontvangen van mensen die mijn leven onrechtvaardig nemen, alleen omdat ik vasthoud aan de belijdenis. Zij hebben mij geen enkel feit kunnen bewijzen, dan alleen dat ik getrouw blijf aan de waarheid van Jezus Christus, en dat ik getuig tegen hun zondige wetten en daden.

Nu, velen zullen mij veroordelen, en veroordelen mij, wegens mijn brief die ik geschreven heb aan John Anderson, die ik erken als mijn broeder in Christus, en die lijdt in de gevangenis te Duinfries, om dezelfde redenen als waarom ik gevangen ben. Ik ben niet bekommerd over wat de tijddienaars zeggen, maar ik hoop dat niemand van de naarstige, geofende christenen in het land, die te doen hebben met het ongelijk, hun Heere en Meester Jezus Christus aangedaan, mij zal veroordelen.

Ik had een roeping die brief te schrijven. Hij schreef mij en ik gaf hem een antwoord, waarbij ik grote vrede heb, niettegenstaande het mij in beproeving heeft gebracht. Maar mijn God heeft er mij een goedkeuring over gegeven. Laten dezulken als die mij willen veroordelen, deze Schriftwoorden ter harte nemen: *God is het Die rechtvaardigt, wie is het die verdoemt?* Ik dank de Heere dat ik ooit tot die eer geroepen werd, te getuigen tegen het ongelijk dat mijn Heere en Meester aangedaan is, in woord of geschrift.

O, wonder! wat ben ik, dat Hij ooit iemand als ik ben, heeft willen verkiezen, die een van de snoodste zondaren geweest ben. Indien de wereld mij had gezien, zoals Hij mij zag, zij zou mij niet gekozen hebben, neen, zij had niet in mijn gezelschap willen zijn. Maar o, wonder! dat Zijn neerbuigende liefde mij heeft genomen, niet alleen om een dienstknecht te zijn, maar om een van Zijn huisgenoten te zijn! Hij heeft tot mij gezegd: *Ik leef en u zult leven.* Hij heeft mij uitverkoren, en niet ik Hem. „Zie, Ik heb u gelouterd, Maar niet als zilver, Ik heb u gekeurd in de smeltkroes der ellende. Om Mijnentwille, om Mijnentwille zal ik het doen.” (Jes. 48 : 10.)

Nu, ik had Zijn belofte eer ik in de gevangenis kwam, dat Hij mij zou verheerlijken: „Dewijl hij Mij zeer bemint,” spreekt God, „zo zal Ik hem uithelpen; Ik zal hem op een hoogte stellen, want hij kent Mijn naam. Hij zal Mij aanroepen, en Ik zal hem verhoren; in de benauwdheid zal Ik bij hem zijn, Ik zal er hem uittrekken en zal hem verheerlijken.” (Ps. 91 : 14, 15.)

Nu, dit is de grond waarop ik heb gewandeld, en dit is de greep welke ik heb verkregen, welke ik tot nu toe mocht houden. Ik heb het oog op de dag waarop ik met

mijn God in het Verbond trad, en Hem aannam op de voorwaarden van Zijn aanbod. Het is een jaar geleden, de eerste week van mei, 1681, dat ik persoonlijk met mijn naam ondertekende om des Heeren te zijn. Voor die tijd leefde ik los van God, wat een reden voor mij is om met beschaamdheid des aangezichts over mijzelf verlegen te zijn. Maar sinds ik bewaard ben voor hetgeen waaraan ik eertijds schuldig stond, hoewel de aanvallen van satan niet hebben ontbroken, durfde ik niet terug te zien, en mijn woord niet terug te nemen, maar begeerde te handelen en te strijden voor mijn Heere en Meester Jezus Christus en voor Zijn rechten. Ik wilde Hem niet verlaten, waarin Hij mij geholpen, en als een van de Zijnen erkend heeft.

O, lieve vrienden, u allen die strijdt voor de waarheid van Christus, zoekt een recht in Hemzelf te verkrijgen, zo zult u niet anders kunnen of durven dan voor Hem te strijden. Maar indien u in duisternis verkeert omtrent uw aandeel, zo kunt u nooit op vaste grond wandelen, want dan zult u zijn als een mens die in de donkerheid wandelt, die om een verblijfplaats zoekt, maar de weg niet weet. De zaak die velen in dit geslacht van de been helpt, is, dat zij de weg van anderen volgen die ook zelf in de duisternis verkeren. Zo zoeken zij de weg van mensen, en volgen het voorbeeld van mensen, omdat zij ze aanzien voor godzalige mensen. En daarom volgen zij hen, en nemen hun raad aan, en doen wat zij doen, menende dat zij zo doende veilig zijn. Maar ik ben er zeker van, dat het niet de weg van God is in deze donkere dagen, het te zoeken van blinde leidlieden, en niet van de ware Leidsman Jezus Christus, Die „als een Vorst en Gebieder aan Zijn volk gegeven is”. Wij behoren ons door niemand te laten leiden, noch raad te vragen van iemand dan van Hemzelf. Want de Geest van God zegt: „Wee de kinderen die afvallen, spreekt de Heere, om een raadslag te maken maar niet uit Mij, en om zich met een bedekking te bedekken, maar niet uit Mijn Geest, om zonde tot zonde te doen. Die gaan om af te trekken in Egypte, en vragen Mijn mond niet.” (Jes. 30 : 1.)

O, maar dit is juist de zaak die ik in deze dagen heb gezien, bijzonder sinds ik in de gevangenis kwam. O, het verraad jegens God, dat bedreven wordt, hetwelk mijn enige last en droefheid was, en mij deed verlangen om heen te gaan. Zij nemen raad van mensen aan, en laten snode en onwaardige mensen voor hen pleiten in de zaken van Christus, en durven zichzelf niet aan Hem toevertrouwen. Zo is het geen wonder dat Hij hen verlaat, en dat zij door een zwarte poort verdwijnen. Ik neem de muren van de Cannongate gevangenis, waarin ik bijna tien maanden gezeten heb, tot getuigen tegen het ongelijk, mijn Heere en Meester, Jezus Christus, aangedaan. Verschillende anderen werden daar ook gebracht, die een goed voornemen hadden, om te getuigen, opdat hun consciëntie vrij zou zijn in de grote dag van rekenschap. Zij hadden nooit reden om te klagen dat hun iets ontbrak, of te zeggen dat onze Heere een harde Meester was. En toch hebben zij Hem onrecht aangedaan, en hebben op de meest verraderlijke en sluwe wijze hun samengaan met hun advocaten, voor de ogen van de wereld verborgen, en zeggen dat zij geen kwaad hebben gedaan, en menen vrede te hebben. Maar mijn ziel beeft wanneer ik denk aan zo'n vrede; vrede te sluiten met de vijanden van God en te zeggen dat zij er vrede bij hebben. Ik wil niet zeggen, dat zij geen vrede hebben voor een tijd, wanneer zij uit de gevangenis gaan, omdat zij naar huis gaan tot hun afgoden en Delila's, wat zij ook zijn, hetzij hun vrouw of hun kinderen, of landen en genoegens. Maar ik wil dit zeggen, dat indien zij daarvoor het werk van God hebben verlaten, zo zullen deze dingen hen vervloekt zijn, en een strik voor hen worden, en dan zullen zij weten wat vrede zij hebben.

Laten zij die zich inlaten met meinedige mensen, denken aan de Schriftwoorden: „Hun paden maken zij verkeerd voor zichzelf, al wie daarop gaat, die kent de vrede niet.” (Jes. 59 : 8.)

Ik voel mij geroepen het zegel te zetten op de leer die gepredikt is door de getrouwe Richard Cameron, die een middel in Gods hand is geweest, om mij tot het geloof te brengen. Ik zegen de Heere dat ik hem ooit heb gezien en gehoord, of dat ik de eer had in zijn gezelschap te zijn. Ik zegen de Heere dat ik ooit was in het gezelschap van de waardige Mr. Donald Cargill. Ik geef van deze plaats getuigenis aan de getrouwe waarschuwing, die deze twee geloofshelden hebben gegeven in Northumberland.

Ik geef mijn getuigenis tegen de belijders in Northumberland, „omdat zij niet gekomen zijn tot de hulpe des Heeren, tot de hulpe des Heeren met de helden”. Toen ikzelf hen gewaarschuw heb, hebben sommigen van hen met mij gespot, waarom ik een getuige tegen hen zal zijn in de grote dag van rekenschap.

Nu, mijn tijd hier is slechts kort, en ik denk dat het overbodig is meer te zeggen, daar de getuigenissen van de getrouwe leraars zo weinig zijn geacht bij dit geslacht. Alleen toorn en gerichtten zullen iets kunnen uitwerken, - ofschoon, zo er een engel van de hemel nederdaalde, zij zouden zich niet laten gezeggen. Mijn werk, zolang ik op aarde ben, is te getuigen tegen de zonden van de tijd waarin wij leven, en tegen het ongelijk dat mijn Heere en Meester is aangedaan. Ik kan niets anders zien dan toorn, oordelen, droevige oordelen, die over dit land zullen komen. Maar mijn ogen zullen gesloten zijn, en ik zal het niet zien, en het zal wèl zijn met mij. Daarom ben ik tevreden, hartelijk tevreden, wetende dat ik mijn ziel als een buit zal uitdragen.

Ik heb nog slechts een enkel woord te zeggen tot het overblijfsel van des Heeren volk, die mijn enigste vermaak waren in de wereld. Mijn ziel beeft, daar ik zie dat er velen teruggevallen zijn, die eens hadden voorgenomen te strijden voor de waarheid van onze Heere Jezus Christus. Wie ook afgefallen zijn, zoek ze op het rechte pad te brengen, opdat zij mogen wederkeren. Laat het zoeken en bedoelen van uzelf, en verdeeldheid uit uw midden weggedaan worden, en zoek de weg van God te houden. Indien ge u ver houdt van de vijanden van de Kerk, en in de weg des Heeren wandelt, zo kan ik u verzekeren dat ook u uw ziel als een buit zult hebben. Ofschoon u alles wat u in de wereld hebt, zoudt verliezen, zo zullen al uw behoeften vervuld worden, wanneer u Christus Zelf moogt bezitten.

Nu, ik moet eindigen, mijn werk is afgelopen. *Ik heb de goede strijd gestreden, en mijn loop geëindigd.* De aanvallen en verzoeken die ik van de duivel heb gehad zijn hevig geweest, zowel door middel van leraars als belijders, Maar mijn God heeft mij geholpen hen te weerstaan, waarvoor ik Zijn heilige naam zegen, en ik begeer Hem te prijzen terwijl ik nog ben. O, laten al oprechte christenen in Schotland Hem met mij prijzen, dat hij iemand als ik ben heeft gekozen, die een snood zondaar ben geweest.

Ik ben op deze dag vrij van het bloed van al mensen in de wereld. Ik begeer een iegelijk, het ongelijk mij aangedaan, te vergeven, en ik vraag vergiffenis voor mijzelf, van mijn Vader Die in de hemel is. Maar voor hen, die onrechtvaardig mijn leven nemen, alleen om mijn vasthouden aan de waarheid, wat mij aangaat, ik vergeef het hen, maar mijn God zal het zoeken, met de rest van het bloed van mijn lieve broederen, dat vergoten is op schavotten en in velden.

Nu, vaarwel al geschapen genoegens in de tijd; vaarwel zoete gezelschappen van des Heeren volk, die mijn enig vermaak in de wereld waren. Vaarwel heilige, dierbare Bijbel, alleen daarin vond ik troost in al mijn nood. Vaarwel al vrienden en mij bekende christenen. Vaarwel moeder, broeder en al betrekkingen in de wereld; vaarwel zon, maan en sterren.

Welkom schavot, voor mijn beminnelijke Heere Jezus Christus; welkom galg. Welkom hemel; welkom onmiddellijke tegenwoordigheid van God en Zijn Zoon Jezus

Christus, Hij alleen heeft mij verlost door Zijn bloed. Welkom engelen en geesten der volmaakt rechtvaardigen, wij zullen nooit weer scheiden.

Nu, Vader in Uw handen beveel ik mijn geest, want hij is de Uwe. Nu, kom Heere Jezus Christus; kom haastelijk, en ontvang mij in de plaats der rust, die Gij voor mij hebt bereid.

Zijn laatste woorden in het Raadhuis en op het schavot.

Deze waardige martelaar, komende uit de gevangenis, op weg naar de plaats van executie, werd, gelijk gewoonte was, eerst gebracht naar het raadhuis, waar de Raad verlangde, dat hij de stad zou verontschuldigen wegens zijn bloed.

Hij antwoordde hun, dat het oordeel de stad zou overvallen, om het onschuldig bloed dat daarin vergoten was, en hij ried hen aan ervan verzekerd te zijn, daar het zonder twijfel zou komen.

Zij zeiden hem, dat hij vrijheid had te bidden, indien hij wilde.

Hij zei, dat hij zich reeds aan God bevolen had.

Daarop zeiden zij, dat indien hij geen vrijmoedigheid had, er anderen aanwezig waren die voor hem wilden bidden.

Maar hij, om zich heen ziende, zeide dat hij niemand zag, die hij het wilde opleggen, maar dat hij een Voorspraak had bij de Vader.

Hij werd daarop vandaar gebracht naar de plaats van executie, waar hij de vierentachtigste psalm zong, en het vijftiende hoofdstuk van het Evangelie van Johannes las. Nadat hij gelezen had, zeide hij tot de menigte: u weet dat dit het Woord van God is, en niet van mensen, en dat wij geen mens verder hebben te volgen dan zover hij zich houdt aan het Woord van God. Indien het licht niet over Schotland geschenen had, zo waren zij meer te verontschuldigen, maar nu hebben zij geen voorwendsel voor hun zonde, en voor hun ongelijk, God aangedaan. Daarom zou wegens versmaad licht, en wegens een versmaad evangelie, grote toom over hen komen.

Daarop bad hij en ging de ladder op.

De schare overziende zeide hij: u voedt uw ogen met op mij te zien. Maar wat ziet u aan mij? Dit is zeker, u ziet de toorn Gods niet op mij. Maar indien u wilde opzien naar de hemel, dan zou u de wraak van een vertoornd God tegen uzelf zien. Ik ben uit een ander land gekomen om dat verbond te aanvaarden dat u verbroken hebt. Ik bezegel dat verbond het heerlijk werk van reformatie met mijn bloed.

Ere, ere, ere zij Zijnen naam, dat Hij mij ooit een leven gaf om het voor Hem neer te leggen, en getuigenis te geven tegen Zijn vijanden, en tegen het onrecht aan mijn Heere en Meester Jezus Christus aangedaan. De Heere richte tussen mij en u, die mijn leven wegneemt, wie van ons in de rechte weg is geweest. Wees verzekerd dat er wraak, droevige wraak, over deze stad hangt, om het onschuldig bloed dat hier vergoten is. Maar wat u betreft, die het overblijfsel van des Heeren volk zijt, blijft standvastig, en hoedt u van af te wijken ter rechter of ter linkerhand, en ik wil u verzekeren, dat de Heere een Zoar voor u zal bereiden. Blijft trouw aan de waarheid, en blijft trouw aan elkander, zo zult u nog heerlijke dagen in Schotland zien. Ik sterf in het geloof, dat Hij in Zijn eigen weg tot het land zal wederkeren. Maar wee over hen die Zijn vijanden, en vreemdelingen van Hem waren!

Terwijl hij bad, riepen sommigen, dat de beul hem moest afwerpen, en anderen riepen:

*Spaar hem nog een weinig!!
Maar hij riep: Ik ben gereed!*

Daarop wierp de beul hem af.

18. ROBERT POLLOCK, 23 januari 1683

Robert Pollock was schoenmaker in East Kilbride. In oktober 1683 werd hij in Glasgow gevangen genomen en naar Edinburgh gebracht. Naar de gebruikelijke gewoonte van die tijd werd hij door de Raad ondervraagd. Op 19 januari 1685 verscheen hij voor het Gerechtshof. De beschuldiging, die tegen hem werd ingebracht was, dat hij voor de Raad de 'Coceties Declaration' niet had erkend. Hij werd schuldig bevonden en veroordeeld om te Gallowlee opgehangen te worden op woensdag 23 januari. Gallowlee was de plaats aan de kant van de weg tussen Edinburgh en Leith, waar de galgen blijvend waren opgesteld. Robert Pollock was de laatste van vijftien personen, die hier werden opgehangen of onthoofd.

De laatste toespraak en het (gedeeltelijk) getuigenis van Robert Pollock, die 23 januari 1685 tussen acht en negen uur 's morgens werd gedood.

Geachte vrienden,

Daar ik ben veroordeeld om door mensenheden te sterven, dacht het mij goed dit korte woord of getuigenis na te laten. Welnu, als ik iets kon zeggen tot lof van Christus, heb ik net zoveel tot Zijn lof te zeggen als elke arme zondaar ooit te zeggen had. Want Hij heeft voor mij meer gedaan dan men zich kan indenken, of de tong kan spreken, of de hand kan schrijven. Want Hij heeft mij stellig beloofd: „Wanneer gij zult gaan door het water, ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken.” Op goede gronden kan ik zeggen, dat deze belofte mij is gegeven. En met de bruid in Hooglied 2 vers 6 kan ik zeggen: „Zijn linkerhand zij onder mijn hoofd, en Zijn rechterhand omhelze mij.” „Mijn liefste is mij een bundeltje mirre”, (Hooglied 1 : 13) En nu kan ik er niet naar streven mijn leven te redden, en Hem te onteren en de kwaaddoeners te rechtvaardigen. Want ik wens Hem te vrezen en te dienen, en ik wil Hem belijden, Die in Zijn Woord heeft gezegd: „Een iegelijk dan, die Mijn belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is.” En Hij heeft ook gezegd: „Niemand, die zijn hand aan de ploeg slaat en ziet naar hetgeen achter is, is bekwaam tot het Koninkrijk Gods.” Ook heeft Hij gezegd: „Zo iemand zich onttrekt, Mijn ziel heeft in hem geen behagen.” „Maar wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden.”

Welnu, ik zeg, dood en leven, hemel en hel, ja Christus aan de ene kant, en de wereld aan de andere kant, en Christus Die Zichzelf aan mij verklaart en me nodigt tot Hem te komen, ik wil liever alles lijden wat Hem behaagt dan achter de massa aan te lopen; en nu er zoveel over de waarheid getwist wordt, meen ik het lijden voor de waarheid, dat Hij over mij beschikt heeft, niet te kunnen weigeren.

En nu ben ik hier deze dag gekomen om mijn leven af te leggen voor de hope Israëls, waarvoor ik mij deze dag niet schaam, want ik wens Zijn heilige Naam te danken, dat mijn ziel hem deze twaalf jaar en nog meer heeft liefgehad, en dat Hij mijn ziel vele malen heeft verkwikt wanneer ik dacht om te lijden voor Hem. Nu zeg ik niet, dat ik vrij van zonde ben, maar ik heb vrede met God door een gedode Middelaar, en Hij zal mijn ziel net zo schoon maken, alsof ik nooit gezondigd had. Nu sta ik op het punt de tijd te verlaten en de eeuwigheid binnen te gaan, waar ik zo vol van Hem zal zijn als mijn ziel wenst. Nu neem ik afscheid van al vertroosting in de tijd, en laat niemand

zeggen dat dit niet mijn woorden zijn, want ze zijn zelfs mijn laatste woorden ...

En nu heb ik dit te zeggen tot roem van Christus, dat Hij onvergelijklijk is; Hij is boven alles beminnelijk en in de grootste moeilijkheden is Hij zeer gepast. Zijn gelaat heeft mij verkwikt, ja in de grootste moeilijkheden. Zijn gelaat verkwikt mij en verheugt een vermoeide ziel. Niemand kan troosten gelijk Hij. „Zijn juk is zacht en Zijn last is licht.” Ja, Hij is zo goed voor mij geweest, dat ik geen stap heb gedaan in eigen kracht. Hij ontziet geen krachten; Hij geeft allen genoeg, die met Zijn werk bezig zijn, want toen ik het erg moeilijk had, kreeg ik genoeg kracht van mijn lieve Meester om het te dragen.

Nu is mijn raad aan allen, die oprecht voor Christus willen leven, gaat voort en onttrekt u niet, want u zult genoeg hebben om een vriendendienst te bewijzen, want Hij aarzelt niet om alles aan Zijn knechten te besteden.

En nu smee ik u allen, als een stervende man, vreest niet voor gevangenschap; vreest niets; want als u op Hem mag vertrouwen, blijft er geen vrees over dat u het werk zelf moet doen. Ik kan niets meer zeggen om uw liefde tot Hem aan te wakkeren; maar dit alleen kan ik zeggen, dat Hij mij altijd overwinnend heeft gemaakt, sinds ik Zijn gevangene werd.

En nu kan ik zeggen, dat ik de galg niet vrees voor Hem, en voor de verdediging van Zijn zaak. En laat nu niemand zeggen, dat het droevig is dat ik moet sterven voor zulk een zaak, want ik zeg u, dat ik nooit zo'n aanbod zou hebben gekregen om er mijn leven voor te laten. En laat niemand het jammer vinden, dat ik word weggenomen uit de weg van Gods toorn, want er zijn velen in Schotland, die niet zullen weten waarheen ze moeten vluchten om Zijn toorn te ontkomen, die hen achtervolgt, ja zelfs velen, die zich nu niet om deze dingen bekommeren. En daarom zeg ik, vlucht tot Christus, allen die hun best doen om niet vertrappt te worden in Zijn toorn. En dezen, die de toorn Gods willen ontgaan, hen raad ik aan om vrede te maken met de Vrededorst; want vreselijk zullen de rampen zijn, die over dit land zullen komen. O, bereidt u voor op het oordeel, want Hij zal komen en het bloed zoeken, dat in Schotland is gestort, voordat dit getwist eindigt en de rampen komen. Het lijkt er veel op, dat de vogelen des hemels de lichamen van de dode mannen en vrouwen zullen eten, die niet begraven zijn.

En nu verklaar ik, dat het niet vanwege het lijden is, dat ik hoop zalig te worden, noch door mijn eigen gerechtigheid, maar door de toegerekende gerechtigheid van Jezus Christus, door Zijn verdiensten en voorspraak; want ik heb geen gerechtigheid van mezelf, en ook kan ik niets verdienen door mijn lijden. Maar even zeker is het, dat Hij gezegd heeft: „Wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader. Die in de hemelen is, en voor de heilige engelen.”

En nu ben ik hier vandaag gebracht om mijn leven af te leggen voor de zaak van Jezus Christus, en voor niets anders. En ik wens de Heere te danken, dat ik niet lijd als een kwaaddoener, en niet sterf als een dwaas. En ik dank de Heere, dat Hij mij waardig geacht heeft om voor Hem te lijden; want vele keren is mijn ziel verkwikt, wanneer ik zag, dat ik zou lijden voor Hem.

Nu wil ik afscheid nemen van al de dingen in de tijd. Vaarwel zoete Bijbel, lezen, zingen, bidden en geloven. Vaarwel zon, maan en sterren en al geschapen vertroosting in de tijd. Welkom hemel en zaligheid. Welkom het ontelbaar gezelschap der engelen. Welkom de geesten van de volmaakt rechtvaardigen. Welkom de lofprijzing zonder eind, of de minste vermoeidheid. Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest. ***In Uw handen beveel ik mijn geest.***

Robert Pollock.

19. JOHN WILSON, 16 mei 1683

David, Mac Millan John Wilson.

Wilson was een van de 7 gevangenen die voor de Rechtbank van de justitie gebracht werden op 4 mei 1683. Hij was rechtsgeleerde. Hij gaf leiding tijdens het gevecht bij Bothwell Bridge. Omdat hij vreesachtig was bemoedigde Peden hem met de verwachting dat hij eens 'fijne klederen zou dragen'. In juni 1682 verblijft Peden in het huis van James Brown in Paddockholm. John Wilson die later de marteldood stierf, was er ook bij. Peden sprak die avond over Amos 7 en herhaalde de woorden van het negende vers tot drie keer toe: 'En Ik zal tegen Jerobeams huis opstaan met het zwaard.' Hij legde de hand op de schouder van John en voorspelde dat de troon van de Stuart zou vallen. Tijdens zijn preek zag hij niet alleen de val van de gehate vorst, maar ook de zege van de martelaren. Hij zag hoe zij het paleis van de Koning binnengingen en daar de grote Koning der koningen in Zijn heerlijkheid aanschouwden. 'Zij gaan het schavot af met volle zeilen en een frisse wind en nu schitteren zij in heerlijkheid.'

Weer legde hij de hand op John en sprak: 'Verblijd je in de Heere en wees standvastig, John.'

Hij wist dat John Wilson spoedig dezelfde kroon zou ontvangen, als hij op de Grassmarket in Edinburgh voor zijn Koning zou lijden. John vroeg Peden om nog te blijven, maar deze sprak: 'Ik eet geen brood meer in deze plaats.' Hij ging met John naar Kyle en sprak daar over de volgende woorden: 'De ploegers hebben op mijn rug geploegd; zij hebben hun voren lang getogen.'

Na deze preek trouwde Peden een echtpaar en sprak daarbij: 'Vele ploegen hebben op de rug van de kerk van Schotland geploegd; dat waren de heidenen, de antichrist, de prelaten en nu deze vorst.'

Nog geen jaar later volhardde John Wilson in zijn overtuiging om de 'Testacte van 1682' niet te erkennen, terwijl anderen zwichtten.

Hij werd beschuldigd door Mac Kenzie dat hij zondigde tegen zijn vrouw en kinderen, en martelaar werd vanwege verkeerde inzichten. In zijn toespraak heeft hij wel erkend dat sommigen kunnen sterven voor eigen inzicht, maar in Schotland zijn er de laatste 22 jaar velen gestorven voor de Waarheid, bedaard en oprecht.

David Mac Millan streed eveneens te Bothwell Bridge en was daarna een vluchteling. Hij werd door Claverhouse gevangen genomen in de kerk, 'waar hij de Schriften las.' Ook hij weigerde de 'Testacte' te erkennen. Zij werden opgehangen op de Grass-Market te Edinburg

Een brief waarin John Wilson vertelt, waarom hij geen uitstel van de uitvoering van zijn doodvonnis durfde vragen.

Op 7 mei 1683 werd mij meegedeeld dat ik bij de Raad een smeekschrift mocht indienen, om mijn doodvonnis nog niet uit te voeren.

Ik antwoordde dat ik er niet over dacht een smeekschrift in te dienen, en dat ik geen redenen kon noemen, waarop ik zulk een verzoek zou doen, en waarop het ingewilligd

zou kunnen worden, zonder te verloothenen wat ik had beleden.

Mijn familie drong aan, dat ik een smeekschrift zou schrijven, *opdat ik tijd zou krijgen, mij nog eens te beraden ten aanzien van mijn antwoorden, welke ik had gegeven toen ik voor de Raad stond.*

Hierop antwoordde ik, dat zulke redenen, voor de wereld een oorzaak konden zijn te menen, dat hoe vasthoudend wij ook waren aan onze beginselen, wij ze nochtans in twijfel schenen te trekken. Daarbij voegde ik, dat zulke redenen tot de wereld zouden zeggen, dat, hoewel ik anderen leerde voor deze beginselen te sterven, ik zelf voor de dood terugdeinsde.

Ten tweede werd mij aangeraden *om uitstel te verzoeken, daar ik in verwarring was geraakt, sinds ik in de gevangenis was opgesloten.*

Hierop antwoordde ik, dat ik het kruis van Christus niet durfde te smaden, daar iedere stap daarin voor mij ontferming en waarheid was geweest, en dat ik voor God beleed, dat mijn opstandige vlees nodig had zich aan het kruis te onderwerpen. Ik kon niet overgaan tot het indienen van een smeekschrift, vrezende dat het een slecht gezelschap voor mij zou zijn, nu ik zo dicht bij de dood was. Ik zeide, dat ik vast geloofde dat alles mij ten goede zou meewerken, en daar ik dit kon zeggen, zou een verzoek om uitstel ingaan tegen mijn consciëntie en tegen Gods goedheid, en een smeekschrift zou mijn eigen gebed weerspreken. „Laat mij niet bezwijken, opdat de vijanden zich niet verblijden.”

Ten derde drongen mijn betrekkingen erop aan, *dat ik een verzoekschrift zou indienen, opdat ik wat meer tijd mocht hebben mij tot de eeuwigheid voor te bereiden.* Daarop heb ik gezegd, dat ik zulks niet kon doen in geloof. Ik kon het niet doen, want sinds ik in de gevangenis kwam had God mij doen geloven, dat Hij, Die een goed werk in mij begonnen was, het ook zou voleindigen, en dat Hij wat mij betrof, het volkomen zou maken, naar Zijn Woord. Ik zeide, dat hoe onbetekenend het mocht schijnen te zijn in de ogen van de wereld, ik nochtans gevoelde dat het voor mij een afwijken van de weg was, om het werk dat God begonnen was, te willen voleindigen en volkomen te maken door zulke middelen. Daarbij kwam, dat indien zij het weigerden, zij mochten smaden en zeggen, dat het geen bewijs was, dat ik vertrouwen had tegen de dood, toen die nabij kwam. En, indien een uitstel werd toegestaan, zo mochten zij zeggen dat ik hun schuldenaar was. Daarbij kwam, dat ik vreesde, dat wanneer ik tot God zou komen om bewaring, Hij mij zou zenden tot de gebroken bak, die ik uitgehouwen had. Ik wist, dat indien mijn consciëntie mij zou toelaten om uitstel te vragen, de vijanden zouden denken dat ik niet oprecht was, door voor te wenden dat ik tijd van voorbereiding tot de dood wenste.

Niettegenstaande deze zijn bezwaren tegen het indienen van een verzoekschrift, hebben zijn betrekkingen hem tenslotte toch overreed om een verzoek om uitstel in te dienen. De voornaamste reden hiertoe was dat zijn vrouw een kind verwachtte, en in gevaar was van door zijn dood van droefheid te sterven. Dit was wezenlijk een zwaarwichtige reden, zodat er voorzichtig nodig is om hierover te oordelen.

Daarbij kwam, dat de vijanden lasterden, dat hij zijn leven niet wilde zoeken te behouden. Daarom zocht hij tijd om aan te tonen, dat de vijanden zijn leven zochten en dat op een onrechtvaardige wijze. Hij wenste ook, in geval zijn vrouw iets overkwam, in de verwachting van zijn dood, de vervolgers aan te tonen dat haar bloed voor hun rekening kwam.

Wilson's laatste toespraak

Nu ik geroepen word mijn leven af te leggen, verklaar ik, dat ik zulks met blijdschap doe.

Ik wil u vertellen, hoe mijn eerste verplichtingen jegens God ontstonden, ongeveer tien jaar geleden. In die tijd las ik een boek, getiteld: „Vervulling van de Schriften”. Dit boek bevatte verschillende schriftuurlijke waarheden, en bewijzen dat reeds vele daarvan vervuld waren. Dit gaf een geweldige schok aan mijn godloochenende gedachten, die van nature in het hart van ieder mens zijn.

Het volgende boek dat ik las, was: „Preken over het gebed”, van Gray.

Het laatste was een boek van Guthrie, onder de titel: „Beproeving van ons deel aan Christus.” (Vertaald als: „Des Christens groot Interest.”) Al deze werden mij door God zo krachtadig in mijn consciëntie verklaard, dat ik mij aan God verbond. Ofschoon ik te dier tijd het geloof niet ontving in grote mate, evenwel had ik eerbied voor al Zijn inzettingen. De Bijbel was een dierbaar boek voor mij. Gedurende bijna een geheel jaar daarna gaf ik al mijn vrije tijd aan het bestuderen van de waarheid. Dit was de aangenaamste tijd die ik ooit in mijn leven had, ja, het was een last voor mij tot mijn tijdelijke bezigheden weer te keren. Ik bevond dat de waarheid mijn geest versterkte. Hoewel ik van nature een angstig, bedeesd en afgunstig schepsel was, werd ik door de dienst van God tot zulk een kalmte en rust gebracht, in kruis en druk, dat ik dacht dat zo er geen hemel of hel was, evenwel de godsdienst een beloning op zichzelf was.

Ik was zó ingenomen met de neerbuigende genade van Christus, dat Zijn Naam mij zeer dierbaar was. Evenwel durfde ik geen besluit van verzekering of volharding te maken, ja, ik werd gebracht tot twijfel over het werk zelf, wegens de hoedanigheid van mijn bekering. Maar toen ik Guthrie's *Beproeving van een zaligmakend aandeel in Christus* las, werd ik gevoelig gewaar, dat mijn werken uit de wet werd verslonden door liefde. Ik bevond dat er geen meer uitnemend stuk in de wapenrusting van God is, dan de helm der zaligheid, waarvan de satan met al zijn kracht een christen tracht af te houden. Ik werd ook gewaar, dat naarmate kennis en genade aanwies, ook hoogmoed toenam, waarmee ik wil zeggen, dat ik meende dat ik wel alleen kon wandelen, met hetgeen ik had ontvangen. Maar ik werd met de waarheid, „zonder Mij kunt gij niets doen”, op zware kosten bekend gemaakt.

Maar na deze liefelijke dagen, ja, ik mag zeggen meest liefelijke dagen, werd ik hoe langer hoe meer ingewikkeld in tijdelijke zaken. Ik bevond dat het onmogelijk was, druk in zaken te zijn, en tegelijk vurig van geest, maar dat het geestelijk leven dat ik had ontvangen, afnam. Dit had tot gevolg, dat naarmate de liefde tot uitwendige dingen toenam, de kracht en het leven dat ik had verkregen, afnam. Evenwel mag ik zeggen, dat God mij toch bij de hand gehouden heeft. Hierom wil ik zeggen, dat ik meen, dat een mens die Godzaligheid heeft lief gekregen, het verbond met God heeft aangegaan, eerbied heeft gekregen voor al Zijn inzettingen, zonder uitzondering, wanneer hij de kosten berekent, en ziet dat hij de kosten niet kan betalen. Maar gelovende dat Christus, Die het werk begonnen heeft, het ook zal voleindigen; ik zeg dat ik niet kan denken dat God ooit met dezulken zal breken, die zich zó aan God verbonden hebben. Het is mijn troost geweest, wanneer ik mijn aandeel in Hem niet meer kon zien, ik nochtans mocht zeggen: *Gij zijt mijn God*.

Hoor de woorden van een stervend man. Ik kan de goedertierenheid des Heeren niet verzwijgen. Ik zie op mijzelf als het meest onwaardig voorwerp, waaraan ooit vrije liefde is bewezen. Ik was omringd door vele zonden en was omhangen met een zeer verdorven natuur. Maar Hij met Wie ik de koop sloot, maakt kromme dingen recht, en

ruwe plaatsen vlak.

Ik zeg tot allen die onder de roede komen: laten geen verschrikkingen van mensen, noch verzoeking van satan, ten opzichte van de eeuwigheid, in uw hart leven. Gaat ermee tot God, erkennende uw onwaardigheid om Zijn bescherming en raad te ontvangen, en u zult bevinden dat Hij getrouw is, en u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt. Het is niet iets nieuws met schrik van buiten en vrees van binnen aangevallen te worden. De apostel, een zeer geouwen christen, heeft het ondervonden. Ik zie een christen als het meest lijdelijk schepsel in zijn eigen zaligheid. Maar alles wat in u is moet naarstig en vaardig zijn, daar anders de briesende leeuw spoedig de overhand zal krijgen. U moet weten dat zij die lijden, ruime toegang tot de troon hebben. Maar ofschoon Zijn eigen volk in hun lijden het aanklevend geloof niet missen, meent evenwel niet dat zij in een bed van rozen naar de hemel gaan. U zult vuur in uw beproeving gewaar worden, ik bedoel *een verlatend God in uw bevattings*. Wacht evenwel geduldig, en ten laatste zal Hij Zijn oor neigen, en u zult uit bevinding mogen zeggen, dat er slechts een ogenblik is in Zijn toorn.

En nu, ik laat mijn lieve vrouw, kinderen en zusters, aan de Heere achter. Hij gaf mij zulke lieve, verkwikkende betrekkingen, en ik verlang van al het volk van God, dat zij vriendelijk voor hen zullen zijn. Ik dank de Heere, dat Hij mij bekwaam gemaakt heeft ze aan Hem over te geven. Ofschoon de Heere een ieder van hen, zo liefelijk en aangenaam voor mij heeft gemaakt, dat ik gedwongen ben geweest, mijn liefde tot hen te bedwingen met de breidel van de godsdienst, zo dank ik evenwel de Heere, dat Hij mij een hart heeft gegeven, om mijn kruis te blijven dragen onder afzien van allen die mij zo dierbaar zijn. Ja, ik voel mij rustig, niettegenstaande de tranen en het wenen van de mijnen.

Nu, ik laat aan al Gods volk achter, dat Zijn kruis licht is. Ofschoon ik gelegenheid had uit de gevangenis te ontsnappen nadat mijn doodvonnis was uitgesproken, durfde ik niet, daar ik het niet kon doen zonder verwijt in mijn consciëntie. Ik geef aan een ieder die geroepen wordt tot het lijden, de raad, nooit het vertrouwend geloof los te laten, want zij zullen het geloof tot verzekering ontvangen. Sinds ik in de gevangenis kwam, zag ik en geloofde, dat Gods voornemen met mij, alleen liefde was. Ontledigd zijnde van al beloften voor hen die onder het kruis zijn, en ontledigd zijnde van al mijn eigen gerechtigheid, ben ik het met Hem eens geworden, en Hem in de plaats van alles wat ik had losgelaten te aanvaarden, en in Hem gelovig te rusten, en tot Hem de toevlucht te nemen, om mij te voorzien met genade die ik nodig had, en mij te geven het geloof, hoewel ik het niet bevatten kan *om Hem te zien gelijk Hij is, en Hem te kennen gelijk ik van Hem gekend ben*.

Ik ga sterven, terwijl ik aan al het volk Gods de plicht van eenheid aanbeveel. Zoekt de vrede met hen die de Heere aanroepen uit een rein hart. "Indien wij in het licht wandelen gelijk Hij in het licht is, zo hebben wij gemeenschap met elkander, en het bloed van Jezus Christus Zijn Zoon, reinigt ons van al zonden."

De woorden van deze martelaar eindigen niet met een bevelen van zijn ziel aan God, Maar uit een onderschrift blijkt, dat niet alles volledig kon worden weergegeven.

20. ROBERT BAILLIE VAN JERVISWOODE, 24 februari 1684

Robert Baillie van Jerviswoode was een achterkleinzoon van de grote Hervormer John Knox. Baillie had in zijn hart iets van de beste trekken uit het karakter van John Knox. „Er zijn in Schotland mensen van waarlijk hoge geestelijke eigenschappen” zeide Dr. John Owen; „daar is Mr. Baillie van Jerviswoode, een persoon van de grootste bekwaamheden, waarmede ik ooit kennis maakte.” Bisschop Burnet noemde hem: „Een man van grote verdiensten, maar van nog groter deugden”.

Robert Baillie was een Covenanter, waarom de weg, om enig openbaar ambt te aanvaarden, voor hem was toegesloten. Toch was hij iemand die in de politiek goed thuis was en geleidelijk werd hij de werkelijke leider van allen in Engeland, Schotland en Holland, voor zover zij de beginselen der Covenanters aanhingen.

„Wat betreft mijn beginselen in betrekking tot de regering”, schrijft hij in een brief, „zij zijn zodanig, dat ik er mij niet voor behoef te schamen, daar zij overeenstemmen met Gods Woord, de belijdenis des geloofs, de regelen der staatkunde, rede en menslievendheid”.

Hoewel Baillie zich weinig bemoeide met openbare zaken, had het Gouvernement te veel spionnen om niet bekend te zijn met de grote invloed, die hij had in de vergaderingen der Covenanters.

Toen het „Rye House Complot” faalde, werd hij gearresteerd als de vermeende vriend van degenen, die deel hadden genomen in die onderneming. Het complot bestond in een plan om koning Charles II en zijn broer de hertog van York te doden, 1683.

De hertog van York leidde het onderzoek in eigen persoon op de hem eigen, onmenselijke manier. Baillie wist niets en kon daarom niets vertellen. Hiermede was de koning niet tevreden en hij dreigde Baillie met pijniging. Hij werd teruggezonden naar de gevangenis en zoo zwaar beladen met ketenen, dat zijn lichaamskracht gebroken werd.

De droevige toestand waarin Baillie verkeerde, ziende, bood de koning hem zijn vrijheid aan, als hij bewijsmateriaal wilde leveren tegen Lord William Russel. Zelfs indien Baillie dit had kunnen doen, zou het lokaas van de vrijheid hem niet hebben kunnen bewegen, een vriend te bezwaren. De koning vleide en dreigde, doch Baillie bleef stom. Daar zij in Engeland geen wetten hadden, waarop Baillie kon veroordeeld worden, werd hij naar Schotland gezonden en beschuldigd van verraad.

Toen hij in Edinburg in de gevangenis gesloten was, in een zorgelijke staat van gezondheid, werd aan zijn vrouw de toegang tot hem geweigerd. Zij bood zich aan, om aan zijn zijde in ijzers geklonken te worden, ter voorkoming van iedere poging te ontsnappen, doch het werd geweigerd.

Daar Baillie zeer snel inzank, werd eindelijk zijn vrouw geroepen en men verzocht haar, hem op te passen.

Hoewel zwak naar het lichaam, was zijn geest krachtig. Burnet zegt : „Hij was in verdrukking en evenwel opgewekt. Zijn gedrag geleeke op dat van de edelsten van de oude Grieken en Romeinen of nog liever op dat der eerste christenen en vroegste martelaren, in de beste dagen van de kerk”.

Er werden mensen gepijnigd om beschuldigingen tegen Baillie te verkrijgen. Sommigen van zijn vrienden beschuldigden hem om hun eigen hoofd te redden. Vertrouwelijke gesprekken die hij met sommigen van hen had gevoerd, werden voor de rechtbank bezworen als in het openbaar gedane uitingen. Op deze wijze werd een

web geweven om hem te verstrikken.

Hij was zoo zwak, dat hij naar het gerechtshof werd gebracht in zijn kamerjapon. Zijn schoonzuster, Lady Graden zat aan zijn zijde om hem te Ondersteunen. De aanklacht werd ingediend en Sir George Mackenzie stelde al mogelijke pogingen in het werk om het doodvonnis zeker te maken. Baillie werd drie keer voor het gerecht gedaagd: op 8, 18 en 22 december 1683.

Van zijn plaats opstaande, trachtte Baillie zich tot het hof te wenden.

„Mijnheer de Voorzitter, ik vraag vrijheid om een paar woorden te spreken, daar ik niet in staat ben, veel te zeggen, wegens mijn grote zwakte.

„Mijnheer, de ziekte waarmee ik nu bezocht ben, zal naar menselijke berekening, dodelijk blijken te zijn en ik kan niet vele dagen meer leven. Ik bemerk, dat u voorgenomen hebt mij tot een slachtoffer te maken, zowel wat mijn leven als mijn staat betreft en daar ik door u reeds van te voren ten dode opgeschreven was, spijt het mij alleen, dat onder zulke omstandigheden, mijn verhoor aan het hof zoveel moeite en tijd gekost heeft, dat het hier is gebleven tot na middernacht.”

„Ik heb slechts een woord tot u te zeggen, mijne heren”, zeide hij, terwijl hij zich tot de jury wendde. „Ik twijfel er niet aan, of u zult handelen als mannen van eer, op de getuigenissen die u gehoord hebt. Ik erken, dat de getuigenverklaringen enige harde dingen tegen mij bevatten en ik begrijp, dat u hierop uw vonnis zult vellen, terwijl niets van hetgeen ik kan zeggen van enige invloed zal zijn op uw beoordeling van mijn zaak. Nochtans, opdat ik mijn geweten zuiver houde en opdat mijn nagedachtenis en mijn geruïneerde familie niet meerdere onrechtvaardigheid onderga door de adem van laster, ben ik gebonden om uwe aandacht hierop te vestigen, dat de meest belangrijke getuigen tegen mij, vroeger mijn bondgenoten en correspondenten waren, betrokken bij hetgeen waarbij ik betrokken was, opkomende voor dezelfde beginselen. Het leven zal hun dierbaar zijn en het redden daarvan heeft zijn stempel gedrukt op de verklaringen, die zij hier hebben afgelegd. Een van hen is zeker gezegend met een zeer sterk geheugen, dat zich nooit vergist. Evenwel is door hem verklaard, dat er iets gezegd is op een vergadering, terwijl ik zeker weet dat het niet gezegd is, tenminste niet terwijl ik tegenwoordig was. Wat de overige getuigen betreft, ik vergeef hen met mijn ganse hart.

Er is één ding dat mij buitengewoon smart, waardoor ik in de hoogste mate verongelijkt ben dat is, dat mij ten laste gelegd wordt, deel te hebben genomen in een complot, om de koning en de hertog van York het leven te benemen. En dat ik daarvoor zulk een vurige ijver en geestdrift had, dat ik gehele nachten opzat, om een verklaring op te stellen om deze schurkerij te bemantelen of te rechtvaardigen. Naar al waarschijnlijkheid moet ik binnen een paar uren verschijnen voor de vierschaar van de Grote Rechter. In tegenwoordigheid van Zijn Alwetendheid en voor u, mijne heren en voor allen, die hier tegenwoordig zijn, verklaar ik plechtig. dat ik nooit heb aangespoord tot zulk een daad of er ben ingewijd geweest, doch dat ik verfoei en verafschuw al gedachten of beginselen, die zouden leiden tot het aantasten van het leven en het bloed van Zijn Majesteit of van zijn koninklijke broeder of van wie dan ook”.

Er was nog slechts één zaak, die hij wenste te zeggen, vóór dat zijn krachten hem verlieten. Hij wendde zich tot den Lord Advocaat en zeide tot hem:

„Dat u mij belast met zulke verfoeilijke dingen, vind ik zo vreemd, dat ik geen woorden kan vinden, om mijn verbazing uit te drukken. Herinnert ge u, dat toen u mij in de gevangenis bezocht, u mij hebt verteld, dat deze dingen mij ten laste gelegd

werden, maar dat u het niet geloofde? Hoe durft u dan een smet op mijn karakter te werpen en dat met zulk een hevigheid in uw beschuldiging? Bent u in uw consciëntie overtuigd, dat ik nu meer schuldig ben, dan toen ik met u sprak in de gevangenis, waar u mij vrijwillig van schuld ontsloeg? Herinnert ge u dat gesprek?"

De Lord Advocaat schrok van deze woorden en antwoordde in ontsteltenis: „Jerviswoode, ik erken wat u zegt; wat ik dáár zei, werd door mij gezegd als particulier. Wat ik hier zeg, dat zeg ik op bijzondere last van de Raad. Hij kent mijn orders,” wijzende op Sir William Paterson, de klerk.

„Wel mijn Lord”, zeide Baillie, met de uiterste afkeer en verachting, „als u er een consciëntie op nahoudt voor uzelf en een andere voor de Raad, dan bid ik God, dat Hij u dit vergeve”.

Waarschijnlijk sprak Baillie hier niet voor zich zelf. Hij wist, dat de volmacht was getekend en het vonnis geveld, eer hij voor het hof verscheen. Baillie's doel was om voor zijn betrekkingen te redden, wat nog gered kon worden.

Gedurende de weinige ogenblikken, die hij daar nog zat, deed de jury uitspraak en Jerviswoode werd ter dood veroordeeld.

„Mijne heren, de tijd is kort, het vonnis is scherp; maar ik dank God, Die mij bekwaam gemaakt heeft gemakkelijker te sterven als u bent om te leven.”

Baillie werd opgehangen de 21 december 1684 (21ste december 1683) op het schavot van Grass-Market in Edinburgh. Zijn hoofd werd gezet op de Nether-Bow poort. Zijn lichaam werd gevierendeeld en gezonden naar Jedburg, Lanark, Ayr en Glasgow.

VIJF MARTELAREN, 19 maart 1684

John Main

Archibald Stewart, uit de parochie van Lesmahagow

John Richmond

James Johnston in North Cadder

James Winning

Vijf martelaren werden tegelijkertijd gedood op 19 maart 1684: John Main; Archibald Stewart, uit de parochie van Lesmahagow; John Richmond; James Johnston in North Cadder; en James Winning, kleermaker in Glasgow. Van al vijf is weinig meer bekend dan hun verhoor en martelaarschap.

De vijf werden op dezelfde dag (17 maart 1684) door een speciale commissie in Glasgow verhoord. Hun beschuldiging was van het gewone soort. Ze werden beschuldigd bij de strijd te Bothwell te zijn geweest en vluchtelingen te hebben verborgen, of zich met hen onderhouden te hebben. Een groot aantal getuigen werd aangevoerd en hun bewijsmateriaal, hoewel onwaarschijnlijk, werd erkend, naar de wijze van die tijd.

Eén (vals) getuige werd gevraagd, of hij **John Main** onder de gewapende opstandelingen had gezien. Hij antwoordde, dat hij hem uit het oosten had zien komen, terwijl zij naar het westen gingen. De voorzitter, Windram, verklaarde dat dit belangrijk bewijsmateriaal was. Hij gaf de secretaris opdracht te schrijven: „Hij zag, dat John Main naar de opstandelingen ging, en hen gewapend verliet.”

Dit was bijna het tegengestelde van wat de getuige had gezegd.

Een ander vals getuige bevestigde, dat hij **John Richmond** te Airmoss onder de opstandelingen had gezien. De voorzitter vroeg hem, hoe ver hij van de gevangene verwijderd was geweest. *Ongeveer een halve mijl* was het antwoord. Hoe onwaarschijnlijk deze verklaring ook was, werd ze toch erkend en ze was in werkelijkheid het enige bewijs dat ze hadden, dat hij te Airmoss was geweest. Richmond beklagt er zich in zijn getuigenis over, dat vier personen, die tegen hem getuigden, personen waren die, door hun vroegere belijdenis, hem eerder hadden moeten verdedigen dan zijn dood te zoeken.

James Winning werd gevraagd, of hij iets tegen zijn getuigen had. Hij antwoordde, dat hij niets tegen hen had, maar verklaarde plechtig, daar hij zich op de jongste dag voor God had te verantwoorden, *dat hij in zijn leven nooit wapens had gedragen, voor of tegen enig mens*. De voorzitter antwoordde honend, dat het voldoende was dat hij in het gezelschap van de opstandelingen had verkeerd, al had hij slechts zijn naald bij hem. (Hij was kleermaker).

Het verhoor schijnt de hele dag te hebben geduurd.

John Richmond schrijft, dat het 's avonds acht uur was, toen het vonnis werd uitgesproken. Ze werden veroordeeld binnen twee dagen te sterven, op 19 maart 1684 om 2 uur 's middags en, tenminste in het geval van Richmond; onthoofd te worden. Richmonds hoofd zou op de Tolbooth van Glasgow gezet worden.

In navolging van hun Heere en Meester stierven ze allen met woorden van vergeving voor hun vervolgers op hun lippen, hoewel ze hen tevens verzekerden dat hun bloed van hun handen geëist zou worden, als ze stierven zonder berouw over hetgeen ze hadden gedaan tegen het beeld Gods in hen.

21. JOHN MAIN

John Main woonde in de parochie van West Monkland. November 1683 werd hij gevangen genomen in de Gorbals van Glasgow, toen er met al macht werd gezocht naar allen, die verdacht werden van vijandigheid jegens de Regering. Tijdens zijn gevangenschap deed hij een poging om te ontvluchten, maar hij werd betrapt op het ogenblik, dat hij er bijna in geslaagd was.

EEN GEDEELTE VAN JOHN MAIN'S (GESCHREVEN) GETUIGENIS.

„En nu neem ik afscheid van het arme overblijfsel van de Kerk van Schotland, en ik laat hen over aan God, en in Zijn goede hand. Ik neem afscheid van vrienden en bekenden. Ik neem afscheid van mijn moeder en beveel haar Gode. Die alleen haar kan voorzien met de dingen nodig voor ziel en lichaam beide.

Ik neem afscheid van mijn twee zusters en beveel hen Gode, Die spoedig het gemis van een broeder voor hen kan vergoeden.

Vaarwel bidden en geloven, lezen en overdenken. Ik neem afscheid van al tijdelijke dingen, weldaden en kruisen. Welkom galgen voor het aandeel van mijn zoete Heere. Welkom hemel en eeuwige heerlijkheid. Welkom de geesten van de volmaakt rechtvaardigen. Welkom engelen. Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest, in Wiens handen ik mijn geest beveel.”

22. ARCHIBALD STEWARD

Van Archibald Stewart is weinig meer bekend dan zijn naam en parochie en de brief die hij achterliet. Geschreven vier dagen voor zijn dood. Hij was een landsman, behorende tot de parochie van Lesmahagow en was 19 jaar.

Geliefde Vriend,

U en ik moeten voor een poosje afscheid van elkaar nemen; maar ik hoop, dat het niet voor lange tijd zal zijn, want u weet, dat deze tijd op aarde maar een ogenblik duurt; en wij zijn slechts gelijk een bloem, die opgroeit in de nacht, en in de morgen afgesneden, gelijk een schaduw die verdwijnt, en op aarde niet meer gezien wordt; gelijk de wonderboom van Jona, die in één nacht opgroeide en in één nacht verdorde. Nu moeten u en ik scheiden en afscheid nemen, u van mij en ik van u, even gewillig, en met evenveel genoegen, tevredenheid en onderwerping aan de wil van onze beminnelijke Heere; ik zeg, met net zoveel onderwerping aan de wil van onze God, alsof we naar onze heerlijke en troostrijke ‘fellowshipmeetings’ gingen, waar onze zielen vele keren verkwikt zijn door de frisse wind van de Geest van onze God, wat werkelijk het leven van onze samenkomsten was. Want was het niet de liefde geweest, die we aan de dag leggen voor God en Zijn weg, dan zou Hij de samenkomsten nooit

zo heerlijk voor ons gemaakt hebben. Zodat hoe langer we bij elkaar bleven en hoe vaker we bijeen kwamen, de Heere Zich meer aan ons bekend maakte door ons nieuwe bevestigingen te geven van Zijn liefde en tekens van Zijn goedheid.

Nu, geliefde vriend, ik ga naar het huis mijns Vaders om de vrucht te oogsten van al deze slapeloze nachten, die u en ik samen hadden, wanneer niemand er iets van wist dan wijzelf en onze hemelse Vader. En ik sterf in de hoop, dat wij zullen gaan tot uw Vader en mijn Vader, naar uw God en mijn God (Joh. 20: 17), naar uw Verlosser en mijn Verlosser, om de vrucht te oogsten van al deze samenkomsten, die we samen bijwoonden. O, wat zal dat een vreugdevolle oogsttijd zijn! Ik ga nu de vrucht oogsten van al mijn lezen, bidden, zingen, spreken en mediteren, en de vruchten van al mijn moeite, inspanning en arbeid. In plaats van bitterheid zal ik zoetheid genieten; in plaats van moeite, rust; in plaats van treurigheid en smart, vreugde en blijdschap: „Want treuring en zuchting zullen wegvlieden.” Ik ga de vrucht oogsten van mijn wonden en al de verwijten, waarmee men mij heeft overladen; ik ga de vrucht oogsten van al mijn zuchten en kermen, vooral van degene, die in de gevangenis geslaakt heb. Ik ga de vrucht oogsten van mijn kluisters, boeien en gevangenschap van mijn lieve Heere en Meester, Jezus Christus. Ik ga de vrucht oogsten van mijn onrechtvaardige beschuldiging en onrechtvaardig vonnis. O, de vruchten van deze genoemde dingen zal een zware kroon der heerlijkheid zijn, die binnen zeer korte tijd mijn deel zal zijn aan mijn Vaders troon, *wanneer ik niet meer zal uitgaan en ingaan, hebbende de Naam van mijn God geschreven op mijn voorhoofd, en het lied van Mozes en het Lam in mijn mond gelegd om in al eeuwen eeuwigheid de lof te verkondigen!*

Welnu, geliefde vriend, ik kan Hem nu niet genoeg prijzen voor de rijkdommen van Zijn vrije genade, mij bewezen. O, ik kan Hem niet genoeg danken, dat Hij mij uit de kuil des verderfs heeft opgehaald, en mijn ziel heeft verlost van de poorten der hel! O mijn ziel en mijn hart, en al wat in mij is, love de Heere voor Zijn wonderbaarlijke liefde jegens mij! En mijn ziel vraagt ook al de werken der schepping Hem te loven voor wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft. Want nu kan ik met David uit eigen ondervinding zeggen: „Komt, hoort toe, o gij allen, die God vreest; en ik zal vertellen, wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.” Eveneens kan ik met David zeggen: „De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen, ja, een schone erfenis is mij geworden.” En meer dan dat alles, Hij heeft tot mijn ziel gezegd, *dat Hij niet meer met mij twisten zal wegens mijn zonde.* Want mijn God heeft tot mij gezegd: „Maar nu, alzo zegt de HEERE, uw Schepper, Jakob en uw Formeerder, o Israël: Vreest niet, want Ik heb u verlost, ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt Mijnre. Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken.” En: “Zoon, wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven.”

Nu is alles goed met mij. Ik ben nabij God gebracht door het bloed van Zijn Zoon Jezus Christus; en ik heb niets meer te doen dan mijn leven, dat Hij mij gegeven heeft, af te leggen en te gaan wonen bij mijn beminnenswaardige Heere en Meester Jezus Christus, Die het leven en de zaligheid voor mij verwierf door de prijs van Zijn bloed en lijden. Maar o, ik kan Hem niet genoeg verheerlijken en ik zal Hem nooit genoeg kunnen loven en prijzen zolang mijn ziel leeft; en ik zal leven zolang als Hij leeft, en dat leven is eindeloos.

Welnu, geliefde en liefhebbende vriend, ik kan je maar weinig raad geven wat uw leven en bekering betref; toch zal ik u mijn laatste raad geven, als de Heere mij helpt. Daar God Zich eens door u heeft doen aannemen op Zijn eigen voorwaarden en wijze, houd Hem vast en wijs Hem op Zijn eigen beloften en vroegere goedertierenheid,

waarin Hij Zichzelf aan u geopenbaard heeft. En hoewel u dikwijls moet denken, dat Hij u verlaten heeft, wanneer je terneer geslagen bent en onder de verlating verkeert, houd dan toch bij Hem aan. Want al deze dingen werden u gegeven voor de beproeving uws geloofs. Je weet uit eigen ervaring een weinig, dat we Gods tegenwoordigheid niet kunnen besturen, wanneer we ze krijgen. Wij verheffen ons zo gemakkelijk, dat Hij ons weer moet terneer drukken; want onze oude flessen kunnen de nieuwe wijn des hemels niet bevatten; want zo lang als we op deze aarde leven, verkeren we dikwijls onder een Egyptische duisternis.

Besteed veel tijd aan gebed en overdenking, want ik geloof dat die het leven van de godsdienst zijn; en besteed tijd aan christelijke gesprekken, met wie je kiest, en aan het verborgen gebed, zoals u en ik deden toen we samen waren. En als u niemand kunt vinden, doe dan het uwe, en de Heere zal al uw verliezen vergoeden, want Hij heeft zich verbonden al je nooddrift te vervullen. Welnu, verdubbel je ijver en bereid je voor op de beproeving, want je zult er niet aan ontkomen als je volhardt tot het einde. Ik zeg niet, dat de beproeving uw dood zal betekenen; maar ik ben ervan overtuigd, dat je door vele moeilijkheden zult gaan, als de Heere je zal willen sparen om de heerlijke dagen te zien, die in Schotland weer gezien zullen worden, en om de vrucht ervan te oogsten. Dit zal een grote eer zijn, want het zal een gelukkig volk zijn, dat het overblijfsel van de Kerk zal zijn.

Welnu, geliefde vriend, *houd wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme*, want die ligt klaar aan het eind van uw loopbaan. Loop, stop nooit en zie niet achterom tot u de prijs verkregen hebt. Ik heb het eerste begin van je een weinig gezien; maar ik geloof, dat je mij spoedig zult volgen. We zullen elkaar weer zien en ontmoeten; en o, welk een vreugdevolle ontmoeting zal het zijn! IJver om je leven te verloochenen, en sterf elke dag, opdat de dood u niet overvalle.

Maar ik moet ophouden; mijn tijd is zo kort, dat ik hier niet alles kan zeggen, wat ik heb te zeggen; maar wat je ontbreekt, Hij zal er in voorzien. Welnu, ik neem voor korte tijd afscheid van je, hopende je weer te ontmoeten hierboven in het huis des Vaders. Ik bid, dat Gods eeuwige zegen op u moge rusten. Vaarwel in de Heere.

Uw geliefde en liefhebbende vriend en broeder, die het wel meent met uw ziel.

Archibald Stewart.

23. JOHN RICHMOND

John Richmond kwam van een boerderij in Galston, ongeveer een mijl ten zuiden van het dorp Darvel in Ayrshire. Hij werd in november 1683 in Glasgow gegrepen, op de dag voorafgaande aan de gevangenneming van John Main. Hij wandelde op straat, toen majoor John Balfour hem wilde vastpakken. Balfour wist niets van hem, maar verklaarde dat, te oordelen naar de kleding, hij een van de vervolgdgen was. Er ontstond een vechtpartij, waarbij Richmond probeerde te ontsnappen, wat hem niet gelukte. Hij werd overmeesterd, en hoewel er geen beschuldiging tegen hem was, behalve dan dat hij had getracht weg te komen, toen Balfour hem gevangen wilde nemen, werd hij naar het arrestantenlokaal gebracht. Hier werd hij gebonden en hoewel hij bloedde uit de wonden, opgelopen toen hij probeerde zijn vrijheid te behouden, werd hij tot de volgende dag op de grond achtergelaten, toen hij naar de gevangenis werd gebracht, waar hij ongeveer vijf maanden bleef tot zijn verhoor.

EEN GEDEELTE VAN HET GESCHREVEN GETUIGENIS VAN
JOHN RICHMOND.

„... Vrees niet voor het kruis van Christus; want o, als u wist welk een liefde ik heb gesmaakt sinds ik in de gevangenis kwam! Welk een mateloze liefde van mijn zoete en beminnelijke Heere! U zou verlangen bij Hem te zijn, en u zou het als niets achten om voor Hem door een zee van bloed te gaan.

Zie met welk een hemelse blijdschap en welgevallen die jongen, *Archibald Stewart*, een jongen van 19 jaar, sprak over de gewelddadige dood: „Dit is de zoetste en blijdste dag van mijn leven sinds mijn geboorte. Mijn ziel dankt de Heere, dat Hij mij verkeer om voor Zijn heerlijke zaak te lijden; dat Hij mensen als mij liefhad, om een getrouw getuigenis te geven voor Zijn betwiste waarheden; ik, die was geboren als een erfgenaam der hel en van Gods toorn; maar nu heeft Hij mij verlost door Zijn dierbaar bloed en lijden van de macht der zonde en van satan en heeft mij doen overwinnen door het bloed van het onbevleete Lam Gods.”

En daarna: ik sterf niet onder dwang; ik ben gewilliger om te sterven voor mijn lieve Heere Jezus Christus en Zijn waarheden, dan ik ooit was om te leven. En mijn ziel dankt de Heere, dat Hij het getuigenis van een mens als ik wilde aannemen. Wees niet bevreesd voor de weg van Christus wegens het lijden. Als u wist wat ik van Zijn liefde mocht smaken sinds ik werd vereerd met gevangenschap voor Hem, en met welke zoete ingrediënten Hij mijn beker heeft gevuld, zou u niet bevreesd zijn om te lijden. Hij heeft het hele kruis met liefde overdekt, en heeft alles zoet en aangenaam voor mij gemaakt, en heeft al mijn moeite doen verdwijnen als de schaduwen in de morgen. O, ik kan Zijn mateloze liefde voor mij niet uitdrukken, en ook kan ik Zijn goedheid niet vermelden! O, ik kan maar weinig spreken tot lof van mijn lieve Heere en Zijn kruis!

...

„Welnu, ik zeg, het is voor de hope Israëls, dat ik lijd, en als een getuige van Jezus Christus, voor Wie ik mij niet geschaamd heb. Maar Hem wil ik met hart en ziel prijzen, en mijn ziel zal Hem in al eeuwigheid loven en prijzen, en ik vraag de hele schepping Hem te prijzen. Want Hij heeft mij als een brandhout uit het vuur gerukt; mij, die een erfgenaam was der hel en van de toorn Gods. En ik heb ook voor mijzelf die erfenis bekrachtigd door mijn dadelijke zonden; maar nu heeft mijn zoete en liefelijke Heere en Verlosser mij door Zijn bloed en lijden verlost van de duivel, de wereld en het vlees, en heeft mij door Zijn Geest verzegeld, getuigende met mijn geest en me door Zijn Woord versterkt. Dat Woord is de waarheid en het ware Woord van God, dat Hij mij verlost heeft, en ik zal bekleed worden met Zijn gerechtigheid. Dat kleed is zonder vlek en rein. Mijn ziel zal even rein zijn, alsof ik nooit gezondigd had.

Nu zal ik in het kort aangeven, als de Heere mij helpt, de principes die ik trouw blijf, als een stervende getuige van Christus.

Ik bekrachtig het verbond van vrije genade, gemaakt tussen de Vader en de Zoon voor de grondlegging der wereld, voor de verlossing van arme, verloren mensenkinderen; ik zeg, voor degenen, die zijn uitverkoren, geroepen, geheiligd en gerechtvaardigd, waarvoor mijn ziel de Heere dankt, dat ik ervan mocht horen spreken en van een Verlosser. ...

Nu geef ik mijn vrouw en kind over aan Hem, Die ze mij gaf; ik laat ze geheel los en geef ze over aan mijn Heere en Meester, Die ons elkander boven de wolken weer kan doen ontmoeten.

Nu neem ik afscheid van u en van al aardse gemak en ik ben tien duizend keer gewilliger alles te verlaten, dan ik ooit was om het alles te genieten.

Nu, vaarwel al vrienden in Christus. Vaarwel al betrekkingen. Vaarwel dagen en nachten. Vaarwel zon, maan en sterren. Vaarwel lijden. Vaarwel ketenen aan handen en voeten. Vaarwel heilige en zoete Bijbel, die voor mij de reuk des levens was. En welkom hemel en het eeuwig leven. Welkom het gezelschap en de zielen van de volmaakt rechtvaardigen, door het bloed van het Lam. Welkom, welkom, en nooit genoeg welkom mijn lieve Heere, mijn Vader, en mijn Verlosser, en de Heilige Geest, in Wiens handen ik mijn geest beveel, want ze is de Uwe.”

24. JAMES JOHNSTON

Van James Johnston wordt alleen maar gezegd, dat hij behoorde tot de parochie van Cadder. James zei onder andere dit:

„ ... Hiervoor dank ik de Heere, want ik zou het kruis nooit geriskeerd hebben, vooral vanwege de dood zelf, als Hij mij niet geholpen had. ...”

25. JAMES WINNING

James Winning was kleermaker in Glasgow. Hij was lange tijd een toehoorder geweest van de hulppredikers; maar (wegens geheime inlichtingen) werd hem bevolen om in februari 1684 voor de Raad van schepenen te verschijnen. Hij werd ondervraagd over Bothwell en over de dood van aartsbisschop Sharp. Zijn antwoorden werden onvoldoende bevonden, en hij werd naar de gevangenis gestuurd.

UIT ZIJN GETUIGENIS:

„ ... Ik dank de Heere voor Zijn goedheid jegens mij, ondanks mijn meegaandheid met de vijanden. Hij heeft mij niet in die ellendige toestand gelaten, maar heeft mij hier gebracht om te getuigen voor Zijn bestreden, bezwaarde en verwoeste zaak en heerlijkheid. O, ik wens Hem er voor te danken en roep de hele schepping te hulp om mij te helpen. O, die wonderbare kracht, rijkdom en goedheid des Heeren Lof en eer zij Zijn dierbare en heerlijke naam, Die mij ontdekt heeft aan de behoefte van een Verlosser, Die mij wil wassen van mijn zonden, en Die me zonder vlek en rimpel wil stellen voor Zijn troon in de hemel!”

26. JOHN DICK, 5 maart 1684

De geboortedatum van John Dick ligt tussen circa 1656 en 1658, enkele jaren voordat de vervolgingen onder koning Charles II in Schotland losbraken. John was een zoon van David Dick een rechtskundige in Edinburgh. Al vroeg werd hij ingeschreven bij de universiteit in zijn geboortestad, waar hij theologie studeerde. Wanneer het zaligmakend werk van God een begin nam in zijn ziel is niet bekend. In 1673 vertoefde hij te Nesbit in Northumberland, waar Christus in zijn ziel geopenbaard werd. De belangen van de Covenanters gingen hem al jong ter harte. Met dat volk wat de Nationale Verbonden beleed en verdedigde wilde hij leven en sterven.

Op 1 juni 1679 vond er een schermutseling plaats te Drumclog, tussen de troepen van de koning onder bevel van de brute Claverhouse, bevelhebber van Charles II, en een handvol Covenanters onder leiding van de moedige David Hackston. Die veldslag eindigde in een overwinning voor de Covenanters. John kon hier niet bij aanwezig zijn. Maar zodra hem de goede afloop bekend werd, voegde hij zich met veel anderen bij zijn broeders. 3 weken later op 22 juni 1679 vond een nieuwe bloedige veldslag plaatste bij Bothwell Bridge. Hier leden de Covenanters en jammerlijke nederlaag. Een groot aantal gewonden en doden vielen er. Velen werden gevangengenomen en stierven na langdurige ontberingen en martelingen. John ontkwam ongedeerd. Vanaf die tijd werd hij gezocht door Claverhouse. Daarom hield hij zich schuil in Edinburgh.

In de zomer van 1683 werd John verraden door een arme vrouw. Zij werd hiervoor beloond door de regering, maar toen John een halfjaar later opgehangen werd, kreeg ze wroeging en verloor haar verstand. Op 29 augustus 1683 werd John ondervraagd door een comité van publieke zaken, die de magistraat van de stad had ingesteld. In het debat dat hij daar voerde met een bisschop bleek dat John hem overtrof. Maar getrouwe zijnde aan koning Jezus werd hij beschouwd als ontrouw aan koning Charles II die zichzelf aanmatigende als een vorst in Gods kerk. Twee dagen later stond John voor de Geheime Raad. Daar werd de hoofdzaak van het onderzoek wat het comité gedaan had voorgelezen. John maakte eerst verschillende opmerkingen daarover, daarna ondertekende hij het stuk als een bewijs dat zijn geloofs inzicht daarin juist vermeld stond. Nu, zulke 'misdaden' vereisten dat hij voor het hof van justitie gedaagd werd. Daar werd John beschuldigd van hoogverraad, 4 september. Zijn eigen getekende belijdenis werd hem voorgelezen. Deze moedige verklaring leiding kort en bondig tot zijn doodsvonnis. Ernstig benadrukte hij of er aan zijn belijdenis toegevoegd mocht worden, dat het zijn overtuiging was: dat het bloed van de presbyterianen hetwelk vanwege hun beginselen vergoten werd gedurende de jaren van onderdrukking, *moord* was. Tevens vroeg hij, of het hem toegestaan werd zijn eigen zaak te verdedigen, zonder hulp van een advocaat. Zijn rechters waren onvermurwbaar en konden met deze vragen niet instemmen. Zij bevonden hem schuldig aan hoogverraad en veroordeelden hem om opgehangen te worden op Grassmarket, het schavot in Edinburgh, op 28 september.

John antwoordde: *zulk een oordeel over mij, zonder dat ik mezelf mag verdedigen, is een praktijk die zelfs onder de heidenen niet gehoord wordt.*

De rechtszitting werd gesloten en op ruwe wijze werd hij naar de Tolbooth gevangenis gesleept, naast de Sint-Gillis kerk, waar eens John Knoks had gepredikt.

Gelijktijdig met John werd nog een andere Covenanter veroordeeld voor dezelfde reden, tot dezelfde doodstraf. Het was George Lapsley, een molenaar van Linlithgow.

Hij had ook gevochten bij Bothwell Bridge, raakte gewond, maar ontkwam. Sinds 1681 zat hij echter al gevangen.

Toen zij in de gevangenis kwamen zaten er reeds 23 anderen, waarschijnlijk allen Covenanters. Die 25 man werden verdeeld over twee cellen, waarvan de een boven de ander gebouwd was. Hoewel zij in een vunzige kerker moesten verkeren mochten enkele vrienden hen af en toe bezoeken. Zij maakten een afspraak met hun vrienden om te vluchten. Een van hen smokkelde een ijzerzaagje binnen. De mannen van de laagste kamer zouden dan de ijzeren tralies doorzagen - de ramen hadden geen glas - totdat ze erdoor konden kruipen. Ondertussen moesten de mannen van de bovenste kamer een paar planken uit de vloer zien te lichten om zich zo in de laagste kamer te laten zakken. De nacht waarop de vlucht moest plaatsvinden brak aan. Om ongeveer 9 uur zaagden ze zachtjes de eerste tralies door. Maar helaas, tot alle schrik viel het ijzerzaagje en de tralie op de straat, nog voordat er iemand door konden kruipen. In die straat stond een schildwacht en tegenover hun venster was het huis van de garnizoenscommandant Lord Linlithgow. Gelukkig werd hun poging om te ontsnappen niet ontdekt. De volgende morgen om 9 uur kwam een vriend uit de stad hen bezoeken. Zij vertelden hem wat er gebeurd was en vroegen of hij direct ongemerkt de tralie en het zaagje wilde opzoeken en op de eerst volgende geschikte tijd bij hen wilde bezorgen. Deze list lukte en de mannen zetten de tralie weer in het venster. Zodra de gelegenheid zich weer voordeed begon het karwei opnieuw. Toen zij klaar waren werden enkele planken gelicht en één voor één daalden zij in de laagste kamer. Daarna ontkwamen ze door het venster en verdwenen allen in de duistere nacht. Dit vond plaats in de nacht van 15 op 16 september 1683. Allen vonden ze een veilig onderdak, in of buiten de stad. Linsay ontkwam naar Londen. Groot was de ontsteltenis bij de officieren, gevangenisbewaarders en de staatsraad. Een uitgebreide speurtocht leverde niets op. Generaal Dalziell belegde een oorlogsraad waarin al de kapiteins, luitenants, sergeants, korporaals en schildwachten van die bewuste nacht werden ondervraagd. Niemand kon zeggen hoe zo iets toch mogelijk was geweest. Het enige wat ze konden doen was de tralies repareren en de lege cellen weer opnieuw vullen met andere gelovigen.

Zodra John Dick zijn vrijheid herkregen had begon hij weer te preken. Hij was dus nog steeds student, maar met preekbevoegdheid. Ook schreef hij een boek wat na zijn dood werd uitgegeven: *Een getuigenis van de leer, dienst, orde en regering van de kerk van Schotland; en het verbondswerk, de Reformatie in de drie koninkrijken*. Het bevatte niet alleen wat de titel aangeeft, maar ook blijken van de bevindelijke Godsvrucht. Hij schrijft onder andere: laat er een hartversterkende aanmoediging zijn om in de kracht van onze gezegende Meester zowel te strijden tegen iedere zonde, zonder uitzondering, alsook ons met vermaak te verenigen met iedere plicht.

De vrijheid van John Dick duurde niet lang. Of hij opnieuw verraden werd, of dat hij door de troepen van de koning opgemerkt werd, weten wij niet, maar wel dat tijd aanbrak dat Christus Zijn arbeidsloon bij Zich wilde hebben. In de eerste dagen van een maart 1684 werd John gevangengenomen en spoedig ondervraagd. Hij weigerde om iets los te laten omtrent de grote ontsnapping en bleef vaststaan bij zijn vroegere verklaringen. De 4^e maart werd hij voor het Hof van justitie gedaagd en veroordeeld om de volgende dag opgehangen te worden. Zo bleef er weinig tijd over om te ontsnappen!

De laatste nacht schreef John brieven aan enkele vrienden en de laatste uren een brief aan zijn vader.

Geliefde heer, (Engels: dear Sir)

Dit is een van de aangenaamste nachten geweest die ik in mijn leven heb gehad; ze was gelijk aan de nacht die ik 11 jaar geleden had te Nesbit in Northumberland in een gerste-kam (gerst opslagplaats) in de nacht van zaterdag op sabbatmorgen, voorafgaand aan het laatste avondmaal waarin ik deelnam in de Ford-kerk. Toen legde de Heere de *grondsteen* der genade krachtig in mijn hart door te geven dat ik met mijn ganse ziel aan Hem verbonden werd, op Zijn eigen voorwaarden. Dat is, Hem aan te nemen als mijn Koning, Priester en Profeet, ja om mijn Alles in allen te zijn; mijn eigengerechtigheid te verloochenen, wat op zijn beste maar een wegwerpelijk kleed is en op Zijn gerechtigheid alleen tot zaligheid te rusten. Om also mezelf zonder enige uitzondering over te geven met ziel en lichaam, hart en genegenheden en al mijn zielsvermogens en lichaamskrachten, om tot Zijn beschikking te zijn, naar Zijn welbehagen, tot bevordering van Zijn eer en tot opbouw van mijn ziel en de ziel van anderen. Maar, mijzelf bewust zijnde van grote onbekwaamheid, onder beding dat de Fontein van vrije genade en liefde mocht geopend worden voor mij, zolang en zo dikwijls als ik dezelfde nodig mocht hebben. Tot deze overgave van mijn ganse ziel, zonder de minste grond van wantrouwen of gemis aan oprechtheid - hetwelk mij wel in vroegere pogingen ontbrak - hielp mijn gezegende Heere mij toen, of liever bewerkte dat in mij en voltrok dat in die nacht en morgen eer ik uit die plaats kwam. Ik beoefende dat niet minder dan 10 tot 12 keer en hoe meer ik het herhaalde hoe meer de wind des Geestes zo verfrissend en versterkend blies, dat ik uit moest roepen: *houd in Heere, want de potscherf zou breken.*

Nu ik hoop dat mijn beminde Heere thans gekomen is en dat de handen van Zerubbabel die dit gegrondvest heeft nu bezig is om het ook te voleinden. En zeker, Hij maakt het gebouw nu zeer vast, waarvoor mijn ziel Hem looft, begerende dat u zich met mij verenigen wilt in dit noodzakelijke werk. Ik hoop dat de *hoofdsteen* weldra voortgebracht zal worden, waarvoor lofzegging en gejuich zal toegebracht worden aan Hem, Die op de troon zit en het Lam, tot een aller eeuwen eeuwigheid; tot in de langdurende eeuwigheid.

Dit, met mijn ernstige gebeden terwijl ik nog in het lichaam ben, dat de Heere u moge helpen om Zijn eer te bevorderen en het eeuwige welzijn van uw eigen ziel, is het ganse legaat wat u kunt verwachten van hen, die beide is, uw liefhebbende zoon en Christus' gevangene,
John Dick

P.s. Ik hoop eer ik naar Huis ga, een andere aanblik van u te mogen ontvangen. Laat niemand dit lezen totdat ik in mijn graf ben. De Heere gaf mij vrijmoedigheid tot u, daarom smeekte ik u, wees oprecht om het Hem weder te geven. En hoe ongedwongen er dit is, des te minder berouw zult u ervan hebben.

De dag is aangebroken waarop John zijn lichaam over zal geven in de dood, als een Gode welbehaaglijk offer. Zijn jonge vriend, een zekere Erskine van Carnock vergezelschap hem. Zo loopt hij in een zwart doodsgewaad vanaf de gevangenis naar het schavot op de Grassmarket. De mensen verdringen zich rondom het schavot om nog een woord op te vangen. Maar wat zo dikwijls gebeurt bij terechtstellingen: de trommels van de soldaatmuzikanten overstemmen de klank van de spreker. John weet dat. Daarom kijkt hij naar beneden en zoekt zijn vrienden. Erskine schrijft later: *en ik kreeg nog een glimlach van hem!*

Tijdens het getrommel zingt hij de hele tweede Psalm.

*En zal spreken: gij koningen wilt horen,
Vanwaar komt u deze raadslag zo erg?
Ik heb Mijn Koning gezalfd en verkoren
Over Sion, Mijnen heiligen berg.*

Psalm 2 vers 3 volgens berijming van Datheen.

Daarna leest hij het negende hoofdstuk van Ezechiël waarin deze tekst voorkomt: “Ga door, door het midden der stad, door het midden van Jeruzalem en tekenen een teken op de voorhoofden der lieden die zuchten en uitroepen over al die gruwelen die in het midden derzelve gedaan worden.”

Van zijn laatste woorden wordt het volgende verstaan:

Ik ben hier op deze dag gekomen en zou mijn lot niet willen veranderen met de groten der aarde. Ik leg mijn leven gewillig en goedsmoed af voor Christus en Zijn zaak. Ik vergeef van harte al mijn vijanden. Ik vergeef allen die mij veroordeelden en hen die de voornaamste oorzaak waren van mijn gevangenen namen. En ik vergeef hem die achter mij staat. (de beul)

Ik raadt u aan, gij die Gods volk zijt, om oprecht te zijn in de weg der Godzaligheid. En gij die weinig of niets van de kracht daarvan kent, komt tot Hem en vertrouwt God en Hij zal u niet verwerpen. Ik zeg: vertrouw op de Heere en Hij zal u ondersteunen of versterken met welke benauwdheid of ellende dat u te maken krijgt.

En nu, ik weet, ja ik ben ten volle verzekerd, dat mijn dierbare Heere, de verhoogde en verheerlijkte Heere Jezus Christus, mij veilig wil dragen door de donkere vallei en schaduw des doods. Hij zal mijn ziel onmiddellijk ontvangen nadat ik van de ladder afga in de eeuwige heerlijkheid, waar ik eeuwig bij Hem blijven zal.

Mij komt te binnen dat, toen Abraham gereed was om zijn zoon te offeren, Izak zei: *hier is het hout en het vuur, maar waar is het brandoffer?*

Zijn jeugdige ogen richten zich naar de galg en vandaar naar de schare en een glans van aanbidding komt op zijn gezicht en daarna op zichzelf wijzend, roept hij uit: *wel, geloofd zij de Heere, hier, hier is het brandoffer en een vrijwillige offerande. Adieu! Vaarwel, alle vrienden!*

Nu ik met moeite kan spreken vanwege de strop rond mijn nek: *vaarwel alle vrienden en volgelingen van Christus. Wederom zeg ik: vaarwel en adieu aardse vergenoegingen.*

Daarna geeft John een teken aan de beul. Deze komt naar voren en gelijk duwt John de kap van zijn gezicht en roept: *Vaarwel, alle vrienden in Christus. Heere, in Uw handen beveel ik mijn ziel.*

De beul duwt hem van de ladder. Daarna hangt hij met de strop om zijn hals, maar met koorden van Goddelijke liefde om zijn ziel tussen hemel en aarde.

Nadat zijn lichaam daar geruime tijd gehangen heeft om ten volle van zijn dood verzekerd te zijn, mogen vrienden het van de galg afnemen. Zij dragen hem in een kist naar het graf, op een apart kerkhof waar alleen misdadigers en vreemdelingen begraven worden. Zo ontvangt John Dick de ‘Morgenster’ in de morgen van zijn leven om zich eeuwig in een getrouw Verbonds-God te verlustigen en te verheugen. Waar zullen zijn beschuldigers zich dan bevinden?

27. JOHN PATON, 9 mei 1684

John Paton uit Meadowhead is ouderling geweest waar William Guthrie predikant was. Hij heeft moedig gevochten bij Mullion Green en werd daarna vluchteling, totdat hij gevangengenomen werd en naar Edinburgh vervoerd. Onderweg ontmoette hij zijn oude kameraad van de Continental oorlog generaal Dalziell, die naar de Koning schreef om zijn leven te sparen. Bisschop Paterson hield het pardon van de koning achter. Paton kreeg nog uitstel van 23 tot 30 april 1684. Hij werd opgehangen op de Grass-Market te Edinburg 9 mei. Zijn zwaar en zijn bijbel worden nog bewaard in een museum te Lochgoin.

Laatste toespraak van kapitein John Paton

Lieve vrienden en toeschouwers!

Gij zijt hier gekomen, om op mij, een stervend man, te zien, Maar u moet niet verwachten dat ik veel zal zeggen, want ik was nooit een groot redenaar, en ik heb geen welsprekende tong, ofschoon ik zoveel mocht zeggen om God in Christus Jezus aan te prijzen, als ooit een arme zondaar heeft kunnen doen. Ik ben zulk een groot zondaar geweest, als er ooit geleefd heeft. Sterke verdorvenheden, sterke begeerlijkheden, sterke driften en een sterk lichaam des doods hebben over mij geheerst. Ja, ik was de voornaamste der zondaren. Met een terugblik op het verleden moet ik erkennen dat ik mij schuldig heb gemaakt aan vele verzuimen, aan vormdienst en geveinsdheid, zodat zelfs mijn plichten mijn last waren. Een heilig God had mij daarom mogen verdelgen. Ofschoon de wereld mij op deze dag niet kan beschuldigen van enige zware overtreding tegen de wetten van de staat, waarvoor ik de Heere dankbaar ben, nochtans schaam ik mij over niet wel bestede tijd, en dit zou een rechtvaardige reden zijn voor God om mij te verlaten.

Ik ben hier gekomen op het verlangen van sommigen die dorsten naar mijn bloed, hoewel anderen er niet naar hebben verlangd. Ik dank de Heere, ik sta hier niet als een dief of moordenaar, want ik ben vrij van het bloed van al mensen. Ik mag zeggen dat ik bloedstorting haat.

En nu, ik ben een arme zondaar, en ik kon mij nooit iets anders waardig maken dan toorn. Ik heb geen gerechtigheid van mijzelf. Alles is van Jezus Christus, en van Hem alleen en ik heb door geloof in Hem, de hand gelegd op Zijn gerechtigheid en Zijn lijden. Zij zijn de mijne door toerekening, want ik heb Hem aangenomen op Zijn eigen voorwaarden, en heb mijzelf menigmaal aan Hem verbonden, om tot Zijn beschikking te zijn, zowel in mijn particuliere leven als in het openbaar. Ik heb aan Hem toevertrouwd om in de hemel te binden alles wat ik voor Hem heb getracht te doen op aarde, en weg te doen al mijn gebreken en tekort, en mijn hart op Hem te doen vertrouwen. Ik zoek ontferming over al mijn zonden, en ik vertrouw dat al mijn zonden zullen worden bedekt door het bloed en het lijden van Jezus en door Zijn gerechtigheid. Ik vertrouw dat Hij de arbeid Zijner ziel in mij zal zien, en dat des Vaders welbehagen door Zijn hand gelukkig zal voortgaan.

Ik dank de Heere, dat hij mij menigmaal geleid heeft tot het aanschouwen van enig deel van Zijn macht in het evangelie, in kerken en velden, waar ik aanschouwd heb Zijn hulp voor Zijn volk in hun benauwdheden. De Heere is met Zijn volk, daar zij met Hem zijn. Wij mogen er ons zegel op zetten, dat er gemeenschap tussen God en Zijn volk is. O, dat er een dag van Zijn almacht mocht komen om op te richten wat

vervallen is.

Nu, ik wens kort enkele woorden te richten tot drie soorten van mensen. Ik vrees echter, dat indien iemand uit de dood opstond, hij niet zou worden gehoord door dit geslacht dat verzet is op de afgoden en op de wereld.

Ten eerste wil ik hen aanspreken, die zich met opzet hebben gevoegd bij de vervolgers, in al hun roverijen en in hun slepen van onschuldige zielen in gevangenis, dood en verbanning. De Heere zal hen niet onschuldig houden. Zij kunnen in Judas vers 11 en verder, lezen, wat de Geest van God aangaande hen heeft doen optekenen.

Ten tweede, wil ik hen waarschuwen die meer ingetogen en verstandig schijnen te zijn, Maar door vreesachtigheid en angst meedoen aan de verderfelijke werken der vijanden. Zij doen dit om rust te hebben en hun eigen zaken te kunnen behartigen. Meent niet dat deze vijgenbladen u zullen bedekken. Het is gevaarlijk zich met de heidenen te vermengen, en hun wegen te leren. O, vrienden, wees ijverig en bekeert u. Zoekt berouw en vergiffenis door Christus; Hij kocht ze met Zijn bloed. Doet de eerste werken, indien er ooit enig zaligmakend werk in uw ziel was, want Hij zal haastig komen, en wie zal bestaan als Hij verschijnt? De edele genade van berouw groeit niet in elk veld; velen konden ze niet verkrijgen, hoewel zij ze met tranen zochten. O, werkt terwijl het dag is, want de nacht komt en dan kan het zeer donker zijn.

Ten derde wil ik iets zeggen tot hen, die meer teer geleefd hebben. O, wie van ons kan zeggen dat hij uit liefde tot Zijn eer, Hem alleen gevolgd is? Ik vrees, dat wij bij zelfonderzoek, zullen bevinden dat het niet zo is, Maar dat wij veel te kort zijn gekomen. Ik vrees dat wij Hem niet zullen vinden gelijk wij wilden, en dat Hij ons niet zal vinden gelijk Hij wilde. O, wij moeten zeggen, dat van onze hoofdschedel af, tot onze voetzool toe, geen plaats rein is. Niemand kan een steen op een ander werpen, wij allen zijn wonden, striemen en etterbuilen. Wij moeten dit werk leggen op Hem, Die de fontein is om onreine zielen te wassen, Die het gekrookte riet niet zal verbreken en het rokende lemmet niet zal uitblussen. Geeft Hem veel te doen, want wij hebben veel te doen voor Hem. O, dat er geen vrede in onze beenderen ware, vanwege onze zonden. Het is des Vaders welbehagen dat Hij zaad zou zien, en het welbehagen des Heeren zal door Zijn hand gelukkiglijk voortgaan. O, dat Hij wilde geven dat een iegelijk van ons zijn afdwalingen mocht verstaan, en dat wij leerden vragen naar de goede oude paden, welke in de beste tijden door de Kerk bewandeld zijn. Dat wij door geloof verenigd mochten worden met onze Heere Jezus Christus en Zijn gerechtigheid, door toerekening van Zijn verdiensten en lijden voor zondaren, en dat Hij ons daar wilde houden. Er is geen veiligheid dan onder de schaduw Zijner vleugelen.

Ik vermaan u, maak gebruik van uw tijd, want hij is kostelijk. u weet niet wanneer de Meester komen zal, te middernacht of met het hanengekraai.

Lieve vrienden, het werk van de dag is groot, en vraagt meer dan gewone inspanning. O, zijt dikwijls aan de troon, en geef Hem geen rust tot Hij uw zielsbelangen zeker maakt. Zoekt om vrije genade, zo zal Hij komen met vrede. Zoekt al de genaden van de Geest Gods, de genade van liefde, de genade van heilige vreze en van ootmoed. Er is grote behoefte en noodzaak om de beloofde Geest en Zijn genaden te bezitten.

Nu, ik wil u groeten, lieve vrienden in de Heere Jezus Christus, hetzij gevangen of verbannen, hetzij u van man of vrouw of kinderen beroofd zijt, hetzij u moet omdolen en uitgeworpen zijt om de zaak van Christus en van het Evangelie. De zegen van het lijden van Christus zij met u allen, Hij versterke, bevestigte, ondersteune en fundere

ulieden. De zegeningen van Hem Die in de braambos woonde, welke brandde maar niet verteerd werd, en mijn arme zegen, zij met u allen.

Wat mijn vervolgers betreft, ik vergeef hen allen, ophitsers, aanklagers, soldaten, de geheime raad, rechters, gerechtsdienaars, in alles wat zij mij hebben aangedaan. Maar wat zij hebben gedaan tegen het beeld Gods in mij, zonder hetwelk ik een onbetekenend schepsel ben, het staat niet aan mij om dat te vergeven. Maar ik wens dat zij vergiffenis zullen zoeken bij Hem, Die dat te geven heeft, en dat zij niet meer goddeloosheid zullen bedrijven.

Ik laat mijn arme vrouw, die het met mij eens is, en zes kleine kinderen aan de Almachtige Vader, Zoon en Heilige Geest, Die heeft beloofd een Vader te zijn voor de wezen, een Man der weduwen en een Richter der verdukten. *Wees Gij hen alles en in allen, o Heere.* Nu, de zegen van God en mijn arme zegen zij met hen. Heere, mijn gebed is dat u hun Uw zaligheid wilt geven.

Vaarwel vrouw en kinderen; vaarwel al vrienden en betrekkingen; vaarwel al aardse genoegens. Vaarwel liefelijke Bijbel, prediking, bidden, lezen, zingen en al andere plichten.

Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest. Ik begeer U mijn ziel aan te bevelen met weldoen. Heere, ontvang mijn geest.

28. ARTHUR TACKET, 1 augustus 1684

Arthur Tacket, kleermaker te Hamilton, werden samen met Patrick Walker, 18 jaar oud, op 22 juli 1684 door de Geheime Raad ondervraagd. Zij hadden gevochten te Bothwell Bridge en werden na die tijd vluchtelingen. Arthur werd opgepakt tijdens een conventikel te Blackloch. In zijn verdediging zei hij, dat hij wapens droeg tot zelfverdediging. Hij was een trouw volgeling van James Renwick.

Arthur werd veroordeeld om opgehangen te worden op de Grass-market te Edinburgh.

Patrick Walker werd beschuldigd van medeplichtigheid op de moord van Francis Gordon, toen Patrick nog maar 16 jaar was. Hij werd veroordeeld om gemarteld te worden. Doordat men medelijden had met zijn jeugd, werd dit niet uitgevoerd. Hij werd van de ene gevangenis tot de andere gestuurd. Tenslotte werd hij gevonnist om naar de plantages gezonden te worden. Maar hij kon tijdig ontvluchten.

Arthur's laatste getuigenis

Veroordeeld zijnde, op de Grass-Market te sterven, en daar het als een plicht op mijn consciëntie ligt een getuigenis achter te laten, zo betuig ik mijn verkleefdheid aanal in deze dagen bestreden waarheden, die overeenstemmen met het beschreven Woord van God.

Nu, ik verlang Zijn Naam te zegenen met mijn gehele hart en ziel, dat Hij ooit iemand uitkoos als mij, zulk een arm, zwak, waardeloos, onbetekenend schepsel. En dat Hij mij waardig achtte te lijden voor Zijn edele zaak, Zijn betwiste waarheid, Zijn Naam, Zijn belangen en het verbond, die nu worden aangevallen en betwist door dit godtergende, Christusonttronende, Godbestrijdende, overspelige en bloeddorstige geslacht.

Dit kan ik zeggen, dat door Zijn genade, ik wel voldaan en hartelijk tevreden ben met het lot, dat God in Zijn oneindige wijsheid geschikt geacht heeft, voor mij te bestemmen. Door Zijn ontferming ben ik zonderling geholpen tot grote rust, kalmte en helderheid van Geest te komen, in de zaak des Heeren. Ik heb ontvangen een heilige onderwerping in wat Zijn wil nu jegens mij is, zodat indien iedere haar op mijn hoofd, en elke druppel van mijn bloed een leven was, ik ze gewillig neer zou leggen voor mijn beminnelijke Heere en Meester, Jezus Christus.

Sommigen zullen mogelijk zeggen, dat dit een onwaarheid is, en dat zij het niet kunnen geloven.

Maar of zij het geloven of niet, het is de waarheid, want ik sterf niet uit dwang of onwilligheid. Ik durf dit te zeggen, als voor het aangezicht Gods, mijn consciëntie medegetuigende, dat ik duizendmaal meer gewillig ben, op deze dag te sterven voor de edele zaak van mijn beminnelijke Heere en Meester, en voor Zijn bestreden waarheden, dan ik ooit gewillig was te leven. En de waarheden van God, waartegen zozeer wordt gestreden, zijn mij nu, bij de dood, dierbaarder en duidelijker geworden, dan zij mij ooit waren in mijn leven. Het is mij, zoals David zegt: *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij; Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.* Hiervan ben ik door bevinding wezenlijk gevoelig gemaakt, in alles wat ik ontmoet heb, dat het kruis van Christus overgoten is met

liefde. Hierdoor is het voor mij geworden als een bed van rozen. Alles wat ik eerst en laatst heb ontmoet, is aangenaam en licht voor mij gemaakt, en er is niet de minste moeite voor mij in geweest. Hij is voor mij een liefhebbende en vriendelijke Heere geweest, en Hij is zo goed geweest als Zijn Woord. Dit kan ik zeggen om Hem aan te bevelen, en om Zijn kruis aan te bevelen, dat Hij altijd het zwaarste eind van het kruis Zelf gedragen heeft, zodat het mij niet in het minste zwaar lag.

O, lof, lof aan de rijkdommen van Zijn vrije genade, voor de weergaloze en onuitsprekelijke liefde die ik heb ondervonden, sinds ik in de gevangenis werd gebracht. Toen ik hard bejegend werd, en toen deze wrede en bloeddorstige tirannen mij bedreigden met pijniging, schonk Hij mij meer van Zijn liefde en vriendelijkheid. Ik ben hier wezenlijk gevoelig van gemaakt, dat toen ik hard behandeld werd, ik de Heere moest danken, want Hij heeft de stem mijner smekingen gehoord. *De Heere is mijn Sterkte en mijn Schild; op Hem heeft mijn hart vertrouwd en ik ben geholpen. Dies springt mijn hart op van vreugde.* Ik ben zo wonderlijk geholpen en aangenomen door de Heere, en dat op zulk een bijzondere wijze, dat Zijn tegenwoordigheid mijn ziel deed zingen en verblijd zijn, in de grootste moeilijkheden en beproevingen, waarmee ik ooit bezocht werd.

Dit is een liefelijke belofte en heerlijke bemoediging voor mij: ‘Vrees niet, want Ik ben met u; wees niet verbaasd, want Ik ben uw God; Ik sterk u, ook help Ik u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand Mijner gerechtigheid. Zie, zij zullen beschaamd en te schande worden, allen die tegen u ontstoken zijn; zij zullen worden als niets, en de lieden die met u twisten, zullen vergaan; gij zult ze zoeken maar zult ze niet vinden; de lieden die met u twisten zullen worden als niets, en de lieden die met u oorlogen, als een nietig ding. Want Ik, de Heere uw God, grijp uw rechterhand aan, Die tot u zegt: Vrees niet, Ik help u.’ Nu, deze woorden heeft Hij voor mij waar gemaakt, in alles wat ik ontmoet heb. Want sinds ik in de gevangenis gebracht werd, heeft de Heere mij zo geholpen, dat de vrees voor dood, hel en graf, en de vrees voor andere dingen, volkomen van mij is weggenomen, zodat ik niet bevreesd ben mijn leven te wagen aan een galg voor mijn beminnelijke Heere en Meester, voor Zijn rechtvaardige zaak en voor Zijn betwiste waarheid. Nu, ik ben er wezenlijk van overtuigd, dat de waarheden van God nooit zo werden betwist als tegenwoordig.

Ik ben er zeker van, dat de waarheden Gods allervurigst door Gods volk moeten worden verdedigd, wanneer zij het meest bestreden worden.

Nu mag ik mijn berusting uitspreken in deze woorden: “Ik zal dan geduriglijk bij U zijn; Gij hebt mijn rechterhand gevat; Gij zult mij leiden door Uw raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen. Wien heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde.” Dit durf ik zeggen als in Zijn tegenwoordigheid, mijn consciëntie medegetuigende, dat er niets in de hemel noch op de aarde zo begeerlijk voor mijn ziel is als de dierbare Christus. Want ik vertrouw en ben overtuigd dat dit Zijn Woord tot mij is: “Maak u dan op en ga henen, want dit land zal de rust niet zijn, omdat het verontreinigd is.” Paulus zegt: “Want wij weten dat zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen.” En wederom: “Maar dit zeg ik, broeders, dat vlees en bloed het koninkrijk Gods niet beërven kunnen, en de verderfelijkeit beërft de onverderfelijkeit niet.” Ik kan door bevinding vrijmoedig zeggen, dat door Jezus Christus, Die ik begeer aan te nemen als mijn Koning, Priester en Profeet, en als mijn enige Heere en Wetgever, *ik meer dan overwinnaar ben gemaakt over dood, hel en graf en over al dingen in dit leven.*

En nu, de voorname zaak waarop mensen mijn doodvonnis hebben uitgesproken, is, dat ik in de wapenen ben geweest te Bothwell. Daar waren wij gewapend ter verdediging van onszelf, van het gepredikte Evangelie en van het verbond met God, waartoe het gehele land plechtig was bezworen en verbonden, met opgeheven handen tot de allerhoogste God, en zo verplicht om pal te staan in de verdediging daarvan.

Hierom ben ik onrechtvaardig ter dood veroordeeld door mensen, voor welk vonnis ik mij heden niet beschaamd gevoel, maar ik reken het mijn roem, mijn eer en voorrecht, dat Hij grote cederbomen voorbij ging en mij nam, wat een oorzaak van bewondering voor mij is. Maar het is zoals Hij in Zijn Woord heeft gezegd: “En dat gij in geen ding verschrikt wordt van degenen die tegenstaan, hetwelk hun wel een bewijs is des verderfs, maar u der zaligheid, en dat van God. Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden.” Ik begeer dan Zijn Naam te danken, met mijn gehele hart en ziel, dat Hij zulk een arm schepsel als ik ben, waardig heeft geacht, mij genade te geven voor Hem te lijden.

Dit dient dan om u allen, waarde en dierbare christenvrienden, die de weg des Heeren begeert te houden, te laten weten, dat in het doodvonnis, dat deze bloeddorstige tirannen over mij streken, geen andere zaak wordt genoemd, dan dat ik gewapend was te Bothwell Bridge. Hoewel mensen onder de toelating een beperkte macht hebben, het doodvonnis over mij te vellen, om mijn natuurlijk leven weg te nemen, weet ik toch, en ben er van overtuigd, dat er een Rechter boven is, Die een vonnis des levens in de hemel op deze dag over mij heeft uitgesproken. Dit vonnis zal nooit herroepen of herzien worden, wat mijn enige troost is. Hij heeft aan zovelen als in Hem geloven, het eeuwige leven beloofd. Dit heeft Hij ook in Zijn Woord beloofd: “Hij zal Zijn kudde weiden gelijk een herder, Hij zal de lammerkens in Zijn armen vergaderen en in Zijn schoot dragen, de zogenden zal Hij zachtkens leiden.” Ik heb bevonden, dat de Heere mijn God mij liefelijk en zachtkens heeft geleid door de grootste moeilijkheden waarmede ik bezocht ben geweest, sinds Hij mij heeft gekozen voor Zijn Naam te lijden.

O, indien u wist wat ik van Zijn liefde heb ondervonden, en hoe Hij mijn beker gemengd heeft met verkwikkende bewijzen van Zijn weergaloze liefde, dan zou u niet bevreesd zijn u te wagen aan het liefelijke kruis van Christus, hetwelk Hij zacht en licht voor mij gemaakt heeft. (...)

Dit is de verkorte inhoud van de brief die deze martelaar schreef, nadat zijn doodvonnis was uitgesproken.

29. THOMAS ROBERTSON, 9 december 1684

Thomas, Robertson, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
James, Graham, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
Thomas, Wood, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
George, Jackson, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,

William, Keagow, Opgehangen, Dec. 9, 1684, Edinburgh,
Alexander, ?, (onleesbaar), Dec. 9, 1684,

Op 8 november 1684 kondigde James Renwick zijn *Informative Declaration* af. Het resultaat van dit verweerschrift leidde ertoe dat de vervolging in het volgend jaar erger werd dan tevoren. Zijn vijanden knarsetandden van woede en de Grote Raad vaardigde een bevel uit om de opstellers aan te vallen.

Op 9 november werden 10 man opgepakt en door het Hof van justitie ondervraagd naar medeplichtigheid in 'die helse en barbaarse Declaratie'. Volgens sommige schrijvers herriepen 6 man. Toch werden op 9 december 6 man opgehangen.

Het schijnt dat **James Graham** de 18^e november gearresteerd werd. Hij voelde zich gelukkig: '*het is slechts weinig wat ik voor Hem kan doen.*'

Deze Covenanters gevangen genomen en ingesloten te Newcastle. Robertson wist uit de gevangenis te ontkomen en Edinburgh te bereiken, waar hij opnieuw werd gearresteerd op 29 november 1684.

De laatste woorden van Thomas Robertson van Newcastle

Nu, lieve vrienden, mijn tijd is maar kort. O, welkom eindeloze eeuwigheid. Het is reeds geruime tijd mijn voornaamste begeerte geweest, Gods heerlijkheid te zien. Dit verlangde ik meer dan mijn eigen zielszaligheid.

En toch, toen ik mijn vonnis hoorde, had het een vreemde uitwerking op mij. Ofschoon de dood soms mijn verlangen is geweest, om de Naam en de zaak van Christus, werd sterven niet weinig afschrikwekkend voor mij, toen het zo nabij kwam. Dit duurde ongeveer zes of zeven uren. De vrees overheerste mij soms zó, dat ik bang was af te zullen vallen. Ik werd zozeer aangevallen, dat ik niets anders meer had, dan mij vast te houden aan vroegere voornemens en besluiten. Maar uit een overweging van Christus' getrouwheid, worstelde ik als een, die meer dan half verdrongen was. Ten laatste kreeg ik houvast, een klein houvast aan Hem, Die ik niet kon zien, en die kleine greep die ik kreeg, door Zijn genade, mocht ik houden tot ik meer kreeg. Hij heeft Zichzelf opnieuw aan mij geopenbaard, en Hij bleef bij mij, en vernieuwde het contract met mij, zodat ik nu, door Zijn genade, besloten ben, Hem niet te laten gaan, het koste wat het wil.

Nu, mijn vrienden, ik zeg dit niet om iemand die begonnen is Christus te volgen, de moed te benemen. Ik zeg het als een waarschuwing. Ik zou gaarne zien dat arme mensen zekker werk maken, en een vaste greep aan Hem krijgen. Want hoewel Hij Zich schijnt te verbergen, en dat in een tijd wanneer zij denken dat zij in de grootste nood zijn, zo zal Hij toch tot hen wederkeren op Zijn eigen bestemde tijd, en dan zal hij groter weldaden meebrengen voor hen, die zo verzocht werden. O, Hij handelt zo opdat onze harten Hem zullen liefhebben. Het is mijn grote kruis geweest, dat ik Hem

nooit veel liefhebben kon, en niet de rechte wijze van Hem te dienen kon vinden. O, mijn ziel moet vast aan Hem verbonden zijn. O, Zijn kracht, Zijn kracht, is nodig om eerlijk en zuiver door alles te worden heen gedragen, opdat ik geen tittel of jota van de waarheden van Christus mag loslaten.

Voor zover ik bekwaam was enig onderscheid te maken, is het altijd mijn voorname zorg geweest, om te weten wat zonde was, en wat plicht was. Nu, ik weet dat ik niet buiten mijn plicht ben, in wat ik doe. Ik geloof dat het de plicht van al mensen is, om nauwkeurig te onderzoeken wat zonde en plicht is. Want hoe zullen mensen de zonde vermijden en de plicht waarnemen, zo zij geen duidelijk onderscheid tussen deze twee zien? Nu, daarover wil ik niet meer zeggen, dan dat het volk veel werk behoort te maken van het onderscheiden van deze twee.

Nu, ik houd vast aan het verbond der verlossing, *tussen de Vader en de Zoon, van voor de grondlegging der wereld*, tot verlossing van arme schepselen, die Hij uit de wereld heeft uitverkoren. O, hoe zal ik Hem naar waarde liefhebben! En nu nabij Hem te zijn! zodat ik mag bevinden de weldaad van dat verbond, hetwelk Hem Zijn dierbaar bloed kostte.

Ziende dat Hij mij roept een getuigenis te geven, moet ik zeggen, dat indien iedere haar van mijn hoofd een mens was, het alles te weinig zou zijn om voor Hem af te leggen. En dat uit liefde tot deze weergaloze Christus.

Ik houd vast en geef mijn getuigenis aan het Woord van God, de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament, naar welke ik geoordeeld moet worden. Indien wij een andere weg kiezen, dan zullen wij ons zeker vergissen. Want de Geest van God getuigt met onze geest, dat het Woord van God de enige regel is, waarnaar wij behoren te wandelen.

Ik geef mijn getuigenis aan al getrouwe afgezanten, en geroepen dienaars van Jezus Christus, en aan het Evangelie dat zij prediken. Ik geef mijn getuigenis aan Mr. Donald Cargill, die waardige dienaar van Jezus Christus, die de standaard en de banier van Jezus Christus hoog hield, toen de rest hem en des Heeren banier verliet. En aan Mr. James Renwick, als een getrouwe en wettig geordende en geroepen dienaar van Jezus Christus. Ik geef mijn getuigenis aan al getuigenissen van de getrouwe martelaren en getuigen van Jezus Christus, die hun leven hebben afgelegd voor Zijn Naam en zaak.

Ik getuig tegen de priesterheerschappij en tegen de hulppredikers, en tegen hun verdorvenheid en valse leerstellingen. Ik erken mijn zonde en dwaasheid dat ik het grootste gedeelte van mijn tijd heb gegeven in hen te horen, hoewel ik altijd van onder hun gehoor kwam met meer hardheid des harten, dan ik had wanneer ik ging om hen te horen. Maar ten laatste begon ik te overwegen dat in dit opzicht de zaken niet recht met mij stonden. Ik hoorde daarop dat er in mijn woonplaats een volk leefde dat de Presbyteriaanse leraars ging horen, maar daar ik hen niet kende, wist ik niet wat ik zou doen om hen te leren kennen. Ik waagde het aan één van dat volk mijn geval te vertellen, en hij nam mij mee naar de plaats waar ik een Presbyteriaanse leraar hoorde preken. Dit liet een overtuiging na op mijn consciëntie over mijn vorig leven, en ik zag dat ik buiten de weg des Heeren tot zaligheid en tot het eeuwige leven was. Na deze tijd ging ik niet meer heen tot hen die optreden in rechtstreekse strijd met de weg des Heeren, en met onze verbonden en het werk der reformatie. Bij trappen kreeg ik duidelijk te zien, dat de leraars die het meest getrouw waren in het getuigen tegen de besmettingen en gruwelen van de tijd, en tegen dit overspelig geslacht, alleen dezulken waren aan wie de verborgenheden des Heeren waren geopenbaard, en die

een inzicht hadden ontvangen in wat wij de Heere verplicht zijn, zoals Mr. Donald Cargill, en anderen die getrouw waren tot in de dood, en de zaak van Christus met hun bloed bezegelden. O, toen ontving ik liefde en een verlangen een getuige voor Hem te zijn, zowel tegen mijn eigen vroeger leven, als tegen de wegen van de valse leraars, welke ik nu haat. Ik wenste verlof te ontvangen mijn leven voor Christus en Zijn dierbare waarheden af te leggen.

En nu staat Hij mij toe, wat mijn hart verlangde, en ik bezegel met mijn bloed, dat dit de weg van God en van Zijn waarheid is, waarvoor ik nu mijn leven afleg.

Daar mijn tijd voorbij is, zal ik niet meer zeggen. Ik geef mijn vrouw over aan het goede geleide des Heeren, en ik beveel Hem en Zijn weg haar aan, opdat zij die zal volgen. Nu, mijn liefde is tot haar, en aan al mijn dierbare vrienden in Newcastle. Vaarwel, vaarwel in onze gezegende Heere Jezus.

Welkom Heere Jezus, voor Wien ik lijd, en wiens liefde ik verlang te bezitten. Welkom hemel en heilige engelen, en de geesten van de volmaakt rechtvaardigen, door het bloed van het Lam.

Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest, in Wiens handen ik mijn geest beveel.

30. ROBERT MILLAR, 23 januari 1685

Robert Millar, steenhouwer in Rutherglen, werd opgehangen op Gallowlee, Edinburg,
samen met **Robert Pollock**, schoenmaker in East Kilbride

Lieve vrienden, daar ik ter dood veroordeeld ben door mensen, wil ik een penninkje achterlaten als een getuigenis. Ik wil u laten weten, waarom ik lijd. Het is, omdat ik het tegenwoordige gezag, dat handelt in lijnrechte strijd met het woord van God, niet wil erkennen. Het is ook omdat ik geen eed wilde afleggen tegen het stuk genoemd: „*De verontschuldigende Verklaring*”. waardoor ik gezworen zou hebben een vijand te zijn van het verbond en van het werk van Reformatie. Dat durfde ik niet doen, nee, niet om mijn ziel.

Nu, ik belijd dat ik een groot zondaar tegen God geweest ben. Maar ik heb tegen mensen nooit enige daad bedreven, der dood, banden of gevangenis waardig. Ere zij Hem toegebracht, want Hij had mij niet nodig. Ik heb in zekere mate, Zijn hand van Voorzienigheid opgemerkt, van mijn kindsheid af, en Hij heeft mij geleid tot op deze dag.

Het is ongeveer vijftien jaren geleden, dat Hij mij wonderlijk tot Zich trok. Maar ik heb hem menigmaal de rug toegekeerd, en hoewel ik mijn plicht volgde, met vele gebreken, zo heeft Hij mij nochtans niet losgelaten, maar Hij heeft mij altijd aan Zichzelf en aan Zijn vervolgde waarheden gebonden. Toen ik geschud werd door sterke verzoeking van satan, de wereld en mijn eigen goddeloze hart, toen heeft Hij de strik gebroken, en ik ben ontkomen als een vogel uit de hand des vogelvangers. Hij heeft op een wonderlijke wijze, mij al dingen doen medewerken ten goede.

O, hoe dikwijls ben ik afgeweken en heb ik Hem aangezet, om Zijn aangezicht voor mij te verbergen, en mij te verlaten, en mij te kastijden met hardheid des harten! Maar als ik op het punt stond weg te zinken, openbaarde Hij Zijn kracht, en haalde mij op uit de grootste diepte. Hij heeft die woorden waar gemaakt: Want mijn vader en mijn moeder hebben mij verlaten, maar de Heere zal mij aannemen. Nu moet ik uitroepen: Ere, ere zij Hem, Die mij als een vuurbrand uit het vuur gerukt heeft. Hij heeft een gevangenis en ijzers, liefelijk en licht voor mij gemaakt. O, welk een eer is het de voetstappen te volgen die mijn liefhebbende Heere vóór mij deed! Hij is nu voor mij geworden, als dragende de banier boven tienduizend en alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Ik kan nu uit bevinding zeggen: *Mijn Liefste is mijn, en ik ben de Zijne.*

Ik hang met mijn gehele hart het verbond van vrije genade aan, tussen de Vader en de Zoon, dat heerlijke werk van verlossing. Ik wens Hem aan te nemen in al Zijn ambten, als Koning, Priester en Profeet. Ik bemin met mijn gehele hart het heilig en gezegend Woord van God, waardoor mijn ziel menigmaal verkwikt is geworden. Ik heb lief de samenkomsten van des Heeren volk, waar de neergehaalde banier van onze Heere wordt hoog gehouden. Ik getuig mede en stem in met de leer van die waardige man Donald Cargill, en van anderen die hun leven hebben gewaagd op de hoge plaatsen der aarde, om de gevallen banier van onze Heere op te houden, toen de rest haar schandelijk gelaten heeft in de handen der vijanden.

Ik stem van harte in, en geef mijn getuigenis aan de leer van die waardige man,

genaamd James Renwick, die dat grote werk voortzet, nu er zo weinigen zijn die er voor uitkomen. Ik wens de Heere te danken, dat ik hem hoorde spreken. Ik betuig mijn instemming met de kerkelijke ban, uitgesproken te Torwood, door Mr. Donald Cargill, tegen die vijanden van God.

Ik protesteer tegen papierij en priesterheerschappij.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen de tiran, die nu op de troon zit. Karel Stuart, die niet alleen het verbond verbroken, maar het verbrand heeft, en die het hele werk van Reformatie, waartoe hij bezworen en verplicht was, heeft omver geworpen. Ik laat mijn getuigenis achter tegen de tiran, die nu op de troon zit, leven wegneemt, terwijl zij geen feiten tegen mij kunnen inbrengen, der dood of der banden waardig. Zij veroordelen mij alleen omdat ik geen valse eed wil doen en mijzelf geen openbare vijand van God en Zijn waarheid wil verklaren te zijn, wat ik niet durfde te doen, neen, niet voor mijn ziel. Ik getuig tegen het horen van de hulppredikers, waarvan in Gods Woord gezegd wordt, dat zij wolven en beren zijn, die des Heeren kudde verslinden. Ik getuig tegen al toegeeflijken, die de dienst des Heeren hebben neergelegd op het bevel van mensen, die in rust zijn terwijl Sion in moeite is. Ik heb nooit iemand als leraar kunnen erkennen die iemand anders dan Jezus Christus beleed Hoofd der Kerk te zijn.

Lieve vrienden, wees naarstig in uw plicht, en maakt goed gebruik van uw Bijbel. Staat naar heiligheid, en arbeidt om uw plicht ernstig te volbrengen, want er is een zwarte wolk van oordelen gereed om tegen dit land uit te breken. Smeekt ernstig dat Christus een overblijfsel wil sparen, en dat Hij niet dat oordeel wil uitvoeren, hetwelk wij lezen in Ezech. 9: „Doodt ouden en jongen”, of wat wij verder lezen: „Mijn oog zal niet verschonen, en Ik zal niet sparen.”

Verzuimt uw onderlinge samenkomsten niet, en gebruikt uw kracht tot het ophouden van de neergevallen banier van onze Heere. Indien u wezenlijk in deze plichten gevonden zult worden, zo zult u blijken hebben, leden te zijn van de strijdende Kerk, en zo zult u zien de heerlijkheid van de tweede tempel, hetwelk een heerlijk gezicht zal zijn. Of indien u volhardt, zo zult u afgelost worden, en leden worden van de triomferende Kerk. Zo zult u in beide wegen geen verliezers maar winnaars zijn.

Nu, ik sterf als Presbyteriaan, hoewel ik een van de geringste en armste schepselen ben, die Hem en Zijn weg ooit volgde. Maar o, lof, lof en eer zij Hem toegebracht, Die gekozen heeft in zo'n weg met mij te handelen, opdat Hij mij de eer gaf voor Hem en voor Zijn betwiste waarheid te lijden. En nu, ik ben ten volle overtuigd dat het Zijn waarheid is, waarvoor ik lijd. Ik heb zowel Zijn Woord als Zijn Geest aan mijn zij, en daarom zal ik niet teleurgesteld worden in mijn verwachting.

Ik wens al mensen hartelijk te vergeven, wat zij tegen mij hebben misdaan, Maar wat zij hebben gedaan tegen het beeld Gods in mij, dat staat bij mij niet te vergeven, maar dat laat ik aan de grote Rechter, om er op Zijn eigen tijd over te beslissen, wanneer Hij zal opstaan en Sions twistzaak zal twisten. Ofschoon mensen Zijn werk verbrand hebben, en gezworen hebben dat het niet weer zal verrijzen, zal nochtans Zijn woord vervuld worden: *Waakt op en juicht, gij die in het stof woont.*

Ik moet het hierbij laten, want mijn tijd is maar kort. Maar ik heb nog een enkel woord te zeggen tot het arme overblijfsel. Vreest niet het te wagen op het kruis van Christus, want hoewel u in het begin er slechts de zwarte zijde van ziet, toch zal Hij verschijnen wanneer u om Zijn waarheid op de proef gesteld zult worden. Hij zal uw Helper zijn in tijd van moeite gelijk Hij heeft beloofd. Hoe scherper uw beproeving, hoe meer u

Zijn tegenwoordigheid zult gewaar worden, om Zijn kracht in uw zwakheid te volbrengen. Hij geeft den moede kracht, en Hij vermenigvuldigt de sterkte dien die geen krachten heeft.

Vreest niet te strijden voor de waarheid, maar arbeidt om vrij te zijn van uw eigen belangen. Want ik moet u zeggen, dat Christus met uw afgoden niet in één huis wil samen wonen. Maar indien u op goede gronden kunt zeggen, dat het zuivere liefde en ijver voor Zijn eer is, waarvoor u lijdt, zo zeg ik, komt te voorschijn, want u zult het volle loon niet missen. Ik kan u uit bevinding zeggen, dat Hij een Vorst is, Die Zijn Woord houdt. O, zij die in de oven zijn, zijn niet te beklagen, indien de Zoon van God met hen is. Ik mag nu ook met de Godzalige Rutherford zeggen: Hij heeft mij menigmaal honderdvoud uitbetaald. O, wie zou Hem niet prijzen, Die een arme dwerg tot hiertoe gedragen heeft, op de vleugelen van Zijn almacht.

Mijn tijd is kort, maar ik geef eer aan de grote Naam van mijn God. Mijn deel in Hem is nu zeker gemaakt, en ik heb veel gehad van Zijn aangename tegenwoordigheid sinds ik gevangene was voor Hem, en voor Zijn vervolgte waarheden, en ook dikwijls vóór die tijd. Ik dank Zijn grote naam, Hij heeft Zijn werk volkomen in mij gemaakt, en ik zal de volle genieting van Hem hebben door al eeuwigheid. Ik heb mijzelf vrijwillig aan Hem gegeven, om tot Zijn beschikking te zijn, en ik heb hem aangenomen om mijn Koning, Priester en Profeet te zijn. En nu meen ik met Job te mogen zeggen: *Ik weet, mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; denwelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde; mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot.*

Nu, mijn lieve vrienden, ik moet u vaarwel zeggen, en u laten aan Hem Die beloofd heeft een heiligdom te zullen zijn voor Zijn eigen volk, om in Zijn kracht te worden bewaard tot de zaligheid. Vaarwel zon, maan en sterren; vaarwel al aangename gezelschappen van des Heeren volk; vaarwel lezen, zingen en bidden; vaarwel heilige en liefelijke Bijbel, waardoor mijn ziel menigmaal verkwikt is; vaarwel al geschapen vertroosting in de tijd.

Welkom liefelijk gezelschap van engelen, en van de zielen der volmaakt rechtvaardigen, en het gezegend gezelschap der eerstgeborenen.

Welkom Vader, Zoon en Heilige Geest, in Wiens handen ik mijn geest beveel, want hij is de uwe.

31. JOHN BELL, 21 februari 1685

John Bell was een jonge man van voorname afkomst. Zijn moeder was Marion Mac Cullock. Zij had als tweede man Viscount Kenmure. Hij was geëerd en geliefd vanwege zijn mildheid, zijn oprechtheid, en ook vanwege zijn godvrezendheid. En dat blijft niet lang verborgen. Kort na de nederlaag bij Bothwell Bridge, juni 1679 begint het. De paarden van de soldaten eten en vertrappen zijn weiden, zijn tuinen. Het huis wordt afgebroken en verbrand. Met wat vrienden trekt hij de bergen in. Zonder enige bezittingen.

Daar wordt hij tenslotte gevonden door Grierson, een man die vele moorden op zijn geweten heeft, en die door Patrick Walker als volgt beschreven wordt: "Robert Grierson, een groot vervolger, een groot vloeker, een groot hoereerder, een godslasteraar, dronkaard, leugenaar en bedrieger, en die nog buiten de hel is!" Grierson neemt de mannen gevangen, en dat terwijl hen onderdak beloofd was. Als de mannen dat zeggen, lacht hij erom en beveelt dat ze onmiddellijk doodgeschoten moeten worden.

John Bell verzoekt hem enige minuten te mogen bidden. Maar Grierson schreeuwt hem toe: "Wat heb jij gedurende zoveel jaren hier in de heuvels gedaan? In geen geval, je hebt meer dan genoeg gebeden".

John, Bell, Doodgeschoten, Feb. 21, 1685, Kirkconnell,

Als John dood is, jagen ze de anderen weg die hem begraven willen. Zijn dood lichaam moet zo op het open veld blijven liggen.

32. JOHN BROWN van Priesthill, 1 mei 1685

John Brown woonde in Priesthill, in de parochie van Muirkirk en het district van Kyle in Ayrshire. Zijn huis stond op de top van een heuvel, waar achter een uitgestrekte heidevlakte lag. Het was gebouwd van steen en kalk, bedekt met heideplaggen. John was een arm boertje, die bij zijn dood maar 20 schapen had en één koe. Maar John en zijn vrouw **Isabel Weir** waren toch rijk. Zij dienden de Heere met hun gehele hart. John was nog maar een jongen toen honderden predikanten de kerk verlieten in 1662/63. De droefheid die toen van veler gezichten was af te lezen, maakte op hem een onuitwisbare indruk. John volgde de verdreven leraars in de velden en dalen van zijn woonstreek. Hij leefde mee met de strijdbare helden van Rullion Green, Drumclog en Bothwell, al vocht hij niet met hen mee. Met een aantal jongemannen kwam hij 's zomers in een schaapskooi bijeen en gaf hij onderwijs vanuit Gods Woord en de Belijdenis van Westminster. 's Winters zaten zij rondom een groot vuur van turf en kolen naar de jonge Brown te luisteren.

Al vroeg was John weduwnaar geworden en bleef hij met een dochttertje achter. Omstreeks 1680 hertrouwde hij met Isabel Weir, die hij in Sorn had leren kennen. Zij had een opgeruimd karakter, wat de wat sombere John goed van pas kwam. Ook waren zij eensgezind in hun opvattingen over de droeve vervallen staat van het Sion Gods. Toen hij haar ten huwelijk vroeg, moest er eerst een zware last van hem af. Hij vertelde haar van zijn voor gevoel dat hij eerdaags zijn getuigenis voor zijn Meester met zijn eigen bloed moest bezegelen. Maar desondanks gaf Isabel hem haar jawoord. Maar wie moest hun huwelijk inzegenen? Richard Cameron was niet meer en ook Donald Cargill had zijn leven afgelegd in de strijd. Moesten zij naar de 'indulged' predikanten gaan om hun huwelijk te bevestigen?

Uiteindelijk vonden zij een predikant bereid om de plechtigheid te leiden. Het was Alexander Peden, de profeet van het Covenant, die in Kyle was om kinderen te dopen. En in een 'glen' (een dal met glooiing) vlak bij Browns woning vond het huwelijk plaats. Zij waren verbaasd zoveel belangstellenden te zien. Peden verwelkomde het bruidspaar met de merkwaardige woorden: 'Dit zijn de getuigen van uw eden; zij allen zijn vrienden, die met gevaar van hun leven zijn gekomen om Gods Woord te horen en om Zijn ordinantie van het huwelijk bij te wonen.'

Toen de eenvoudige plechtigheid voorbij was, noemde hij de bruid bij haar naam en sprak haar als volgt aan: 'Isabel, je hebt een goede man, maar je zult hem niet lang hebben. Wees blij met zijn gezelschap en houdt het linnen bij de hand voor een lijkkleed, want je zult het nodig hebben, als je er niet naar zoekt, want zijn einde zal bloedig zijn.'

Het was geen gelukkig vooruitzicht dat hun trouwdag overschaduwde, maar toch wisten zij dat de Heere hen voor elkaar bestemd had. En de korte tijd van hun huwelijk was als een Elim in de woestijn van het leven. Zij bemoedigden elkaar in het geloof en spoorden elkaar aan om met lijdzaamheid de verdrukking te doorstaan.

De vijfjarige Janet, want zo heette het meisje uit het eerste huwelijk van John, lichtte de morgen na de trouwdag de klink van de deur van de provisiekamer op en zag haar nieuwe moeder staan. Het kind bedekte het gezicht verlegen met haar arm en zei: 'Zij

zeggen dat u mijn moeder bent!

'Wat denk je als ik je moeder zou zijn?' vroeg Isabel haar.

'Niets, maar ik dacht, als u mijn moeder was, dat ik dan een beetje bij u mocht komen.'

"Ik hoop dat ik je moeder zal zijn, mijn kind, en dat God mij hiervoor genade geeft en dat jij voor mij en voor je vader een gemak mag zijn.'

En zo was het ook. Zij hielp haar vader en moeder, zo jong als zij was, en niets was haar te veel. Vrede en geluk overschaduwden het gezin van John Brown.

Met hart en ziel waren John en Isabel verbonden aan het overblijfsel dat de banier van het Verbond hoog hield. Ook James Renwick was een graag geziene gast in Priesthill. Bij zijn eerste bezoek herkende Isabel hem niet. Toen haar man binnenkwam, zag hij dat de vreemdeling leek op de jongeman die enkele jaren terug door de 'Societies' naar Holland gezonden was om daar te gaan studeren. Nu was hij geordend en naar zijn vaderland teruggekeerd. In plaats van een vaste woonplaats te hebben, werd hij hier, evenals Peden, als een hert voortgejaagd. Het was hem een zegen van Boven om in het Godvruchtige huisgezin van John Brown van Priesthill op verhaal te komen. Zij spraken met elkaar over het lijden van de Kerk en over haar uiteindelijke overwinning. Spoedig hierop publiceerde Renwick zijn *Apologetica Declaration*. (Een vertoog voor zelfverdediging)

De vijand wist ook Priesthill te vinden. De 'society', die hier regelmatig samenkwam, werd spoedig verstoord. John Wilson en John Smith van Lesmahagow werden door kolonel Buchan neergeschoten. **John Brown van Blackwood**, die in dezelfde parochie woonde, volgde in het begin van maart, toen kolonel Murray hem doodde.

John Brown van Priesthill werd genoodzaakt nu en dan uit te wijken. Hij doorstond de scherpe koude toen hij in maart en april in Kyle en Lanarkshire verblijf hield. Op een dag ontvluchtte hij de dragonders in een diep ravijn. Hij bracht hier de dag in gebed door en stortte zijn ziel uit voor God met de woorden uit de Klaagliederen: 'Laat ons onze wegen onderzoeken en doorzoeken, en laat ons wederkeren tot den Heere.' Plotseling hoorde hij een liefelijk geluid, dat vanuit een gedeelte van een moswal kwam. Het bleken enkele medebroeders te zijn die de Heere prezen met psalmgezang. Het waren bekenden die ook gevluht waren en zich in de kloof van een rots schuilhielden. Zij verheugden zich in de God van hun heil en waren van harte gewillig om voor Zijn Naam te lijden.

Niemand minder dan de gehate John Graham of Claverhouse zat hen op de hielen. Hij gaf leiding aan een aantal garnizoenen, waarvan er één in Lesmahagow gelegerd was.

In april 1685 bracht hij met zijn soldaten in deze plaats een bezoek. Hij had gehoord van de vroomheid van John Brown en was vastbesloten hem als prooi te gebruiken. John was bij zijn gezin in Priesthill, toen Claverhouse om zes uur in de morgen op het erf verscheen. Hoe dorstte hij naar het bloed van de weerloze schapen van Christus' kudde. Hoe werd hij door de Satan aangepord om hen om te brengen! Zoals gewoonlijk, was John die morgen vroeg opgestaan, om met zijn gezin de Heere aan te roepen. Na de huisgodsdienst ging hij naar de heuvel om wat turf af te steken, toen Claverhouse met drie troepen soldaten op hem af kwam rennen. Deze greep de weerloze man en bracht hem naar zijn eigen huis. Zijn dochter Janet, die de soldaten had zien aankomen, had inmiddels haar moeder gewaarschuwd.

'Waar ik voor gevreesd heb, is nu op mij gekomen. O, geef mij op dit uur genade', zo riep Isabel uit. Zij nam de hand van Janet en ging naar buiten.

Wat had Claverhouse voor beschuldigingen tegen John Brown? Het waren altijd

dezelfde vragen die hij stelde: *waarom de diensten van de 'curate' verzuimd werden en waarom het gebed voor koning Jakobus werd nagelaten.*

John antwoordde hem, dat hij alleen Christus, als Hoofd van Zijn Kerk erkende en dat hij de hulppredikers niet kon horen omdat zij tegen de Goddelijke wetten in waren aangesteld.

Hierop schreeuwde de bloedhond: 'Ga tot je gebeden, want je zult onmiddellijk sterven.' Zelfs de ruwe soldaten hoorden dit vol verbazing aan. John knielde neer en stortte zijn hart hardop uit voor zijn God. Zijn vrouw en kinderen stonden bij hem, toen hij ook hen opdroeg aan de genadetroon en hij bad 'dat iedere verbondszege op haar en op de kinderen, geboren en nog niet geboren, mocht worden uitgestort, als op één die door de invloed van de Heilige Geest verfrist wordt, wanneer Hij als de regen op het nagras en als waterstromen op de aarde neerdaalt.'

Wie kon nog onbewogen dit gebed aanhoren? John was iemand die de zalving van de Heilige Geest in rijke mate bezat. Zijn leven was een gedurige gemeenschap met de God des hemels. Claverhouse kon zijn gebeden niet langer aanhoren. Met vloeken en lasterlijke woorden probeerde hij de smeektaal van de geknielde te onderbreken.

John werd gedwongen om op te staan en wendde zich nu tot zijn vrouw: 'Isabel, dit is de dag, waarvan ik je voordat wij met elkaar trouwden verteld heb. "Binnen enkele minuten zal ik voor de hemelse rechtbank verschijnen, als een getuige voor de zaak van de Verlosser, tegen de regeerder van Schotland. Ben je gewillig om afscheid van mij te nemen?'

Vol ontroering antwoordde zij: 'Van harte gewillig.'

Zij gaf zich over aan Gods wil, al moest zij haar lieve man missen. John legde teer zijn armen om haar heen en sprak: 'Dit is alles waarop ik gewacht heb. O dood, waar is uw prikkel? Graf, waar is uw overwinning?'

Hij kuste haar, zijn eigen kleine jongen en tenslotte Janet, die hij nog toevoegde: 'Mijn lieve kind, geef je hand aan God als je Gids en wees je moeder tot troost.'

Toen riep hij in vervoering uit: ***'Gezegend zijt Gij, o Heilige Geest, dat U meer troost tot mijn hart spreekt dan de stem van mijn onderdrukkers verschrikking in mijn oren doet horen.'***

Het geduld van Claverhouse raakte op. Hij wilde de stem van de martelaar voorgoed het zwijgen opleggen. Nu gaf hij zes soldaten bevel om op Brown te schieten. Maar zij bleven bewegingloos staan. Zij hadden het ontroerende gebed van hem gehoord en het leek alsof zij geen kracht meer in hun armen hadden om hun geweren op de biddende Brown te richten. Claverhouse nam hierop zijn eigen pistool en schoot Brown dwars door zijn hoofd. Zo viel het ontzielde lichaam neer op de koude grond. Met ontzetting zagen de soldaten deze gruweldaad aan. Maar Claverhouse keek triomfantelijk. Hij wendde zich onbeschaamd tot Isabel, die bezig was om de delen van het verbrijzelde hoofd van haar man bij elkaar te verzamelen. 'Wat denk je nu van je man, vrouw?'

'Ik heb altijd goed van hem gedacht', zo antwoordde zij de bruu, 'en nu meer dan ooit tevoren.' De moed van de vrouw vertoornde Claverhouse nog meer.

'Het zou recht vaardig zijn als ik je naast hem zou leggen.'

Hierop keek zij hem recht in het gezicht: 'Als dat zou worden toegelaten, twijfel ik niet of uw wreedheid zo ver zou gaan, maar hoe wilt u uw werk van vanmorgen verantwoorden?' Met het meest onbewogen gezicht, antwoordde de moordenaar: 'Voor de mensen kan ik dat wel doen en voor God wil ik hem in mijn eigen handen nemen.'

Hierop sprong hij op zijn paard en gaf het de sporen. Isabel bleef met de huilende

kinderen achter. Zij verbond het hoofd van haar lieve man met haar handdoek, legde het lichaam af en bedekte het met een kleed. Toen ging zij op de grond zitten, trok haar kinderen naar zich toe en huilde met hen mee over het smartelijke verlies van haar John. Zij zat daar en huilde, ... ze huilde ... totdat ze niet meer kon.

Het was zes of zeven uur in de morgen, toen de zon nog maar net aan de kim verschenen was. Alexander Peden was tien of elf mijlen van Priesthill verwijderd toen de gruweldaad plaatsvond. Tegen achten ging hij naar het huis van een vriend, lichtte de klink van de deur op en ging de keuken binnen.

'Heere', zo sprak hij, 'wanneer zult U het bloed van Brown wreken? O, laat het bloed van Brown dierbaar zijn in Uw ogen.'

De heer des huizes, John Muirhead, begreep eerst niet wat Peden bedoelde. 'Claverhouse is vanmorgen in Priesthill geweest', zo verklaarde Peden, 'en heeft John Brown vermoord. Zijn lichaam ligt bij het eind van het huis en zijn arme vrouw zit huilend erbij en er is niet één ziel die haar vertroost.' Deze morgen zag ik na zonsopgang een vreemd verschijnsel in het firmament dat op een helder schijnende ster leek, die van de hemel op de aarde neerviel. En er is vandaag inderdaad een helder lichtende ster neergevallen, de grootste christen met wie ik ooit gesproken heb.'

Mensen zijn moeilijke vertroosters, vooral in zulke omstandigheden. Toch waren er vrienden, die Isabel en haar kinderen tot grote steun waren. De vrouw van David Steel vertroostte haar met de woorden *dat de Heere een Man is van de weduwen en een Vader voor de wezen*. De zegen van de God van Jakob was met haar. Hij verliet haar niet in deze nood. Hij omringde haar met Zijn goedgunstigheid en vervulde haar ziel met Zijn nabijheid. Zij wist dat haar man in de eeuwige tabernakelen was opgenomen. De kroon van het martelaarschap was hem ten deel gevallen. Zijn lichaam werd begraven op de plaats waar zijn ziel mocht opvaren in heerlijkheid. John Brown 'won zijn diadeem', de prijs waarnaar hij in zijn leven had gejaagd. Hij legde zijn leven neer als een getuigenis voor de Kroonrechten van Christus. 'Hier is de lijdzaamheid der heiligen; hier zijn zij die de geboden Gods bewaren en het getuigenis van Jezus.'

33. ANDREW HISLOP, 11 mei 1685

Andrew Hislop was een jongen van 16 of 17 jaar, wiens moeder weduwe was. Hij was een godzalig schaapsherder jongen.

Op een avond, als ze in huis zijn, komt daar een doodzieke vluchteling, een volgeling van de gesneuvelde Ds. Cameron. Ze geven hem onderdak, maar al spoedig sterft de man. Hij wordt begraven, en de beide mensen proberen het graf zo goed mogelijk te verbergen. Tevergeefs, het wordt ontdekt. De soldaten komen, roven het huis leeg en breken het af tot aan de grond. De vrouw en haar zoon worden weggejaagd.

Op hun tocht worden zij gevonden door Claverhouse, de aanvoerder van een troep soldaten. Een man wiens enige doel het was de Covenanters te vervolgen en te doden. Die onafgebroken naar hen op zoek is. En met hem is zijn vriend Sir Johnstone Westerhall. Ze houden de jongen staande, en Westerhall laat hem gevangen nemen. Hij wilt de jongen direct doodschieten. Maar Claverhouse raadt dit af. Johnstone hield vol en beval drie dragonders hun geweren te laden. Hem wordt bevolen zijn muts voor zijn ogen te doen. Maar de jongen weigert, en met de Bijbel in zijn hand zegt hij: "Ik durf u wel in het gezicht te zien, want ik heb niets gedaan waarover ik beschaamd zou moeten zijn. Maar hoe zult u kijken op die dag waarop u geoordeeld zult worden door hetgeen in dit Boek geschreven is?"

Hij wordt 11 mei 1685 doodgeschoten, omdat hij gebeden had en sommige verzen van Psalm 118 had gezongen.

Op dezelfde dag werden Margaret Lachlison en Margaret Wilson opgehangen

34. De Martelaren van Carsegellioch, mei, juni 1685

De martelaren van Carsegellioch waren slechts geringe mensen in de achting der wereld. Van alles, wat de geschiedenis of overlevering van hen meedeelt, is dit bijna het enige, dat toen zij terugkeerden van Galloway, waar zij James Renwick hadden horen prediken, zij overvallen werden door een compagnie barbaarse Hooglanders, die gehuurd waren om de heiligen des Allerhoogsten voortdurend te kwellen. Drie van hen werden doodgeschoten en één ontkwam. De landlieden begroeven deze martelaren, ter plaatse waar zij vielen. Na de revolutie 1689 werd er een eenvoudige steen geplaatst met dit opschrift:

Hier liggen: Joseph Wilson. John Jameson. John Humphrey.

Die werden doodgeschoten door een afdeling Hooglanders, wegens hun trouw aan het Woord van God en aan het Verbondswerk der Reformatie. 1685.

In 1827 werd een gebeeldhouwd Monument op dezelfde plaats opgericht. Toen het fundament voor dit gedenkteken werd uitgegraven, werd een wonderlijke ontdekking gedaan. De lichamen der drie martelaren kwamen voor de dag, liggende zij aan zij, slechts een weinig beneden de oppervlakte, in hun kousen en reisdekens, fris en niet vervallen en er uitzien als of zij eerst gisteren begraven waren, zodat hun gelaatstreken, duidelijk konden worden onderscheiden.

De landbouwer op wiens grond het Monument stond, nam van een der lichamen een handschoen en knipte van het hoofd van een ander een lange lok geel haar af.

Deze voorwerpen zijn, - naar wij geloven, - nog in het bezit van een der afstammelingen van dien landbouwer. De bouwer van het monument nam ook een lok van het gele haar van deze bloedgetuige, hetwelk ook nog in bewaring is.

De lichamen zijn ongetwijfeld voor verderving bewaard door de bederf werende eigenschappen van het veenmos. Daarom is het niet minder verrassend, dat na een tijdsverloop van 142 jaren, zij voor de dag kwamen, fris en niet vervallen, vertellende aan de wereld op een indrukwekkende wijze, het onrecht, dat zij ondergingen en de dood die zij stierven voor geweten, vrijheid en waarheid.

Carsegellioch-Heuvel waar deze martelaren vielen, staat ongeveer vier mijlen ten zuidwesten van New Cumnock, in Ayrshire.

Volgens de martelarenlijst werden op dezelfde tijd gedood:

- N. N. Doodgeschoten na een predicatie door J. Renwick, Galloway
- David, Dun, Opgehangen na een predicatie door J. Renwick, Mei of Juni, 1685, Cumnock,
- Simon, Paterson, Opgehangen na een predicatie door J. Renwick, Mei of Juni, 1685, Cumnock,
- Marion, Cameron en **twee andere vrouwen** na preek van J. Renwick, 1685

King Hewison schrijft dat volgens de traditie Margareth Dun ook doodgeschoten werd. En tevens een boer uit Closs, Ochiltree.

Schijnlijk werden Dun en Paterson later opgepakt en opgehangen.

35. THOMAS STODDARD, 12 augustus 1685

**Thomas Stodart,
Matthew Bryce,
James Wilkison
Gavin Russell.**

Vier Covenanters werden op 6 augustus 1685 door het Gerechtshof in Edinburgh veroordeeld om opgehangen te worden op de Grass-market te Edinburgh, vanwege rebellie, omdat hij de autoriteit van de koning weigerde te erkennen en niet genegen was de eed van rouw te zweren. Andere Covenanters werden verbannen.

Laatste toespraak van Thomas Stoddard

Mannen, broederen en vaders, hoort.

Geroepen zijnde, vaarwel te zeggen aan de wereld, zo laat ik u dit mijn stervend getuigenis achter, naar het voorbeeld van de christenen vanouds. Ik geef mijn laatste getuigenis, gelijk eens Stefanus deed, die veroordeeld werd op een beschuldiging, dat hij lasterlijke woorden had gesproken tegen de heilige plaats en de wet. Ik ben veroordeeld te sterven, omdat ik niet kan instemmen met de wetten, die gegeven worden door hen die nu de macht in handen hebben. Zij konden geen getuigenis bijbrengen dat ik tegen hun persoon gesproken heb, en zij hebben niet getracht te bewijzen, dat hun vonnis over mij rechtvaardig is. Hiervan zal ik u nu rekenschap geven.

Niettegenstaande een vonnis van verbanning over mij was uitgesproken, heeft evenwel de jury het vonnis des doods over mij gevelde. Zij hebben mij veroordeeld om geen andere reden, dan omdat ik op hun vragen omtrent de regering en het gezag van de koning, geen antwoord kon geven naar hun begeerte, en dat ik de *Verdedigende Verklaring* niet durfde verloochenen.

De oorzaak van mijn lijden is derhalve, dat ik Christus' vijanden niet kon erkennen, noch de macht die zij tegen Hem, aan zichzelf hebben getrokken, en omdat ik Christus' vrienden en hun handelingen niet kon verzaken, zoals zij van mij eisten. Daarom ben ik veroordeeld, ofschoon ik het gezag der overheid even goed erken, als enig christen, dat wil zeggen een wettig gezag, overeenkomstig het Woord van God.

Maar ik wens onderworpen te zijn aan Zijn wil, Die mij hiertoe geroepen heeft, en ik begeer hoge gedachten van Hem te hebben. Ik kan geen woorden vinden om Hem juist te beschrijven, Maar in de woorden: *Hij is de roos van Saron, een lelie der dalen*, vind ik iets om Zijn lof uit te spreken. Hij is de zoetste roos die ik ooit rook, en nooit zoeter dan wanneer ik onder het kruis was, en voor Zijn rekening leed.

Nu, ik zal het niet te lang maken. Ik heb gezegd waarvoor ik lijd. Het is uit liefde tot Christus, en door het geloof in Zijn ontferming, dat ik mij overgeef. Ik achtte het mijn plicht vast te houden aan het Woord van God, en aan alles wat daarop gegrond is. Ik wil lijden voor alles, wat op het Woord van God gegrond is, hebbende moed gekregen uit Zijn gezegende belofte: "Maar nu, also zegt de Heere, uw Schepper, o Jacob! en uw Formeerder, o Israël. Vrees niet, want Ik heb u verlost, Ik heb u bij uw naam

geroepen, gij zijt Mijne. Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen.”

Ik heb ook dit te zeggen, dat in mijn banden en gevangenis, Hij wondervol gezien werd, in mij als de Zijne te erkennen, en mij te dragen door al beproevingen, waarmee ik bezocht werd. Indien ik u alles zou vertellen, zo zou het te veel tijd nemen, en daar mijn tijd zeer kort is, kan ik het niet doen. Maar ik gevoel behoefte iets te zeggen tot aanprijzing van vrije genade, waardoor ik bekwaam gemaakt ben blijmoedig te lijden. Het is een getrouw woord: *Want indien wij met Hem gestorven zijn, zo zullen wij ook met Hem leven; indien wij verdragen, wij zullen ook met Hem heersen.* Dit is te allen tijde waar, maar bijzonder nu.

Maar het volk van dit geslacht is grotelijks verward in zonden, omdat zij zo diep zijn gewikkeld in het verbreken van het Verbond. Hoewel het Nationaal Verbond niet wordt erkend door de wetten des lands, kan ik niet anders dan het erkennen. Ik erken het voor allen, en ik erken dat ik er mijzelf toe verbonden heb, en dat ik er van harte mee instem, met het arme, vervolgte overblijfsel, dat zozeer miskend wordt. Ik achtte het mijn plicht te zijn, wat ik gedaan heb, en ik laat mijn getuigenis achter dat ik het Verbond aanvaard heb, en dat ik mijzelf heb verbonden tot hetgeen meest overeenkwam met het Woord van God.

Ik laat mijn getuigenis achter ten behoeve van hen, met wie ik het heb aanvaard, dat kleine handvol dat verenigd is in onderlinge gemeenschap, en in gezelschappen, die zeer verkwikkend voor mijn ziel zijn geweest. Ik heb veel vermaak in hun gezelschap gehad, want ik beschouwde ze te behoren tot de Kerk van God.

Nu, ik neem mijn afscheid van al geschapen genoegens, en van al aardse dingen, die een oorzaak en middel zijn geweest, dat velen in dit geslacht het kruis van Christus ontlopen. Christus Zelf heeft Zich diep vernederd om de weg voor zondaars te banen en om die recht en gemakkelijk te maken. De weg die ten hemel leidt is zeer recht, en zeer gemakkelijk voor hen die geloven. Hij is een algemene Koning, en leeft en regeert eeuwig. Allen die zich onderwerpen, en Hem gehoorzaam zijn, en in Zijn voorwaarden toestemmen, zullen vrede hebben, en zullen Zijn tegenwoordigheid genieten, hetwelk het voornaamste is van al dingen. Vrede met God is de oorzaak van de blijdschap der gelovigen, en wekt hen op om met blijdschap te volgen Hem, Die is de Weg, en de Waarheid en het Leven, en Wie te kennen het eeuwige leven is. Hij kan en wil grote moed geven aan hen die deze Zijn weg liefhebben, welke weg uit vijandschap wordt afgekeurd door velen van dit geslacht.

En nu, mijn lieve vrienden en allen die met mij lijden, en broederen in de Heere, de raad des Heeren is wijs, in mij tot deze plaats te brengen. Ik zal niet meer zeggen, dan alleen dat ik mijn hartelijk getuigenis toevoeg aan alles wat het volk van God ooit deed in Zijn weg, en voor Zijn Naam, in het volgen van Zijn Evangelie. Ik voeg mijn getuigenis toe aan al het bloed dat vergoten is voor het Evangelie, in velden en op schavotten.

Vaarwel al dingen onder de hemel, vaarwel wereld, vlees en zonde. Vaarwel al vrienden en bekenden en betrekkingen, en al broederen. Vaarwel moeder, broeders en zusters. Vaarwel al mijn genoten voorrechten en vermakingen. Vaarwel al de zoete gezelschappen, die op verschillende tijden zo verkwikkend voor mijn ziel geweest zijn. Vaarwel vrienden in Christus. Vaarwel zon, maan en sterren.

Welkom hemel; welkom mijn God, en engelen en verheerlijkte geesten, en kom, Heere Jezus.

36. 3 MARTELAREN, NOVEMBER 1685

Regelmatig werden mannen en vrouwen die de preken bijgewoond hadden in het veld, achtervolgd en opgepakt.

Na een velddienst die James Renwick belegde, werden de onderstaande mannen doodgeschoten in november 1685 te Fenwick:

**John Fergushill,
George Woodburn,
Patrick Gemmel.**

De 'Killing time'

'Hier is de lijdzaamheid der heiligen...' De smeltkroes van de beproeving ging ook aan vrouwen niet voorbij. Marion Cameron, waarschijnlijk de zuster van Richard Cameron werd doodgeschoten nadat ze een preek van Renwick beluisterd had.

Behalve de vrouwen, die hun leven opofferden door de dood van het martelaarschap, waren er ook die met gevaar voor hun leven anderen hielpen. Zoals **Grissell**, de dochter van **Sir Patrick Hume**, die door de vijand gezocht werd nadat hij uit de gevangenis ontsnapt was. Zijn boezemvriend, Robert Baillie of Jerwiswood, zat in de cel in Edinburgh. Hij liet zijn dochter hem een brief bezorgen en zij wist in de cel door te dringen. Daar ontmoette zij George Baillie, de zoon van Jerwiswood, die later haar man werd. Maar zij deed meer. Toen de troepen haar vader zochten, liet zij in een grafkelder onder de kerk van Polwarth een verblijfplaats inrichten. En onder de grafstenen vond Sir Patrick een schuilplaats. Grissell bracht hem 's nachts voedsel. In 1685 vluchtte zij met hem naar Utrecht waar zij enige tijd woonden en in contact kwamen met de Prins van Oranje. Drie en een half jaar woonden zij in Holland totdat de zon van verlossing in Schotland door het wolkendek heenbrak.

Meerdere voorbeelden van gelovige martelaressen zijn te vinden in een digitale uitgave op deze site: *Geloofsheldinnen in Schotland*.

37. JOHN NISBET van Hardhill, 4 december 1685

Opgehangen op 4 december 1685: Edward Marshall, Kaemuir,

John Nisbet werd geboren in 1627. Ongeveer in het jaar 1664 kreeg John Nisbet moeite met de vijanden, omdat hij zijn kind had laten dopen door een van de vervolgte leraars. De hulpprediker kondigde van de kansel zijn voornemen af, om Nisbet op de volgende sabbat onder censuur te stellen. Maar God voorkwam dit, door de plotselinge dood van de hulpprediker.

Toen het handvol van des Heeren volk het verbond vernieuwde te Lanark, en gewapend te Pentland-Hills verscheen, verbond Nisbet zich met hen in het verbond. Zij raakten daar slaags met de vijanden, en hij werd in het gevecht zwaar gewond, zodat hij voor dood achtergelaten werd. Maar hij herstelde door Gods goedheid.

Waar hij gelegenheid had getuigde hij tegen de roomse godsdienst, tegen toegeeflijkheid in het stuk van godsdienst en tegen andere gruwelen van zijn tijd.

In de slag bij Bothwell Bridge, deed hij goede dienst, daar hij niet alleen een ijverig christen, maar ook een moedig soldaat was.

Na de strijd in Bothwell, 1679 werd hij vogelvrij verklaard. De vijanden roofden al zijn goed, verbanden zijn vrouw en vier kleine kinderen van huis en hof en beloofden een grote som geld aan degene die hem zou overleveren. Maar de Heere bewaarde hem zolang Hij werk voor hem had. Door ontberingen stierf zijn vrouw, liggend op wat stro in een schaphok, december 1683. Zijn dochtertje stierf daarna. Toen John 8 dagen later bij de zijnen kwam was zijn vrouw al begraven en zijn dochtertje lag dood. Hij kuste zijn kind. 'Religie maakt ons niet zonder gevoel, maar geeft onderwerping aan de wil des Heeren.' Twee zoontjes hadden koorts. John zei: 'Naakt ben ik in de wereld gekomen en naakt zal ik daar uit gaan. De Heere maakt de doortocht gemakkelijk.' Hij droeg zijn kind naar het kerkhof, opende het graf van zijn vrouw en legde het meisje op haar moeder. Hij zei: 'Gezegend zij de Heere Die mij zó'n vrouw gaf, en gezegend zij Hij Die haar weer genomen heeft.'

John was zeer nauw in het volgen van het Evangelie, predikte getrouw in de velden en werd bewaard van ter linker- of ter rechterhand af te wijken van de waarheid.

In november 1685, nadat hij zich enkele weken verborgen had, werd zijn schuilplaats ontdekt. Toen hij zich op een zaterdagavond afzonderde tot het gebed, kwam er bericht dat kapitein Robert Nisbet op weg was met een afdeling van 40 dragonders, om hem gevangen te nemen.

(Deze kapitein was zijn neef, die zich als soldaat bij het leger had gevoegd, en zich had onderscheiden door een verwoed vervolgen van de schapen van Christus, waarom hij tot kapitein was bevorderd. Het liep droevig met hem af. Na de Omwenteling 1689 was hij door armoede gedwongen om brood te bedelen. Hij kwam tenslotte door een ongeluk om het leven.)

Toen het bericht van de nadering der vijanden John Nisbet bereikte, was hij in gezelschap van Peter Gemmel, George Woodburn en John Fergushill, drie van zijn getrouwe broeders. Tengevolge van zwakte van de oude John Fergushill, werden zij verhinderd tijdig te vluchten, en werden op dezelfde dag gevat. John heeft het

volgende verhaal nagelaten van zijn gevangenneming en van zijn verhoor:

Toen de vijanden het huis waarin wij waren, naderden, zagen wij geen kans te ontsnappen. John Fergushill ging naar het achterhuis, en de andere twee en ik volgden. Eer wij goed en wel in het achterhuis waren, waren reeds enige vijanden binnengekomen. Wij besloten met elkander, ons stil te houden en indien het de Heere zou behagen ons verborgen te houden, zo zouden wij ze laten begaan. Maar dat wij, indien zij ons vonden, zouden vechten voor ons leven. Na geruime tijd het hele huis doorzocht te hebben, ontdekten zij ons ten laatste. Zoals wij afgesproken hadden, verzetten wij ons en wij schoten drie vijanden reer. Zij losten ongeveer vijfentwintig schoten op ons. Toen wij niets anders meer hadden om ons te verdedigen, vielen wij hen aan met de kolven van onze geweren, tot twee geweren gebroken waren. Daarop raakten wij, man tegen man, in gevecht met sommige van de vijanden. Toen zij bemerkten dat zij de overhand niet konden verkrijgen, riepen zij tot elkander het huis te verlaten, en het in brand te steken. Wij gingen achter hen aan, en ik ontving zes wonden bij het verlaten van het huis.

Toen zij bemerkten wie ik was, riepen sommigen van hen, mij niet te doden, daar de Raad een groot bedrag zou betalen voor mijn uitlevering. Zij hadden mijn drie vrienden reeds doodgeschoten, en mij bonden zij de handen op mijn rug.

De commandant vroeg mij spottend: „Wat denkt je nu van jezelf?” Ik glimlachte, en zei: ‘Ik denk zo goed van Christus en Zijn zaak als ooit tevoren, en dat ik volkomen tevreden was met mijn lot. Maar dat ik bij mijn broederen een weinig ten achter was, daar ik in de tijd was, en zij reeds in de eeuwigheid.’

Hij zwoer dat hij mijn leven had gespaard voor een erger vonnis tegen mij.

Op weg naar Kilmarnock liet de kapitein mij roepen, en hij en ik gingen voor de troep uit, terwijl wij een ernstig gesprek hadden over verschillende zaken. Ik ontving vrijheid hem te zeggen, wat ik voor zonde hield, en wat ik meende onze plicht te zijn.

Toen wij bij de gevangenis van Kilmarnock aankwamen, zorgde hij ervoor dat mijn banden een weinig losser werden gemaakt, en hij vroeg of ik mijn wonden verbonden wilde hebben. Op verlangen van sommige vrienden in de stad, liet hij stro en een paar kleden brengen, opdat ik daarop zou liggen.

De volgende maandag, op de weg naar Ayr, raasde hij tegen mij, en zei dat ik het bloed van de drie mannen die gedood waren, op mijn hoofd had, en dat ik de oorzaak was van al ellende die over de streek was gekomen. Maar toen wij dicht bij de stad kwamen, liet hij mij roepen en vroeg mij bescheiden, wat hij ten mijnen gunste tot de rechters kon zeggen.

Ik antwoordde hem, dat indien de Heere mij wilde bewaren voor ontrouw aan de waarheid, ik nu tot lijden geroepen was.

Wij kwamen in de gevangenis van Ayr aan, en ik werd door een wacht, voor Buchan geleid.

Hij vroeg mij: bent u op die en die samenkomst geweest?

Ik antwoordde, dat ik dat mijn plicht achtte.

Vraag: Hoeveel gewapende mannen waren daar?

Antwoord: Ik ben daar heen gegaan om het evangelie te horen, en niet om de mannen die daar waren, te tellen.

Vraag: Vanwaar kwamen zij?

Antwoord: Dit is meer dan ik u kan vertellen.

Vraag: Erkent u de koning?

Antwoord: Indien de koning de weg en het werk van God erkent, zo acht ik mij verplicht hem te erkennen en voor hem te strijden, en wanneer hij de weg van God verlaat, zo acht ik mij verplicht hem te verlaten.

Daar niemand dan hij en ik in het vertrek waren, hebben wij een langdurig gesprek gehad en kon ik vrij rekenschap geven van mijn gevoelen. Het is wonderlijk, dat al de tijd vanaf de laatste sabbat tot op dit ogenblik, ik zoveel vrede en rust in mijn gemoed heb, als ooit tevoren. O, help mij de Heere te prijzen! want Hij alleen deed het.

Nu, mijn lieve vrienden en bekenden, houdt niet op voor mij te bidden terwijl ik nog in het lichaam ben, want ik mag zeggen dat ik niets vrees dan dat ik door zwakheid de waarheid onrecht zal aandoen. Mijn laatste raad is, dat u naarstiger zult zijn in het waarnemen van uw christelijke plichten. Helaas! Dat ik niet ernstiger en ijveriger in mijn leven ben geweest voor Zijn werk en zaak. Wees niet langer afgunstig jegens elkaar, en laat zelfonderzoek meer door u beoefend worden. Dit zal door Zijn genade, een middel zijn tot meerdere christelijke ziels oefening. Als u meer geloofsoefening moogt hebben, zal dat door Zijn genade, u terughouden van ijdel gekibbel, dat geen nut doet, maar de weg opent voor satan en zijn verzoeking.

Toen ik in Edinburg aankwam, werd ik de eerste nacht in het wachtlokaal bewaard. De volgende dag werd ik overgebracht naar het huis waar de Geheime Raad zat. Daar waren aanwezig Drummond, officier van Justitie Linlithghow en Bisschop Paterson, met nog anderen.

Zij begonnen met tot mij te zeggen, dat ik werd beschouwd als iemand, die goed op de hoogte was van alles wat er plaats had onder die opstandige mensen. Daarom zouden de heren van de Geheime Raad des konings het zeer op prijs stellen, dat ik mij vrij zou uitspreken in hetgeen ik wist, daar dit zou mogen leiden tot vrede en rust voor het volk.

Ik antwoordde, dat wanneer ik kwam tot bijzonderheden, ik niets zou spreken dan de waarheid, omdat ik meer bevreesd was voor liegen dan voor sterven. Maar dat ik hoopte dat zij zoveel christen zouden zijn, dat zij mij niet zouden vragen iets te vertellen, waardoor mijn consciëntie bezwaard zou worden.

Hun eerste vraag was: Wat deed u in uw samenkomsten?

Ik zeide dat wij een gedeelte van een psalm zongen, een gedeelte uit de Schrift lazen en baden.

Vraag: Waarom noemt u ze gemeenschappelijke bijeenkomsten?

Antwoord: Ik verwonder mij dat u zulke vragen stelt, want deze vergaderingen werden reeds zo genoemd, toen onze kerk nog met gezag bekleed was.

Vraag: Waren er zulke samenkomsten in die tijd?

Antwoord: Zij werden gehouden in sommige plaatsen van het land.

Vraag: Wat bedoelt u met uw algemene samenkomsten, en wat doet u bij zo'n gelegenheid? Terwijl ik er over nadacht wat ik zou antwoorden, vertelde één uit hen, wat hij er over dacht, en naar mij kijkende zeide hij schimpende: *Wanneer zij klaar zijn, verdelen zij de collecte.* Ik hield mij al die tijd stil.

Vraag: Waar houdt u deze samenkomsten?

Antwoord: In de meest woeste streken van het bergland.

Vraag: Erkent u het gezag van de koning? (James II 1685-1688)

Antwoord: Nee.

Vraag: Wat zijn uw redenen daarvoor? U erkent de Bijbel en uw eigen *Belijdenis van het Geloof*.

Antwoord: Dat doe ik met geheel mijn hart.

Vraag: Waarom erkent u dan het gezag van de koning niet? Zij noemden verschillende schriftuurplaatsen.

Antwoord: Er is een groot verschil. Hij is Rooms-katholiek, en ik heb beloofd tegen de Roomse godsdienst te strijden.

Vraag: Wat hindert het u, dat hij Rooms is, daar hij u niet vraagt Rooms te worden, en u niet verhindert naar uw eigen godsdienst te leven?

Antwoord: Het tegendeel blijkt wel, want wij hebben geen vrijheid de evangelieprediking te horen, maar wij worden gevangen genomen, gedood en tot het hardste lijden veroordeeld. U hebt de getrouwste leraars verbannen, en u hoort liever zulken die meer leven als losbandigen dan als getrouwe leraars.

Op de 26ste november werd door de Raad bevolen, dat Nisbet voor de wereldlijke Rechtbank moest verschijnen. Zo stond hij op de 30ste van dezelfde maand voor de rechter. Zijn eigen belijdenis was de enige aanklacht tegen hem. Hij werd schuldig verklaard, en de rechtbank veroordeelde hem, om op vrijdag 4 december op de Grass-Market, tussen twee en vier ure, 's namiddags, *met den koorde gestraft* te worden, en dat zijn land, goederen en gerei ten gunste des konings werden verbeurd verklaard.

Nisbet en Marshall werden opgehangen op het schavot op 4 december 1685. Hij verliet dit leven goedsmoeds en getroost, door de nabijheid des Heeren.

Een gedeelte van de toespraak van John Nisbet

Ik heb altijd gedacht dat voor Christus te leven en voor Christus te sterven een genoegzaam getuigenis is, voor de waarheid. Maar nu ik een paar uren van de eeuwigheid ben, wil ik, om al misverstand te voorkomen, en om mijn lieve vrienden te voldoen, u laten weten waarvoor ik sterf, en waartegen ik getuig.

Wat mijzelf betreft, het heeft de Heere Jehovah behaagd, uit Zijn overvloedige goedheid en oneindige ontferming, mij te overreden de Heere Jezus Christus te omhelzen als mijn Koning, Priester en Profeet, zoals Hij wordt aangeboden in het eeuwig Evangelie. Hij heeft mij, die een erfgenaam des toorns was, en een samenknopsel van zonde en verdorvenheid, overwonnen en mij gevangen genomen tot Zijn gehoorzaamheid. Dit is de vrucht van verkiezende liefde, gelijk ze is geopenbaard in het verbond van vrije genade, en uitgedrukt is in de Schriften, die Hij door de kracht van Zijn Heilige Geest krachtdadig voor mij heeft gemaakt tot mijn overtuiging, bekering, versterking en bekwaammaking om de Zijne te zijn, in wel en wee, door goed gerucht en kwaad gerucht. Deze dingen zijn zoete hartsterkingen voor mijn ziel, nu ik uit de tijd overstap in de eeuwigheid. (...)

Hier haalde deze getrouwe getuige vele bijbelteksten aan om te bewijzen dat zijn verlossing en zijn verwachting van de zaligheid, vruchten waren van eeuwige liefde Gods, van de offerande van Christus en van de levendmakende kracht des Heiligen Geestes. Een van de laatste teksten, die hij aanhaalde was deze: "Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen."

Hij vervolgde: „Laat niemand mij kwalijk nemen dat ik zovele teksten aanhaal. De Bijbel is van mijn jeugd af, voor mij geweest het levend woord van Zijn Goddelijke en heilige lippen. Ten tijde toen ik riep: „Wat zal ik doen opdat ik zalig worde?” en toen ik vroeg: „Hoe zal ik de weg des Heeren weten, opdat ik daarin mag wandelen?” Toen was Zijn Woord: „een lamp voor mijn voet, en een licht op mijn pad.” Toen werd ik

bestuurd door Zijn Woord en Geest. „Jezus zeide tot hem: Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven; niemand komt tot den Vader dan door Mij.”

Toen ik worstelde met zonde, satan en wereld, en met mijn eigen goddeloos en bedrieglijk hart, de vijanden van mijn zaligheid, toen waren Zijn woorden steunsels en pilaren voor mij. Hoewel ik vele wonden opliep, en dikwijls droevig verslagen werd, toch kwam ik ten laatste als overwinnaar uit de strijd, door de hulp van Hem, Die de algenoegzame God is voor allendie door genade Hem aangrijpen om hulp. Het is door Hem, *dat ik de goede strijd streed, dat ik mijn loop geëindigd heb, en dat ik het geloof heb behouden, en dat mij voorts is weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke de Heere de rechtvaardige Rechter mij op deze dag geven zal.*

Het is door Hem zoals Hij blinkt in Zijn Woord, dat ik weet dat al mijn menigvuldige zonden en overtredingen vrij zijn vergeven, en dat ik door recht ben verlost. Nu is de schuld en de veroordelende kracht der zonde, volkomen weggenomen door een rechterlijke daad van Gods vrije en soevereine genade, door de verdiensten van de Heere Jezus Christus, onderscheidenlijk toegepast, waarvan de Heilige Geest getuigt met mijn geest. Er is geen ruimte voor mij overgebleven er enigszins aan te twijfelen of ik door vrije genade door Hem gerechtvaardigd ben, en of ik met Hem verenigd ben en in staat van genade verkeer. Ik twijfel niet of de kracht, heerschappij en het vuil der zonde, zowel erf als dadelijke zonde onderworpen, afgenomen en weggewassen zijn door de kracht van de Geest der heiligmaking. Ik ben opnieuw geschapen in Christus Jezus, tot goede werken, en geheiligd zijnde in geest en ziel en lichaam, ben ik gemaakt tot deelgenoot van de erve der heiligen in het licht, door Hem Die mij liefhad en Zichzelf voor mij tot de dood heeft overgegeven, en mij verlost heeft door Zijn rantsoen en kracht.

Nu, zijnde in zulk een gemeenschap met Hem, ben ik in grote moeite om verlost te worden van de overblijfselen van een lichaam der zonde en des doods, om verlost te worden van de wereld en alles wat er in is, ook van dit natuurlijk leven. Ik verlang om met Hem vervuld te zijn, en met Hem te zijn in Zijn eeuwige erfenis, welke onverderfelijk en onverwelkelijk is. Dit is een plaats die Hij heeft uitverkoren, voor allen die Hij heeft geroepen, voor allen die Hij heeft gerechtvaardigd, voor allen die Hij heeft geheiligd. O, daar te zijn, waar ik niet meer zal zondigen, waar ik niet meer zal worden aangevochten, waar ik nooit meer zal voelen de onttrekking van de tegenwoordigheid des Geestes en van het licht van Zijn heerlijk aangezicht, maar voor eeuwig met Hem zal zijn, waar ik Hem zal zien gelijk Hij is, en Hem zal dienen eeuwiglijk en altoos!

Mijn lieve vrienden in Christus, ik heb het altijd als mijn plicht beschouwd, samen te gaan met des Heeren volk, in het getuigen tegen de zondige besluiten van de vijanden. Wij zien nu duidelijk dat die besluiten op niets anders zijn uitgelopen dan dat er oversten gemaakt zijn, om ons terug te brengen in Egypte, door de open deuren die wijd gemaakt zijn om de roomse godsdienst binnen te laten, en om afgoderij te bedrijven in ons land dat zich door verbondmaking aan de Heere verbonden had. Zij verontreinigen het land, en tergen Hem om Zijn wraak uit te storten over het land en zijn inwoners. Daarom is het de onbetwistbare en onafwijsbare plicht van allen, die enige liefde tot God en tot Zijn Zoon Jezus Christus hebben, voor allen die de bloei van Zijn koninkrijk en hun eigen zaligheid zoeken, en voor het volgende geslacht, om te leven in een nauwe, standvastige en noodzakelijke afhankelijkheid van des Heeren Jehova's algenoegzaamheid, opdat u tot Hem komt om raad, licht en besturing, om kracht en bekwaamheid om voor Hem te getuigen. Dit zijt u verplicht voor zijn bestreden waarheid, werk en belangen in deze landen, welke met opgeheven handen

tot God, de Kenner der harten, bezworen zijn. O, dat hierin allen getrouw mochten zijn voor Hem Die zoveel heeft gedaan voor ons arme zondaren, toen wij daar lagen, stervende en verrottende in onze bloedrode zonden; en Hij bij ons voorbijging in Zijn liefde en levengevende kracht, zeggende tot ons: *Leeft, leeft!*

Het is uw plicht getrouw, volstandig en conscentieus te getuigen tegen alles wat de vijanden hebben gedaan, of nog doen, om het heerlijk werk der reformatie omver te werpen. Zij hebben Christus uit deze landen verbannen, door Hem te beroven van Zijn kroonrechten, want Hij, en Hij alleen, is het Hoofd van Zijn eigen Kerk. Zij hebben de verbonden verbrand, die de huwelijksband zijn tussen Hem en deze landen. Zij hebben Zijn Evangelieleraars en leden vervolgd, die arbeiden om hun klederen rein te bewaren, en hun handen vrij te houden van al verdorvenheid en toegeeflijkheid in deze boze tijden. Hoewel vele leraars en belijders, hun rug naar Christus en Zijn kruis toekeren, en u en uw getuigenis smaden, laten uw handen daardoor niet slap worden en laat u niet de moed ontnemen voort te gaan in de kracht van de Heere, uw God. Strijdt ernstig voor het geloof hetwelk eens de heiligen overgeleverd is, en getuigt van de goede belijdenis voor Hem en Zijn zaak, tot de bloede toe tegenstaande, strijdende tegen de zonde, en bezit uw zielen in lijdzaamheid.

Maar nu mijn werk in de tijd is afgedaan, ga ik tot Hem Die mij liefheeft en mij waste van al mijn zonden. Ik ga tot Hem, Die mij waardig heeft geacht voor Zijn Naam te lijden. O, dat ik vele levens voor Hem af kon leggen, en met veel bloed Zijn edele en heerlijke zaak kon bezegelen. Hij is het, Die genadig Zich over mij heeft ontfermd, en mij nu gegeven heeft de volle verzekerdheid, dat ik een lid ben van Zijn triomferende Kerk, welke is het nieuw Jeruzalem, de stad des levenden Gods.

Ik betuig mijn instemming met het Evangelie, zoals het gepredikt is, door Christus' getrouwe gezanten in Schotland, sinds de reformatie, en nu door die getrouwe dienaar van Christus, James Renwick.

Mijn lieve vrienden, verdraagt elkaar en veroordeelt elkander niet. Hebt elkaar lief, want dit is Zijn gebod. Onderhoudt het stichtelijke gezelschapsleven en laat de onderlinge bijeenkomsten niet na. Mijn ziel is er dikwijls door verkwikt. Wees altijd bereid rekenschap te geven van de hoop die in u is, zijt verloochend aan de wereld, aan uzelf en aan uw natuurlijk leven. Mocht God in Zijn voorzienigheid u roepen uw leven voor Hem af te leggen, doet het dan met blijdschap, en omhelst het kruis van uw beminnelijke Heere Jezus met open armen, want Hij zal u niet op uw eigen kosten in de strijd zenden.

Zijt niet verschrikt voor Zijn liefelijk, heilig en binnenswaardig kruis, want ofschoon ik sinds ik gevangen genomen ben, niet in staat ben geweest, mijn hoofd op te lichten of neer te leggen, wegens de wonden die ik ontvangen heb, zodat ik geholpen moest worden, toch was ik al mijn leven nooit beter gesteld. Hij heeft mij niets ten laste gelegd, meer of minder sinds ik in de gevangenis gekomen ben. Integendeel, Hij heeft zo wonderlijk op mij geschene met uitlatingen van Zijn verlossende, versterkende, helpende, ondersteunende, dragende, vergevende en verzoenende liefde, genade en ontferming, dat mijn ziel verlangt verlost te worden van lichamelijke zwakheden en van een aards lichaam, opdat ik mag vliegen naar Zijn koninklijk paleis, de hemelse woning van mijn God. Want ik ben ervan verzekerd dat daar een kroon op mijn hoofd zal worden gezet, en een palmtak in mijn hand, en een nieuw gezang in mijn mond zal worden gegeven, het lied van Mozes en het, Lam, opdat ik Hem zo mag danken, prijzen en verheerlijken en verhogen voor wat Hij heeft gedaan aan mij en voor mij.

Ik zeg dan vaarwel aan allen die mij dierbaar zijn, die met mij lijden voor het getuigenis van Jezus, die daarom zwerven in spelonken en holen der aarde. Vaarwel mijn kinderen. Staat naar heiligheid in al uw wegen, en looft de Heere voor wat Hij voor mij heeft gedaan, en zegt tegen al mijn christenvrienden Hem daarvoor groot te maken. Vaarwel dierbare Bijbel, al mijn moeiten en strijd voor de waarheid.

Welkom, dood; welkom stad mijns Gods, waar ik Hem zal zien, en bekwaam zal zijn Hem eeuwig te dienen, in volle vrijheid. Welkom, gezegend gezelschap van engelen en van de geesten der volmaakt rechtvaardigen. Maar boven alles, welkom, welkom, welkom, onze heerlijke en enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest.

In Uw handen beveil ik mijn geest, want Gij zijt het waardig. Amen.

38. JAMES RENWICK, 17 februari 1688.

James Renwick, dienaar van het Evangelie, werd opgehangen op de Grass-Market in Edinburgh.

Dit getuigenis schreef hij met eigen hand, één dag voor hij stierf. De inhoud heeft veel overeenkomst met zijn laatste toespraak vanaf het schavot.

Mijn lieve vrienden in Christus.

Het heeft de Heere behaagd mij over te leveren in de handen van mensen, en ik acht het gepast u deze groetenis te zenden, welke naar ik verwacht de laatste zal zijn.

(...)

Sinds ik in de gevangenis kwam, is de Heere wonderlijk goed voor mij geweest. Hij heeft Zijn Woord gebruikt om mij licht, leven, blijdschap, moed en kracht te geven. Ja, het Woord is met zoete geur van mirre op mij nedergedaald, door Zijn bijzondere beloften, waarvan ik enkele zal noemen. „Nu weet ik dat u godvrezend zijt en uw zoon, uw enige, Mij niet hebt onthouden," Gen. 22 : 12. Enz. enz.

(...)

Waakt en bidt, want Hij zal over dit land een droevige, ontstellende slag brengen, die velen zal doen zeggen, dat zulken die een schavot voor Christus gekregen hebben, er gemakkelijk doorheen geraakt zijn. Ziet niet te veel op het lijden in deze tegenwoordige wereld, daar het niet te vergelijken is bij de heerlijkheid, die zal geopenbaard worden.

Ik mag tot Zijn lof zeggen, dat ik Zijn kruis liefelijk en licht heb bevonden, want ik heb vele blijde uren, en geen vreesachtige gedachte gehad, sinds ik in de gevangenis kwam. Hij heeft mij gesterkt om over mensen heen te zien, en de dood (te trotseren, en ik verlang nu naar het blijde uur van mijn ontbinding. Behalve u, is er niets in de wereld dat ik niet gaarne verlaat. Maar ik ga naar een beter gezelschap, en daarom moet ik afscheid nemen van u allen.

Vaarwel geliefden, die lijdt voor het Lam, en Het volgt. Vaarwel christelijke boezemvrienden. Vaarwel christelijke moeder en zusters, die mij tot troost zijt geweest. Vaarwel zoete gezelschappen en begeerlijke algemene bijeenkomsten. Vaarwel u die voor Christus zwerven moet in de nacht, in koude en vermoeidheid. Vaarwel lieve Bijbel en prediking van het Evangelie. Vaarwel zon, maan en sterren en al aardse dingen. Vaarwel worstelingen met een lichaam der zonde en des doods.

Welkom schavot, voor de dierbare Christus. Welkom hemels Jeruzalem. Welkom ontelbaar gezelschap van engelen. Welkom algemene vergadering en kerk der eerstgeborenen. Welkom kroon der heerlijkheid, witte klederen, en gezang van Mozes en het Lam. En bovenal, welkom, o, Gij gezegende Drieëenheid, en enige God!

O, eeuwige God! Ik beveel mijn ziel in Uw eeuwige rust.

Zie voor zijn levensbeschrijving: LEVEN EN BRIEVEN VAN JAMES RENWICK. Daarin is een uitvoerige beschrijving van zijn laatste dagen en getuigenis.

Uitgave: Stichting de Gihonbron, Middelburg

39. DE STRIK ONTKOMEN

1. In een plaats nabij Sanquhar woonde een zekere **Hair**, bekend wegens zijn Godzalig leven. De dragonders namen hem gevangen en waren van plan hem te doden, maar zij besloten dat zij genoeg zouden hebben van zijn dood. Zij zetten hem op een paard en reden naar een hoogte, liggende boven het dal Aylmer. De helling is daar zeer steil, op sommige gedeelten bijna loodrecht. Het was het voornemen van de soldaten om flair dood te schieten en zijn lichaam bij de steile berghelling neer te laten rollen. Bij het beklimmen van de berg waren zijn voeten losgeraakt. Plotseling liet de gevangene zich van het paard glijden en sprong in de richting van de helling, waar hij met grote snelheid bij neer gleeed, door struiken en heide. De dragonders schoten op hem, maar hij werd niet geraakt. Tot grote verbazing van de soldaten was Hair in staat te lopen, toen hij in het dal was terechtgekomen na zulk een levensgevaarlijke tocht. Zoals velen voor en na hem stierf hij in vrede in zijn bed.

2. Een ontsnapping van een andere soort was die van drie mannen, **Dun, Paterson en Richard**. Zij en verscheiden anderen met hen, hadden zich verborgen in een schuilplaats, toen zij door een compagnie dragonders werden ontdekt. De drie werden gevangen genomen en werden door het bergland geleid naar de kwartieren der dragonders. Op hun tocht werd de hemel zwart en de lucht duister. Een geweldige bliksemschicht verlichtte de hemelen en de donder kraakte zoals men het alleen hoort op een bergtop. De paarden begonnen te steigeren en achteruit te slaan. De ene bliksemschicht volgde de andere op en de rollende donderslagen werden in herhaalde echo's weergegeven. Een hevige hagelbui brak los en maakte de paarden onhandelbaar. De aanvoerder van de troep vluchtte, zo snel hij kon, naar een naburige boerenwoning, zonder om te zien naar zijn manschappen en de gevangenen. De soldaten werden door een panische schrik bevangen en volgden zijn voorbeeld, waardoor de gevangenen gelegenheid kregen te ontsnappen. De storm was voor hen een boodschapper geweest van leven en zij dankten God uit de grond van hun hart voor de tijdige uitkomst.

3. Vrijheid en leven werden echter dikwijls eerst na strijd verkregen. Dit was het geval met **Adam Clark** van Glenim. Hij en ongeveer dertig anderen gebruikten een ontbijt in een hut op de berghelling. Clark zag tot zijn verrassing een schaap voorbij de deur snellen en was ontsteld toen hij er een hond achter aan zag komen. Hij begreep hieruit, dat hun schuilplaats ontdekt was en hij waarschuwde zijn vrienden onmiddellijk voor het gevaar dat hen dreigde. Zij verlieten de hut om zich tussen de heide en de varens te verbergen.

„Neem in ieder geval Adam Clark gevangen”, luidde de order van de aanvoerder. Clark werd door een dragonder aangeprepen, maar hij lichtte hem uit het zadel. Hij snelde daarop zijnen broeder Andrew te hulp en door een handig gebruik van zijn zwaard gelukte het hem de dragonder te ontwapenen. Hij liep snel naar de diepe geul, die de Nithstroom had gemaakt en ontsnapte.

Op een andere tijd moest Adam Clark nogmaals vechten voor zijn leven. Hij was gekomen in het huis van een vriend om daar een maaltijd te gebruiken. Toen hij binnen was, werd het huis omsingeld.

„Jullie zijn allen mijn gevangenen”, riep de aanvoerder blij uit en zij haalden koorden

voor de dag om de handen van de gevangenen op de rug te binden.

Clark en zijn vriend waren geen mannen, die zich zonder slag of stoot overgaven. Zij liepen samen naar de deur en trotseerden de dragonders. Vóórdat de leider orders kon geven, hadden beiden zich door de soldaten heen geslagen en wisten te ontkomen.

4. **Andrew Clark** werd op zekere tijd aangehouden door Kolonel James Douglas en hij werd er van beschuldigd enige dragonders gekwetst te hebben. De aanklacht was ongegrond. Evenwel besloot de kolonel om Clark dood te laten schieten en hij deelde hem mee, dat hij zich had voor te bereiden. Clark knielde neer op de heide en bad uit de grond van zijn hart. Hij noemde ook de officier bij name en vroeg of God hem de misslag die hij beging wilde vergeven.

Voor hij zijn gebed geëindigd had, verscheen zijn oude verzorgster en pleitte voor hem bij de kolonel.

„Wacht eens even”, zei zij, „want u zou uzelf schuldig maken aan het vergieten van het bloed van een onschuldig man. Andrew heeft niet gedaan, wat u hem ten laste legt. Mijn man vocht aan de zijde van uw oom en om zijnentwil smee ik u om het leven van deze man, voor wie ik een moederlijke genegenheid heb”.

Na enige nadere verklaringen werd Clark's leven gespaard.

5. De verlossing in de Enterkin Pas veroorzaakte verslagenheid in Edinburgh maar bracht vreugde in het midden van de Covenanters. **James Harkness** van Lockerben, die hoorde dat een compagnie soldaten een aantal misdadigers en Covenanters naar Edinburgh brachten, besloot een poging te wagen tot hun bevrijding. Hij koos daartoe de Enterkin Pas, een nauwe vallei, waardoor een onstuimige stroom loopt, met hoge heuvels aan beide zijden. Zij kozen hier een voordelige positie, waar zij zich verdekt opstelden en vanwaar zij op de dragonders zouden schieten, als het nodig zou blijken. De soldaten en gevangenen naderden en James Harkness liet zijn mannen vuur geven. Een van de vrienden van Harkness loste een goed gemikt schot, waardoor Patrick Mulligan, de aanvoerder van de troep werd gedood. De soldaten werden hierdoor in verwarring gebracht en lieten de gevangenen vrij.

Het vernuft van **Michael Smith** van Quarrelwood, was het middel waardoor twee Covenanters gered werden, die in zijn woning waren gekomen om voedsel en een schuilplaats te zoeken. Terwijl zij bij het vuur zaten, kwam een troep dragonders aandraven, op de deur aan.

„Ik vrees dat wij verloren zijn, Michael”.

„Niet zo haastig mijn vrienden. Het moet schijnen alsof u bier hebt gedronken en er bij in slaap zijt gevallen”. Hij zette wat drank bij hen en zij legden het hoofd op de handen.

„Hebt u ook Covenanters gezien ?” vroeg de aanvoerder.

„Ja, kom binnen, en zie twee waardige Covenanters, die ik hier heb. Zij zijn de moeite waard”, zei hij lachende. Toen de dragonders de kamer binnen kwamen en de twee mannen, naar zij meenden dronken en in slaap gevallen zagen, lachten zij ook hartelijk om hetgeen zij opvatten als een grap van Smith.

Andrew Forsijth was thuisgekomen, om afscheid te nemen van zijn familie, daar hij zich voorgenomen had naar het Zuiden te trekken om het gevaar te ontgaan. Hij was in Godvruchtig gesprek met zijn gezin, toen een troep ruiters de deur naderde. Een of twee traden binnen en terwijl zij de hand op Andrew legden, zeiden zij : „Ben jij de veedrijver van Galloway?”

„Ik ben een herder, geen veedrijver”.

„In ieder geval, je bent de man die wij zoeken, dus ga mee”.

Zij zetten hem te paard en bonden zijn voeten onder het paard samen. Een soldaat nam voor hem plaats. De afdeling vertrok toen langs de berghelling die vol poelen en plassen was.

Geleidelijk begon het paard met de dubbele vracht achter te raken. Het was een donkere, mistige nacht en zij moesten zeer behoedzaam voortgaan. Het paard struikelde voortdurend en viel ten laatste. De soldaat rolde in het slijk en werd bedwelmd, doch door de val raakten Andrew's voeten los. Hij liep onmiddellijk de berg op en ontsnapte. De andere soldaten misten hun makker en keerden terug om hem te helpen, maar van de gevangene was geen spoor te ontdekken.

Zo werd weer een leven gespaard, opdat God gedankt en Zijn Naam geprezen zou worden.

40. TOELICHTINGEN

1. National Covenant = Nationaal Verbond, 28 Februari 1638.

Na een dienst in de Greyfriars Church (Grauwe Monnikenkerk) te Edinburg werd op het kerkhof dier kerk het Nationaal Verbond plechtig bezworen. Een grote rol perkament werd op een grafzerk uitgespreid en getekend door de bloem der natie en het gewone volk, bezworen met een eed en door sommigen met hun bloed ondertekend. Het was een vernieuwen van het verbond van 1557. Ook Rutherford was tegenwoordig. Men verbond zich om de ware godsdienst aan te kleven en die te beschermen; te arbeiden om de zuiverheid en vrijheid van het Evangelie te herstellen; belovende en zwerende ook, om in de belijdenis en gehoorzaamheid van den voornoemde godsdienst te blijven; al tegengestelde dwalingen en bedorvenheden te weerstaan.

In geheel Schotland werden kort daarop handtekeningen verzameld, waarbij het Verbond plechtig bezworen werd.

2. Solemn League and Covenant (= plechtig verbond), 1643.

Werd opgesteld om de verheffing van het Presbyterianisme te verzekeren, om de eenheid van godsdienst in de drie koninkrijken te bevorderen, om de vrijheid van het Parlement en de vrijheden van het volk te houden, om den koning te beschermen in het handhaven van de Hervormde Godsdienst.

3. Verklaring van Lanark, van degenen, die om het Verbond in de wapenen zijn. Maandag 26 november 1666. Tevens een verbondsvernieuwing. John Guthrie van Farbolton preekte voor de infanterie en Gabriël Semple voor het paardenvolk.

Deze verklaring werd door de opgestane Presbyterianen in 1666 te Lanark afgelegd alvorens de slag op Rullion Green bij Pentland geleverd werd. Zij behelsde een verklaring van de wettigheid van een onzondige zelfverwering. Koning Karel II had zich bij de kroning verbonden de natie te regeren volgens de geopenbaarde wil van God in de Schriftuur; om de doelen van de Nationale en Plechtige Verbonden te bevorderen, de Presbyteriaanse regering ten volle te bevestigen, enz.; op welke gronden zijn onderdanen hem getrouwheid hebben gezworen. Niettegenstaande deze beloften heeft Karel II dit verbond verbrand, en den menschen de verklaring van 1662 afgevorderd, de bisschoppelijke regering ingevoerd en zware boeten opgelegd.

4. Verklaring, welke afgelegd moest worden volgens de 5e Acte in 1662.

„Ik, N. N., verclare, dat ik het onwettig oordele voor de onderdanen, uit voorwendsel van de Reformatie, om in Verbonden te treden, of om de wapenen op te nemen tegen den koning; en dat al die vergaderingen onwettig en oproerig waren, en dat die Eeden van het Nationaal Verbond in 1638 in zichzelf onwettige eden zijn.”

Karel II liet bovengenoemde verklaring door de Presbyteranen afleggen. Geen wonder, dat velen weigerden zulks te doen.

5. Verklaring en getuigenis Presbyteriaanse partij te Rutherglen in 1679.

Toen in 1679 het getal van de vervolgte partij aanmerkelijk vermeerderd was, deden enkele vooraanstaande mannen het voorstel om een getuigenis uit te geven tegen de boosheid en ongerechtigheid van die tijd. Na ernstige overwegingen en gebeden

besloot men om in het horen van het Evangelie te blijven volharden, niettegenstaande de gevaren, waaraan zij blootgesteld waren; en om hun getuigenis aan de Waarheid en tegen de zonden en afwijkingen van die tijd voor de wereld in het licht te geven. De heer Hamilton trok met één van de predikanten en tachtig gewapende mannen de 29ste Mei 1679 naar het klein stadje Rutherglen (twee mijlen ten Oosten van Glasgow waar de Verklaring op de markt werd aangeplakt.

6. Verklaring van Sanquhar, 1680. (zie ook 4)

Op den 22ste Juni 1680 legden Richard Cameron en enige anderen een verklaring af van de ware Presbyteriaanse, anti-bisschoppelijke, anti-erastiaansche en vervolgde partij in Schotland, waarin een getuigenis werd gegeven tegen het pausdom en de bisschoppelijkheid, tegen de Erastiaansche opperhoofdigheid, aangematigd door Karel II; tegen de meinedigheid en tirannie van de koning, dewelke zij door deze verklaring verzaakten, al zijnde een vijand van de Heere Jezus en Zijn kroon en van de ware Protestantse en Presbyteriaanse godsdienst; waarbij zij de oorlog verklaarden aan zulk een tiran en usurpateur (=overweldiger); zij bevestigden de Verklaring van Rutherglen, 1679. De koning werd verzaakt door deze Presbyterianen (ook Cameronians genoemd), omdat hij al zijn verbintenissen verbroken had Kerk en Staat had omgekeerd, de onderdanen van hun vrijheden en eigendommen, evenals van de vrije uitoefening hunner godsdienst, beroofd had door zich een onafhankelijke, tirannieke en willekeurige regering aan te matigen

7. Tweede Verklaring van Lanark, 12 Januari 1682.

Inhoudende verschillende wangedragingen van Karel I Tevens verbrandde men de *Test Acte* en de wetten, welk de troonopvolging regelden. *Test Acte* werd gepubliceerd door Renwick op verzoek van de Covenanters.

8. *Apologetic Declaration* (= *Verdedigende Verklaring* 28 Oktober 1684.

Onder leiding van James Renwick werd in 1684 een verdedigende Verklaring en een vermanende Verdediging opgesteld van de ware Presbyterianen van de Kerk van Schotland, inzonderheid tegen aanbrengrers en verklikkers. Ze behelsde een standvastige aankleving aan de Verbonden en verbintenissen en de oprechte verklaringen, waarbij het gezag van Karel Stuart verzaakt werd en waarin hem en zijn medeplichtigen den oorlog verklaard werd; uitgesproken werd die helse grondstellingen te verfoeien en te haten, van een iegelijk te oden, die van hen in oordeel en gevoelen verschilden. Maar aanbrengrers en verklikkers, bloeddorstige soldaten en geheime raden zouden gehouden worden voor vijanden Gods en als zoodanig worden gestraft. Ze werden tot deze daden niet gedreven door wraakzucht, doch uit oorzaak van zelfverweer. Nochtans bleven zij de overheid en het wettig gezag erkennen.

9. Tweede Verklaring van Sanquhar, 28 Mei 1685.

Karel II stierf 6 Februari 1685, bediend van de paapse sacramenten. Geveinsdheid, meinedigheid, goddeloosheid en ongebondenheid hebben zijn leven gekenmerkt. De hertog van York werd nu, hoewel Rooms, tot koning uitgeroepen onder de naam van Jacobus II. Hij heeft nooit de Schotse kroningseed, welke de wet vorderde, afgelegd. Daarom legden Renwick en de zijnen den 28sten Mei 1685 een andere Verklaring te Sanquhar af, waarin de vorige verklaringen bevestigd werden en de verkiezing van Jacobus - zijnde een moordenaar, die het bloed der heiligen gestort heeft; tevens een afgodendienaar - gewraakt werd.

10. *Karel II*, uitgeroepen tot koning van Schotland in 1649, verklaarde in een plechtige eed, „in tegenwoordigheid van God Almachtig, den Onderzoeker der harten, zijn toestemming en goedkeuring van het Nationaal Verbond”.

In 1651 werd Karel II te Scone gekroond, waarbij de markies van Argyle de kroon op zijn hoofd zette en Ds. Douglas een uitmuntende en gepaste predicatie hield, naar aanleiding van 2 Kron. 11 : 12-17. Hierna knielde de koning neder en verklaarde onder ede de Presbyteriaanse Regering in al zijn heerschappijen vast te stellen. Dit was een plechtige handeling, en al de plechtigheden daarvan waren zóó doorvlochten met de Verbonden, dat men erkennen moet, dat er nooit een koning en een volk onder de zon geweest is, die nauwer aan God en aan elkander verbonden konden zijn, dan deze waren.

Deze zelfde koning veranderde in 1654 van godsdienst, toen hij in Frankrijk kwam en omhelsde het pausdom. In 1660 werd Karel II weer hersteld in zijn waardigheid als koning in Engeland en Schotland, zonder enige voorwaarden. Zo ras was het koningschap in Engeland niet hersteld, of Karel II heeft zich door den raad van kwade raadsliden, en zijn eigen onkuise en ondeugende gesteldheid, niet alleen aan allerlei wellustige vermaken overgegeven, maar werd ook een vervolger van diezelfde personen, dewelke hem op den troon zijner voorzaten geplaatst hadden. In 1661 werd in het Parlement een wet aangenomen, die al wetten, sinds 1630 aangenomen, krachteloos maakte (Act Restoration cissory 1661); dus ook het Nationaal Verbond (zie aant. 1) Karel II liet in 1661 den markies van Argyle en James Guthrie op het schavot brengen. Guthrie had een boek geschreven, n.l. „de oorzaken van Gods toorn over de natie”. Ook de bekende Samuël Rutherford werd gedagvaard, doch hij stierf in 1661.

11. *Curates = hulppredikers.*

In 1662 werd de prelacy = bisschoppelijk bestuur in de kerk (zie aant. 12), op gezag van Karel II ingevoerd. Het Presbyterianisme werd afgeschaft. Vele predikanten moesten hun gemeenten verlaten, o.a. Alexander Peden en John Welch (een kleinzoon van John Knox). Tweehonderd kerken werden onmiddellijk gesloten. Het waren ongeveer 400 leraars, die aldus uitgeworpen werden. Volgens K. Hewison 203; Purves, over de 300. Mannen met aanmerkelijke genade en uitmuntende gaven, Godvruchtig in levenswandel, arbeidzaam in en bemind door de gemeenten. De lege plaatsen werden bezet door de „curates” (= hulppredikers); jongelingen uit de Hooglanden, welke onwetend waren. Een leger van zulke mannen trok nu naar Lowlands (in 't Zuiden en 't Westen), om de vacante plaatsen te bezetten. Deze „curates” werden door de gemeenteleden slecht ontvangen en hadden geen hoorders in de kerk. Een zeker schrijver zegt: „De nieuwe predikanten, welke in plaats van de afgezette kwamen, waren „slechte halzen” en „verachte mensen” ; de slechtste predikers, weetnieten tot schamens toe; velen waren openbare deugnieten; zij kwamen hoofdzakelijk uit de noordelijke gedeelten van Schotland, waar men de bisschoppen erkend had; doch zij waren de droesem en het uitvaagsel van het Noorden”.

12. *Bisschoppelijkheid.*

„Het is een plant, die God nooit geplant heeft, en de ladder, langs welke de Antichrist op zijn troon is geklommen.” (Douglas in zijn predicatie over 2 Cor. 4: 1, gehouden op de Synode in Mei 1660).

Zij werd in 1661 weer door Karel II ingevoerd. James Sharp werd aartsbisschop. Een zeker landman merkte op, dat de bisschoppen van Schotland de koningen van Israël

gelijk waren, daar niet één goed van was, maar allen Jerobeam, den zoon van Nebat, nawandelden, die Israël zondigen deed.

De Synoden werden verboden; de classis werd verboden iemand in openstaande parochiën te verordenen.

In 1662 nam het Parlement een wet aan tot herstelling van de bisschoppelijke regering in de Presbyteriaanse kerken. Vele predikanten weigerden het gezag der bisschoppen te erkennen. Zij werden gekweld, vervolgd, verbannen. Het prediken tegen de zonden van de tijd werd als oproer beschouwd. Zoo werd o.a. Donald Cargill uit Glasgow verbannen.

In 1663 werd een wet uitgevaardigd, inhoudende, dat al „ongelijkvormige” leraars, die zich verstoutten op enige wijze hun bediening waar te nemen, als oproerige mensen zouden worden gestraft; eveneens werd al onttrekking en niet waarneming van den godsdienst in hun eigen parochiën als oproerig verklaard. Deze wet werd genoemd „*der Bisschoppen Sleepnet*”, 1663. (Het trok de mensen naar de kerk, evenals een sleepnet de vissen uit de zee trekt). Een nieuwe wet werd aangenomen, nl. de Schotse Mijl Acte, waarbij het den predikanten, die uit hun gemeente waren verdreven, verboden werd binnen 20 mijl van hun vroegere parochies te wonen. Het volk ging nu deze predikanten horen in het open veld. In het jaar 1670 werden de conventikels (= een soort hagepreken) evenwel verboden.

13. *Sluip- of veldvergaderingen.*

In 1670 werd een wet tegen deze sluipvergaderingen aangenomen, inhoudende: „dat geen uitgeworpen leraar, die geen verlofbrief had van den Raad, noch vrijheid had van den bisschop, zoude mogen prediken, de Schriftuur uitleggen, noch in enige vergadering bidden, als alleen in zijn eigen huis, en voor die van zijn eigen huisgezin en dat er niemand meer tegenwoordig mocht zijn.”

1684.

In dit jaar werd een bloedige wet aangenomen, waarbij den soldaten de macht verleend werd in de velden allen te doden, die hun verstrikkende vragen niet wilden beantwoorden. Begin ‘killing-time’.

1687.

In oktober van dit jaar werd er opnieuw na de derde toelating (zie aant. 23) een afkondiging tegen de Veldvergadering gedaan.

14. *Erastianerij* = leer van Erastus, die dé kerk ondergeschikt wilde maken aan de Staat.

15. *Pentland Rising = opstand te Pentland, November 1666.*

James Turner was een wrede vijand en vervolger der Presbyterianen. Zijn soldaten plunderden de bevolking op een onbarmhartige wijze. In 1666 hadden vier soldaten een ouden man mishandeld in Dalry. Enkele landslieden kwamen tussenbeide en overrompelden de kleine bezetting, welke in dat plaatsje Dalry gelegen was. Deze schermutseling was de aanleiding tot den opstand te Pentland. James Turner werd gevangen genomen. Het landvolk kwam in opstand en generaal Dalziel werd gezonden om den opstand te dempen. Kolonel Wallace plaatste zich aan het hoofd der opgestane Presbyterianen, benevens enkele predikanten, o.a. Johan Welch, Johan Guthrie en Gabriël Semple. Deze hernieuwden het Verbond te Lanark (zie aant. 3) en stelden een Verklaring op, 1666. Bij Rullion Green, dicht bij de heuvels van Pentland, werd het legertje der Presbyterianen verslagen op woensdag 28 November 1666.

16. *Slag bij Drumclog en Bothwell, juni 1679.*

In 1679 werd Graham van Claverhouse, nadat de Verklaring te Rutherglen (zie aant. 5) uitgegeven was, met een leger gezonden, om allen, die hij in de wapenen vond, te doden. Hij overviel een veldgodsdienstoefening, doch werd verslagen bij Drumclog.

De hertog van Monmouth, 1649-1685, een buitenechtelijke zoon van Karel II, werd nu met een leger naar Schotland gezonden, om de opstand te dempen. Velen van het Westerse landvolk hadden zich bij de vervolgte Presbyterianen gevoegd, benevens tal van edellieden en predikanten. Zij gaven een verklaring uit, waarbij zij zich verklaarden tegen „het Pausdom, de bisschoppelijkheid, de Erastianerij, en alles, wat daarvan afhingende is”. Deze laatste zinsnede bevatte een afkeuring van de „toelating” (zie aant. 22), welke een vrucht was van de Erastianerij; en bracht veel verdeeldheid in het leger der Presbyterianen, zodat er geen vastendag werd gehouden alvorens de slag bij Bothwell, welke op handen was, geleverd werd. In 1679 werden de Presbyterianen bij Bothwell-brug door den hertog van Monmouth verslagen. De gevangenen werden vijf maanden op het kerkhof van Grayfriars te Edinburgh opgesloten, gedurende welke tijd zij meestal in de open lucht verkeerden.

17. *Schermutseling te Airsmoss, 1680.*

40 mannen van de Presbyterianen, o.a. Richard Cameron, werden te Airsmoss door den vijand overvallen; Cameron sneuvelde. Vóór de slag bad Cameron: „*Heere, neemt het rijpste en spaart het groenste*”. Hier kwam dus de bekende leider Richard Cameron aan zijn einde. Zijn hoofd en handen werden afgekapt en naar den Raad te Edinburgh gebracht, waar ze aan de Nederboog-poort tentoongesteld werden.

18. *Eden, welke de Presbyterianen afgevorderd werden.*

a. Eed van opperhoofdigheid (oat of supremacy), inhoudende, dat de koning de opperste regeerder is in al zaken, zowel kerkelijke als burgerlijke. Deze eed moest afgelegd worden volgens een in 1661 door het Parlement aangenomen Acte van Opperhoofdigheid.

b. Eed van trouw (oath of allegiance), bevattende trouwe gehoorzaamheid aan Karel II; dezen erkennende voor de opperste Regeerder van het koninkrijk over al personen, en in al gevallen. Deze eed sloot feitelijk de opperhoofdigheid in. Er werd dus een onbepaalde getrouwheid aan een mens gezworen; een verzaking van de plechtige en heilige verbonden.

Er zouden geen academische graden of bevorderingen verleend worden dan aan degenen, die den eed van getrouwheid en opperhoofdigheid wilden afleggen.

c. In 1678 trokken de Hooglanders, een leger van soldaten, het Westen door en vroegen iedere persoon onder ede af, of hij wapenen had, of hij ze verkocht of weggegeven had, of hij ze verborgen had, waar die wapenen waren, enz. In 1679 b.v. tastten deze wrede soldaten enige arme schaapherders aan, en deden hen zweren, of zij geen gewapend volk binnen een maand tijds op en neer hadden zien zwerven.

d. Eed, vereist volgens de *Test Acte* in 1682 (oath of the test).

De *Test Acte* werd aangenomen in 1681 en trad 1 Januari 1682 in werking. Ieder persoon, die een openbaar ambt bekleedde, moest een eed afleggen en zweren, dat hij den waren Protestantse godsdienst beleeed; dat hij den koning oppermachtig beschouwde in burgerlijke en kerkelijke zaken. Maar des konings wettige zonen en broederen werden uitdrukkelijk van deze *Test* uitgezonderd.

Deze eed was strijdig met de geloofsbelijdenis; het was een mengelmoes van het pausdom, van de bisschoppelijkheid (zie aant. 12), van Erastianerij (zie aant. 14) en van tegenstrijdigheid.

e. Eed van afzwering (oath of abjuration), 1684,

„Ik, N. N., betuig hiermede, dat ik afzweer en verzaak de Verdedigende Verklaring van 1684 (zie aant. 8), benevens de snode auteurs van dezelve; ook zweer ik, dat ik de auteurs en aanhangers van deze Verklaring niet zal bijstaan in het straffen, døden, enz.” Zulk een eed moest ondertekend worden en gold als een vrije Reisbrief.

f. Eed, vereist volgens de „eerste toelating” in 1687 (zie aant. 23).

„Ik, N. N., erkenne, betuig en verklaar Jacobus II voor de wettige koning en houd het voor onwettig om tegen hem in de wapenen te komen, maar zweer hem met al macht te zullen bijstaan en beschermen”.

19. *Verbintenissen, welke de Prestyterianen moesten aangaan.*

a. Zij moesten een verbintenis onderschrijven, dat zij niets zouden doen tot benadeling van zijns Majesteits persoon, familie of gezag.

b. Een andere verbintenis of „verbandschrift” was, dat men beloofde en verklaarde het gebied des konings te verlaten; dus dat men in zijn ballingschap berustte.

c. Verband van Vrede, 1667.

„Ik verbind mij de gemene vrede te bewaren en ik ben gewillig, dat zulks in de boeken van den Geheimen Raad worde aangeschreven”.

In een beroemd werk, n.l. „De losgelaten hinde” van A. Shields wordt aangaande deze verbintenis opgemerkt:

1. dat zij een onderhandeling was met de vijanden Gods;

2. dat deze verbintenis niet in waarheid, recht en gerechtigheid kon aangeaan worden, vanwege de bedrieglijkheid en dubbelzinnigheid van de woorden: want daar zijn verscheidene soorten van vrede, die onze plicht zijn, en andere niet; wij kunnen geen vrede belijden, die met de vrede Gods onbestaanbaar is, geen vrede, die het Evangelie verhindert en strijdende tegen de waarheid;

3. dat deze vrede inhoudt een gehoorzamen aan de goddeloze wetten des lands en strijdig met onze Verbonden.

d. Verbandschrift of verbintenis van 1674.

„Ik verbind mij, dat ik, mijn vrouw, mijn kinderen, enz. geen sluipvergaderingen zullen houden of daarbij tegenwoordig zijn, hetzij in huizen of op het veld.

e. Verbandschrift 1678.

„Wij edellieden.... verbinden ons getrouwelijk; dat wij, onze vrouwen, kinderen, dienstboden, hutbewoners, enz. op generlei wijze in enige sluipvergadering tegenwoordig zullen zijn; en in geval iemand van hen mocht komen te overtreden, dat wij dan dezelve zullen vangen en aan den rechter overleveren, opdat dezen dan beboet of gevangen gezet mogen worden. Benevens verbinden wij ons geen schuldig verklaarden en omzwervende predikanten te huis vesten”.

f. Verbandschrift 1679, hetwelk door de gevangenen van Bothwell onderschreven moest worden. „Ik ... gevangen genomen zijnde wegens in de laatste rebellie geweest te hebben, ... verbind mij dat ik na deze geen wapenen zal opvatten, zonder of tegen zijn Majesteits gezag”.

Hiermede erkende men dus, dat de opstand te Bothwell een rebellie was.

20. Boeten.

In 1662 werd er een wet aangenomen betreffende het opleggen van boeten, ten voordele van des konings getrouwe onderdanen, die in de „laatste beroeringen” (= Reformatie sinds 1638) geleden hadden. Deze boeten werden opgelegd aan personen, welke geacht werden Presbyterianen te zijn.

In 1666 werden deze boeten met grote gestrengheid gevorderd. Krijgsvolk werd op de been gebracht en dit leger werd onderhouden uit de verzamelde boeten.

21. *Belastingen.*

Soldaten werden „vrij” (= zonder vergoeding) ingekwartierd in een gemeente, b.v. Irongray: of de aanvoerder kreeg volmacht om van de parochie zooveel geld te heffen, als dagelijks 28 stuivers bedragen zou voor iedere ruiter, en 12 stuivers voor iedere soldaat, zolang zij daar zouden blijven, behalve de gewone betaling van de officieren. Een van deze belastingen was b.v. de (cess = schatting).

In 1663 werd een wet aangenomen om een leger op de been te brengen van 20000 man voetvolk en 2000 ruiters om opstanden te dempen, of enige andere zaak te verrichten, waarbij des konings gezag, macht of grootheid belang had.

Om dit te kunnen in stand houden, werden schattingen geheven, welke opbrengsten dus aangewend werden om de ware belijders te onderdrukken; in het Westen en Zuiden des lands kwamen de troepen opdagen, van welke optreden droevige onderdrukkingen en afpersingen het gevolg waren.

In 1678 trok een leger, bestaande voornamelijk uit woeste, Presbyterianen vijandig gezinde Hooglanders, naar het Westen. Deze Hooglanders stelden zich overal aan, alsof zij in eens vijands land geweest waren.

In 1678 werd er door een onwettige vergadering een wet aangenomen, om een schatting (= cess) te heffen, de z.g.n. „cess”, welke oogmerk was om een leger op de been te houden tot uitroeijing van de sluipvergaderingen.

De aanhangers van de ware belijdenis, tot wie ook Renwick behoorde, weigerden deze schatting te betalen. Zij erkenden, dat dé „tol en schatting” betaald moesten worden aan personen, die van God gesteld zijn, maar dat men de schatting van tirannen tot bevordering van hun goddeloze oogmerken tegen den Godsdienst en de Vrijheid geenszins schuldig is. Zie de verdediging van Renwick zelf in zijn predicatie over Hooglied 1 : 7 „Zou het, ten tijde van Nebukadnézar, wettig geoordeeld zijn geworden, dat de Joden elk een kool vuurs hadden toegebracht, om de vlam van de gloeiende oven te vermeerderen, tot vertering van de drie jongelingen, indien die tiran zulks bevolen had?”

22. *Acte van Indulgence = toegeefelijkheid.*

a. Toelating van juli 1669.

Ze behelsde een verlof voor de in 1661 verdreven predikanten om hun plaatsen weer te bezetten, omdat de kerken van hulppredikers (= curates) feitelijk verlaten waren. Doch op zekere voorwaarden, n.l. hun vroegere plaatsen moesten vacant zijn en zij zouden nieuwe parochies ontvangen, indien de predikanten den bisschop erkenden ; anders mochten zij slechts de pastorie betrekken zonder de gewone vergoeding voor hun ambt te ontvangen. Bovendien moesten zij zich onthouden te prediken tegen het bisschoppelijk bestuur van de kerk.

Dit was dus het recht van den Staat erkennen om zich te mengen in geestelijke zaken. 42 predikanten aanvaardden deze indulgence (gunst, toelating), onder protest tegen de koninklijke opperhoofdigheid (zie aant. 18a). Deze toelating behelsde derhalve het Erastianisme (zie want. 14). Het gevolg van dezen maatregel was een strenger optreden tegen de sluipvergaderingen. In 1669 werd deze wet aangescherpt met de

Assertorie act, die 's konings hoogste gezag in kerk en staat regelde.

b. Toelating van September 1672.

80 predikanten hervatten nu hun werk, met grievende beperkingen. Zij mochten slechts hun eigen parochianen dopen en trouwen en mochten de gemeente niet verlaten dan met toestemming van den bisschop.

c. De derde toelating in 1679 stond huisgodsdiensttoefeningen toe, behalve in Edinburg, St. Andrews, Glasgow en Stirling. Deze „indulgence”, werd kort daarna weer ingetrokken.

23. *Tolerantie.*

17 Februari 1687. Nieuwe indulgence; eerste toelating.

De koninklijke tolerantie of verdraagzaamheid werd door Jacobus II verleend, waarbij aan de gematigde Presbyterianen toegestaan werd in particuliere huizen samen te komen en aldaar zulke predikanten te horen, die gewillig waren deze „toelating” te aanvaarden. Doch er mocht niets gezegd worden, hetwelk strijdig was met de welvaart en rust der Regering. De veldvergaderingen waren nochtans verboden. Tevens werden door dezelfde volstreckte macht al wetten vernietigd, die tegen de Roomse onderdanen gemaakt werden. Een eed moest afgelegd worden, waarbij Jacobus II als de wettige vorst erkend werd en men hem als zodanig moest beschermen.

31 Maart – 4 april 1687. Tweede toelating.

De eed behoefde niet afgelegd te worden; tevens werd vrijheid van consciëntie verleend.

5 Juli 1687. Derde toelating.

De Protestantse godsdienst kon vrij uitgeoefend worden; al strafwetten wegens zich niet onderwerpen aan den bij de wet bepaalden godsdienst werden afgeschaft (de Roomsens waren nu ook vrij!); de onderdanen konden God op hun eigen wijze dienen, maar er mocht niets geleerd worden, dat enigszins kon strekken om het hart des volks van Jacobus II te vervreemden; de namen van de predikanten en de vergaderplaatsen moesten opgegeven worden bij de plaatselijke overheid; de conventikels verboden. Thomas Huge, Kiltearn, een predikant die veel geleden had in gevangenschappen vanwege de conventikels, kwam vrij. James Renwick verwierp deze ‘indulgence’.

In Oktober 1687 werd er dan ook opnieuw een afkondiging tegen de sluipvergaderingen gedaan en eveneens tegen de predikanten, welke in de huizen optraden en zich niet hielden aan de voorwaarden, vervat in de derde toelating.

Deze tolerantie werd ontworpen met politieke, spitsvondige en bedriegelijke doeleinden. Declaratie Willem van Oranje oktober 1688.

(Volgens stadhouder Willem III werd ze niet verleend uit enige liefde tot de Presbyterianen, doch uit liefde tot de Papisten en om de Presbyterianen onder elkander te verdelen.) Hierbij matigde Jacobus II zich het recht aan van soevereine autoriteit en absolute macht.

Renwick adviseerde 17-2-1688 deze vrijheid niet te aanvaarden en de predikanten niet te steunen, welke deze toelating accepteerden, omdat zij de zonden des volks moesten bedekken. De „Cameronians” (= aanhangers van Richard Cameron en James Renwick) ontzegden Jacobus II het recht om hun te verhinderen of toe te staan het Evangelie te prediken. Zij hadden hun lastbrief van Christus. Daarom bestendigden zij de veldgodsdiensttoefeningen.

Mochten velen deze tolerantie als een „weldaad” beschouwen, Renwick waarschuwt hiertegen in zijn preken, o.a. Hooglied 5 : 16, Hooglied 4 : 16, benevens Jesaja 53 : 1.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

	Ontroerende toespraken van Schotse
Geloofshelden, vertaald C. B. van Woerden Jr.
Vertaling uit <i>Cloud of witnesses</i>	W. M. den Hertog
Utrecht
A. Doctor	Leven en brieven van James Renwick,
Samengesteld en verzameld door H. FLORIJN	De vuurtoren
Urk, 1979
John Howie	Schotse Geloofshelden, vertaald door
P. van Woerden, Akkrum	Buurman en de
Kler, Leiden, z.j.
	Schotse Geloofshelden en Heldinnen,
vertaald C. B. van Woerden Jr.	Romijn en van der
Hof,
Gorinchem 1938
S. Kersten	Het lijden van de kerk in de 17 ^e eeuw	De Banier
Utrecht 1947
L. J. van Valen	Naftali, een losgelaten hinde
Vrije vertaling van:
A. Shields: A Hind let loose,	Den Hertog BV
Houten, 1992
J. H. Thomson	A Cloud of Witnesses
Oorspronkelijk onbekend auteur	
J. King Hewison	The Covenants	Glasgow, 1908
Jock Purves	Fair Sunshine	Banner of Truth
Trust, 1968
P. Walker	Six Saints of the Covenant, 1901	